

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE ÇOCUK EĞİTİMEVLERİ / CEZA İNFAZ KURUMLARINDA SUNULAN
EĞİTİM HİZMETLERİNİN TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ ÇOCUKLAR İLE KURUM
ÖĞRETMENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İremnur GÜDEK

EYLÜL - 2021

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE ÇOCUK EĞİTİMEVLERİ / CEZA İNFAZ KURUMLARINDA SUNULAN
EĞİTİM HİZMETLERİNİN TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ ÇOCUKLAR İLE KURUM
ÖĞRETMENLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İremnur GÜDEK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER

EYLÜL - 2021

TRABZON

ONAY

İremnur GÜDEK tarafından hazırlanan “Türkiye’de Çocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar ile Kurum Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi” adlı bu Çalışma 13.10.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Ayşe CANATAN	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YADİGAROĞLU	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRME
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

İremnur GÜDEK
20.09.2021

ÖNSÖZ

Türk ceza hukuku tutukluluk ve hükümlülük hallerinde çocuk mahkûmlar için özel düzenlemeler öngörmüştür. Bu düzenlemelerin başında infaz kurumları, çocuklara özgü kapalı cezaevi ve açık cezaevi niteliğinde olan eğitimevleri olarak sınıflandırılmıştır. Söz konusu düzenlemelerde önemli bir diğer nokta ise, çocukların eğitim haklarından faydalanabilmeleri hususudur. Zira çocuk suçluluğu çok boyutlu toplumsal bir problemdir. Salt hukuksal zemin üzerinden değerlendirme yapılmasının eksik kalacağı aşikârdır.

Tutuklu ve hükümlü çocukların çocuk eğitimevlerinde / ceza infaz kurumlarında kaldıkları süreçte birbirleriyle ve diğer ilgili kişilerle iletişim ve etkileşimleri, kurumlardaki yaşam deneyimleri ileri yaşlarda çocuğun hayatını tamamen etkileme ve hatta değiştirebilme potansiyeline sahiptir. Bu çocukların yeniden iyileştirilmesi ve topluma kazandırılmasında ise eğitim ön koşuldur. Bu nedenle suça sürüklenen bu çocukların eğitim yaşantılarına ait deneyimlerini bilmek, eğitim ihtiyaçlarını dile getirmek ve bu ihtiyaçların en iyi şekilde karşılanmasının önemine dikkat çekmek bu Çalışma'nın ortaya çıkış gerekçeleridir.

Bu Çalışma'nın amacı Türkiye'de çocuk eğitimevlerinde / ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerinin mahiyetini ve sunumunu değerlendirmektir. Çalışmada tutuklu / hükümlü çocuklar ve kurum öğretmenleriyle kurumlardaki eğitim süreci anlaşılmaya çalışılmış olup; nicel ve nitel veriler suç sosyolojisine ilişkin sosyolojik kuramlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kurumların fiziki şartları uyarınca eğitim hakkına ulaşılabilirlik ve iyileştirme faaliyetlerinin yeterliliği istatistiksel verilerle sınırlı kaldığından ve tartışılabilir olduğundan bu Çalışma, alandaki söz konusu boşlukların yerinde incelenerek doldurulmaya çalışılması ve suça sürüklenen çocuklar lehinde alınacak olan kararlara ve sonraki araştırmalara katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Bu Çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi tarafından 8129 Proje Numarası ile desteklenmiştir.

Bu Çalışma'nın her aşamasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Sayın Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER'e teşekkür ederim.

Eylül, 2021

İremnur GÜDEK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	IX
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
GRAFİKLER LİSTESİ	XIV
HARİTALAR LİSTESİ.....	XVII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVIII
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	3-11
1.1. Araştırmanın Konusu	3
1.2. Araştırmanın Amaç ve Önemi	4
1.3. Araştırmanın Problematığı	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	7
1.5.1. Veri Toplama Süreci ve Tekniği.....	8
1.5.2. Veri Analiz Tekniği	9
1.6. Araştırmanın Örneklem Grubu	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	12-65
2.1. Suç Sosyolojisi.....	12
2.1.1. Suç ve Suçluluk Kavramı.....	12
2.1.2. Sapma Kavramı.....	17
2.2. Suç Sosyolojisinde Kuramsal Yaklaşımlar	22
2.2.1. Suçluluk Kuramlarına Genel Bakış.....	22

2.2.1.1. Klasik ve Pozitivist Okul	23
2.3. Sosyolojik Suç Kuramları	37
2.3.1. Sosyal Yapı Kuramları.....	41
2.3.1.1. Yapısal Fonksiyonalist Kuram	41
2.3.1.2. Gerilim Kuramı.....	46
2.3.1.3. Alt Kültür Kuramı.....	50
2.3.1.4. Sosyal-Ekoloji Kuramı	52
2.3.2. Sosyal Süreç Kuramları	53
2.3.2.1. Aykırılıkların Birleşmesi Kuramı	53
2.3.2.2. Etiketleme (Damgalama) Kuramları.....	54
2.3.3. Sosyal Çatışma Kuramları	55
2.3.4. Feminist Kuram	57
2.4. Araştırmanın Kuramsal Temelleri: Sapma ve Sosyal Kontrol Kuramı.....	57
2.4.1. Sosyal Kontrol Kavramı	58
2.4.1.1. Uyum ve Bütünleşme Aracı Olarak Sosyal Kontrol.....	59
2.4.1.2. Sapmaya Tepki Olarak Sosyal Kontrol Yaklaşımı	60
2.4.1.3. Sosyal Kontrolden Gözetime	61
2.4.2. Sosyal Kontrol Kuramında Suç ve Çocuk İlişkisi.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	66-110
3.1. Çocuk Suçluluğu	66
3.1.1. Çocuk, Çocuk Suçluluğu ve Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı	66
3.2. Çocuk Suçluluğu Türleri.....	68
3.2.1. Mala Karşı İşlenen Suçlar	68
3.2.2. Şahsa Karşı İşlenen Suçlar	69
3.2.3. Cinsel Suçlar	70
3.3. Çocuk Suçluluğunda Risk Faktörleri	70
3.3.1. Aile Faktörü / Ailenin Rolü	71
3.3.2. Akran Grubu	72
3.3.3. Okul ve Eğitim Durumu.....	72
3.3.4. Göç ve Düzensiz Kentleşme	73
3.3.5. Yoksulluk, Çocuk İşçiliği ve İş Çevresi.....	74
3.3.6. Kitle İletişim Araçları	75
3.3.7. Serbest Zaman Etkinlikleri.....	76
3.3.8. Madde Bağımlılığı	76

3.3.9. Düşük Benlik Denetimi.....	77
3.4. Tarihsel Süreçte Çocuk Suçluluğu	77
3.4.1. Dünyada Çocuk Suçluluğu	78
3.4.2. Türkiye’de Çocuk Suçluluğu	78
3.4.3. İstatistiksel Veriler Işığında Çocuk Suçluluğunun Genel Görünümü.....	82
3.5. Çocuk Suçluluğunun Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Yeri.....	90
3.5.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi	91
3.5.2. Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kuralları (Pekin-Beijing Kuralları).....	93
3.5.3. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)	95
3.5.4. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları).....	96
3.5.5. Çocuk Koruma Kanunu	97
3.5.6. Çocuk Mahkemeleri.....	99
3.6. Çocuk Suçluğuna İlişkin Eğitim Kurumları.....	100
3.6.1. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	101
3.6.2. Çocuk Eğitimevi	102
3.7. Çocuk Suçluluğuna İlişkin Eğitim ve İyileştirme Faaliyetleri	103
3.8. Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerine İlişkin Yapılan Çalışmalar	106

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	111-200
4.1. Araştırmaya Dâhil Edilen Kurumlara Ait Bilgiler	111
4.1.1. Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Genel Görünümü ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri.....	111
4.1.2. Ankara Çocuk Eğitimevi Genel Görünümü ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri.....	114
4.1.3. Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Genel Görünümü ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri.....	117
4.1.4. İstanbul Çocuk Eğitimevi Genel Görünümü ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri.....	119
4.2. Nicel Araştırma Bulguları.....	122
4.2.1. Araştırmaya Katılan Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine Ait Bilgiler	122
4.2.2. Araştırmaya Katılan Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aile Geçmişine / Yapısına Ait Bilgiler.....	130
4.2.3. Araştırmaya Katılan Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kuruma Geliş Süreci ve Suç Davranışına Ait Bilgiler.....	147
4.2.4. Araştırmaya Katılan Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Eğitim Geçmişi ve Kurumdaki Eğitim Sürecine Ait Bilgiler.....	156

4.3. Nitel Araştırma Bulguları.....	173
4.3.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Verileri	173
4.3.2. Katılımcıların Hizmet İçi Eğitime Yönelik Görüşleri.....	175
4.3.3. Tutuklu ve Hükümlü Çocukları Diğer Çocuklardan Ayıran Özellikler.....	178
4.3.4. Araştırma Kapsamındaki Kurumlarda Verilen Eğitim Üzerine Tespitler.....	182
4.3.5. Tutuklu ve Hükümlü Çocuklarda Gözlemlenen Eğitimsel Sorunlar	186
4.3.6. Araştırma Kapsamındaki Kurumların Olanaklarına İlişkin Tespitler	189
4.3.7. Araştırma Kapsamındaki Kurumlarda Çocukların Eğitim Sürecinin Takibi	193
4.3.8. Araştırma Kapsamındaki Kurumlarda İş Birliği ve Ekip Çalışmasına Yönelik Görüşler	194
4.3.9. Araştırma Kapsamındaki Kurumlarda ve Kurum Dışında Verilen Eğitimin Katkıları.....	196
4.3.10. Kurum Eğitiminde Yapısal Aksaklıklara İlişkin Öneriler	198
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	201
KAYNAKÇA	213
EKLER.....	234
ÖZGEÇMİŞ.....	253

ÖZET

İnsanlık tarihi kadar eski olan suç olgusu, toplumun her kesiminde görülen, geneli kapsayan bir sorundur. Suç herhangi bir ülkeye veya topluma özgü değil; aksine tarihin her döneminde hemen hemen tüm toplumlarda görülen yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Zaman içerisinde suçun yalnızca nitelik ve niceliği değişmektedir. Türkiye'de suç işleyen çocuk sayısının son yıllarda arttığına tanık olunmaktadır. Bu durum Türkiye açısından da çocuk suçluluğunun araştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Çocuk suçluluğu hukuksal bir olgudan ziyade sosyal faktörleri de içinde barındırması sebebiyle sosyolojik bir olgudur. Tutuklu ve hükümlü çocukların çocuk eğitimevlerinde ve ceza infaz kurumlarında kaldıkları süreçte ortamları, birbirleriyle ve diğer ilgili kişilerle iletişim ve etkileşimleri, kurumlardaki yaşam deneyimleri ileri yaşlarda çocuğun hayatını tamamen etkileme ve hatta değiştirebilme potansiyeline sahiptir. Özellikle okul çağında iken söz konusu kurumlarda bulunan çocukların eğitim yaşantılarına dair aldıkları mesafenin ya da nasıl bir eğitim sürecinden geçtiklerinin, ne tür eğitsel kazanımlar elde ettiklerinin bilinmesi, gelecekte bu çocukların kendilerine ne yönde bir yol çizmeye çalıştıklarının da bir göstergesi olabilmektedir. Eğitim hakkının temel bir insan hakkı olduğu kabulünden hareketle, bu hakkın ceza infaz kurumlarında bulunan insanlar için de geçerliliği bulunmaktadır. Özellikle, bugün çocuk eğitimevlerinde/ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların eğitim ihtiyaçlarını dile getirmek, bu ihtiyaçların karşılanmasının ve en iyi şekilde yerine getirilmesinin önemine dikkat çekmek, bu araştırmanın ortaya çıkış gerekçeleridir. Türkiye'de çocuk eğitimevlerinde/ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirilmesi bu araştırmanın inceleme alanını oluşturmaktadır. Suç ve eğitim sosyolojisinin sınırları içinde bu süreç anlaşılmalı çalışılmıştır. Bu bağlamda, Ankara ve İstanbul illerinde bulunan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitimevlerinde kalan tutuklu ve hükümlü çocuklar arasından seçilen 280 çocuk ile anket çalışması yapılmıştır. Yine bu kurumlarda görev yapan 8 kurum öğretmeni ile mülakat yapılmıştır. Mevcut birincil ve ikincil bilgi kaynaklarından toplanan veriler ve yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye'de çocuk eğitimevlerinde/ceza infaz kurumlarında kalan çocukların genel görünümleri, sunulan eğitim hizmetlerinin mevcut durumu, uygulamaların aksayan ve eksik yönleri ortaya konmuş, araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Ceza İnfaz Kurumu, Çocuk Eğitimevi, Suç, Çocuk Suçluluğu, Kurum Öğretmeni, Eğitim

ABSTRACT

The phenomenon of crime, which is as old as the history of humanity, is a general problem that is seen in every part of society. Crime is not specific to any country or society; on the contrary, it is an integral part of life and civilization in all countries and society in all periods of history. Over time, only the quality and quantity of crime change. It is witnessed the number of children has increased in recent years when committing a crime in Turkey. This situation necessitates the investigation of juvenile delinquency in terms of Turkey. Juvenile delinquency is a sociological phenomenon because it contains social factors rather than a legal phenomenon. Children living in detention and convicts in juvenile education houses and penitentiary institutions have the potential to communicate and interact with each other and with other related persons, life experiences in institutions can affect and even change the life of the child completely and possibly in a whole age. Especially in the school age, it is understood that the children in the mentioned institutions get the distance they received from their educational lives or how they have passed a training process, and what educational gains they have achieved and in the future, how they are trying to make a way for them. Based on the recognition that the right to education is a fundamental human right, it should also apply to people in penal institutions. Specifically, it is the reason for this study to remind the educational needs of children in juvenile education houses / penitentiary institutions and to remind them that everyone is responsible for fulfilling these needs. In Turkey, evaluation of the training offered in juvenile education houses / penitentiary institutions in terms of institution teachers and arrested / convicted children constitute the study area of this research. This process is tried to be understood within the boundaries of crime and education sociology. In this context, a survey was conducted with 280 children selected from children who have been arrested and convicted in the Juvenile and Youth Closed Penitentiary Institutions and Juvenile Education Houses in Ankara and Istanbul. Also, interviews were made with 8 institution teachers working in these institutions. As a result of the data collected from the available primary and secondary information sources and the interviews, the general appearance of the children staying in the children's education centers / penal institutions in Turkey, the current state of the education services offered, the faulty and deficient aspects of the practices were revealed, and suggestions were made based on the findings obtained as a result of the research.

Keywords: Juvenile Penal Institution, Juvenile Education House, Crime, Juvenile Delinquency, Institution Teacher, Education

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Araştırmaya Dâhil Edilen Kurum ve Çocuk Sayısı	10
2	Klasik ve Pozitivist Okulun Karşılaştırılması.....	36
3	Bireysel Uyum Modelleri Tipolojisi.....	46
4	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenim Durumları, 2017	88
5	Proje Temelinde Yapılan Çalışmalar.....	114
6	Kurs Faaliyetleri ve Kurslara Katılım Durumu	116
7	Proje, Protokol ve İş Birliği Temelinde Yapılan Çalışmalar	117
8	Kurs Faaliyetleri ve Kurslara Katılım Durumu	120
9	İş Birliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar	121
10	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Engel Durumu	126
11	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Madde Kullanım Durumu.....	127
12	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Çalışma Durumu.....	128
13	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Çalışma Sektörüne Göre Dağılımı.....	130
14	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin Göç Deneyimi	132
15	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kardeş Durumu	138
16	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aile ve Akriba Çevresinde Suç Durumu.....	145
17	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kurumlara İlk Gelişlerine Göre Durumu.....	147
18	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Tutukluluk Sürecinin / İsnat Edilen Suçun Haricinde Önceden Güvenlik Birimine Gelme / Getirilme Durumu	148
19	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Daha Önce Başka Kurumda Bulunma Durumu.....	150
20	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Anaokulu Eğitimi Alma Durumu	157
21	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	158
22	Araştırma Grubundaki Çocukların Hukuki Durumlarına Göre Eğitim Düzeylerinin Dağılımı	158
23	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Buldukları Kurumlara Göre Devam Ettikleri Öğrenim Türlerinin Dağılımı.....	160
24	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kurumlardaki Kurslara Katılım Durumu.....	165
25	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenimlerine Devam Etmelerine Göre Kurslara Katılım Durumlarının Dağılımı	166
26	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Mesleki Eğitimlerin / Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerin Yeterliliğini Değerlendirme Durumu	167

27	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Temel Eğitim Hizmetlerini Değerlendirme Durumu.....	170
28	Örgün Eğitime Devam Eden Çocukların Temel Eğitim Hizmetlerini Değerlendirme Durumu.....	172
29	Katılımcıların Genel Profili.....	173

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Sosyolojik Suç Kuramları.....	41

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Suçta Sürüklenen Çocukların Genel Hükümlü İçindeki Oranı, 1969-1975.....	83
2	Tutuklu ve Hükümlü Çocuk Sayısının Genel Tutuklu ve Hükümlü İçindeki Oranı, 2006-2016.....	84
3	Çocuk Nüfusunda 100.000 Kişideki Suçta Sürüklenen Çocuk Sayısı, 2006-2016	85
4	Suçun İşlendiği Andaki Yaş Grubuna Göre, Ceza İnfaz Kurumuna / Eğitimevine Giren Hükümlü Çocuklar, 2006-2016.....	86
5	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların *Yaş Dağılımı.....	122
6	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Gündelik Yaşamını *Kimlerle Birlikte Geçirdiğine Göre Dağılımı	125
7	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Gündelik Yaşamını *Nerede Geçirdiğine Göre Dağılımı	126
8	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Sahip Oldukları *Engel Türüne Göre Dağılımı	127
9	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kullandıkları *Madde Türüne Göre Dağılımı	128
10	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Çalışmaya Başladıkları Yıllara Göre Dağılımı	129
11	Tutuklu ve Hükümlü Çalışma Koşullarına Göre Dağılımı	129
12	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne ve Babalarının *Hayatta Olma Durumlarına Göre Dağılımı.....	133
13	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne / Babalarının Medeni Durumlarına ve Üvey Anne / Babalarının Olma Durumlarına Göre Dağılımı	134
14	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne ve Babalarının Yaşlarına Göre Dağılımı	135
15	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne ve Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	136
16	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne ve Babalarının Meslek Durumlarına Göre Dağılımı	137
17	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kardeş Sayısına Göre Dağılımı	138
18	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kardeşlerinin *Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	139
19	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin İkamet Ettikleri Konutun Geçimini Kim/lerin Sağladığına Göre Dağılımı	140
20	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin Aylık Ortalama Gelir Durumlarına Göre Dağılımı.....	141

21	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin İkamet Ettikleri Konutun Mülkiyetine / Özelliklerine Göre Dağılımı.....	142
22	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aileleri ile Birlikte *Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumlarına Göre Dağılımı.....	143
23	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Eğitim Süreçlerinde Ailelerinin İlgi Düzeylerine Göre Dağılımı.....	144
24	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinden Kim/lerle Hangi Sıklıkla Görüştüklerine Göre Dağılımı	145
25	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aile ve Akraba Çevresinde Suç İşlemiş *Kişi/lerin Yakınlık Derecesine Göre Dağılımı	146
26	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aile ve Akraba Çevresinin *Suç Türlerine Göre Dağılımı	147
27	Mükerrer Suç İşleyen Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Önceden Buldukları Kurumlara ve Kurumlarda Bulunma Sürelerine Göre Dağılımı.....	148
28	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Tutukluluk Sürecinin / İsnat Edilen Suçun Haricinde Önceden Güvenlik Birimine Gelme / Getirilme Sayılarına Göre Dağılımı	149
29	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Tutukluluk Sürecinin / İsnat Edilen Suçun Haricinde Önceden Güvenlik Birimine Gelme / Getirilme *Nedenlerine Göre Dağılımı.....	150
30	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Şu An Buldukları Kurumlara Göre Dağılımı.....	151
31	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Buldukları Kurumlara Geliş Yıllarına Göre Dağılımı	152
32	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kurumlarda Bulunma Sürelerine Göre Dağılımı	152
33	Çocukların Hukuki Durumlarına Göre Dağılımı	153
34	Tutuklu Çocukların Suç Türlerine Göre Dağılımı.....	154
35	Hükümlü Çocukların İsnat Edilen Suç Türlerine Göre Dağılımı	154
36	Hükümlü Çocukların İsnat Edilen Suça İlişkin Kaç Yıl Ceza Aldıklarının Dağılımı.....	155
37	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Suça Bulaşma Sürecini Etkileyen *Faktörlerin Dağılımı	156
38	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Okula Başlama Yaşlarının Dağılımı.....	157
39	Öğrenimlerine Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenim Türlerine Göre Dağılımı	159
40	Örgün / Yaygın Eğitime Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenim Kurumu Dağılımı.....	161
41	Örgün Eğitime Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Okul Türü Dağılımı	161
42	Örgün Eğitime Devam Eden Hükümlü Çocukların Eğitimi Nerede Aldıkları / Okula Nasıl Gittiklerinin Dağılımı	162

43	Öğrenimine Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Eğitim Yaşantılarına İlişkin Buldukları Kurumun Donanım Durumu	163
44	Öğrenimine Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocuklara Göre Liseden *Mezun Olmanın Anlamı	164
45	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların *Okulu Bırakma / Terk Etme Nedenlerine Göre Dağılımı	165
46	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kurumlarda Katıldıkları Kurslara ve Katılım Sürelerine Göre Dağılımı.....	166

HARİTALAR LİSTESİ

Harita Nr.	Harita Adı	Sayfa Nr.
1	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı	123
2	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların İkamet Ettikleri İllerin Bölgelere Göre Dağılımı	124
3	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aslen Nereli Olduklarının Bölgelere Göre Dağılımı	131
4	Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin Göç Ettikleri İllerin Bölgelere Göre Dağılımı	132

KISALTMALAR LİSTESİ

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASİGM	: Adli Sicil İstatistik Genel Müdürlüğü
ATO	: Ankara Ticaret Odası
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu
CİSST	: Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CTE	: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
Çev.	: Çeviren
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
Ed.	: Editör
İHİK	: İnsan Hakları İnceleme Komisyonu
KTY	: Karayolları Trafik Yönetmeliği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
RAM	: Rehberlik ve Araştırma Merkezi
s.	: Sayfa
SPSS	: İngilizce açılımı Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
T. C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TİHEK	: Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri/devamı

GİRİŞ

Çocukların suça sürüklenmeleri tüm dünyada önemli bir sorun olmakla birlikte özellikle suç işleyen insanlar içinde çocukların giderek artan oranlarda büyük bir yer teşkil etmesi, çocuk suçluluğunun nedenleri ve sonuçları konusunda araştırma yapmayı zorunlu kılmaktadır. Çocuğun suç işlemesi çok sayıda nedenin bir araya gelmesi ile tezahür eder. Çocuğun suç davranışı aile, akran grubu, içinde bulunduğu toplum, ekonomik durum ve kültürel etmenler gibi birçok faktörün biraraya gelmesiyle başlar ve sonucu çocuk tarafından yeterince düşünülmeden gerçekleşir (Taşkın ve Yılmaz, 2020).

Türkiye’de çocuk suçluluğunu önlemede birçok kurum eşgüdüm içinde hareket edebilmektedir. Burada amaç, çocuk lehinde ve ona faydalı olacak bir süreç işleterek, bu süreçte çocuğun en az zararla çıkmasını sağlamaktır. Bu kurumlardan ikisi tutuklu ve hükümlü çocukların kaldıkları çocuk “eğitimevleri” ile “ceza infaz kurumları”dır. Söz konusu kurumlarda çocuklar eğitim yaşantılarına devam etmektedirler. Eğitim hakkı bireysel, sosyal ve kültürel bir hak olarak vazgeçilmez, evrensel temel insan hakkıdır; bu hak evrensel niteliği olan belgelerde ve uluslararası sözleşmelerde kabul edilmiş olup devletler bu hakkı kendi anayasalarında ve yasalarında düzenlemişlerdir. Eğitim hakkının temel bir insan hakkı olduğunun kabulü ile bu evrensel ilke, ceza infaz kurumlarında bulunan insanlar için de geçerlidir. Bu kurumlarda bulunan kişilerin dışarıdaki normal hayata hazırlanması, meslek edindirilmesi ve eğitim-öğretim hayatına devam etmesini sağlayan cezaevleri okulları bulunmaktadır. Son 3 yılda 10 bin 808 tutuklu ve hükümlü cezaevinde okuma yazma öğrendi. Cezaevlerinde 39 bin 519 tutuklu ve hükümlü eğitim öğretim programına katılırken, 24 bin 106 tutuklu ve hükümlü açık öğretim lisesine devam ediyor (Yılmaz, 2021).

Bu minvalde, özellikle eğitimevlerinde/ceza infaz kurumlarında bulunan suça sürüklenmiş çocukların gelişim özellikleri de dikkate alındığında hassas ve riskli bir gruba oluşturması, eğitim konusunda daha dikkatli olunmasını gündeme getirmektedir. Suça sürüklenen çocukların eğitim ihtiyaçlarına dikkat çekmek ve bu ihtiyaçların karşılanmasına vesile olmak önemlidir. Türkiye’de çocuk eğitimevlerinde/ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirilmesi bu araştırmanın inceleme alanını oluşturmaktadır. Suç ve eğitim sosyolojisinin sınırları içinde bu süreç anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu doğrultuda dört bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde; araştırmanın metodolojisi yer almaktadır. Bu çerçevede, araştırmanın konusu, amacı ve önemine yer verilmiştir. Aynı zamanda araştırmanın nasıl yürütüldüğüne ilişkin bir yol haritası sunulmuş, evren ve

örneklemin tespiti, veri toplama ve değerlendirme teknikleri ile araştırmanın sınırlılıkları bilgisi paylaşılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, öncelikle suç, suçluluk ve sapma kavramlarına açıklık getirilmiş, suç sosyolojisinde kuramsal yaklaşımlar genel hatları itibarıyla ele alınmış; çalışma toplumsal bir olgu olan suç, çocuk, çocukluk, çocuk suçluluğu, suça sürüklenmiş çocuk kavramlarını odağına aldığı için sosyolojik suç kuramlarına detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Araştırmanın kuramsal temellerini oluşturan, sapma ve sosyal kontrol kuramı irdelenmiş, araştırma verileri bulgular ve sonuç kısmında ağırlıklı olarak bu kuramsal zemin üzerinden yorumlanmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, çocuk suçluluğunun daha iyi anlaşılabilmesi ve çalışmada eğitimevlerinde/ceza infaz kurumlarında bulunan suça sürüklenmiş çocukların bu kurumlardaki yaşam deneyimlerinin ve eğitim süreçlerinin detaylı bir şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla çocuk suçluluğuna ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir. Bu kapsamda, çocuk, çocuk suçluluğu, suça sürüklenen çocuk kavramları mercek altına alınmıştır. Çocuk suçluluğu türleri ve çocuk suçluluğunda risk faktörleri ortaya konmuş, tarihsel süreçte çocuk suçluluğu küresel ve ulusal düzlemde sayısal veriler ışığında değerlendirilmiştir. Ayrıca, çocuk suçluluğunun ceza adalet sistemi içindeki yerinin daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi amacıyla Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kuralları (Pekin-Beijing Kuralları), Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları) ve Çocuk Koruma Kanunu irdelenmiştir. Son olarak, çocuk suçluluğuna ilişkin eğitim kurumlarının geçmişinden bahsedilerek, iş bu çalışma kapsamına alınan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ile Çocuk Eğitimevlerine ait detaylı bilgiye yer verilmiştir. Çocuk suçluluğuna ilişkin eğitim ve iyileştirme faaliyetleri ile ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerine ilişkin yapılan çalışmalardan kesitler sunulurken üçüncü bölüm tamamlanmıştır.

Araştırmanın dördüncü ve son bölümünde ise nicel ve nitel yöntemlerle elde edilen verilerin analizlerine yer verilmiştir. Ankara ve İstanbul illerinde bulunan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitimevlerinde kalan tutuklu ve hükümlü çocuklar arasından seçilen 280 çocuk ile yapılan anket çalışmasından elde edilen nicel veriler Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (SPSS) aracılığıyla, yine bu kurumlarda görev yapan 8 kurum öğretmeni ile yapılan mülakatlardan elde edilen nitel veriler, betimsel analize tabi tutulup kuramsal zeminde araştırma sürecinde elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Son kısımda ise genel bir değerlendirme yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Ülkemizde suç olgusuyla ilgili çalışmalar mahkûmlar istatistiği olarak Ceza ve Tevkifevleri Umum Müdürlüğü -günümüz adıyla, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü- tarafından izne tabi olarak ilk defa 1935-1942 yılları arasında paylaşılmıştır (Taşkın ve Yılmaz, 2020: 192). Söz konusu istatistikler akademik çalışmaları da harekete geçirmiş ve bu istatistiklerden yararlanılarak ilk çalışmalar vermeye başlanmıştır. 1946 yılında Celal Aybar tarafından kaleme alınan “Türkiye’de Mahkûmlar ve Suçlular” başlıklı eser bu alandaki çalışmaların öncüsü konumunda sayılabilir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesinde yer alan veriler yeni araştırmalara vesile olmaya devam etmektedir. Zira Genel Müdürlüğün resmi sitesinde yer alan istatistiklere göre, Ekim 2017’de çocuk mahpus sayısı 2828 iken, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Hakları İnceleme Komisyonu’nda yapılan Şubat 2018 tarihli toplantıda bu sayı 2979 olarak belirtilmiştir. Çocuk mahpus sayısındaki artış, dört ayda 151’i bulmuştur. Tutuklu ve hükümlü çocukların yüzde 91’inin adli suçlar nedeniyle cezaevlerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Yargılama aşamasının sonunda hüküm giyen ve hürriyeti bağlayıcı ceza alan çocuklar, 12/07/2018 tarihi itibarıyla, Türkiye’de bulunan 4 çocuk eğitimevinden ya da 7 çocuk kapalı ceza infaz kurumundan birine gönderilmektedir (Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü [CTE], 2018). Bu kurumlarda çocuklara eğitim ve öğretim verilmesi ilkesine tam olarak uyulacağı kanunlarla garanti altına alınmıştır.

Görülmektedir ki, Türk ceza hukuku tutukluluk ve hükümlülük hallerinde çocuk mahkûmlar için özel düzenlemeler öngörmüştür. Bu düzenlemelerin başında infaz kurumları, çocuklara özgü kapalı cezaevi ve açık cezaevi niteliğinde olan eğitimevleri olarak sınıflandırılmıştır. Söz konusu düzenlemelerde önemli bir diğer nokta ise, çocukların eğitim haklarından faydalanabilmeleri hususudur. Suça sürüklenen çocukların ıslahında ceza infaz kurumları geçmişten günümüze hem fiziki koşulları hem de eğitim alanında önemli değişimlere uğramış olup; bu değişimlerle birlikte çocukların özde “yeniden sosyalleştirme” ve “yeniden eğitim” ile topluma kazandırılması ve iyileştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Öyle ki, bu kapsamda yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları iş birliği ile kurum içinde temel ve mesleki eğitimler vermeye başlanmış; çeşitli meslek ve hobi kursları açılmıştır. Ancak kurumların kuruluş amaçları gereği fiziki şartları uyarınca eğitim hakkına ulaşılabilirlik ve iyileştirme faaliyetlerinin yeterliliği istatistiksel verilerle sınırlı kaldığından ve tartışılabilir olduğundan bu çalışma ile alandaki söz konusu boşluklar yerinde

incelenerek doldurulmaya çalışılmaktadır. Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında ya da eğitimevlerinde bu çocuklara yönelik sunulan eğitimin mahiyeti ve sunumu çalışmanın ana konusudur.

1.2. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Bu araştırma ile Türkiye’de çocuk eğitimevleri / ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, çocukların topluma kazandırılmaları ve iyi yetiştirilmeleri için eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin alınması gereken önlemlerin saptanması ve bu alanda öneriler sunulması hedeflenmektedir.

Bu doğrultuda,

- Tutuklu ve hükümlü çocuklara sunulan eğitim programlarını değerlendirmek;
- Tutuklu ve hükümlü çocuklara hizmet veren öğretmen profilini ortaya koymak;
- Tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim sürecinde karşılaştıkları engelleri ve/veya zorlukları belirlemek;
- Tutuklu ve hükümlü çocuklar çocuk eğitimevi / ceza infaz kurumları dışında kurum izniyle Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı devlet okullarında eğitim hizmetleri alıyorsa bunu bireysel zeminde anlamaya çalışmak;
- Bu süreçte öne çıkan hükümet politikalarına, kanunların/uygulamaların yansımalarına yer vermek,
- Eğitim-öğretim için alternatif imkânların sunulması hedeflenmektedir.

Bunun için çocuk eğitimevleri/ceza infaz kurumları/kurum dışında yürütülen temel eğitim, mesleki eğitim, sosyal-kültürel etkinlikler, kütüphane ve ders çalışma ortamı gibi eğitim faaliyetleri ele alınmıştır. Bu kurumlarda bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklar ile öğretmenlerin bu eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşlerinin ne olduğu, çocukların sosyo-demografik durumu, aileye ait bilgileri, ceza infaz kurumu/çocuk eğitimevine geliş süreci ve suç türüne ait durumları ile öğretmenlerin demografik, mesleki durumları ile kuruma atanma ve çalışma sürecine ait veriler derlenmiştir.

Bu araştırmanın amaçları doğrultusunda ele alınan kavramlar şu şekilde tanımlanmıştır:

1. **Suç:** Kanunun cezalandırdığı eylemdir.
2. **Çocuk:** Daha erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişidir (Çocuk Koruma Kanunu [ÇKK], 2005: madde 3/1).

3. **Suçta Sürüklenen Çocuk:** 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda çocukları topluma kazandırmak amacıyla, suçlu çocuk yerine suçta sürüklenen çocuk kavramı kullanılmaktadır. "Suçta sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu" ifade etmektedir (ÇKK, 2005: madde 3/2).
4. **Tutuklu:** Suç işlediğine dair henüz hüküm giymemiş bir diğer ifadeyle, cezası kesinleşmemiş olan kişidir.
5. **Hükümlü:** Suçu kesinleşmiş ve verilen ceza süresini doldurması gereken kişidir. Hüküm giydiği ceza süresi bitince özgürlüğüne kavuşur.
6. **Çocuk Eğitimevleri:** Yargılamanın sonunda cezası kesinleşen 12-18 yaş arasında bulunan hükümlü çocukların yeniden toplumsallaşması amacıyla uygun olarak firar karşısında herhangi bir engel olmaksızın eğitsel ve mesleki kazanım elde ederek cezalarını infaz ettikleri kurumlardır (Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun [CGTİHK], 2004: madde 15).
7. **Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları:** Bir suçtan dolayı tutuklanan ve yargılamaları süren 12-18 yaş arası tutuklu çocukların kaldığı, firara karşı sıkı güvenlik tedbirlerinin alındığı, eğitim ve öğretime dayalı tesislerdir. Çocuk kapalı ceza infaz kurumları temelde tutuklu çocuklar için tesis edilmiş olsalar da eğitimevinden disiplin sorunu veya diğer nedenlerle gelen hükümlü çocukları da bünyelerinde barındırmaktadırlar (CGTİHK, 2004: madde 11).
8. **Kurum Öğretmeni:** Ceza İnfaz Kurumu ve Eğitimevlerinde bulunan eğitim-öğretim servisinde tutuklu ve/veya hükümlünün eğitim yaşantılarına dair tüm işlemleri yürütmekle görevli eğitimcidir.

Ülkemizdeki çalışmaların büyük bir bölümü, genel olarak tutuklu, hükümlü ve güvenlik birimlerine getirilen çocuk ve gençler üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmalar, ülkemizde çocuk suçluluğunun yaygınlığı, işlenen suç çeşitleri ve suçta sürüklenen çocukların taşıdıkları belli başlı özellikleri belirlemek açısından literatüre büyük katkı sağlamıştır. Ancak, "çocuk suçluluğu" hakkında pek çok çalışma yapılsa da, genelde tutuklu ve hükümlü çocuklara yönelik özde onların eğitimlerine yönelik çalışmalar oldukça azdır. Bu bağlamda, tutuklu ve hükümlü çocuklara yönelik bu konuda detaylı bir araştırmanın yapılmamış olması ve farklı illerde eş zamanlı yürütülen bir çalışmaya rastlanmaması bu araştırmanın özgün yanını oluşturmakla birlikte, araştırma bulgularının suçlu çocuk lehinde atılacak adımlara, bu yönde alınacak kararlara ve sonraki araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, Ceza İnfaz Kurumları genel olarak topluma kapalı olduklarından burada verilen eğitim faaliyetleri ile bu faaliyetlerden tutuklu ve hükümlülerin ne derecede yararlandıkları konusu fazla bilinmemektedir. Ayrıca bu kurumlarda verilen eğitim faaliyetlerine ilişkin yeterli araştırma da bulunmamaktadır. Bu faktörler böyle bir konunun seçiminde önem arz etmektedir. Diğer taraftan ceza infaz kurumlarında temel eğitim, mesleki eğitim, dini

eğitim, sosyal kültürel faaliyetler, kütüphane ve kitaplık faaliyetleri gibi konuların eğitim-ğretim süreçlerine uygunluğunu ele alan toplu bir araştırmanın olmayışı da araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Şimdiye kadar üzerinde kapsamlı pek fazla araştırma yapılmayan ya da belki gözden kaçmış olan hapishane koşulları ve mahkûmların eğitim yönünden durumları konusu kuşkusuz öncelikle sosyolojiyi, eğitimi ve psikolojiyi yakından ilgilendirmektedir. En genel ifadeyle suç, suçluluk ve cezaevi olgusunu her anlamıyla yaşayan tutuklu ve hükümlülerin ceza infaz kurumlarında verilen eğitim faaliyetlerinden yararlanma durumları ve verilen eğitim faaliyetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirilmesi konusu ilgili kurumlar açısından da önem taşımaktadır. Bu sayede uygulamadaki eksikliklerin farkına varılarak tutuklu ve hükümlülerin eğitim faaliyetlerinden daha fazla yararlanmaları sağlanacaktır.

1.3. Araştırmanın Problematiği

Türkiye’de ocuk eğitimevleri ve ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirildiği bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. ocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarındaki tutuklu ve hükümlü ocukların;

- Ceza İnfaz Kurumlarında verilen temel ve mesleki eğitime ilişkin görüşleri nelerdir?
- Kütüphane ve ders çalışma ortamlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- Sosyal ve kültürel faaliyetlere ilişkin görüşleri nelerdir?
- Çocuklar eğitim hizmetlerinden ne düzeyde yararlanmaktadır?
- Tutuklu ve hükümlü çocukların görüşleri arasında, sosyo demografik durumlarına - cinsiyete, yaşa, eğitim durumuna, daha önce nerede ve kimlerle birlikte yaşadığına, çalışıp-çalışmadığına, ailevi durumuna, isnat edilen suç türüne, ceza infaz kurumuna giriş sayısı ve ceza infaz kurumunda kalma süresine- göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

2. ocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarında eğitim hizmeti veren ğretmenlerin;

- Eğitim hizmeti verdikleri ğrenci profili, eğitim ortamı ve eğitim olanaklarına dair görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin eğitime ihtiyaç duydukları başlıca sorun alanlarına yönelik görüşleri nelerdir?
- Kurumda / kurum dışında sunulan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
- Kurumdaki eğitim hizmetlerine / eğitim personeline / eğitim programlarına vb. ilişkin nerileri nelerdir?

Yukarıda belirtilen tüm bu süreçler, suç ve eğitim sosyolojisinin sınırları içinde anlaşılmaya çalışılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, Aralık 2018 - Şubat 2019 itibarıyla Ankara ve İstanbul illerinde bulunan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitimevlerinde kalan 12-17 yaşları arasındaki tutuklu ve hükümlü çocuklar ile sınırlıdır.

Araştırma, Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Çocuk Eğitimevi, Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve İstanbul Çocuk Eğitimevinde gerçekleştirildiği için araştırma sürecinde derlenen veriler bu kurumlarla sınırlıdır.

Araştırma, adı geçen kurumlarda bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklara uygulanan anket ve kurum öğretmenlerine yöneltilen mülakat soruları ile sınırlıdır.

Sadece erkek tutuklu ve hükümlü çocuklarla ve kurum öğretmenleriyle yürütülmüş olması bu araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Nitekim araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla, söz konusu kurumlarda kız çocuk mahkûm bulunmamaktadır. Kurumların eğitim-öğretim servislerinden alınan bilgilere göre, mahkûm kız çocukları, yalnızca İzmir Çocuk Eğitimevi'ne ve kadın ceza infaz kurumlarının yetişkinlerden ayrı kendileri için özel olarak oluşturulmuş bölümlerine yerleştirilmektedirler.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kuramsal ve sahaya yönelik bir kombinasyonu içermektedir. Öncelikle çalışmada yerli ve yabancı yazılı kaynaklardan, eserlerden, dergilerden, ilgili web sayfalarından faydalanılarak doküman analizi yapılmıştır. Araştırmanın saha boyutunda nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Bu hususta çalışma her iki araştırma yöntemi ile desenlenen karma araştırma modeline dayanmaktadır. "Karma yöntem her iki yöntemin sınırlılıklarını en aza indirirken, her iki yöntemin üstünlüklerini kullanarak en uygun yöntemle, en uygun verinin toplanmasına olanak sağlamaktadır." (Bedir Erişti, 2013: 11).

Nicel araştırma, bireylerin davranışlarını gözlem, deney ve test yoluyla ölçmeye dayalı sayısal verilerle açıklanabilen objektif bir araştırma yaklaşımıdır. Bu yöntem ile olgu ve olaylar tekrardan gözlemlenir, ölçülebilir ve nesnel bir şekilde ifade edilebilir (Saunders vd., 2015: 23). Kurumda bulunan çocuklara yönelik nicel araştırma yöntemi içerisinde genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, "çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel yargılara varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan

tarama düzenlemeleridir.” (Karasar, 2012: 79). Çocuklara yönelik hazırlanan anket soruları Ek-1’de sunulmuştur. Kurum öğretmenlerine yönelik nitel araştırma yöntemi içerisinde mülakat tekniğine bağlı kalınarak bir görüşme formu hazırlanmış ve Ek-2’de sunulmuştur. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45). Kısaca ilişkilerin, etkinliklerin, durumların ya da materyallerin niteliğinin incelendiği çalışmalar nitel araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2014: 271). Nitel araştırma yöntemi suç gibi karmaşık bir konuya daha ayrıntılı bir anlayış ve katılımcıların bu konuyu hangi bağlamda ele aldığını anlamak için tercih edilmiştir.

Bu bağlamda nitel araştırma toplumsal hayatta meydana gelen olayların ayrıntılı olarak incelenmesini içerir. Bu olaylara özgün yorumlar getirmeyi amaçlar (Neuman, 2014: 224). Nitel araştırmacılar, gerçekliğin inşa edilen doğasını, araştırmacı ve incelenen şey arasındaki ilişkinin bildirimini ve araştırmayı şekillendiren durumsal baskıları vurgular. Nitel araştırmacılar, sosyal deneyimin nasıl yaratıldığını ve anlamlandırıldığını vurgulayan soruların yanıtlarını ararlar (Kuş, 2007: 23).

Araştırmada, Ankara ve İstanbul illerinde bulunan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitimevlerinde kalan 12-17 yaşları arasındaki tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim yaşantılarına ait deneyimlerinin ortaya konması, bu sürecin hem kendileri hem de kurum öğretmenleri tarafından nasıl deneyimlendiğinin bilinmesi hedeflendiğinden, nitel araştırma yaklaşımı içinde fenomenolojik araştırma deseni kullanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen nitel verileri betimleme de neyi, nasıl deneyimledikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Fenomonoloji yalnızca bir betimleme değildir, araştırmacının yaşamış deneyimlerin anlamına ilişkin yorum yaptığı yorumsal bir süreçtir. Birkaç birey tarafından deneyimlenen bir fenomenin derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır (Creswell, 2018: 80). Bu çerçevede, özellikle suça sürüklenmiş çocuklar ile onlara eğitim hizmeti veren öğretmenlerin deneyimlerinin anlaşılmasında bu yaklaşımın kullanılması tercih edilmiştir.

1.5.1. Veri Toplama Süreci ve Tekniği

Araştırmada veri toplama sürecinde anket ve yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın veri kaynağını çocuklara sunulan anket formlarından ve öğretmenlerle yapılan görüşme kayıtlarından elde edilen bilgiler ve doküman analizi oluşturmaktadır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren çeşitli yazılı materyallerin toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizini kapsar (Sak vd., 2021: 28).

Anket formu için öncelikle gerekli literatür taraması yapılmış ve Adalet Bakanlığı verilerinden yararlanarak Türkiye’deki tutuklu ve hükümlü çocuk sayıları ve çocuk eğitimevleri / ceza infaz

kurumlarına dair bilgiler elde edilmiştir. Araştırmada, tutuklu ve hükümlü çocuklara araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış anket formu uygulanarak veriler elde edilmiştir. Araştırmanın saha boyutunda kullanılmak üzere yapılandırılmış bir anket formu hazırlanmış, hazırlanan anketin güvenilirliğini sağlamak amacıyla, cronbach alpha analizi yapılmıştır.¹ Bu anket için cronbach alpha (α) değeri 0,72 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç anketimizin geçerli bir güvenilirlikte ve tutarlılıkta olduğunu göstermektedir. Anket formunun güvenilirliği hesaplandıktan sonra sorular çoğaltılarak saha çalışmasında kullanılmıştır.

Araştırmanın saha boyutu -kurumlarda bulunan çocuklarla anketlerin ve buralarda görev yapan öğretmenlerle mülakatların yapılması- Aralık 2018 - Şubat 2019 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Araştırmanın saha boyutu, 2018 - 2019 eğitim ve öğretim döneminde araştırmacı tarafından şahsen / bizzat görüşülerek yapılmıştır. Bu bağlamda, fenomenolojinin karakteristik özelliklerine uygun şekilde veri toplama sürecinin fenomeni deneyimleyen bireylerle gerçekleştirilen mülakatları içerdiği söylenebilir.

Verilerin toplanmasında izlenen yol şu şekilde özetlenebilir; çocuklar kurumlardaki sınıflara ve grup çalışma odalarına ortalama 10'ar kişilik gruplar halinde ayrılmıştır. Çocuklara anket formu dağıtılmadan önce araştırmacı tarafından ilk olarak ön bilgi verilmiş; bu ön bilgide onlardan alınacak bilgilerin hiçbir şekilde aleyhlerine kullanılmayacağı ve mahremiyetlerine özen gösterileceği özellikle ifade edilmiştir.

Çocukların anket formlarını doldurmaları ortalama 20-30 dakika sürmüştür. Toplam 4 çocuğun okuma yazması olmadığı için sorular okunarak çocuklara yardımcı olunmuştur. Kurumda görev yapan öğretmenlerle ise yapılandırılmış bir soru formu ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1.5.2. Veri Analiz Tekniği

Saha taramasından -çocuklara uygulanan anket formlarından- elde edilen verilerin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmış olup verilerin frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Kurum öğretmenleriyle yapılan görüşmeler neticesinde alınan cevaplar betimsel analiz edilerek tematik başlıklar altında sunulmuştur. “Betimsel analiz, araştırmada toplanan verilerin, araştırma problemine ilişkin olarak neleri söylediği ya da hangi sonuçları ortaya koyduğu ön plana çıkmaktadır. Örneğin, gözlenen bir ortamda nelerin olup bittiği, görüşülen bireylerin neleri söyledikleri, çalışılan dokümanların hangi bilgileri ortaya koyduğu, betimleme yaklaşımına uygun sorulardır.” Ayrıca “veri setinde doğrudan görülemeyen, ancak kavramsal kodlama ve sınıflama yoluyla temaların ve bu

¹ Güvenilirlik analizi için kullanılan temel analiz cronbach alpha (α) değerinin bulunmasıdır. Her bir madde için tek bir α değeri olabileceği gibi, tüm maddelerin ortalama bir α değeri de olabilir. Tüm maddeler için elde edilen α değeri o anketin toplam güvenilirliğini göstermekte olup; 0,7'den büyük olması beklenir. Bu değerden düşük α değerleri anketin zayıf güvenilirliği olduğunu gösterir (Darren ve Mallery, 2003).

temalar arası anlamlı ilişkilerin ortaya çıkarılması, betimsel analiz sürecinin temel işlevidir. ‘Neden’ ve ‘Nasıl’ sorularına yanıtlar aranır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 254). Fenomenolojik desene uygun bir şekilde bireylerin deneyimleri dokusal betimleme (neyi deneyimledikleri) ve yapısal betimleme (koşul, ortam, durum, içerik vb. nasıl deneyimledikleri) yoluyla belirlenmeye çalışılmıştır.

1.6. Araştırmanın Örneklem Grubu

Araştırmanın evrenini Ankara ve İstanbul illerinde bulunan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitimevlerinde kalan tutuklu ve hükümlü çocuklar ve bu kurumlarda görev yapan kurum öğretmenleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’nin belli bölgelerinde açılan çocuk eğitimevleri ve ceza infaz kurumlarında bulunan çocuklar araştırmaya dâhil edilmiş ve her kurumun özel şartları dikkate alınarak farklı bölgelere mensup kurumların seçimine gidilmiştir. Böylece araştırmaya dâhil edilen örneklem grubunun farklı çocuk eğitimevlerinde ve ceza infaz kurumlarında bulunmasına özen gösterilmektedir. Bu kurumların seçiminde etkili olan faktörlerden bir diğeri de Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Eğitim ve İyileştirme Dairesi Başkanlığı - Çocuk Bürosu tarafından yalnızca Ankara ve İstanbul’daki kurumlarda kalan tutuklu ve hükümlü çocuk sayılarına dair bilgi verilmiştir. Araştırmanın yapıldığı Aralık 2018 - Şubat 2019 tarihleri itibarıyla, Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’ndan 105, Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’ndan 73, İstanbul Çocuk Eğitimevi’nden 53 ve Ankara Çocuk Eğitimevi’nden 49 olmak üzere toplam 280 tutuklu ve hükümlü çocuk araştırmaya dâhil edilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Dâhil Edilen Kurum ve Çocuk Sayısı

Kurum Adı	Toplam	Kaç Kişi
Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	226	73
Ankara Çocuk Eğitimevi	151	49
Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu	322	105
İstanbul Çocuk Eğitimevi	164	53
Toplam	863	280

Tablo 1’de görüldüğü üzere, araştırmaya dâhil edilen kurum ve çocuklara ilişkin sayısal veriler ilgili kurumlarda görev yapan eğitim-öğretim servisinde görevli personelden talep edilmiştir. Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla, bu kurumlarda toplam 863 çocuğun kaldığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede, araştırmada 0.95 güven düzeyi, P=0,5 için 863 kitle genişliği ve 0.05 hoşgörü miktarına göre örneklem genişliği olarak 280 kişi olarak tespit edilmiştir. Örneklem grubunu belirlemek üzere hangi kurumdan kaç çocuk alınacağı hesaplanmıştır. Bunun için öncelikle kurumlar kümelendirilmiştir. Ardından kümelerdeki toplam örneklem evrene (N=863) oranlanmış ve araştırmanın örneklem genişliği (n=280) ile çarpılmıştır. Örneğin (Ankara’da kalan çocuk sayısı/863*280). Bu doğrultuda her bir kurumdan kaç öğrenci ile anket yapılacağı seçilmiştir.

Araştırmada 300 anket uygulanmış bunların 20'si geçersiz sayılmış, kalanların tamamı veri analiz sürecine dâhil edilmiştir.

Araştırmanın bir diğer örneklem grubunu ise Ankara ve İstanbul illerinde bulunan ocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile ocuk Eğitmevlerinde görev yapan kurum öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Sincan ocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndan 3; Ankara ocuk Eğitmevi'nden 2; Maltepe ocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'ndan 2 ve İstanbul ocuk Eğitmevi'nden 1 ğretmen olmak üzere toplam 8 kurum ğretmeni ile mülakat yapılmıştır. Örneklemenin kimlik bilgilerini ifşa edebilecek bilgiler, kendileriyle yapılan etik anlaşma gereği araştırmada kullanılmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Suç Sosyolojisi

2.1.1. Suç ve Suçluluk Kavramı

Suç, insanlık tarihi kadar eski ve insanlık var olduğu sürece varlığını devam ettirecek olan evrensel bir olgudur. Nerede bir insan topluluğu varsa, orada bazılarının göre normal ve diğerlerine göre suç olarak nitelendirilebilecek davranışlar ortaya çıkar. Bu durum, doğal, zorunlu ve hatta gereklidir (Bal, 2013: 15). Suç herhangi bir yere, zamana ve topluma özgü değil, aksine yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır (Yücel, 2003: 1). Suçun olmadığı bir toplum yalnızca hayalden ibarettir (Dönmezer, 1981: 64). Suçun çeşitliliği ve işleniş frekansı azalabilir, ama varlığı tümüyle ortadan kaldırılamaz (Bal, 2013: 15). Zaman ve mekâna göre suçun yalnızca nicelik ve niteliği değişir (Yücel, 2003: 1). Tıpkı sapma gibi bazı suçlar da zaman içinde toplumdan topluma veya aynı toplumda değişim göstermektedir (İçli, 1994a: 4). Ancak değişen şartlara rağmen, suçun tanımı ve türü ne olursa olsun, toplumsal düzlemde suça karşı olan bakış açısı yani cezai yaptırım talebi değişmemektedir. Bu yönüyle suç zaman ve mekâna göre değişmesi açısından *nisbi*, tüm toplumlarda var olan sosyal bir olgu olarak *genel* bir kavramdır² (Dönmezer, 1981: 64; Sözen, 1986: 263).

Geçmişten günümüze yüzyıllar boyu pek çok düşünür ve bilim adamı suçla ilgili yaptıkları gözlemler neticesinde, çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Örneğin, düşünce tarihinin önemli filozoflarından olan Platon, Aristoteles, Thomas Aquinas ve Thomas More gibi isimler insan, insanlığın ideal durumu ve toplum üzerine yaptıkları gözlemlerle suç olgusunu tartışmışlardır (Quinney, 2000: 5). Hatta Szabo (1967: 9), suç, suçlu ve eylemin cezalandırılmasına ilişkin modern düşüncenin köklerinin tarih öncesi döneme dayandığını savunmaktadır.

Batı düşüncesinin en önemli Antik Çağ filozoflarından olan Platon ve Aristoteles'in suç kavramına ilişkin bakış açıları incelendiğinde, Platon suçu, ihtiraslar, haz arama alışkanlığı ve cahillikten kaynaklanan ruhun bir tür hastalığı olarak tanımlamaktadır (Yavuzer, 2018: 23; 1986: 6;

² “Çocuk suçluluğu da nisbi ve genel oluşu ile suç kavramı içinde yer almaktadır. Ancak, çocuk suçluluğu sebepleri açısından, ayrı bir kategori içinde değerlendirilmesi ve cezalandırmadan ziyade ıslah edici çarelerin ortaya konması gereken bir kavramdır.” (Sözen, 1986: 263).

Dönmezer, 1981: 2; Evrim, 1970: 14). Özellikle bu üç faktörün temelinde yoksulluk bulunmakta ve yoksulluk *suçun annesi* olarak tasvir edilmektedir (Phillips, 1999: 40). Suçlunun ıslah edilmesi ise, ceza yoluyla aydınlatılması³ düşüncesi etrafında birleşmektedir (Dönmezer, 1981: 2). Aristoteles için suç, bireyin dışında daha çok yoksulluk ve devrim gibi toplumsal koşulların sonucu, dolayısıyla suçlular da merhametsizce cezalandırılmaları gereken toplum düşmanlarıdır. Suç veya suçluluğun oluşumunda toplumsal koşullara atfettiği önem açısından Aristoteles, bazı kesimler tarafından “Suç Sosyolojisi”nin kurucusu olarak kabul edilmektedir (Yavuzer, 2018: 24; 1986: 6).

Orta Çağda Thomas Aquinas, çoğu suçun kökeninin toplumsal ihtiraslara dayandığını ve tıpkı önceki çağ filozofları gibi yoksulluğun da suça sebep olduğunu belirtmiştir (Yavuzer, 2018: 24). Nitekim 19. yüzyılda ortaya çıkan pozitivizm akımından çok daha önce Thomas More, Montesquieu, Rousseau, Voltaire, Beccaria ve Bentham gibi filozoflar suçu sosyal bir olay olarak kabul etmişlerdir. 19. yüzyıla gelindiğinde ise, suç olgusunu bilimsel deney ve araştırma yoluyla açıklayan Cesare Lombroso suçu, doğum ve ölüm gibi doğal bir olay olarak tanımlamaktadır. Hatta ona göre suç bitkiler ve hayvanlar âleminde de mevcuttur. Garofalo’ya göre suç bireyin biyolojik varlığının bir ürünüdür. Ferri ise suçun, bireyin iradesi dışında biyolojik, fiziki ve sosyal faktörler neticesinde ortaya çıktığını savunmaktadır (Dönmezer, 1981: 3-6; İçli, 1994a: 39-40). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere, eskiden beri suç kavramının açıklanmasında çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Bu durum kavramın ne kadar karmaşık ve çok yönlü olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. İleride suça ilişkin kuramsal yaklaşımların izahında ilgili düşünürlerin görüşleri gerektiği yerlerde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Suç olgusuna ilişkin yapılan diğer açıklamalara geçmeden önce, suç ve suçluluk kavramlarının etimolojisinin incelenmesi konuya katkı sağlaması açısından önemli görülmektedir. Suç kavramının etimolojik anlamlarını incelediğimizde, Eski Türkçe’de *cürüm*, *kabahat* ve Uygurca’da *suy* olarak kullanıldığı görülmektedir (Ozankaya, 1984: 110; Nişanyan, 2007: 444; Avcı, 2009: 19). Bununla birlikte, kavram diğer bazı Türk lehçelerinden olan Azeri Türkçesi’nde *suç* ve Nogay Türkçesi’nde *şüş* olarak geçer (Eren, 1999: 376). Osmanlıca’da *cürm* terimi suç kavramının yerine kullanılırken, İngilizce ve Fransızca’da ise sıklıkla *crime* suç kavramının karşılığı olarak görülmektedir (Devellioğlu, t.y.: 181; Hançerlioğlu, 1979: 174-175). Latince kökenli olan *crime* sözcüğü “yargıladım, karar verdim” anlamlarına gelen kökten türetilmiştir (Simpson ve Weiner, 1989). Aynı zamanda İngilizce’de hata, ihmal, kusur ve suçluluk anlamlarına gelen, ancak daha çok çocukların işlediği suçları ifade etmek için kullanılan *delinquency* kavramıyla da karşılaşılmaktadır. İlgili kavramın Latince *linquere* sözcüğüne “-de” ön eki gelmesiyle, görevini ihmal etme veya görevinde başarısız olma anlamlarına gelen *delinquere*’den türediği görülmektedir (Partridge, 1966: 348; Avcı,

³ Cezanın niteliği ve amacı, bireyi suça iten faktörlerin baskınlığını ortadan kaldırarak, suçu onun nazarında menfur kılmak ve böylece onu tedavi etmek olmalıdır. Aynı zamanda ceza bireylere adalet sevgisi kazandırmalıdır. Burada adalet olan sevginin bir başka ıslah unsuru olduğu aşikârdır (Honig, 1936: 420).

2009: 20; Bartol ve Bartol, 2018: 397). Buradan hareketle, suç kavramını iki şekilde tanımlamak mümkündür: 1. “Bir toplumda haksız sayılıp, yazılı-yazısız kurallarla yasaklanan ve yaptırımlara bağlanan davranış ve eylem.”; 2. “Devletçe yasalarla tanımlanıp yaptırıma bağlanmış olan kurallara aykırı davranış.” Toplumsal kurallara uymayan suçlu kişi ise, *kabahatli, mücrim* olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, Eski Türkçe’de *mücrimiyet* terimine karşılık gelen suçluluk⁴ kavramı, “yasağa uymada bireyin başarısız kalması, toplumsal bir yükümlülüğe aykırı davranması” durumunu ifade etmektedir (Ozankaya, 1984: 110; Türk Dil Kurumu [TDK], 1998: 2037).

Biyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel kaynakları ile çok boyutlu ve genel bir kavram olan suç veya suçluluk olgusu, birden fazla disiplinin inceleme alanına girmekte ve her disiplin bu olguyu farklı biçimlerde açıklama girişiminde bulunmaktadır (Özsan, 1991). Suçun kavramsal açıklaması öncelikle ceza hukuku; olgusal açıklaması ise kriminoloji, sosyoloji, ruh bilim ve ahlaki ilkeler çerçevesinde yapılmaktadır (Selçuk, 2014: 86-87). Kuşkusuz her disiplin suçu kendi alanına göre anlama ve açıklama çabası içinde bulunacaktır. Nitekim araştırma kapsamında bu disiplinlerin ve bilim insanlarının tümünün kapsamlı suç tanımlarına yer vermek gayri mümkündür. Çünkü suç olgusunu birçok perspektiften ele almak mümkündür. Bu hususta okuyucuya genel bir değerlendirme imkânı sunulmaktadır.

Ceza Hukuku’nda “yasanın cezalandırdığı hareket” olarak tanımlanan suç olgusu (Toroslu, 2014: 23; Yavuzer, 2018: 24), toplum düzenini bozan hukuka aykırı eylem veya davranıştır. Buna göre, bir eylemin suç olarak nitelendirilmesi için yasalarda açıkça tanımlanmış olması gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle, her suç ve bu suça ilişkin ceza yasalar yoluyla belirlenir ya da feshedilir. Yasalarda yer almayan bir fiil ceza hukukuna aykırı olsa dahi suç olarak kabul edilip, bir yaptırıma tabi kılınmaz (Anayurt, 2001’den aktaran: Burkay, 2008: 12). Bu ölçüt, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda *suçta ve cezada kanunilik ilkesi* olarak yer almaktadır (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004: madde 2). Kanunilik ilkesi suçlar ve cezaların önceden belirlendiği, bir başka deyişle, kanuni sınırların açıkça çizildiği hukuki bir terimdir. Bu ilkenin bir ayağını “kanunsuz suç ve ceza olmaz” anlamına gelen Latince “nullum crimen nulla poena sine lege” terimi oluşturmaktadır (Eşitli, 2013: 225). Bu yönüyle ilke sınırsız ve keyfi cezai yaptırımlara karşı hukuki eşitliği ve kesinliği sağlamaya yönelik olarak bireylerin hak ve özgürlüklerini korumak için oluşturulmuştur (Eşitli, 2013: 226; Toroslu, 2014: 7).

Suçlar *cürümler* ve *kabahatler* olarak ikiye ayrılırlar. Cürümler bireylerin çıkarlarına ağır zararlar veren ve toplumsal düzeni tehlikeye sokan eylemlerdir. Kabahatler ise, çıkarlara ve

⁴ Suçluluk kavramı, özel olarak “çocuk suçluluğu” şeklinde kullanıldığında ise, saygı duyulan değerlere saldıran bazı hafif suç niteliğindeki davranışlardan -örn. bir araya gelen çocukların veya gençlerin gürültü yapmaları ve okulu asmaları vb.- işlenen ciddi nitelikteki suçlara kadar -örn. dükkân soyma, meskene tecavüz ve araba hırsızlığı vb.- geniş kapsamdaki davranışları ifade etmektedir (Marshall, 1999: 704).

toplumsal düzene zarar vermesi bakımından daha hafif olan eylemlerdir (Aslan, 1991: 157). Farklı bir görüşe göre, “cürümler bireylerin veya toplumun güvenliğine saldırı niteliği taşıyan eylemlerdir.” Kabahatler ise, kamu yararına olan kanunları ihlâl eden, bir bakıma yasak olarak tanımlandıkları için suç sayılan eylemlerdir. Cürümler kabahatlerden daha ağır sayılan suçlar oldukları için kabahatlere kıyasla daha ağır yaptırımlara bağlanmışlardır (Alacakaptan, 1975: 23, 25).

Sutherland ve Cressey’ e göre, suç ceza hukukunu ihlal eden bir davranıştır. Onlar için herhangi bir davranış ahlaken hoş karşılanmasa veya uygunsuz olsa da hukuken yasaklanmadığı sürece suç değildir (1978: 4). Antolisei suçu, “Devletin amaçlarına aykırı olan ve yaptırım olarak cezayı gerektiren insan davranışı” olarak tanımlamıştır (Alacakaptan, 1975: 4). Tappan’a göre, suç savunma veya sebep olmadan işlenen ve yasayla tanımlanan kasıtlı bir eylem veya ihmaldir (1947: 100). Barlow ve Kauzlarich’e göre, suç kanunlara aykırı insan davranışıdır (2010: 7). Michael ve Adler, ceza yasası tarafından yasaklanan davranışların suç olabileceğini iddia ederler (Muncie vd., 2009: 4). Hukuki kapsamda yapılan bu tanımlarda ortak vurgu suçu yasaya ve cezaya gönderme yaparak açıklamaktır.

Herkes suçun faili (Yücel, 2003: 25) ya da mağduru olabilir. Suç dar ölçekte suç işleyen kişiyi ve mağduru etkilemesine karşın, geniş ölçekte doğrudan ya da dolaylı olarak bütün toplumsal yapıyı farklı biçimlerde etkileyen toplumsal bir sorundur. Bu yönüyle, ceza adalet sisteminin sınırlarını aşan önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır (Dolu, 2013: 3). Örneğin, Paul Lutz, yasalarda tanımlanan bir kabahat işlediği için “genç” bir bireyin suçlu olduğunu ifade etmiştir. Fakat bu açıklama çeşitli olgulara bağlı olduğu için basit bir hukuki tanımlamanın ötesine geçememektedir. Zira yükümlü olduğu halde bilet parasını ödemediği otobüste seyahat eden de; birisini öldüren de suçludur (Yavuzer, 2018: 24-25).

Suç, tam olarak düzenli bir hukuki kaideleri olmasa bile bazı cezai yaptırımların uygulandığı ilkel toplumlardan günümüz toplumlarına dek uzanan sosyal bir olgudur. Bu sebeple, ceza hukukunun tanımında olduğu gibi sadece bir yaptırımdan ibaret değildir. Aksine, suç hukuken belirlenmeden önce yer, zaman ve toplumsal yapı gibi bir dizi sebebin karşılıklı tesiri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, suç ve suçluluğun bizzat kendisinin toplumun diğer üyelerini etkilemesi bakımından toplumsal kurallar çerçevesinde incelenmesi gerekli görülmektedir (Sözen, 1986: 262). Bu açıdan birbirlerini tamamlayan iki disiplinin, kriminoloji⁵ ve sosyolojinin suça yaklaşımı özel önem taşımaktadır.

⁵ Günümüzde suç ve suçluluk olgusunu tüm yönleriyle inceleyen “kriminoloji” adında yeni bir bilim gelişmiştir. Kriminoloji suça ilişkin çalışmalar yapan diğer tüm disiplinlerin bir sentezini teşkil etmesi hasebiyle disiplinlerarası bir bilimdir. Dönmezer’in yaptığı tanım ise kriminolojinin çalışma alanının içeriğini göstermesi açısından önemlidir. Buna göre, kriminoloji insanın sapkın davranışları ve eylemleri arasında suçu oluşturan faktörleri açıklayan ve bu negatif suç faktörlerinin kontrolünü amaçlayan süreçleri tespit eden insana ve suç işleyen insana ilişkin bilgilerin bütünüdür sentezidir

Timasheff, *An Introduction to the Sociology of Law* adlı yapıtında, anti-sosyal davranışlarda bulunan insanların ya da bireysel iradenin sosyal normlara uyumsuzluğunun kriminolojik olarak incelenmesinin hukuk sosyolojisinin inşasına katkı sağladığını öne sürmüştür. Bu açıdan, kriminoloji ve hukuk sosyolojisi⁶ karşılıklı olarak birbirlerini desteklemektedirler. Hukuki alandaki sosyolojik eğilim suçlu davranışın yalnızca kanunlarla veya yasalarla belirlenmesinin ötesinde, insanların birbirleriyle ve süreçlerle olan ilişkilerini gözlemleyerek ve sosyal uyuma tehdit oluşturan unsurlar arasında bağlantı kurarak suçun rasyonel çözümüne odaklanmaktadır (1939: 39-41). Sosyoloji özellikle 20. yüzyıl kriminoloji biliminin temelini oluşturmaktadır (İçli, 1994a: 15). “Suç-sosyoloji ilişkisi en az suç-ceza hukuku ilişkisi kadar eskidir.” (Işıқтаç, 2013: 173).

Emile Durkheim’a göre, suçluluk “kolektif şuurun inançlarını çiğneyen fiil” olarak tanımlanmaktadır (Ülken, 1969: 268). Zira sosyolojide en önemli referans kaynaklarından biri olan Durkheim, suçun olmadığı bir toplum mevcudiyetinin imkânsızlığından dolayı suçu normal; toplumsal yaşamda suçların ihlal edildiği duyguların kolektif bilinçte bulunmasından dolayı suçu zorunlu ve toplumsal değişim aracı olarak normal toplumsal evrim için önemli olduğundan dolayı suçu yararlı görmektedir (Durkheim, 2013: 99-104). Seligman ve Johnson’a göre, suçluluk bir sosyal grubun üyelerince iyi ve yararlı olarak kabul edilmiş bulunan adet ve geleneklerin, inançların ve kurumların kurallarına aykırı bulunan anti sosyal davranışları ifade etmektedir (Evrim, 1970: 15). Hobbes ise, *Leviathan* adlı yapıtında suçu, “yasanın menettiği bir şeyin sözle veya eylemle yapılmasından veya yasanın emrettiği bir şeyin yapılmamasından oluşan bir günah” olarak tanımlamıştır. Bu bakış açısına göre, “her suç bir günahdır; fakat her günah bir suç değildir.” (Hobbes, 2007: 206).

Özetle, Ceza Hukuku açısından suç, “yasanın suç saydığı ve bir yaptırımı gerektiren eylem” olarak tezahür ederken; Kriminolojide suç, “çok sayıda faktörün etkisinde olmakla birlikte, iradi insan eylemi” olarak tanımlanır. Toplum bilimi ise suçu, “toplumsal nedenlere bağlı olarak yerleşik normlardan ileri düzeyde sapma davranışı” olarak açıklar (Bal, 2013: 15). Çoğu disiplin açısından suç, ortak yaşama ters düşen sapma davranışlardan biri olarak görülmekte ve buna bağlı olarak, toplumdaki bütün sapmalar suç ya da kabahat olarak adlandırılmaktadır. Bu yönüyle suç sık sık “doğru yoldan ayrılmak” veya “doğru çizgiden sapmak” şeklinde tanımlanır (Selçuk, 2014: 85-86). Bilhassa sosyal bilimciler ve eğitimciler, normalden sapma eğilimi gösteren suçlu davranışın ortaya çıkmasında toplumsal etkileşimin önemli bir faktör olduğunu savunmaktadırlar. Bu hususta,

(Dönmezer, 1981: 16). Böylece suç, suçu önleme ve suç işleyen kişi kriminolojinin incelediği üç temel kavramdır (Yumak, 2015: 551).

⁶ Burada “hukuk sosyolojisi” teriminin “suç sosyolojisi” olarak yeniden isimlendirildiğini belirtmekte fayda var (Işıқтаç, 2013: 171). Sosyoloji toplumsal bir olgu olarak suçu algılayan ve suçu doğuran tüm etmenleri toplumsal olgular (siyasi ve ekonomik olgular vb.) ve toplumsal yapı ile ilişkilendiren disiplindir. Özetle, suç sosyolojisi suça ilişkin çalışmaların sosyoloji bilimi çerçevesinde yapıldığı alt bilim dalıdır. Zira Durkheim’ın sosyolojik bakış açısıyla, suç olgusu ve intihar üzerine yaptığı çalışmaların da büyük etkisi olduğu düşünüldüğünde, suç sosyolojisi 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal normların ihlali açısından sapma sosyolojisi olarak da anılmaktadır (Bal, 2013: 35-37).

suçluluğun sosyal grup yaşamına bağlı olarak, grup normlarının çatışması sonucu öğrenilmiş bir süreç olduğu kabul edilmektedir (Sutherland ve Cressey, 1978: 99-101, 113-116; Balcıoğlu, 2016: 205).

Suç olgusu ve suçluluk durumunun görelilik özelliği göstermesi dikkate alınmakla birlikte, ilgili bilimler açısından suça ilişkin ortak, genel bir tanım yapıldığında, toplumun değer ve normlarının yazılı ifadeleri olarak tarif edilebilecek yasalara ters düşen eylemler, toplumsal düzen ve huzuru bozmaları hasebiyle uygunsuz, istenilmeyen davranışlar olarak nitelendirilebilir (Balcıoğlu, 2016: 49; Uğur, 2013: 2). Nitekim suçun ne olduğu ya da ne olmadığına ilişkin yapılacak herhangi bir açıklama toplumdaki kurumlara bağlı olduğu için sosyolojik olmalıdır. Zira Giddens'in belirttiği gibi, "İnsanlar neden suç işler?" sorusuna verilecek herhangi bir tam yanıt sosyolojik olmak zorundadır" (Giddens, 2008a: 842).

Araştırma kapsamında suç bireysel ve sosyal kontrol mekanizmalarının başarısızlığının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Daha açık ifade edilecek olursa, bireysel kontrol açısından kişi ihtiyaçlarını toplumsal norm ve beklentilere uygun düzenleme yeteneğine sahip olmakla birlikte, sosyal kontrol açısından da toplumsal kurumlar normları toplumsal düzlemde etkin ve doğru bir şekilde uygulayarak bireyler tarafından içselleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Nitekim insan doğası gereği sınırsız arzu ve ihtiyaçlara sahip olduğundan özellikle bireysel kontrol hususunda bir takım aksaklıklar yaşanmakta ve sosyal kontrolün de bireysel bağlayıcılığı düşük olduğunda kişilerin toplumsal bağları zayıflamaktadır. Sonuç olarak, suçun tümüyle *tanımsal* bir faaliyet olduğu gerçeğinin altını çizmemiz gerekmektedir. Suçun tanımsallığı gerçeği bu olgunun içinde olduğu sosyal duruma göre tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. O halde suç zaman içinde toplumdan topluma, kültürden kültüre hatta aynı toplumsal yapı içinde, diğer bir ifadeyle, duruma göre değişen görelî, sosyal olarak yapılandırılmış tanımsal bir kavramı ifade etmektedir. Zira Thomas'ın şu ünlü sözünde belirttiği gibi, "Eğer insanlar durumları gerçek olarak tanımlarlarsa, bu durumlar sonuçları açısından da gerçeklerdir." (Thomas ve Thomas, 1928: 572). Buna göre insanlar, kendilerine ilişkin algılarına göre toplumsal yaşamda hareket ederler.

2.1.2. Sapma Kavramı

Biyo-kültürel ve sosyal bir varlık olan insan toplumsal ilişkiler tarafından kuşatıldığı bir dünyada yaşamaktadır. Bu dünyada, bireylerin her biri toplumun eseri olmakla birlikte, karşılıklı etkileşim içinde birey hem kendini hem de toplumu etkileme ve değiştirme gücüne sahiptir. Tüm yaşamı boyunca birey, işte bu dinamik sosyalleşme sürecine dâhil olarak çevresine uyum sağlama ve toplumsal gelişimini tamamlama çabası içindedir. En genel anlamıyla birey, "toplumla insan olur, toplumla varlığını gerçekleştirir." Ancak bireyin varlığını gerçekleştirmesi, kendine yani arzularına ve güdülerine sınırlar koymasına bağlıdır. Zira insan, kendine sınır çizen, kural koyan tek canlıdır. Kendine sınır çizdiği, kural koyduğu gibi zaman içinde tüm bunları değiştirir, geliştirir yahut bozar.

“Kuralın, yasağın olduğu her yerde kuralı bozma, yasağı çiğneme, doğru olandan sapma ya da yasağa karşı gelme vardır. Bu, birey-toplum çatışmasının bir görünümüdür.” Bireyin toplumla, kuralla çatışması, ezeli ve ebedidir (Yavuzer, 2018: 16-20).

Toplumda herkesin uymakla yükümlü olduğu birtakım kuralların geçerli olması elzemdir. Her toplum sosyal kontrol aracılığıyla, bireylerin birbirleriyle uyum içinde varlıklarını sürdürebilmeleri için kurallara uyum sağlamasını talep eder. Sosyoloji bilimi literatüründe bu kurallar norm olarak adlandırılmakta ve norm ortalamadan daha fazlasını ifade etmektedir. Şöyle ki norm, “insanların daha fazla veya daha az ölçüde uyduğu ideal bir davranış standardı” olarak tanımlanır (Mann, 1983: 266). Bir bakıma norm, toplumda sosyal düzeni sağlayabilmek için geleneksel rehber rolündedir (Bal, 2013: 11). Bu açıdan sosyoloji bilimi bireyin, toplumun bilinçli bir üyesi olabilmesi ve toplumsal kültürün normlarına uyan bir kişilik kazanabilmesi için sosyalleşmenin gerekli olduğunu savunmaktadır. Toplumsal birey olabilmek için ön koşul sosyalleşmenin kurallarına uyum göstermektir. Ancak bu sayede toplumda uyum gerçekleşir (Dönmezer, 1981: 72; 1990: 141-142).

Toplumsal yaşam bireye hem ne yapılması gerektiğini, hem de ne yapılmaması gerektiğini gösteren normatif düzenlemeleri içermektedir. Toplumsal yaşam gerçek bir toplumsal olgudur. Toplumsal olgular bireyler arası ilişki ve davranışın normatif olan toplumsal düzen boyutunu ifade etmekle birlikte, aynı zamanda bireylerin normlara ve standartlara uyum sağlamamaları sonucu oluşan olumsuz davranışları da yansıtmaktadır. Toplumsal yaşam düzen için bireylerden mevcut normlara uymalarını beklemektedir. Nitekim gerek toplumsal dünyanın gerekse bireylerin doğası gereği, her zaman normlara uyumdan söz etmek mümkün değildir. Her toplumda bireylerin farklı ihtiyaçları bulunmakta ve bu ihtiyaçların karşılanması sırasında, toplumsal yaşamı düzenleyen bir takım normların öngördüğü sınırların ihlali neticesinde sapma, suç veya suçluluk ortaya çıkmaktadır. Bu tür davranışlar olumsuz olmasına karşın, sağlıklı toplumların ayrılmaz bir parçası olarak toplum için normaldir. Zira sağlıklı bir toplumda bireylerin birbiri ile ilişkileri durağan olmadığı için kurallar da görelî ve değişime tabî olmaktadır (Tiryakian, 2010: 251-253). Durkheim bu argümanı *The Rules of Sociological Method* (1950) adlı yapıtında ki suç tartışmasıyla geliştirmiştir. Buna göre, toplumsal değişim bir çeşit sapma ile başlamaktadır. Değişimin gerçekleşmesi için sapma mevcut toplumsal düzenin normlarına dönüşmektedir. Durgunluğa kıyasla, belirli bir değişim toplum için sağlıklı olduğundan, oranı alışılmadık derece yüksek olmayan belirli bir sapma da normaldir (Haralambos ve Holborn, 1995: 353-354).

Sapma ve suç, birçok açıdan birbirleriyle bağlantılı ve birbirlerinin yerine kullanılmış olsalar da aslında aynı şeyler değildir. Lakin her iki olguda çözüm bekleyen toplumsal bir sorundur. “Her ne kadar çoğu sapma teşkil eden davranış suç olarak tanımlanmış olsa da, her suç bir sapma olmadığı gibi her sapma da bir suç değildir.” (Dolu, 2011: 34; 2013: 3-4). Siegel (2006: 4-5), sapma ve suç arasındaki bu ayrımı şu örneklerle açıklamaktadır: Uyuşturucu madde kullanmak yasalara aykırı olabilir, ama sapkın bir davranış mıdır? Ya da tam tersine, boğulan birini görüp de o kişiye yardım

etmemek sapkın bir davranış olabilir, ama suç mudur? Buna göre, tüm suçların toplumun değer, norm ve beklentilerine aykırı olduğunu söylemek yanıltıcı olacağı gibi, toplumun kınadığı sapkın bir davranışın suç olduğunu söylemek de aynı derecede yanıltıcıdır.

Literatürde, gerçekleşen bir davranışın yalnızca toplum tarafından mı yoksa hukuk tarafından mı yaptırıma tabi tutulduğu incelenerek, sapma ya da suç olduğunun anlaşılacağı savunulmaktadır (Dolu, 2011: 34; 2013: 3-4). Bu çerçevede sapma belirli bir zaman süreci içinde belirli bir toplum veya sosyal grubun normdan ayrılan davranışlarını ifade ederken (Siegel, 2006: 4), suç ise hukuk kurallarına aykırı ve karşılığında cezai yaptırım olan davranışları tanımlamaktadır (Yücel, 2003: 19; Dolu, 2011: 32). Başka bir ifadeyle, sapma toplumsal normların ihlali, suç ise ceza hukuku normlarının ihlali anlamına gelmektedir (Thio vd., 2013: 13).

Giddens (2008a: 842)'a göre sapma, eylemin veya davranışın yalnızca yasal düzlemdeki hukuki boyutuyla ilgilenen suç olgusundan, çok daha kapsamlıdır. Zira toplumda sapma gösteren davranışların çoğu, yasa tarafından yaptırıma tabi olmamıştır. Çünkü değişen dünya ve toplum koşulları göz önüne alındığında, sosyal gruplarda ve özelde bireyler açısından karmaşıklaşan, çeşitlenen ve hatta kronikleşen sorunlar baş göstermektedir. Bu durumda bazı normların uygulanması toplum gözetiminden devletin baskı aygıtına dönüşür. Yasalarda temsil edilen normlar çerçevesinde, devlet suçu belirler ve gerekli yaptırımı uygular. Bu nedenle sapma her tür norm ihlaline işaret ederken, suç ise yalnızca yasalarca meşru görülmeyen davranışları içerir (İçli, 1994a: 2). Neticede sapma zamana, yere ve hatta sapma etiketi uygulayanların -birey, sosyal grup, toplum, devlet vd.- etkisine bağlı olarak sabit olmayan, sürekli değişen suç olgusunu da kapsayan dinamik ve evrensel bir olgudur.

Nitekim sapma ve suçun farklılıkları olduğu kadar, pek çok ortak özelliği de bulunmaktadır. Sapma ve suç konusundaki ilk çabalar, geliştirilen teoriler ve yapılan açıklamalar bu kavramların farklılıklarından çok ortak noktalarına vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, araştırmanın ilerleyen bölümlerinde de görüleceği gibi sapma ve suç kavramları sık sık birlikte kullanılmaktadır.

Sapma kavramının etimolojisi incelendiğinde, Osmanlıca'da doğru yoldan çıkma, değişme ve bozulma anlamında *inhiraf* terimi sapma kavramını karşılamaktadır (Devellioğlu, t.y.: 523; Hançerlioğlu, 1979: 39). “Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü”nde sapma İngilizce *bias*, *deviation* ve Fransızca'da da yine *deviation* terimlerinin yerine kullanılmış olup, sapma kavramı “Birey davranışlarının kümenin, toplumun yerleşik ölçülerine uymaması durumu” olarak tanımlanmıştır (Ozankaya, 1984: 102). İçinde yaşadığı toplumun gelenek ve göreneklerine, kabul edilmiş standartlarına veya normlarına uygun hareket etmeyen kişi ise, sapkın (Os. *Fasık*; İng. *Deviant* ve Fr. *Pervers*) olarak nitelendirilmiştir (Hançerlioğlu, 1979: 38).

Toplumsal kültürün içerdiği gelenek, görenek, örf ve adet başta olmak üzere, hukuk kuralları ile çatışan ve tüm bunlara aykırı olan insan davranışları sapma olarak nitelendirilmektedir. Ancak sosyal normlara ve değerlere uymayanlar ile hukuk kurallarını ihlal edenlere karşı toplum nezdinde farklı biçimde yaptırımlar uygulanmaktadır. İlk durumda, “ayıplama / kınama” gibi yaptırımlar söz konusu iken; ikinci durumda, “hürriyetinden yoksun kılma, tazminat ödetme” gibi cezai yaptırımlar söz konusudur (İçli, 1994a: 1; Bal, 2013: 11). Buna göre, sapma davranış “çoğunluğun onayladığının dışında kalan ayıplanan veya cezalandırılan bir davranış” olarak tanımlanabilir (Bal, 2013: 11).

Benzer şekilde, sapma davranışa uygulanan yaptırımlar toplumdan topluma hatta aynı toplumda zaman içinde ve sosyal gruplar açısından görece farklılık gösterebilir (İçli, 1994a: 1). Herhangi bir toplumun ya da sosyal grubun “sapma” olarak nitelendirdiği bir davranış, diğer bir kesim için “yaşam biçimi”ni ifade edebilir. Örneğin, “flört” sosyal etiketi bazı toplumlarda “sapma” olarak görülür iken, bazılarında ise “normal” yani alışlagelmiş olarak görülür (Bozkurt, 2012: 173). Buna karşın, sapmanın derecesine göre toplumun sapmaya karşı yaptırım düzeyi arasında doğru orantı bulunmaktadır. Örnek verilecek olursa, “adam öldürme, hırsızlık” gibi sapma davranışlar toplumun tüm üyeleri tarafından belirli düzeyde yaptırıma tabi olmaktadır. Aynı zamanda bu tür sapmalar hemen her toplumun ceza kanunlarında belirlenmiş suçları teşkil etmektedir. Hatta yapılan bazı araştırmalara göre, heterojen yapıya sahip kentlerde bile toplum bazı sapma davranışların -örn. öldürme, yaralama, hırsızlık, yağma, cinsel suçlar vb.- kabul edilemez olduğu yönünde fikir birliğine sahip olmakla birlikte, hukuki olarak cezalandırılmasını savunmaktadır. Nitekim “sokağa tükürme” gibi sapma davranış ise, toplumun tüm üyeleri tarafından yaptırıma tabi tutulmamaktadır (İçli, 1994a: 1,4; McCaghy vd., 2016: 18-19).

Yukarıdaki örnekler açısından hangi davranışların kabul edilebilir, hangilerinin kabul edilemez olduğuna dair fikir birliği farklı referans noktaları dikkate alınarak değerlendirildiğinde, davranışın veya eylemin öncelikle kimin, hangi sosyal grubun veya toplumun çıkarlarını desteklediği ya da bu çıkarlara aykırı olması durumuna göre ancak o zaman normal ya da sapkın olduğu konusunda fikir birliği yapılabileceği savunulmaktadır. Örneğin, savaş sırasında “düşman” topraklarında bir eve girip oradan para çalan askerin vatanında cezalandırılmasına ilişkin insanların fikir birliğine varıldığı söylenemez. Demek ki, hırsızlığa karşı tutum eylemin kime karşı yapıldığına göre değişmektedir. Buna göre, çıkarları uyuşmayan tarafların şahsi, grup veya toplum çıkarlarını korumaları için birbirlerini “düşman”, “yabancı” veya “öteki” gibi etiketlerle tanımlamaları tabii bir durumdur. Dolayısıyla, kimin veya neyin sapkın olduğunun tanımı çıkarların korunmasına yönelik olarak yapılmaktadır. Sapmanın bu göreliliği sorununa çözüm getirebilmek için çoğu teorisyen toplumun üzerinde mutabık kalacağı normların yasalarda temsil edildiğini ve belirli kişi ya da grupların çıkarlarına bakılmaksızın tüm toplumun refahının yasalarda korunduğunu ifade etmektedir. Ancak hukuki kaynaklı bu söylem yine de bazı teorisyenler ve özellikle bu grupta yer alan sosyologlar tarafından eleştiriye maruz kalmaktadır (McCaghy vd., 2016: 19).

Merton (1968)'a göre, fikir birliği modeli sapmanın toplumda nasıl yaratıldığını, en azından hangi koşullarda ortaya çıktığını açıklayabilmektedir. Toplumsal yaşam içinde insanların belirli amaçları -örn. kültürel veya diğer amaçlar-, takip edeceği kurallar ve kurumsallaşmış araçlar bulunmaktadır. İşte sapma insanların bu amaçlarını gerçekleştirmek için kurallara bağlı kalmayarak gayrimeşru araçları benimsediğinde ortaya çıkar. Sapma, “amaçlar ve araçlar arasındaki ayrışmadan kaynaklanır.” (Worsley, 1972: 364). Durkheim'in sapma ile ilgili argümanını hatırlatacak olursak, toplum ancak karşıtı ile birlikte anlamlı olacağı için sapma, sağlıklı bir toplum var oldukça hayati bir kaynak olarak belirli koşullar altında -örn. toplumsal koşullara göre değişme vb.- “normal” bir olgu, sınırları aştığı takdirde ise “anormal-patolojik” olarak açıklanmakta iken; Merton'un mevcut teorisinde sapma davranış çoğunlukla toplumsal veya hukuksal yaptırımların belirsiz ve çelişkili olduğu durumlarda insanlarda tezahür eden ikilem yani sapmaya iten bir tür baskı sonucu oluşan uyumsuzluğu ifade etmektedir. Bu durumda sapma, toplumsal yapı içindeki anormal yahut patolojik durumlara karşı normal olan insan davranışlarıdır.

Becker (2015: 29-77), suçu verili kabul ettiği ve sapkınlık etiketini sorgulamadığı için Merton'un teorisini eleştirmektedir. Becker'e göre, geleneksel normlara ve kurallara uyan kişi normal olarak adlandırılır. Normal kişi, menfaatleri doğrultusunda sapkın davranışlardan kaçınır ve dürtülerini bastırır. Sapkın davranışları sergileyenler ise, toplumda kaybedecek bir şeyi olmayan kişilerdir. Bu kişiler sapkın eylemi tekrarladıkları takdirde sapkın etiketini içselleştirirler. Buna göre, sapkın davranışın kaynağı sapkın dürtüler değildir. Aslında durum tam tersidir. Özetle, “sapkın dürtülerin üretim süreci içsel bir eğilimin dışsal şekilde vücut bulmasıyla değil, bedensel pratiklerin ve grup içinde tecrübelerin aktarımıyla sağlanır.” Dolayısıyla süreç, sapkınlığın tecrübe edilmesi ve tekrarlanması ile devam eder (Gençosmanoğlu, 2015: 122-123).

Bireylerin davranışlarına yön veren ihtiyaçları ve amaçları ile toplumdaki değer ve norm sistematiği uyduğu takdirde dengeden söz edilebilir. Aksi halde denge bozulur ve sistemden sapmalar meydana gelir (Sözen, 1986: 262). Mevcut toplumsal sistemden sapanlar, toplumsal uzlaşımı (consensus) zedeleyen sapkın kişiler olarak ifade edilir (Nirun, 1972: 410). Sapkın kişiler sanılanın aksine toplumdan izole olmuş kişiler değildir. Onlar topluma uyum sağlamak adına sosyalleşme sürecine dâhil olurlar. Ancak bu süreçte sosyal çevrede edinecekleri roller arasında yaşadıkları ikilem, gerilim ve çatışmalar sonucu sapma davranışına yönelirler. “Sapma bir bakıma uyum eyleminin bizatihi kendisinden vücut bulmaktadır.” (Yücel, 2003: 19). “Sapma hem organizasyonun hem de organizasyonsuzluğun bir ürünüdür. Sapma bir yandan sosyal yapının zayıflığını diğer yandan alternatif kalıpların nasıl yaratıldığını ve devam ettiğini gösterir.” (İçli, 1991: 14).

Sosyoloji biliminde sapma, toplumsal yaşamın olağan akışının dışındaki insan davranışlarının belirsiz biçimlerine işaret ettiği için sosyal kontrol mekanizmaları tarafından üzerinde dikkatle “düşünülmesi” ve “bir şey yapılması” gereken davranıştır. Sosyolojik bakış açısıyla, sapma

davranışlarının incelenmesinde kritik öneme sahip olan şey, sosyal izleyicilerdir. Çünkü belirli bir davranışın sapma olup olmayacağına karar veren izleyicidir (Erikson, 1962: 307-308). Buna göre, sapma en yaygın tanımıyla, “genel kabul görmüş inançların dışına çıkmadır.” (Thio vd., 2013: 13). Sapma davranış “bir toplumda veya grupta olağandışı, alışılmadık bir davranış” olarak tanımlanabilir (Palmer ve Humphrey, 1990: vii). Başka bir deyişle sapma, bir toplumda veya grupta çoğunluğun onaylamadığı, hâkim normlara aykırı olan, ayıplanan veya cezalandırılan davranışlar olarak tanımlanabilir (Bal, 2013:11).

Genel itibarıyla, sapma davranışını inceleyen sosyologlar toplumda sosyal düzenin korunması ve devamlılığın sağlanması için oluşturulan sosyal kontrol mekanizmalarına ve normlara nasıl uyulduğu ile ilgilenmezler. Çünkü uyum sosyalleşmenin bir sonucudur. Sosyologların asıl inceleme alanlarını sosyalleşme sürecine rağmen kimlerin, neden normlara uymadıkları konusu oluşturmaktadır. Ancak etiketleme teorisine temel oluşturan görüşler, sosyologların zaman içinde uyum kendisini de sorgulamasına sebep olmuştur (Worsley, 1972: 367). Bundan dolayı, çeşitli sosyolojik sapma tanımlamaları yapılmıştır. Dolayısıyla, sosyologlar arasında sapmanın ne olduğuna ilişkin tam bir fikir birliği olduğu söylenemez (Goode, 2015: xiv). Nitekim pek çok sosyolog kimin sapkın olarak etiketleneceğinin toplumdaki çoğulcu değerler sistemine bağlı olduğunu savunmaktadır. Şöyle ki, insanlar kurallara uymakla yükümlüdür ama bu kurallar bireyin veya grubun sahip oldukları değerler ile örtüşmediği takdirde toplumun diğer kesimlerine göre bireyin veya grubun davranışı sapma olarak etiketlenir (Worsley, 1972: 368).

Özetle, sosyo-kültürel zeminde meydana gelen sapma olgusu, bir dizi faktöre bağlı olarak zamanla değişmektedir. Toplumsal yaşam ve tüm insan davranışları dinamik bir yapıya sahip olduğu için sapma davranışları da doğal olarak değişir. Bu sebeple, sapma kavramının genel geçer bir tanımını yapmak mümkün olmadığı gibi, geçmişte sapma olarak kabul edilen davranışlar bugün normal ya da bugün sapma olarak kabul edilen davranışlar geçmişte normal olarak nitelendirilebilir. Zaman ölçütü ve toplumsal değişim, sapma nitelendirmesinin göreliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır (Palmer ve Humphrey, 1990: 23). Araştırmada sapma kavramı ile yerleşik toplumsal değer ve normların mevzubahis olduğu her yerde önemli sayıda insan topluluğunun diğer bazı insanların davranışlarını *yapılmaması gereken*, bir diğer ifadeyle, *yanlış* olarak addettiği toplumsal *uyumsuzluk* durumu kastedilmektedir. Sapkın veya sapmış olan ile ifade edilmek istenen ise, toplumsal etkileşimde *uygun olmayan, onaylanmayan ve olumsuz tepki gösterilendir*.

2.2. Suç Sosyolojisinde Kuramsal Yaklaşımlar

2.2.1. Suçluluk Kuramlarına Genel Bakış

Suç ve suçluluğun nedenlerini açıklama ve suçu önleme hususunda muhtemel çareler üretme çabalarının tarihi eskidir. Antik Çağ’da Sokrates suça ilişkin gözlemler yaparken, Sofokles de içgüdü

ve öğrenmenin suç ile olan ilişkilerini incelemiştir (İçli, 1994a: 35). Platon ise suçluluk ile ilgili hem hocası Sokrates'in hem de kendi görüşlerinin sentezini oluşturan açıklamalar yapmıştır. Buna göre, günümüze kadar suç ve suçluluk üzerine geliştirilen kuramlar aracılığıyla, suça ilişkin yapılan açıklamalar geçmişin bilgi birikimi üzerine inşa edilmiştir. Bal (2013: 20)'ın ifade ettiği gibi, bu açıklamalar özellikle Aydınlanma Çağı ile birlikte daha belirgin hale gelmiştir. Zira kriminologlara göre, suçun nedenlerini sistemli bir biçimde açıklama çabaları 18. yüzyılda köklenmeye başlamıştır (İçli, 1994a: 35). Kuşkusuz bu durumun oluşmasında dönemin sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve hukuki koşullarının etkisi bulunmaktadır. Öyle ki 18. yüzyıldan itibaren çoğu bilim insanı dönemin koşullarının da etkisiyle suç teşkil eden davranışların nedenlerini belirli disiplinleri uygulayarak farklı bakış açılarıyla irdelemiş ve bu hususta tabii olarak ilgi alanları çerçevesinde birçok görüş öne sürmüşlerdir. Zaman içinde bu görüşler kuramsal olarak çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Nitekim Akgün (2012: 327)'ün de belirttiği gibi, her kuramsal yaklaşım birbiriyle ilintili olarak bir takım eksiklikler içerdiği için söz konusu kuramları birbirlerinden kesin çizgilerle ayırabilmek oldukça güçtür. Ancak suç olgusunu ve suçlu davranışı açıklamaya yönelik geliştirilen öyle iki okul var ki, bu okullar hem suçu önlemeye ilişkin çeşitli çözüm önerileri sunarak ceza adalet sistemine katkı sağlamışlar hem de kendilerinden sonra geliştirilen diğer tüm suçluluk kuramlarına temel oluşturmuşlardır. Bunlar, *klasik okul* ve *pozitivist okul*'dur. Suça ilişkin geliştirilen bu iki klasik kuramsal yaklaşımın temellerini anlamak, alandaki çağdaş gelişmeleri özelde sosyolojik kuramların oluşmasına zemin hazırlayan gelişmeleri anlamamıza yardımcı olur. Bu sebeple, araştırma kapsamında önce klasik okulun ortaya çıkış süreci, düşünsel arka planı ve temel savları ele alınmakta ve sonra bilimsel disiplinlerin uygulanması suretiyle gelişen pozitivist okulun ilk dönem görüşleri açıklanmaktadır. Araştırmanın kuramsal perspektifi doğrultusunda, pozitivist okul içinde önemli bir yer tutan sosyolojik suç kuramları ise, ayrı bir başlık altında detaylı olarak incelenmektedir.

2.2.1.1. Klasik ve Pozitivist Okul

18. yüzyılda Avrupa büyük değişimlere tanıklık etmiştir. İnsanlık tarihinde önemli yapısal değişimlere neden olan “Endüstri Devrimi” ve “Fransız Devrimi” bu yüzyılda yaşanmıştır. 18. yüzyıl tarihin akışını değiştiren bu devrimlere bağlı olarak, “en çok değişen” ve “çok şeyi değiştiren” çağ olarak anılmıştır. Bu iki devrim ile birlikte, önce ekonomik yapı ve sonra siyasal yapı köklü bir biçimde değişmiştir (Mahiroğulları, 2005: 42-43). Böylece, yeni ve güçlü bir orta sınıf, Endüstri Devriminin başlangıcından yükselmeye, mutlak monarşi yönetimi son bulmaya ve toplumlarda kentleşme olgusu artmaya başlamıştır (Williams ve McShane, 2018: 14). Endüstri toplumunun inşası sürecinde, insan haklarının savunulması ve insanlar arasındaki ortaklıkları vurgulamak için özgürlük, eşitlik ve adalet söylemleri de sık sık dile getirilmiştir (Bal, 2003: 20). Nitekim bu süreçte ceza adalet sistemi tümüyle revize edilmesi gereken bir sorun alanı olarak tespit edilmiştir (Boyacıoğlu, 2018: 235). Ancak Fransız Devrimine kadar Avrupa'da gerçek bir ceza adalet sisteminin mevcudiyetinden de söz etmek gayri mümkündür. 18. yüzyıl Avrupası'nda yazılı bir ceza kanunu olmamakla birlikte, suç işleyenlere karşı uygulanacak cezai yaptırımın türü ve miktarı da hiçbir şekilde belirtilmemiştir.

Bu dönemde modern sanayi toplumları oluşmasına rağmen hala orta çağa özgü keyfi ve acımasız - işkence vb.- cezalandırma yöntemleri kullanılmaktaydı (İçli, 1994a: 35; Adler vd., 2018: 52-53). Örneğin, İngiltere dışında tüm Avrupa ülkelerinde suçlu kişiye çoğunlukla işkence uygulanıyor iken, İngiltere’de ise, ölüm cezası veriliyordu (Boyacıoğlu, 2018: 235). Fakat Avrupa’da eğitilmiş kişi sayısı arttıkça, bu acımasız cezaların suçu önleme hususundaki yetersizliği sorgulanmaya başlamıştır. “Eğer korkunç işkenceler suçu önlemek için kullanılıyorsa neden hala insanlar daha çok suç işliyorlardı?” sorusu gündeme gelmiştir. Bir diğer ifadeyle, insanlar yanlış giden bir şeyler olduğunun farkına varmışlardı (İçli, 1994a: 35; Adler vd., 2018: 53). İşte tam da böyle bir dönemde bilimsel yaklaşım çerçevesinde suç ve suçluluğun nedenlerini tespit etme ve suçu kontrol etmeye yönelik olarak rasyonalite ve akılcılık eksenli bir anlayışa sahip *Klasik Okul* olarak adlandırılan yeni bir ceza adaleti anlayışı gelişmiştir.

18. yüzyıl, diğer bir adıyla klasik dönem, suç ve suçluların incelenmesi adına yeni bir ceza adalet sisteminin işleyişi için bazı temel fikirlerin gelişmesini sağlamıştır. Klasik dönem, büyük düşünce ve ifade dönemi idi (Williams ve McShane, 2018: 13). Orta çağa özgü yerleşik düzen ve doğal dünyanın dini yorumlarını temelden eleştiren, kökleri 17. ve 18. yüzyıllara dayanan sosyal sözleşme teorileri ve faydacılık geleneği üzerine kurulu rasyonel aktör modeli Aydınlanma Çağı olarak da anılan bu dönemde gelişmiştir. Sosyal sözleşme teorilerinin kilit yazarları olan Hobbes, Locke ve Rousseau gibi düşünürler büyük bir toplumsal değişim döneminin temellerini atmışlardır (Burke, 2009: 22). 18. yüzyılın sonlarında İtalya’da Cesare Beccaria ve Britanya’da Jeremy Bentham gibi klasik okulun ilkelerini oluşturan düşünürlerin rasyonel suç ve suç davranış modelini oluşturmalarında kuşkusuz sosyal sözleşme teorisyenlerinin büyük katkıları olmuştur (Akers, 1999: 15; Burke, 2009: 27).

Klasik okulun öncüsü Beccaria⁷, 18. yüzyıl ceza yöntemlerinin ve yargılamalarının insan haklarına aykırı olduklarını görerek, ceza hukukuna, suç ve suçluya ilişkin muhtemel çözüm önerileri sunmak için kaleme aldığı, *Suçlar ve Cezalar Hakkında* adlı başyapıtında, ceza hukukunun temel ilkesinin *toplumun genel yararı* ve kaynağının da *toplumun korunması* olduğunu savunmaktadır. O içsel ve ahlaki düzenin aksine, dışsal düzenin korunması üzerinde önemle durmaktadır (2016: 19-20). Bir ulusun düzen ve güven içinde yaşaması için insanların özgürlüklerinin bir kısmından feragat ederek oluşturdukları ortak ve zorunlu yasalar son derecede önemlidir. Beccaria’ya göre, toplum yasalarına uymayan, toplumsal düzeni alt üst eden insanların suçlu davranışlarını kontrol altına almak için cezalara ihtiyaç vardır (2016: 25-26). Toplumsal yaşamın korunması için temel koşul

⁷ Aydınlanma Çağı düşünürü olan Beccaria, başta Montesquieu olmak üzere, Rousseau, Voltaire, Hume ve Diderot gibi Aydınlanma düşünürlerinden etkilenmekle birlikte, özellikle geçmiş yüzyılın önemli düşünürü Bacon’ın görüşleri çerçevesinde felsefesini oluşturmuştur. Bacon’ın şu özdeyişi, Beccaria’nın yapıtlarının temel savını temsil etmektedir: “Her durumda, özellikle en güç koşullarda, hiç kimse tohum atılır atılmaz ürünün hemen devşirilmesini beklememelidir. Tam tersine, onların gün be gün olgunlaşmaları için, bir bekleme dönemi zorunludur.” (Beccaria, 2016: 13).

meşru cezalardır.⁸ Buna göre, suçlu davranışa ilişkin cezalar yalnızca yasalar tarafından belirlenmekte ve bu otoritenin kaynağı ise, yargıçların keyfi kararları değil, aksine toplumsal sözleşme ile birleşmiş toplumu temsil etmekte olan yasa koyucunun kendisidir. Zira yargıcın temel görevi, suçun gerçekte olup olmadığını yani işlenip işlenmediğini belirlemektir, yoksa cezanın ne olacağına yalnızca yasa koyucu karar verir. Aynı zamanda, verilen cezalar herkesin iyiliği için bile olsalar, eğer acımasızlık içeriyorlarsa adaletin ve toplumsal sözleşmenin ilkelerine aykırıdırlar (2016: 31-33). Beccaria, suçlar ve cezalar arasında adil bir oranının bulunması gerektiğini vurgulamaktadır. Bir diğer ifadeyle, cezalar suçların ağırlığına uygun olmalıdırlar. Bu amaçla suçlar sınıflandırılmalıdır. En ağır suçlar, toplumun ve devletin yıkımına yönelik suçlar olup, geçmişte de en ağır ceza verilmiş olan suçlardır. Bu suçları, kişinin yaşamını ve güvenliğini ihlale yönelik suçlar izlemektedir. Nitekim bu suçlar da kişinin en temel hakkı olan güven içinde yaşama hakkına saldırı niteliğinde olduğu için Beccaria tarafından en ağır suçlar olarak nitelendirilmiş ve bu suçları işleyen kişilerin üyesi olduğu sosyal sınıfa bakılmaksızın en ağır biçimde cezalandırılmaları gerektiği vurgulanmıştır. Kimi suçlar ise, yasalarca daha hafif olduğuna karar verilen ve hafif cezai yaptırımlara tabi olan suçlardır (2016: 45-58). Beccaria'ya göre, cezaların amacı suç işleyen kişinin tekrar suçlu davranışa yönelmesini ve başkalarına zarar vermesini engellemek ve başkalarının da suç işlemesini önlemektir. Bu amaç doğrultusunda, suçlar ve cezalar arasındaki oranlar ve ceza yöntemleri insanların ruhları ve zihinleri üzerinde kalıcı, ama bedenleri üzerinde en az iz bırakacak biçimde seçilmelidir (2016: 69-70). “Suçları önleyen en önemli frenlerden biri, cezaların ağırlığı değil, cezaların kaçınılmaz olmalarıdır.” Diğer bir deyişle, ceza hafif bile olsa, bireyin o cezadan kurtulma umudunun olmaması suçlu davranışın oluşumunu engellemektedir. Bununla birlikte, cezanın suçu önleme işlevinin etkili olabilmesi için suçtan elde edilebilecek herhangi bir yararın, cezanın vereceği acıyı geçmemesi gerekir. Ancak böylesine bir sistemde rasyonel ve acıdan kaçınan bir varlık olarak insan suç işlemekten vazgeçecektir (2016: 129-131). Dolayısıyla, cezanın adil olması için insanların suç işlemekten vazgeçmelerini sağlayacak biçimde ağır olması yeterlidir. Bununla birlikte, Beccaria ölüm cezasının aksine, insanların ömür boyu özgürlüğünden mahrum bırakılması gibi ağır hapis cezalarına tabi olmasının, tüm bireyler açısından suçun önlenmesinde daha etkili olduğunu savunmaktadır. Nitekim düşünür ölüm cezasını ilk sorgulayan ve buna karşı çıkan biri olarak, daha etkili bir çözüm olmadığı takdirde en ağır suçlar için uygulanmasının kaçınılmaz olduğu sonucuna varmıştır (2016: 139-146). Belki de tarihte ceza adalet sistemine ilişkin hiçbir yapının bu kadar büyük etkisi ve bilhassa katkısı olmadığı düşünülerek, dikkatle incelenen Beccaria'nın bu önemli yapının özü ve özeti açıklanacak olursa, rasyonel bir ceza adalet sisteminde cezalar herkese açık, adil, hızlı, kaçınılmaz, suçun doğasına uygun ve yasalarla belirlenmiş olmalıdır (Beccaria, 2016: 101-103, 222).

⁸ Beccaria'nın bu görüşü daha önce bahsedilen “kanunsuz suç ve ceza olmaz” hukuk terimi ile yakından ilişkilidir (bkz. s. 14). Kuşkusuz amaç hukukun üstünlüğünü gerçekleştirmektir.

Beccaria'ya göre, suç problemi yalnızca kötü insanlara özgü değildir. Suç probleminin temelinde kötü yasalar bulunmaktadır (Vold vd., 1998: 24; Adler vd., 2018: 54). Bu sebeple, düşünür yasaların herkes tarafından anlaşılabilir, sınıfsal ayrıcalığa karşı, herkese eşitlik ve esenlik getiren biçimde düzenlenmesi gerektiğini savunmaktadır (Beccaria, 2016: 202). Rasyonel bir ceza adalet sistemi, yasalar önünde tüm vatandaşlara eşitlik garantisi etmelidir (Adler vd., 2018: 54). Böyle bir sistemde suçun önlenmesindeki ön koşul ise, eğitimidir. Tıpkı Montesquieu gibi Beccaria da suçu önlemenin en kesin yolunun eğitim sistemini mükemmelleştirmek olduğunu belirtmektedir (Beccaria, 2016: 215). “Bilginin ışıklarından cömertçe yararlanmış bir ulus içinde, çamur atan bilgisizlik susar; akılcılık ve mantık silahından yoksun kalan güç titrer; geriye ise yalnızca sarsılmaz biçimde yasaların sağlam ve kesin gücü kalır.” (Beccaria, 2016: 205-206). Genel itibarıyla, Beccaria yeni bir ceza adalet sisteminin kurulması için devrim niteliğinde fikirler ortaya koymuştur.

Klasik okul çerçevesinde önemli diğer bir düşünür olan Bentham⁹, Beccaria'nın çağdaşıdır. Beccaria gibi Bentham da ceza adalet sistemindeki keyfiliğe ve zulme karşı çıkmış, cezaların insanileştirilmesini savunmuştur (Siegel, 2006: 98). Bununla birlikte, Bentham'ın ceza anlayışının temelinde “en büyük mutluluk ilkesi” olarak adlandırdığı faydacılık vardı (Brown vd., 2010: 144). Bentham, bireylerin faydacı, hazcı (hedonistic utilitarian) olduklarını ve davranışlarını zevk ve mutluluk üretme veya acı ve mutsuzluktan kaçınma temelinde seçtiklerini ileri sürmüştür (Akers, 1999: 16; Siegel, 2006: 98; Burke, 2009: 28). Başka bir deyişle, hedonist bireyler davranışlarını zevk ve acı prensibine göre düzenler ve belirli bir eylemin vereceği zevk, aynı eylemin yol açacağı acı ile denge halindedir. Buna göre, suçlu davranışın vereceği zevk, acıya kıyasla daha fazla olduğu takdirde bireylerin suça yönelebileceği iddia edilmektedir (Yavuzer, 1986: 40; 2018: 233). Aksi durumda ise, yani acı daha fazla olduğu takdirde bireylerin suçtan vazgeçeceği savunulmaktadır (Brown vd., 2010: 145). Kısaca bireyler suç işlemek adına kendilerini riske atmaya karar verdiklerinde bir takım olaylarla karşılaşılır ve bunun neticesinde ya suç işlemekte ısrarcı olurlar ya da caydırıcı faktörler baskın gelip suç işlemekten vazgeçerler. Bireylerin karşılaştıkları bu faktörler şu şekilde sınıflandırılabilir: Para, heyecan, deneyim veya intikam ihtiyacı gibi *kişisel faktörler*; yakalanma riski veya hedefe zarar verme ihtimali gibi *durumsal faktörler* ve güvenlik güçlerinin etkililiği, yasal ceza tehdidi veya bireyin önceden bir sabıka kaydı varsa bunun gelecekteki cezaya etkisi gibi *yasal faktörler* (Siegel ve Senna, 2006: 55). Dolayısıyla, suçu önlemek için hukukun görevi de toplumun mutluluğunu üretmek ve desteklemek olmalıdır (Siegel, 2006: 98). Hukuk sistemine yöneltilen bu çağrı şu ünlü aksiyomda ifade edildiği gibi “en büyük sayıda insanın en büyük mutluluğunu” üretme çağrısıdır (Muncie, 2004: 5; Burke, 2009: 24). Bentham hukukun doğrudan etikten türetilmesi gerektiğini savunmakta (Cevizci, 2012: 882) ve bir bakıma hukuku ideal bir güven aracı olarak görmektedir (Yavuzer, 1986: 40; 2018: 233).

⁹ Bentham, 19. yüzyıl İngiliz düşüncesine hâkim olan ve kişisel mutluluğun maksimizasyonunu amaçlayan *yararcılık* akımının kurucusudur. Söz konusu akımın diğer önemli temsilcisi John Stuart Mill'dir. Faydacı bir ahlak görüşü temelinde hazcı mutluluk anlayışından yola çıkan bu akım, insanın doğası gereği kendi çıkarını gözetken rasyonel bir varlık olduğunu ve doğal bir yetenek olan akıl aracılığıyla refaha ya da mutluluğa ulaşabileceğini savunmaktadır (Cevizci, 2012: 881-883).

Aydınlanma Çağı sırasında ortaya çıkan klasik okulun temel dayanağı, özgür iradenin rasyonel uygulamasında bireyler tarafından kararların alınması ve uygulanmasıdır (Akers, 1999: 16). Beccaria gibi Bentham da özgür irade öğretisine inanır (Burke, 2009: 29). Öyle ki öğretiye iki önemli katkı onun tarafından yapılmıştır. Bentham özgür irade üzerindeki temel kontrolün *acı korkusu* olduğunu ve davranışı kontrol etmek için özgür iradeyi etkileyen *cezanın korku yaratmanın ana yolu* olduğunu savunmuştur (Burke, 2009: 25). Bu açıdan “suçlunun serbest bırakıldığı zaman daha büyük bir suç işlemesine engel olacak türden” ceza verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Yavuzer, 1986: 40; 2018: 233). Nitekim Bentham’a göre, ceza özünde zararlı bir yaptırımdır. Ceza yalnızca kendisinden daha kötü olanı önleyebildiği takdirde amacını gerçekleştirmiş olur. Buna göre, Bentham cezanın dört ana amacı olduğunu öne sürmüştür. Bunlar, tüm suçları önlemek; suçu önleyemediği zaman suçluyu daha az ciddi bir suç işlemeye ikna etmek; suçlunun gereğinden fazla güç kullanmasını önlemek ve suçu mümkün olduğunca düşük maliyetle kontrol etmek şeklinde sıralanabilir (Siegel, 2006: 98). Ancak onun çalışmalarında suçluluğun öğrenilmiş olabileceğine ilişkin güçlü ipuçları da bulunmaktadır. Bentham’a göre, suç yanlış yetiştirme veya hatalı sosyalleşmeden kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle, suçlular da düzelmez canavarlar değil, davranışlarını ve tutkularını kontrol edemeyen “ileri çocuklar” veya “akılsız kişiler”dir (Burke, 2009: 29).

Suç ve ceza kavramlarını hukuki açıdan inceleyen klasik okulun önde gelen düşünürleri Beccaria ve Bentham suçlu davranışa uygulanacak cezai yaptırımın belirlenmesinde bireysel farklılıkları dikkate almamaktadırlar. Bu okulun düşünürlerine göre, ilk defa suç işleyen ile mükerrir suçlu, çocuk ile yetişkin ve normal bir insan ile akıl sağlığı yerinde olmayan eşdeğerde olup, yasaya karşı gelen herkes eşit şekilde cezalandırılmalıdır (Yavuzer, 1986: 40-41; 2018: 233). Kuşkusuz bu husus klasik okulun *ceza suça uygun olmalı* temel savının başka bir ifadesidir. Bu klasik perspektif -suç ve ceza arasındaki ilişkinin adil olması gerektiği vurgusu- günümüz ceza adalet sisteminin de temelini oluşturmaktadır¹⁰. Klasik bakış açısı temelinde cezalar suçun ciddiyetiyle orantılı olacak şekilde düzenlenmeye çalışılmış ve hapisanelerin bir cezalandırma biçimi olarak kullanılması yaygınlık kazanmıştır. Zira daha öncede bahsedildiği gibi yaklaşık 19. yüzyıla kadar çoğu suçlu ya ölüm cezasına ya da ağır işkencelere tabi oluyordu. Dolayısıyla, klasik okulun ceza adalet sistemine ve genel anlamda insanlığa en büyük katkılarından biri de bu ağır cezai yaptırımların ortadan kaldırılmasına zemin hazırlamak olmuştur. Ancak tüm bunlara rağmen klasik okulun bazı eksiklikleri de vardı. Klasik okulun bireylerin yasayı ihlal eden davranışlarının nasıl bir cezai yaptırıma tabi olacağını bilmeleri durumunda, o davranışı gerçekleştirmekten vazgeçeceklerine dair görüşü, cezanın bireylerde yarattığı acı hazdan daha fazla olsa dahi toplumda suç oranı artmaya devam ettiği için eleştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle, kötü yasaların kötü insanları yarattığı iddiası sorgulanmaya başlamıştır. Benzer şekilde, bireylerin özgür iradeleri ile iyi ve kötü arasında seçim

¹⁰ Klasik okulun günümüze etkilerini belirgin olarak görmek mümkündür. Öyle ki bireylerin suç işleme ve kusur yeteneği bakımından eşit olması, cezanın suçla orantılı ve caydırıcı olması, hukukun önceden belirlenerek bilinebilir olması ve bireylerin hayatına mümkün olduğunca az müdahale etmesi ve netice itibarıyla kanun önünde herkesin eşit olması ilkeleri klasik okulun modern ceza hukukuna etkileri olarak değerlendirilebilir (Sokullu-Akinci, 2007: 118-119).

yaptıkları, yani suçun bireyin rasyonel tercihi olduğu yönündeki görüşleri ve suçlular arasındaki bireysel farklılıkları -yaş, zekâ, eğitim, çevre vb.- göz ardı etmeleri de özellikle sosyologlar ve psikologlar tarafından eleştirilmiştir.

Suç, hukuk ve adalet için bir rehber görevi gören klasik okulun baskın konumu 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren azalmaya başlamıştır. Bu dönemde suçu ve suçluluğun nedenlerini deney ve gözleme dayalı bilimsel yöntemle açıklayan pozitivist yaklaşım ön plana çıkmıştır (Siegel, 2006: 7). Zira 19. yüzyılda fizik bilimlerinde önemli keşifler yapıldı ve bilim insanları doğa araştırmalarına uygulanan bilimsel yöntemin insan davranışlarına da uygulanabilmesi için dikkatli gözlem ve analiz yapmaya başladılar. Pozitivizmin kurucusu kabul edilen Auguste Comte, böylece fizik bilimlerinin modern bilimsel yöntemlerini toplum çalışmalarına uygulayarak, toplumların insanların dünyayı nasıl anlamlandırdıklarına göre gruplandırılacak aşamalardan geçtiklerini savundu. Örnek verilecek olursa, ilkel toplumlardaki insanlar doğa insana egemen olduğu için güneşin tanrı olduğunu düşünüyorlardı, bir bakıma, cansız nesnelere hayata sahip olduğuna inanıyorlardı. Sonradan ise, toplumlar geliştikçe insanlar dünyanın rasyonel ve bilimsel olduğu yönündeki görüşleri kabul ettiler. Comte da bir pozitivist olarak bu son aşamayı benimsemiştir (Siegel, 2006: 7; 2010: 10). Ona göre, pozitivist yaklaşıma dayanmadığı sürece sosyal fenomenin gerçek bilgisi olamaz (Adler vd., 2018: 58). Pozitivizm temelde insanlardan bağımsız olarak var olan nesnel bir gerçeklik olduğunu ve araştırmacının tarafsız ve sistematik olarak bu gerçekliği ve nedensel davranış yasalarını keşfetmesini vurguladığı için gerçekçiliğin felsefi bir duruşunu benimser (Chamberlain, 2015: 150). Öyleyse pozitivistin iki ana unsuru vardır. İlk olarak, insan davranışının bireyin kontrolü dışındaki sosyal, politik ve tarihi vb. güçler tarafından belirlendiğini iddia eder. Bireyin biyolojik yapısı ya da zihinsel yeteneği gibi diğer güçler ise daha kişisel ve psikolojiktir. İkinci olarak, bu güçlerin bilimsel yöntemle ölçülebileceğini savunur (Siegel, 2006: 7-8). Kuşkusuz pozitivist gelenek, suçun bilimsel olarak incelenmesinde yeterli olmadığı için Charles Darwin'in evrim kuramı¹¹ ve tüm insan davranışlarının bilimsel yöntemle ölçülebileceğini iddia eden görüşleri neticesinde, klasik okulun geleneksel öğretilerine meydan okumuş ve bilim dünyasında popüler hale gelerek var olan öğretilerin çoğunu kökten değiştirmiştir (Siegel, 2006: 8; McCaghy, 2016: 21; Adler vd., 2018: 58). Böylece pozitivist okul gelişmeye başlamış ve suçun nedenlerine ilişkin yenilikçi bir bakış açısı sunmuştur. Bu yenilikçi bakış açısının ana odağı ise, suçlu davranışa yönelik herhangi bir yaptırımın amacının bireyi cezalandırmak değil, onu iyileştirmek olmasıdır (Crews, 2009: 185).

¹¹ Darwin'in evrim kuramının temel ilkeleri şunlardır: *Farklılaşma (variation)*, *doğal seçim (natural selection)* ve *soyutlama (isolation)*. Darwin'e göre evrim, yaşamın başlangıcından günümüze değin devamlı var olan bir süreç olarak, bu ilkelerin bir sonucudur. Farklılaşma ilkesi ile ifade edilmek istenen, belli özelliklere sahip bir türün üyeleri arasındaki farklardır. Zira bu farklar kalıtım nedeniyle oluştuğu takdirde, değişimden söz edilebilir. Evrim kuramının en önemli ilkesi doğal seçim ise, "doğal olarak ortaya çıkan ve organik yaşantının çeşitli görünümlerinin devamını ve yaşama şansını etkileyen güçlerin tümüdür." Daha açık ifadeyle, içinde bulunduğu çevreye en iyi şekilde uyum sağlayan canlının yaşama şansı daha yüksektir. Diğer bir ilke soyutlama, belli bir topluluğun bireylerinin diğer topluluğun bireyleri ile üreme ilişkilerini sonlandırma durumudur. Biyolojik soyutlama ile kalıtımla gelen çeşitli ve farklı özellikler oluşur. Evrim değişir ve böylece yeni türler biçimlenir (Saran, 1992: 25-26). Buna göre, evrim kuramı türlerin kökeni ve bu türlerdeki biyolojik çeşitliliğin bilimsel yöntemlerle açıklanması üzerine kurulmuştur (Özbek, 2010: 297).

Pozitivist okul, suçlunun rasyonel bir aktör olarak kendi özgür iradesiyle bilerek ve isteyerek suç işlediğini savunan klasik okula bir tepki olarak gelişmiş ve suçu bir takım determinist faktörlere bağlayarak açıklama girişiminde bulunmuştur (Tümerkan, 1983: 55; Marshall, 1999: 598; Beşe, 2013: 4; Dolu, 2013: 5). Buna göre, 19. yüzyılda suça ilişkin geliştirilen yaklaşımlarda meydana gelen değişimleri anlayabilmek için pozitivism yanında determinizm kavramının da açıklanması gerekir. Determinizm, dünyadaki tüm olayların ve insan davranışlarının daha önce gerçekleşmiş başka olayların, yasaların veya güçlerin kaçınılmaz sonucu olarak belirlendiğini, böylece tüm nesnelere veya olayların yeterli nedenleri olduğunu savunur (İçli, 1994a: 40; Beşe, 2013: 5; McCaghy, 2016: 22). Dolayısıyla, deterministlere göre bireylerin davranışları kontrolleri dışındaki koşullar tarafından belirlendiği için özgür iradenin varlığından söz etmek mümkün değildir (Beşe, 2013: 5). Kısaca pozitivist okul, klasik okulun savunduğu “özgür iradenin karşısına determinizmi, eşitlik ilkesinin karşısına bireysel farklılıkları ve insanların koyduğu yasaların karşısına doğa yasalarını” koyar (Chamberlain, 2015’ten aktaran: Boyacıoğlu, 2018: 236).

Pozitivist okul, suç ve suçluluğun nedenlerine ilişkin ilk olarak biyolojik faktörler üzerinde durmuştur. Bu faktörlere odaklanan çalışmalar, 19. yüzyılın ikinci yarısında etkin olmalarına rağmen, 1970’lere kadar biyolojik açıklamalar dikkate alınmamış¹² ve hatta II. Dünya Savaşı’ndan sonra ırkçı olarak nitelendirilmişlerdir (İçli, 1994a: 39; Adler vd., 2018: 52). Zira 1970’lere kadar suçun nedenselliği çalışmasında suçluların bedenlerindeki kusurların aksine zihinlerindeki kusurlara odaklanan pozitivist okulun ikinci bir alanı olarak psikolojik açıklamalar ön planda olmuştur. Nitekim 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geliştirilmeye başlanan ve günümüzde de suç bilimine hâkim olmaya devam eden sosyolojik temelli açıklamalar ise, pozitivist okul içinde üçüncü bir alanı oluşturmaktadır (Adler vd., 2018: 52). Bu açıklamalar temelinde oluşturulan kuramların suç veya suçluluğa ilişkin temel varsayımlarını özetle şu şekilde belirtmek mümkündür: Biyolojik açıdan suçlu davranış bireyin sahip olduğu biyolojik yapıdaki bozukluk, gerilik ya da patolojiden kaynaklanırken; psikolojik açıdan suç bireyin erken yaşlardan itibaren yaşadığı kötü tecrübelerin, yanlış güdülenmelerin, hatalı ya da yetersiz sosyalleşmenin bir sonucu; sosyolojik açıdan ise suçun nedeni, bireyi kuşatan sosyal ve fiziksel çevre, sosyal yapılar yahut sosyal süreçlerdir (Dolu, 2013: 5).

Suçla ilgili ilk biyolojik açıklamaların temellerini atan ve pozitivist okulun öncüsü sayılan Cesare Lombroso, öğrencileri Enrico Ferri ve Raffaele Garofalo ile birlikte pozitivist kriminolojinin

¹² Biyolojik yaklaşım 20. yüzyılda önemsenmemiş olsa da, son yıllarda *bio-sosyal kuram* olarak adlandırılan çağdaş formu ile birlikte yeniden su yüzüne çıkmıştır. İlgili kurama göre, biyolojik faktörler, çevresel faktörlerle etkileşim içinde olarak bireyin davranışını etkilemektedir. Örneğin, doğum sırasında meydana gelen bir sorundan muzdarip olan çocukların, bir de olumsuz bir aile ortamında büyümeleri durumunda, sonradan bilhassa ergenlik döneminde şiddet eylemleri göstermeye yatkın olacakları savunulmaktadır (Siegel ve Senna, 2006: 55-56). Dolayısıyla aile, arkadaş grubu, eğitim ve okul başarısı gibi çeşitli çevresel faktörler biyolojik faktörler tarafından şekillendirilebilir veya bu faktörler karşılıklı olarak birbirlerini etkileyebilirler. Suçluluğu oluşturan da bu etkileşimdir (Shoemaker, 2010: 28).

İtalyan Okulu kurucusudur¹³ (Crews, 2009: 189). Lombroso, bilimsel kriminolojinin babası olarak anılır. Zira o insanların neden suç işlediklerini, ilk kez bilimsel ilkelerle açıklayan ve bilimsel yöntemleri kullanan ilk kişilerden biriydi (Schafer ve Knudten, 1970: 56). Lombroso, Darwin'in evrimciliği ile Comte'un pozitivizmini birleştirmiş, suç ve beden ilişkisine dair çalışmalarında bu yaklaşımların bulgularından faydalanmıştır (Adler vd., 2018: 59). Lombroso, özellikle Darwin'in ırkların evrim sürecinde canlı türlerinin biyolojik olarak gittikçe farklılaştıklarına, karmaşıklaştıklarına ve geliştiklerine dair fikirlerinden etkilenmiş ve suçluların vücutlarında yaptığı ölçümler neticesinde, bu kişilerin biyolojik gelişimlerini tamamlamadıklarını ve suçlu olmayanlara göre daha aşağı düzeyde olduklarını iddia etmiştir (Vito ve Maahs, 2017: 69). Suçlu kişilerle suçlu olmayanlar arasındaki biyolojik farklılaşmalara dikkat çeken Lombroso, kişinin fiziksel yapısının davranışlarını belirleyen başlıca etken olduğunu ileri sürmüştür (Yavuzer, 2018: 235). Öyle ki, Lombroso belirli biyolojik özelliklerin insan davranışını belirlediğini ve suçlu davranışın özünde kalıtsal olduğunu (Crews, 2009: 189), bu bakımdan, suçlu kişide *atavistik*¹⁴ (soya çeken) suç işleme eğilimleri görüldüğünü savunmuştur (Bal, 2013: 21). Ona göre suçlu, gelişim evresinin en aşağısında yer alan atavistik bir insandır (Demirbaş, 2001: 97). Buna ilaveten, atavistik bireyler biyolojik olarak evrimin daha erken bir evresinde “gerilemeler” olarak nitelendirildikleri için ilkel insanın zekâsına sahiptirler ve bu sebeple, kaçınılmaz olarak modern toplumun kurallarına ve beklentilerine uyum sağlayamazlar (Wolfgang, 1961: 369). Bu varsayıma göre, modern suçlular ilkel atalarıyla aynı fiziksel ve zihinsel özelliklere sahip oldukları için suç işlerler.

Lombroso, İtalya'da bir askeri cezaevindeki suçlular üzerinde yaptığı biyolojik sınıflandırma¹⁵ neticesinde 1876 yılında *Suçlu İnsan (L'Uomo Delinquente)* adlı en önemli eserini yayımlamıştır. Önceki çalışmalarıyla da ilintili olarak Lombroso'nun ilk bulguları suçlu doğduğuna ilişkindir. Ona göre, “suçlular daha doğarken farklıdır;” çeşitli fiziksel özellikler bireyin suçlu olduğuna ilişkin önemli bir ipucu sunmaktadır¹⁶. Nitekim Lombroso, bu çalışmada önemli bir yanlışlık yapmıştır. Şöyle ki “İtalyan ordusundaki suçluların çoğu Sicilyalıdır; bu nedenle, bölgesel bir fiziki yapıyı yansıtmışlardır. Sicilyalılar, suç işlemeyi kınamayan bir kültürden gelmektedirler.” (Haskell ve

¹³ 19. yüzyılın henüz başlarında ilk pozitivistlerden olan Gall, Lavater, Pinal ve Esquirol gibi yazarların da suçlunun fiziki ve psikolojik özellikleri ile ilgilendiklerinin ve daha o dönemlerden, Lombroso ve Ferri'den önce, *Suç Antropolojisi* ve *Sosyolojisi*'nin temellerinin atıldığının not düşülmesi gerekir. Zira 1860'lı yıllarda Maudsley suç ve akıl hastalığı arasındaki ilişkileri incelemiş ve suç işleyen çocuklarda dejenerasyon belirtileri görüldüğünü ifade etmiştir. 1833 yılında Guerry ise toplumsal olayların gelişmesini ve başka unsurlarla olan ilişkisini anlayabilmek için sayısal olarak analiz edilebileceğini savunmuştur (Dönmezer, 1981: 3-4).

¹⁴ Atavizm ile Lombroso, ırkların evrimin ilk aşamalarındaki en ilkel fiziksel ve karakteristik özelliklerini kastediyordu. Kelime anlamı itibarıyla, atavizm, atalardan birinde var olan özelliğin birkaç kuşak sonra çocuklarda yeniden ortaya çıkması şeklinde tanımlanır (Çağbayır, 2007: 342).

¹⁵ Biyolojik sınıflandırma temelde kalıtımla geçen genetik özelliklere odaklanır. Diğer bir ifadeyle, “insan biyolojik olarak ırklara ayrıldığı zaman, çevrenin ve kültürün etkileri bu sınıflandırmayı etkilememelidir.” (Saran, 1992: 72).

¹⁶ 18. ve 19. yüzyıllarda suç teorisyenlerinin birçoğunun -tıpkı Lombroso gibi- doktor olması hasebiyle, suçu açıklamada biyolojik ve psikolojik özellikler arasında ayırım yapmak yerine daha çok biyolojik bileşime odaklanarak suçlunun bedeni üzerinde araştırma yapmaları tabii bir durum olarak değerlendirilmektedir (Shoemaker, 2010: 27; Vito ve Maahs, 2017: 68).

Yablonsky, 1983'ten aktaran: Attar, 1994: 3). Kuramına yöneltilen eleştiriler karşısında, yaptığı yanlışlığı fark eden Lombroso kısmen geri adım atarak “doğuştan suçlu” yaklaşımını yumuşatmış ve daha sonraki suçluluk çalışmalarında biyolojik faktörlerin yanı sıra (Demirbaş, 2001: 97), psikolojik ve sosyal faktörlerin de etkisini dikkate almıştır. Buna rağmen, suçluluğun özünde suçlu kişinin atavistik doğasından kaynaklandığına dair yerleşik fikirleri olsa da eserinin sonraki baskılarında atavizmi suçluluğun tek nedeni olarak görmeyip yozlaşmayı-dejenerasyonu¹⁷ da suçluluğun nedenlerinden biri olarak kabul etmiştir (Lombroso, 1911: xxviii-xxx). Özellikle son yıllarında Lombroso, eğitim eksikliği, yoksulluk, göç, iklim değişikliği ve polislerin görevini kötüye kullanması gibi sosyal ve çevresel faktörlerin suç nedenselliğinde önemli bir rol oynadığı hususunda ikna olmuştur (Crews, 2009: 190; Vito ve Maahs, 2017: 69).

Lombroso'ya göre, bir eylem veya davranış belirli bir toplumun belli bir zamandaki adet, gelenek ve düşünceleriyle çelişme halinde olduğu takdirde, suç olarak kabul edilir. Suç genel nedensellik içinde doğal bir olaydır. Suç, önemli ölçüde organizma şartlarının ürünüdür. Nasıl ki, bazı hayvanlar vahşi, yırtıcı ya da bazı bitkiler parazit ise, bazı insanlar da suçlu olarak doğarlar. (Dönmezer, 1981: 5). *Doğuştan suçlu (born criminal)*¹⁸ olarak etiketlenen bu insanlar, vücutlarında bulunan bazı fiziki, biyolojik ve psikolojik olmak üzere çeşitli *stigmata (damga)* ve *anomaliler* ile ayırt edilirler ve bu anomaliler nedeniyle suç işlerler (Dönmezer, 1981: 116; Yavuzer, 2018: 236).

Lombroso'ya göre doğuştan suçluların bazı *fiziki anomalilerini* sıralayacak olursak, bu suçlular genelde büyük çeneye, güçlü dişlere ve uzun kollara sahiptirler (Crews, 2009: 190). Bu anomalileriyle suçlular üyesi oldukları topluluğun ve ırkın özelliklerinden farklılaşırlar ve adeta ortak bir suçlu tipi oluştururlar. Ayrıca suçluların sahip olduğu fiziki anomaliler işlenen suçun türüne göre de değişiklik gösterebilir. Örneğin, öldürme suçunu işleyen kişilerin gözleri kanlı ve bakışları soğuk ve sabit; hırsızların ise gözleri eğri ve bakışları hileli ve hareketli olarak tasvir edilmiştir. Lombroso'ya göre doğuştan suçlulardaki *biyolojik anomaliler* ise, görme, tat alma ve acı duyma duyularındaki anomaliler olmak üzere, çeşitli organların fonksiyon anomalileriyle ilgilidir. Lombroso, normal insanlara göre, doğuştan suçluların bu duyulara ilişkin hassasiyetlerinin daha az olduğunu ve normal insanlarda duyular sağ tarafta daha yoğun olduğu halde, doğuştan suçlularda sol tarafta hassasiyetin daha yoğun olduğunu iddia etmiştir. Aynı zamanda bu suçlularda, bazen biyolojik cinsiyetlerinin dışında karşı cinsiyete ait kadınlaşma ve erkekleşme karakterleri bazen de olgunlaşma ile ilgili olarak çocuklaşma ve erken ihtiyarlama görülebileceğini savunmuştur. Son olarak, Lombroso'nun *psikolojik anomaliler* ile ifade etmek istediği ise, ahlaki duygu yoksunluğudur. Buna göre, doğuştan suçlular bencildirler ve ihtiras, hırs, intikam, tama, alkol,

¹⁷ Suçludaki patolojik koşulları ifade eden dejenerasyon terimi, evrimleşmeyi bırakan hastalıklı ataların doğasına özgü ilkel fiziksel ve zihinsel özelliklerin kalıtsal aktarımı olarak değerlendirilmektedir (Wolfgang, 1961: 369).

¹⁸ Bu terim Enrico Ferri tarafından, Lombroso'nun atavistik türünü belirtmek için icat edildi (Sellin, 1958: 485; Crews, 2009: 189-190).

kumar, zevk ve eğlence düşkünlüğü vb. en aşağı duyguları taşırlar. Bu kişiler işledikleri suçtan sonra pişmanlık duymazlar (Dönmezer, 1981: 117-118).

Lombroso ciddi suçlular olarak nitelendirdiği saldırı fiillerini tekrarlayan veya hırsızlık yapan kişilerin söz konusu suç davranışlarını atalarından kalıtım yoluyla miras aldıkları ve bu kişilerin doğuştan suçlu oldukları sonucuna ulaşmıştır (Siegel, 2006: 8). Nitekim doğuştan suçlular, tüm suçluların yaklaşık üçte birini oluştururlar (Vold vd., 1998: 34; Akers, 1999: 37; Crews, 2009: 190; McCaghy vd., 2016: 28; Adler vd., 2018: 60). Geri kalan ise Lombroso'nun ikinci bir suçlu tipi olarak tanımladığı sadece zaman zaman suç işleyen “kriminaloid”lerdir (Crews, 2009: 190). Bu tür suçlular, suça teşvik edici çevresel faktörlerin onlara fırsat sağlaması ile suç işlerler (Lombroso, 1911: xxix). Sonradan Lombroso, sara (epilepsi) ve akıl hastalığının da bireyleri suça yatkın hale getirebileceğini savunmuştur. Genel itibarıyla, Lombroso suça eğilim gösteren bireylerin suç özelliklerini epilepsi, akıl hastalığı, frengi ve alkolizm gibi bir takım hastalıklardan muzdarip dejenere ailelerden kalıtım yoluyla elde ettiklerini iddia etmiştir (Siegel, 2006: 8). Dolayısıyla, Lombroso klasik okulun suçun insan doğasının karakteristik bir özelliği olduğunu iddia eden görüşlerini kabul etmemiştir. Bununla birlikte, cezanın suçu yaratan tabii kuvvetleri yok etmediğini, bu nedenle cezanın yerine sağlığın korunmasının suçu önlemede daha etkili olacağını savunmaktadır. Lombroso'ya göre, devlet suçla, sosyal savunmayı sağlamak için mücadele etmelidir (Dönmezer, 1981: 5).

Pozitivist okulun önde gelen bir diğer ismi Enrico Ferri, Beccaria ve Lombroso'nun adımlarını takiben, suç ve ceza çalışmalarında sosyolojik ve hukuki anlamda yapılan ilerlemelerin kanıtı olarak ceza hukuku üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Özgür irade felsefesinin ceza hukukunda yeri olmadığını ve suçlunun eylemlerinden ahlaki ya da kişisel olarak sorumlu tutulamayacağını ifade eden Ferri'nin *Suç Sosyolojisi (Criminal Sociology)* adlı eseri büyük önem taşımaktadır. Daha önce suçun kendisi incelenmiş olsa da, Ferri suçluya odaklanarak onu fiziksel yapısının ve sosyal çevresinin bir ürünü olarak incelemiştir (Nicotri, 1929: 179). Öyleyse Ferri'ye göre, suç hem doğal hem de sosyal bir fenomendir (Işıқтаç, 2013: 178). Cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, aile yapısı, meslek, ekonomi, ırk, coğrafya, iklim, örf-adet, din, göç ve nüfus gibi bir dizi biyolojik, fiziki ve sosyal faktör suça neden olmaktadır (Sellin, 1958: 484; Topçuoğlu, 1969: 507-508; Dönmezer, 1981: 6; Tümerkan, 1983: 57; Siegel, 2006: 134; Williams ve McShane, 2018: 28; Lilly vd., 2019: 54). Böylece Ferri, biyolojik ve fiziki faktörlerin suça neden olduğu hususunda Lombroso ile aynı inancı paylaşırsa da (Adler vd., 2018: 61), özellikle suça ilintili sosyal faktörlere yaptığı vurgu ile Lombroso'nun çalışmalarına sosyal bir boyut katmıştır (Siegel, 2006: 134). Nitekim Ferri, Lombroso'nun suçun doğal bir zorunluluk olduğu konusundaki görüşlerinin tamamen yanlış anlaşıldığını ifade etmiştir. Suç toplumsal bir ihtiyaç değildir, aksine toplumda kaçınılmaz bir olaydır. Zira yasalar ve cezalar da kaçınılmazdır (Sellin, 1958: 483-484). Belirli bireysel ve fiziksel şartlara sahip bir çevrede, genel olarak sabit koşullarla, ne eksik ne de fazla yalnızca belirli sayıda suç işleneceğini iddia eden Ferri'ye göre, bu durum kimyadaki “doyma noktası” kuralına benzer

şekilde *suçta aşırı doymuş ereği kanunu* ile ifade edilebilir (Dönmezer, 1981: 6; Sokullu-Akıncı, 2007: 129; Bal, 2013: 26). Belirli bir suç tanımı beraberinde ceza niteliğine de sınırlama getirdiği için bu yaklaşıma *ceza doyumluğu kanunu* da denilmektedir (Williams ve McShane, 2018: 28). Bu nedenle, pozitivist okulun ceza anlayışının temelinde, *toplumsal sorumluluk* vardır. Bu okula göre, akıl hastası olanlar ve çocuklar da dâhil olmak üzere suç işleyen herkes topluma karşı sorumludur (Artuk vd., 2007'den aktaran: Akgün, 2012: 332). Bu açıdan, toplumun kendisine tehdit oluşturan davranışlara ve bunların sorumlularına karşı bir takım savunma önlemleri alması, diğer bir ifadeyle, cezaya başvurması en tabii hakkıdır (Sellin, 1958: 484; Dönmezer, 1981: 6). Dolayısıyla, cezanın amacı “suçlunun bir bedel ödemesi değil, toplumun korunmasıdır.” (Akgün, 2012: 332). Ferri'ye göre, adaletin sağlanması için yapılması gereken de budur. Çünkü adalet, “belirli bir hükmü gerekli gören çoğunluğun iradesidir.” Bu görüşte ısrarcı olan Ferri, tıpkı Beccaria gibi yaşam boyu mücadele ettiği ölüm cezasını kaçınılmaz olarak belirli sınırlar içinde kabul etmiştir (Sellin, 1958: 484). Ancak yine de pozitivist okulun, bilimsel yöntemlere dayalı önleyici tedbirlerin suçun kontrolünde başarılı olacağı tezini savunmuştur (Adler vd., 2018: 61). Ferri bilhassa çocuk suçluluğuna karşı alınan önleyici tedbirlerin üzerinde durmuştur. Çalışmalarında Amerika özelinde suça sürüklenen çocukların yerleştirildikleri ıslahevleri ve meslek okulları gibi çocuklara fayda sağlayacak tedbirlere, örnek teşkil etmesi açısından, sıklıkla yer vermiştir (Nicotri, 1929: 179). Öyle ki, Ferri suçu önleme alanında en önemli değerlerinden biri olarak *sostitutivi penali* adını verdiği bu sistemin, diğer bir ifadeyle, cezanın ikamesi olan tedbirlerin daha etkili olduğunu vurgulamıştır (Nicotri, 1929: 180; Dönmezer, 1981: 6). Bu sistem, yasa koyucunun, yasama önlemleriyle suçun nedenlerini kontrol etmesi gerektiği fikrine dayanır (Nicotri, 1929: 180).

Ferri *Suç Sosyolojisi* adlı eserinde suçluları beş gruba ayırmıştır: (1) *Akıl hastası suçlular*: Epilepsi, zekâ geriliği, paranoya ve diğer klinik olarak tanımlanmış zihinsel hastalıkları nedeniyle suç işleyenler; (2) *Doğuştan suçlular*: Lombroso'nun atavistik olarak tanımladığı kuşaklar boyu bir dizi kalıtsal sorunların kaçınılmaz etkisi ile suç işleyenler; (3) *İtiyadi suçlular*: Olumsuz bir sosyal çevrenin de etkisiyle, ahlaki zayıflığa sahip alışkanlık nedeniyle suç işleyenler; (4) *İhtirasi suçlular*: Ahlaki bir durum karşısında kontrol edemedikleri duygu ve dürtüleri nedeniyle suç işleyenler; (5) *Tesadüfi suçlular*: Doğuştan biyolojik, fiziksel veya psikolojik sorunları olmasından ziyade, aile ve sosyal koşulların etkisiyle suça itilen yahut suça sürüklenenlerdir (Sellin, 1958: 485; Dönmezer, 1994; McCaghy, 2016: 28). Ferri, bu suçlu tasnifi ile çocuk suçluluğu hususunda da özel bir ayırım yapmıştır. Örneğin, ailelerinin terk etmesi, eğitim eksikliği, yoksulluk ve kentsel alandaki olumsuz sosyal çevre vb. nedeniyle suça sürüklenen çocukların tesadüfi suçlular arasında yer aldıklarını ifade etmiştir. Ancak bu çocukların hapishanelerde diğer ve daha kötü suçlularla etkileşim içinde olmaları halinde ise, ahlaki deformasyona bağlı olarak suç alışkanlığı kazanabileceklerini ve hatta suçu ticaret haline getirebileceklerini iddia etmiştir. Nitekim her suçlu bu tasniflere bütünüyle uymamakla birlikte, Ferri büyük eserinin beşinci baskısı için aslında çağdaş dünyanın hızla değişen koşullarına bağlı olarak yeni bir suçlu tipinden de bahsetmiştir. Ferri'ye göre, bu tür suçlular kötülükten ziyade öngörü ve dürüstlük eksikliğinden veya ihmal ve itaatsizlikten dolayı çeşitli derecelerde zarar ve

tehlikeye neden olan *saldırgan sahte suçlular*dır (Sellin, 1958: 485-486). Görüldüğü gibi Ferri hem bireysel hem de sosyal faktörleri içeren çoklu bir suç ve cezai nedensellik teorisini savunmuştur. Kuşkusuz Ferri'nin bu nedensellik anlayışı onu Lombroso'nun sınırlarının ötesine taşımıştır.

Kriminoloji (Criminologia) adını taşıyan ilk eseri yayımlayan, pozitivist okulun önemli bir diğer ismi Raffaele Garofalo'dur (Dönmezer, 1981: 2). Tıpkı Lombroso ve Ferri gibi, Garofalo da klasik okulun özgür irade felsefesini reddetmiş ve suçu bilimsel yöntemlerle incelemiştir (Adler vd., 2018: 61). Garofalo, bazı fiziksel özelliklerin suçlu bir doğaya işaret ettiği hususunda Lombroso ile hemfikiridir (Siegel, 2006: 134). Öyle ki, suçluların diğer bireylere kıyasla, dövme işlemi gibi bir operasyondaki fiziksel acıya karşı daha düşük bir hassasiyet gösterdiklerini ifade etmiştir (Garofalo, 1914: 92). Ancak Garofalo, suç davranışının biyolojik açıklamalarına, iki önemli pozitivist okul düşünürlerine kıyasla, daha şüpheyle yaklaşmıştır (Williams ve McShane, 2018: 28). Garofalo temelde *ahlaki anomaliler* ile suç arasında ilişki kurduğu için doğrusu psikolojik bir suçlu tipine dikkat çekmiştir. Onun temel savı, suçun ahlaki anomaliler sonucu ortaya çıkan biyolojik bir anomali olduğuna ilişkindir (1914: 110-111). Akıl hastalığından kesin çizgilerle ayırdığı bu ahlaki anomalinin, bazı "aşağı ırk üyeleri" arasında daha sık görüldüğünü iddia etmiştir. Garofalo özünde toplumdaki bazı insanların diğerlerine kıyasla, ahlaki duygularının daha az geliştiğini, diğer bir ifadeyle, bu insanların ahlaken ortalamanın altında olduklarını savunmuştur. Buna karşın, bazı toplum üyelerinin ise, "grubun üstün üyeleri" olduklarını ve bu üyelerin ortalamanın üstünde bir ahlak anlayışına sahip olabileceklerini ifade etmiştir (Allen, 1954: 376-380).

Darwin'in evrim teorisinden etkilenen Garofalo'ya göre, toplum "doğal bir beden" olduğu için, suç "doğa yasalarına" karşı işlenen bir davranıştır (Lilly vd., 2019: 56). Böylece, Garofalo suç kavramını hukuki tanımlamalarla sınırlamak yerine, sosyolojik bağlamda, dönemin koşullarından veya kanun koyucunun belirli görüşlerinden bağımsız olarak var olan uygar toplumlar için evrensel bir *doğal suç* kavramını önermiştir. Doğal suç, tüm uygar toplumlardaki bazı temel ahlaki duyarlılıkları -insan yaşamı ve mülkiyetine ilişkin belirli değerleri- ihlal eden davranıştır. Doğal suçlu ise, toplumun temel değerlerinden olan merhamet ve dürüstlük duygularından yoksun kişidir. Garofalo'ya göre bu kişiler toplum için endişe uyandıran suçlulardır ve toplum bu suçlulara karşı savunma önlemlerini almalıdır (Allen, 1954: 375-378). Toplum suçlunun kötülüklerinden korunmalıdır ve bunu sağlayacak olan ise devlettir¹⁹ (Garofalo, 1914: xxix). Aynı zamanda Garofalo, uyum yasası gereğince, doğal seçim sürecinde uyumsuz organizmaların ortadan kaldırılması gibi, ölüm cezasının da toplumu uyumsuz üyelerinden kurtarabileceğini savunmuştur (1914: 224-229). Garofalo bu görüşünü, işlenen suçun ciddiyetine bağlı olarak belirli derecede yumuşatmıştır. Buna göre, daha az ciddi suç işleyen kişilerin, topluma çeşitli şekillerde uyum sağlayabileceklerini, böylece

¹⁹ Garofalo burada doğal suçlar ile ceza hukukunda yer alan suç tasniflerini birbirinden ayırmakta ve hukuka karşı her itaatsizliğin cezalandırılması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla, doğal suçun dışında, çeşitli suçların tanımlanabileceğini ve cezalandırılabilceğini de ifade etmektedir (Allen, 1954: 376-377).

bu kişilere, ölüm cezasının aksine, sürgün ve haklarının elinden alınması gibi başka tür cezaların verilebileceğini ifade etmiştir (Adler vd., 2018: 62). Dolayısıyla, Garofalo'nun düşüncelerinde klasik okulun bazı etkilerini de görmek mümkündür. Tüm bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Garofalo temel savını, suçlunun bireysel haklarını savunmak yerine, toplumu korumak üzerine kurmuştur.

Garofalo zaman içinde, aralarında farklılıklar bulunsa da, her biri merhamet ve dürüstlük duygularının eksikliği ile karakterize edilen suçluları dört farklı gruba ayırmıştır: (1) *Katiller*: Ahlaki anomalinin en ağır biçimi olarak, hem merhamet hem de dürüstlük duygularının tamamen eksik olduğu suçlulardır. Bu kişiler kendileri için uygun koşullar ortaya çıktığı takdirde, öldürme fiilini işleyeceklerdir; (2) *Şiddet suçluları*: Merhamet duyguları eksik olan ve başta bölgesel olmak üzere çeşitli çevresel faktörlerden etkilenen suçlulardır. Bu kişiler buldukları yerin karakteristik bazı kişilerine karşı suç davranışında bulunurlar. Bu nedenle, Garofalo bu tür suçları *bölgesel* ve bu tür suçları işleyenleri ise *anormal* olarak nitelendirmiştir; (3) *Hırsızlar*: Dürüstlük duygularının eksik olduğu suçlulardır. Diğer suçlulara kıyasla, daha fazla sosyal faktörlerden etkilenirler. Özellikle bazı sosyal ortamlar mala karşı suçların oluşmasını kolaylaştırmaktadır. Garofalo'ya göre, "iki ya da üç kötü yoldaş, bazen tek bir samimi arkadaş, bir gençliği bu tür bir suça yönlendirmek için yeterlidir." Ayrıca bu tür suçların atavistik eğilimler veya genel bir ahlaki eksiklik sonucu oluşabileceği de savunulmaktadır; (4) *Şehvet suçluları*: Ahlaki duyguların eksik olduğu suçlulardır. Garofalo, cinsel suçluları da bu kategoride birleştirmesine rağmen, cinsel suçluların merhamet duyguları eksik olduğu için aslında şiddet suçluları ile birlikte sınıflandırılmaları gerektiğini düşünmektedir (Allen, 1954: 381-382).

Genel itibarıyla, pozitivist okulun önde gelen bu üç temsilcisi suç davranışının nedenleri hususunda tam bir fikir birliğine varamamış olsalar da, yaygın birleşik çabaları suçun biyolojik açıklamaları üzerinde temellenmiştir. Yukarıdaki anlatılarda da ifade edildiği üzere, suçla ilgili yapılan bu baskın biyolojik temelli açıklamaları özetlemek gerekirse, bazı insanlar kalıtsal olarak fiziksel anomaliler, atipik vücut yapısı ve akıl hastalığı gibi onları suça eğilimli kılan çeşitli biyolojik ve psikolojik özelliklere sahiptirler. Suçun sebebi de bu biyolojik ve psikolojik öğelerin zaman içinde yaşadığı dejenerasyondur. İlk pozitivist düşünürler suçun bu bilimsel açıklamalarının geliştirilmesinde bir dönüm noktası yaratmış olmalarına ve kendilerinden sonra geliştirilecek olan kuramsal yaklaşımlara temel oluşturmalarına karşın, bazı temel iddiaları ve metodolojilerindeki hatalar veya eksiklikler nedeniyle de sık sık çeşitli uzmanlar tarafından eleştirilere maruz kalmışlardır²⁰. Ayrıca yapılan bu ilk biyolojik açıklamalarda yetişkin suçluluğu ile çocuk suçluluğu

²⁰ Eleştiride bulunan bu uzmanların başında İngiliz *Charles Goring* gelir. Goring karşılaştırmalı amaçlar için 3 bin İngiliz hükümlüden oluşan deney grubu ve suçlu olmayan kişilerden -örn. askerler, hastanedeki hastalar ve üniversite öğrencileri/mezunları vb.- oluşan kontrol grubu üzerinde on iki yıl süren ciddi çalışmalar yapmış ve bu çalışmalar sonucunda suçlu olanlar ile olmayanlar arasında, Lombroso ve öğrencileri tarafından öne sürülen, fiziksel farkların varlığını doğrulayan herhangi bir kanıt bulunmadığını ortaya koymuştur (Sutherland ve Cressey, 1978: 59; Dönmezer, 1981: 119; Vold vd., 1998: 44; Akers, 1999: 37; Brown vd., 2010: 201; McCaghy vd., 2016: 29; Adler vd., 2018: 62; Yavuzer, 2018: 236; Lilly vd., 2019: 57). Ancak Goring'in metodolojisine ve bulgularına, Amerikalı antropolog *Ernest Hooton*'dan

arasında kuramsal olarak herhangi bir ayırım yapılmamış olması da biyolojik pozitivistimin önemli eksiklerinden biri olarak değerlendirilebilir. Nitekim daha önce de belirtildiği üzere, 20. yüzyılın başlarında suçun biyolojik açıklamaları benzer bir takım eksiklikleri nedeniyle zaten önemsenmemiş ve bu dönemde aile, kültür değerlerinin rolü, okul ve eğitim, akran grubu, mahalle yapısı, yoksulluk ve sosyal statü gibi sosyolojik faktörler çoğu bilim insanı tarafından suçun gerçek nedenleri olarak kabul edilmiştir.

Sonuç olarak, suç ve suçluğa ilişkin sistemli açıklamalar ilk kez 18. yüzyılda Beccaria'nın çalışmalarıyla başlamış ve 19. yüzyılın ortalarında, bilimsel çalışma ve suçluların karşılaştırılması temelinde pozitivist bir çerçeve içinde ortaya konmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde ise, sosyal bilimlerin üzerinde önemle durduğu sorunlardan biri şüphesiz suçluluk olmuştur. Suçluluğun belirleyici nedenlerini, suçu ve cezayı açıklamak için geliştirilen kuramsal yaklaşımlar araştırmada klasik ve pozitivist olmak üzere iki temel okul çerçevesinde incelenmiştir. Klasik ve pozitivist okul arasındaki farklar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Klasik ve Pozitivist Okulun Karşılaştırılması

	Klasik Okul	Pozitivist Okul
Köken	Aydınlanma	Modern bilim
Odak	Ceza sistemi	Suçlu kişi
Yaklaşım	Felsefi, sosyal sözleşme teorisi; faydacılık	Bilimsel, pozitivism; kanun ölçümleri
İnsan Doğasının Görünümü	Özgür irade, hedonizm; kendi davranışlarından ahlaki olarak sorumlu	Biyolojik, psikolojik ve sosyal çevre tarafından belirlenir; ahlaki sorumluluk belirsiz
Adalet Sisteminin Görünümü	Sosyal sözleşme; toplumu korumak için var; yargı süreci ve medeni haklar ile ilgili endişeler; sistemdeki kısıtlamalar; kesin hüküm	Patolojileri tedavi etmek ve suçluları rehabilite etmek için bilimsel tedavi sistemi; medeni haklar ile ilgili endişe yok; kesin olmayan hüküm
Hukuk Biçimi	Yazılı hukuk; yasa dışı eylemlerin ve yaptırımların tam olarak belirlenmesi	Sosyal hukuk; yasa dışı eylemler mukayese ile belirlenir; bilimsel uzmanlar sosyal zararı ve uygun tedavi şeklini belirler
Cezalandırmanın Amacı	Caydırıcılık için ceza; hüküm belirlidir (değişmeyen süre)	Tedavi ve reform; hüküm belirsizdir (iyileşene kadar değişken süre)
Kriminolojik Uzmanlar	Düşünürler; Sosyal Reformcular	Bilim İnsanları; Tedavi Uzmanları

Kaynak: Carrabine vd., 2009: 65.

eleştiri gelmiştir. Hooton 17 bin suçlu ile suçlu olmayan kişi üzerinde yaptığı çalışmalarla, suçlular ve suçlu olmayanların çeşitli fiziksel özelliklerine göre birbirlerinden farklı gruplara ayrılacakları sonucuna varmıştır. Hooton'a göre, Goring suçlunun fiziksel ve irksal faktörlerle suçunu işlemediği hususunda önceden koşullanmış bir fikre sahip olduğu için, Goring'in çalışmaları bilimsel değildir. Hooton suçluların suçlu olmayanlardan, biyolojik ve sosyolojik yönden aşağı olduklarını ortaya koymuştur. Özellikle suçluların suçlu olmayanlara kıyasla, fiziki olarak aşağı ve zihinsel, ahlaki ve kalıtsal açıdan yozlaşmış varlıklar olduğunu iddia etmiştir. Hooton'a göre, toplumun suçlulardan korunması ve suçun önlenmesi için bu kişilerin yok edilmeleri veya aseptik bir çevrede suçlu olmayanlardan ayrı tutulmaları gerekmektedir (Dönmezer, 1981: 120-121; Akers, 1999: 38-39; Crews, 2009: 190-191; Yavuzer, 2018: 236).

Belirgin farklılıklarına rağmen, öncelikle her iki okul arasında kuramsal bağlantıların bulunduğu vurgulanmalıdır. Öyle ki pozitivist okul insanların bilgiye, akla ve deneyime yönelmesiyle, 18. yüzyıl Aydınlanma felsefesinin, diğer bir ifadeyle, klasik okulun sonucunda meydana gelmiştir. Böylece her iki okulun da kökleri geçmişe dayanmakta ve her ikisi de suça ilişkin klasik yaklaşımları ifade etmektedirler. Bugün ise çağdaş formlarıyla hala kuramsal zeminde ve ceza adalet sisteminde etkin konumdadırlar. Bu okulların temel iddiaları karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde ise, genel itibarıyla, klasik okul suçu “rasyonel bir tercih” olarak ele alırken yani bireylerin akılcı bir biçimde suç işlemeyi seçtiklerini ifade ederken; pozitivist okul ilk dönem suç davranışının oluşmasında özellikle biyolojik faktörler üzerinde durmuştur (Dolu, 2013: 4-5; Adler vd., 2018: 52). Bu açıdan, klasik okul suçu kontrol etmek için mümkün olduğunca caydırıcı cezalar verilmesini vurgularken; pozitivist okul ise, özgür irade dışında diğer faktörler arasında determinist ilişkiler kurduğu için suçlu davranışın cezalandırma ile değil, rehabilitasyona dayalı tedavi odaklı yaklaşımlar ile kontrol altına alınmasının daha doğru olduğunu vurgulamıştır (Onwudiwe, 2004: 153).

2.3. Sosyolojik Suç Kuramları

“Tarihte hiçbir toplum yoktur ki, orada belirli fiiller yasaklanmamış ve bunun karşılığı olarak ceza müeyyidesi var bulunmamış olsun.” Suçlar toplumsal koşullara göre şekillenmişlerdir (Dönmezer, 1981: 72). “Suçu toplum hazırlar, birey işler. Suçun nedeni sosyal ve hukuki kurumlardadır; yoksa bireysel suçluda değildir.” (Yücel, 2003: 53). Kuşkusuz suçun nedenlerine ilişkin en geniş bakış açısı da sosyolojik temelli görüşlerdir. Heidensohn (1989: 2-3)’a göre, suç toplumsal olarak inşa edilmiş ve tanımlanmış bir kavram olduğu için hiçbir disiplin sosyoloji bilimi kadar suç olgusunu başarılı olarak çözümleyememiştir. Siegel (2006:178)’in suç davranışının toplumsal etkileşim ve sosyal güçler sonucunda meydana geldiği, dolayısıyla suçu en iyi biçimde açıklayacak bilim insanların sosyologlar olduğu yönündeki savları da suçluluğun sosyoloji bilimi tarafından araştırılmasının önemini vurgular niteliktedir. Zira sosyolojik bakış açısını dikkate almayan kuramsal yaklaşımlar suç olgusunu, sapkın veya suçlu davranışı ve temelde insanı suça iten nedenleri tam anlamıyla açıklayamazlar. Öyleyse insan davranışlarının suç teşkil eden dinamik yönlerini, sosyal değişme ve tüm toplumsal etkenler temelinde açıklayan sosyolojik bakış açısı, Mills’in deyişiyle insanların daha etkin yurttaşlar olmalarına da yardımcı olur (Carrabine vd., 2009: 5). Sosyolojik bakış açısına göre, suç sosyal ortamın ürünüdür. İçli (1994: 67)’nin belirttiği gibi, bu bakış açısı çerçevesinde hasta olan suçlu değil, toplumdur.

Sutherland ve Cressey (1978: 60)’e göre, suçun sosyolojik açıdan incelenmesi kartografik kriminoloji okulu ile başlamış ve sosyolojik-sosyalist okul ile devam etmiştir. 19. yüzyılda suç, genel olarak, sosyal çevrenin bir fonksiyonu olarak değerlendirilen yaklaşımlar yaygınlık kazanmıştır. Suç ve suçluluk problemlerinin sosyal ve coğrafi koşulların zorunlu bir sonucu olduğunu iddia eden coğrafi okul olarak da adlandırılan kartografik kriminoloji okulunun kurucuları, ilk sosyal

kriminologlardan olan Belçikalı matematikçi *Adolphe Quetelet* ve Fransız hukukçu *André -Michel Guerry*'dir. Bu yaklaşım çerçevesinde, ilgili isimler suçun sosyal faktörlerle olan ilişkisini bilimsel yöntemleri kullanarak araştırmışlardır. Suç istatistiklerine ilişkin veriler ışığında, cinsiyet, yaş, mevsim, iklim, yoksulluk ve servet gibi faktörlerin nüfusa etkileri gözlemlenmiş ve sosyal faktörlerin suç işleme eğilimi üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu hususta, Quetelet mevsim, iklim, nüfus özellikleri ve yoksulluk gibi sosyal faktörlerin suçlulukla ilgili olduğunu ve suçlu davranışın oluşumunu etkilediğini tespit etmiştir. Daha spesifik olarak, nüfusun heterojen bir yapıda olduğu kentlerde, kırsal kesime kıyasla, suç oranlarının daha yüksek olduğunu ve suçluların da çoğunlukla yoksul ve eğitim düzeylerinin düşük olduğunu iddia etmiştir (Dönmezer, 1981: 98; İçli, 1994a: 45; Siegel, 2006: 9; Dolu, 2011: 208).

Pozitivist okulun ilk dönem düşünürlerinin İtalyan suç antropolojisine karşı *Alexander Lacassagne* ve *Gabriel Tarde* öncülüğünde eleştirel bir yaklaşım olarak Fransız suç sosyolojisi okulu kurulmuştur. Kuşkusuz bu okul Montesquieu, Rousseau ve Locke gibi düşünürlerin çalışmalarından esinlenmiştir (Bal, 2013: 21). Lacassagne'ye göre, suça neden olan sosyal faktörlerdir. Zaman zaman bireysel faktörler de suç nedenselliğinde etkili olmasına karşın, bu etki sosyal faktörlere kıyasla ikinci derecede ve önemsizdir. İnsanı suçlu yapan sosyal faktörler olduğuna göre, "her toplum layık olduğu suçlulara malik olur." (Dönmezer, 1981: 102). Benzer şekilde, Tarde'ye göre suç davranışı yalnızca suçlunun değil, dünyanın sorumlu olması gereken en temel sorundur (Bal, 2013: 21). Böylece Tarde, Lombroso'nun psiko-biyolojik tiplemelere dayalı suçluluk kuramını, tıpkı normal insanların meşru biçimde hayatını idame ettirmeyi öğrenmesi gibi suç davranışının da öğrenildiğini savunarak reddetmiş ve suçun öğrenilme sürecini taklit prensibine dayalı olarak izah eden bir teori geliştirmiştir (Adler vd., 2018: 66). Bu teoriye göre, insanlar davranışlarını toplumun adetlerine göre biçimlendirirler. Öyle ki bir insan hırsızlık yapıyor veya birini öldürmeye teşebbüs ediyorsa, yalnızca toplumdaki birini taklit ediyordur (Sutherland ve Cressey, 1978: 60).

Sosyoloji okulunun en büyük gelişimi Amerika'da gerçekleşmiştir. Kriminolojide 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında suçun nedenlerini ve suçlu davranışı açıklamaya yönelik sosyolojik yaklaşımlar önce Amerika'da, sonra Avrupa'da gelişmiştir (Dönmezer, 1981: 102). Kriminoloji, Amerika'da sosyoloji bölümlerinin temel çalışma alanlarından biri haline gelmiş ve o dönemden günümüze değin suça ilişkin sistematik çalışmalar öncelikle sosyologlar tarafından yapılmıştır. Amerikan sosyologlarına göre, bireyin suç teşkil eden davranışı ile diğer sosyal davranışları aynı süreçlere bağlıdır. Sosyologlar bu süreçlerin suçluluğa etkisini iki temel perspektif içinde değerlendirmişlerdir. İlk olarak, suç oranlarındaki değişimler sosyal yapı veya sosyal organizasyondaki değişimler ile ilişkilendirilmiştir. Kültürel çatışma, rekabet, toplumsal tabakalaşma, fiziksel ve toplumsal hareketlilik, nüfus yoğunluğu ve bileşimi, politik, dini ve ekonomik ideolojiler, işsizlik, gelir ve istihdamın dağılımı gibi sosyal koşullar değiştikçe suç oranlarının değişip değişmediği tartışılmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren özellikle sosyal sınıf ile suç oranlarındaki değişim üzerinde daha çok durulmuştur. İkinci olarak, sosyologlar bireylerin

nasıl suçlu olduğunu belirlemeye çalışmışlardır (Sutherland ve Cressey, 1978: 60-61). Başka bir deyişle, “yasalara uyan bireyler yerine suçlu bireyleri ortaya çıkaran süreçle” ilgilenmişlerdir. Yasalara uyan birey nasıl olur da sonradan suçlu olur? sorusuna cevap aramışlardır (İçli, 1994a: 67). Bu sorunun cevabının genel sosyal öğrenme kuramları ile açıklanabileceğini savunarak taklit, tutum-değer, engellenme ve saldırganlık, güçlendirme-destek ve diferansiyel ilişki gibi kavramları öne sürmüşlerdir (Sutherland ve Cressey, 1978: 61).

Sosyolojik referans çerçevesinde çağdaş sosyologlar, kendilerinden önceki çalışmaların hepsinde suçlular ve suçlu olmayanlar olmak üzere oluşturulan iki ayrı grubun biyolojik ve psikolojik özelliklerine göre ayrıştırılması fikrini büyük ölçüde terk etmiş oldular ve bunun yerine bireylerin suçlu olarak nitelendirilmesine sebep olan sosyal faktörlerin önemli rolünü kabul ettiler. Böylece sosyal faktörlere bağlı olarak suçun zaman ve mekâna göre aynı kalmadığı, aksine farklı zaman ve şartlarda değiştiği gerçeği bir kez daha gözler önüne serilmiş oldu (Thio vd., 2013: 5).

Suçun nedenlerinin, doğasının ve yayılımının anlaşılması suçla mücadele etmek için geliştirilecek olan politikaları doğrudan etkilemektedir. Zira geçmişten günümüze toplum içinde insanı sapkın veya suçlu olarak nitelendirmemize sebep olan davranışların nedenlerinin anlaşılmasında ve bu tür davranışlara karşı verilecek cezaların ve alınacak önlemlerin belirlenmesinde en kapsamlı ve sistematik bakış açısı sunan sosyolojik kuramlar önemli katkılar sağlamıştır (Kartal ve Yaylacı, 2013: 183; İçli, 2014: 510-511). Sosyolojik kuramlar, kriminoloji biliminde geliştirilen diğer tüm suç ve suçluluk kuramlarına kıyasla, tekel oluşturacak nitelikte pek çok görüşe sahiptir (Dolu, 2013: 5). Dolayısıyla formüle edilen sosyolojik suç kuramlarının sayıları da oldukça fazladır. Elbette kuramların fazla olması suç olgusunun karmaşıklığı ve suçlu davranış sergileyen bireylerin sahip oldukları farklı bireysel özelliklerle de ilintilidir. Gerek bir hayli sayıda suç türünün olması -örn. öldürme, yaralama, hırsızlık, yağma, cinsel suçlar, dolandırıcılık vb.-, gerek suçluluğa neden olan çok sayıda yıkıcı sosyal gücün olması -örn. dezavantajlı aile yapısı ve aile içi ilişkiler, düşük eğitim düzeyi, suçlu akran grubu, bağımlılık yapan madde kullanımı, ikamet edilen yerin özelliği, göç, kültür, yoksulluk, işsizlik ve damgalanma vb.- ve gerekse de bireysel farklılıkların söz konusu olması -örn. cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, meslek vb.- suç olgusuna ilişkin geliştirilen sosyolojik kuramsal yaklaşımların çeşitlilik arz etmesine yol açmıştır (Kızmaz, 2005: 150). Ne yazık ki sosyolojik kuramların her biri kendi içinde bir takım eksiklikler içermeleri nedeniyle, bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmedikleri takdirde suçluluğa ilişkin kusursuz bir görünüm sergileyememektedirler. Bu sebeple, sosyolojik kuramlar suç davranışını her ne kadar en kapsamlı biçimde açıklamış olsalar da, suç olgusu çok çeşitli olduğu için onu tüm yönleriyle açıklayabilen kuramsal bir yaklaşımın henüz mevcut olmadığı vurgulanmalıdır.

Yetişkin suçluluğunun sosyolojik bakımdan açıklanmaya çalışılmasının yanı sıra, sosyolojik kuramlar çocuk suçluluğunun nedenlerine yönelik olarak da en kapsamlı çalışmaları yapmışlar ve en sistematik açıklamaları sunmuşlardır. Bu hususta dikkatle incelenmesi gereken sosyolojik suç

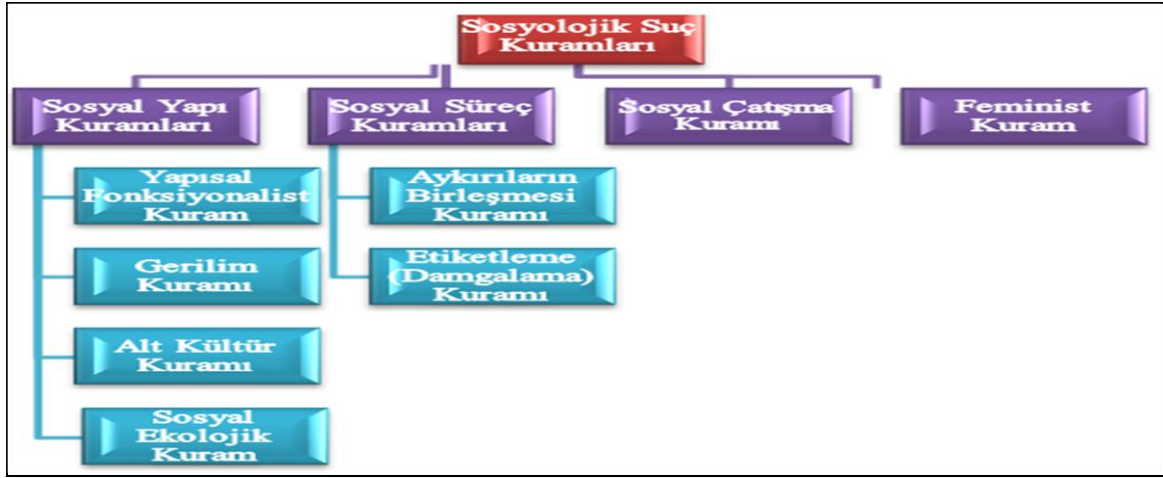
kuramlarının çeşitli şekillerdeki sınıflandırılmalarından burada sosyal yapı ve sosyal süreç kuramları ayrımı tercih edilmiştir.

Suç ve suçluluğa ilişkin geliştirilen sosyolojik kuramlar her ne kadar bir takım farklılıklar içermeleri nedeniyle bu şekilde sınıflandırılmalara tabi tutulsalar da, çağdaş düşünceye yönelik olarak birbirlerini tamamlayan ortak yönleri bulunmakta ve önemli yol haritaları sunmaktadırlar. Kuramların özgün görüşlerine geçmeden önce altı ana imge temelinde bazı ortak özellikleri vurgulamak konuya katkı sağlaması açısından yararlı olacaktır (Carrabine vd., 2009: 68-69):

1. Suç tüm toplumlarda görülür ve kolayca yok edilemez. Bazı durumlarda toplumsal düzeni sağlamaya yardımcı olacak kadar faydalı belirli işlevleri vardır.
2. Suç genellikle çatışmaya bağlıdır. Bu çatışma durumu toplumsal tabakalaşma, çıkarlar ve daha çok da ekonomik çıkarlar ile ilişkilidir.
3. Suç toplumsal yaşamdaki gerginlik, zorlanma ve stres ile ilintilidir. Yaygın bir biçimde, anomi veya normsuzluk ve sosyal patoloji veya sosyal düzensizlik terimleriyle adlandırılır.
4. Suç modern kent yaşamıyla güçlü bir biçimde bağlantılıdır. Kentli değerler, normlar ve alışkanlıklar farklı kültürel çevrelerinde etkisiyle suçlu / suçsuz yaşam tarzları ve suç alanları yaratır.
5. Suç insanların yaşam geçmişleri ve değerleri ile ilintili kültürel aktarım sürecine bağlı olarak, gündelik yaşam durumlarından öğrenilir.
6. Suç yasalara ve toplumsal değerlere bağlılığın azlığından ve kısmen sosyal kontrolün bozulmasından kaynaklanır.

Sonuç olarak, suçun nedenlerini ortaya koymaya ve anlamaya yönelik birçok kuram ileri sürülmüştür. Bu kuramların ortaya çıkışındaki en önemli faktör değişen ve gelişen dünyanın tüm toplumlar için ayrı derecede seyretmemesidir. Değişim ve dönüşüm sürecinde ortaya çıkan ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel vb. gelişmeler farklı toplumsal yapılarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış ve dolayısıyla suç olgusu da buna ayak uydurmuştur (Taşkın ve Yılmaz: 2020: 193). Çalışma sosyolojik bir problemi mercek altına aldığından dolayı bu başlık altında sadece sosyolojik suç kuramlarına yer verilmiş ve dört ana başlık altında sunulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1: Sosyolojik Suç Kuramları

2.3.1. Sosyal Yapı Kuramları

Sosyal yapı kuramları, geniş çapta, “*Yapısal Fonksiyonalist Kuram*”, “*Gerilim Kuramı*”, “*Alt Kültür Kuramı*” ve “*Sosyal-Ekoloji Kuramı*” olmak üzere dört başlık altında incelendiği görülmektedir:

2.3.1.1. Yapısal Fonksiyonalist Kuram

Toplumdaki düzen ve istikrara odaklanan fonksiyonalist yaklaşım, toplumu insan bedeni gibi büyük ve karmaşık bir organizma olarak değerlendirmektedir. Nasıl ki insan bedeninde her bir organ beden diğer organları ile benzersiz bir uyum içinde fonksiyon görüyor ise toplum da birbiriyle ilişkili, birbirine bağlı parçalar sistemi olarak benzer bir fonksiyonu yerine getirmektedir. Bu parçalar uyumlu bir bütün oluşturmak için bir araya gelmiş ve toplumsal dengeyi sağlamaya çalışmaktadırlar. Fonksiyonalist yaklaşım, toplumun tüm parçalarının daha büyük sistemlere bir şekilde katkıda bulunduğunu savunmaktadır. Öyle ki görünüşte sorunlu olan ve yapıcı bir amaca hizmet etmeyen bir parça -yoksulluk, yasa dışı göç ve uyuşturucu bağımlılığı vb.- bile toplumun devamlılığına katkı sağlamaktadır (Ferrante, 2008: 28). Bu bağlamda suç toplumdaki diğer tüm parçalar gibi toplumsal uyum için fonksiyonel ve önemlidir (Yücel, 2003: 54; Boyacıoğlu, 2018: 237). Bir parça bir fonksiyona hizmet etmediği takdirde ise varlığını sona erdirecektir (Ferrante, 2008: 28).

Suçla ilişkin sosyolojik açıklamalarda fonksiyonalist yaklaşımın öncüsü ve en önemli temsilcilerinden biri olan Fransız sosyolog Emile Durkheim modern sosyolojinin kurucusudur. Sosyoloji bilimi suç olgusunu kuramsal temelde ilk defa Durkheim sayesinde araştırma konusu yapma imkânı bulmuştur.

Durkheim'in kuramsal çalışması "insan toplumlarında bütünleşmenin ve düzenin temelini oluşturan nedir?" sorusu etrafında gelişmiştir. Durkheim toplumu bir bütün olarak algıladığı için önceleri bu soruyu makro bakış açısıyla ele alırken, sonradan insanlar arasındaki etkileşimleri ve ritüelleri incelemesiyle birlikte mikro bakış açısıyla değerlendirmeye başlamıştır (Turner vd., 2013: 353). Durkheim bu soruya kapsamlı ve sistematik bir yanıt verebilmek için dayanışma veya bütünleşme biçimleri temelinde toplumları *mekanik* ve *organik* olmak üzere iki kategoride sınıflandırmıştır. Bu toplum tiplerinin her birinin farklı hukuk sistemine, suç ve ceza ilişkisine, genel anlamda, farklı toplumsal dayanışma özelliklerine sahip olduğunu gözlemlemiştir. Böylece suçun nasıl ortaya çıktığına ve suç olgusunun toplumdaki fonksiyonlarına dair açıklamalarını bu toplum tipolojisi etrafında oluşturmuştur (Bal, 2013: 35).

Durkheim'a göre, toplumu incelemenin yolu, bileşen parçalarına bakmaktır. Durkheim toplumun nasıl işlediğini görmek için bu bileşen parçalarına, başka bir deyişle, yapısına ve kurumlarına bakmıştır. Eğer toplum istikrarlıysa ve parçaları sorunsuz bir şekilde işlerse, o zaman sosyal düzenlemelerin fonksiyonel olduğu açıkça söylenebilir. Durkheim, bu topluma "*uyum, iş birliği ve fikir birliği*" etiketini koymuştur. Ancak bileşen parçalar toplumun istikrarını ve sosyal düzeni tehdit edecek şekilde düzenlenirse ki, bu düzenlemeler fonksiyonel değildir. Zira sınıflı toplum yapısında, sınıfların çatışma içinde olma eğilimi işte bu düzenlemelerin eksik ya da hatalı oluşundan, dolayısıyla toplumsal istikrara ve düzene tehdit oluşturmasından kaynaklanır (Adler vd., 2018: 102).

Durkheim'in *The Division of Labor in Society* (1947) adlı ünlü eseri, toplumların organizasyonu üzerinde ilk ve en temel çalışmasıdır. Durkheim, bu eserinde farklılaşmamış ve basit yapılardan oluşan mekanik dayanışma üzerine kurulu toplumlardan, farklılaşmış ve karmaşık yapılardan oluşan organik dayanışma üzerine kurulu toplumlara geçişte evrimleşmeye bağlı olarak toplumsal düzendeki değişimleri dikkate almıştır. Mekanik dayanışmanın olduğu ilkel, basit toplumlarda herkesin paylaştığı ortak duygular egemendir. Bu toplumlar gerek aynı kültür, duygu, değer ve yaşam tecrübelerini paylaşmaları ve gerekse beklentileri, ilgi alanları ve uğraşları ile birbirlerine oldukça benzemektedirler. Bu toplumlarda bireyler henüz farklılaşmadığı ve toplum homojen bir görünüm sergilediği için toplumsal istikrarı ve düzeni korumak nispeten kolay olmaktadır. Ancak artan iş bölümü ile birlikte, toplumun tutarlı birliğinin zayıfladığı, bireylerin farklılaştığı ve sosyal yapının daha heterojen olduğu organik dayanışma üzerine kurulu toplumlarda ise toplumsal istikrarı ve düzeni korumak daha zordur (Taylor vd., 1973: 76-77; Aron, 2010: 230; Başbüyük ve Karakuş, 2012: 49). Toplumda işlenen herhangi bir suç işte bu farklılıklara, diğer bir ifadeyle, sosyal yapıdaki heterojenliğe bağlıdır (Siegel, 2006: 9). Durkheim herkes tarafından kabul görmüş ortak normların yokluğunda sosyal kontrol araçlarının daha zayıf olduğunu ve bu nedenle de suçun ortaya çıktığını ifade etmiştir. Dolayısıyla, "suçu önlemek için aile, okul, devlet, ekonomi gibi informal ve formel sosyal kontrol araçlarını geliştirmek gerekmektedir." (Boyacıoğlu, 2018: 237).

Durkheim'in genel kuramının en önemli kavramlarından biri *ortak (kolektif) bilinç*'tir²¹. Toplumsal yaşam içeriden dışarıya ve merkezden çevreye kadar ortak bilinci temsil etmektedir (Tiryakian, 2010: 254). Toplumsal yaşam değiştikçe ortak bilincin doğası da değişir (Durkheim, 1947: 287). Durkheim'a göre, "ortak bilinç ne kadar yaygın, güçlü ve özelleştirilmiş olursa, o kadar da suç olarak nitelenen hareket, yani bir zorlayıcı ya da yasağı çiğneyen hareket ya da doğrudan ortak bilince ters düşen hareket olacaktır." (Aron, 2010: 233). En genel anlamıyla, toplumsal yaşamdaki seçimler ve suç bireyin dışında olup, toplumdaki norm ve değerlere göre belirlenmektedir. Bu nedenle, insan davranışının ve özelde insanın suç teşkil eden davranışının açıklaması bireyde değil, grup ve sosyal organizasyonda temellenir (Zembroski, 2011: 242; Adler vd., 2018: 102). Durkheim, insanların birbirlerinden çok farklı olduklarını ve ihtiyaçlarını karşılamak için farklı yöntemler ve davranış biçimleri kullandıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla, bu insanların bazılarının suça başvurması veya ortak bilinç tarafından suçlu olarak etiketlenmesi tabii bir durumdur (Siegel, 2006: 9). Durkheim'a göre, bu etiketleme süreci, iyi insanları birbirine bağlayarak, onların kötülerden korunmasını sağladığı için *sosyal çimento* görevi görür (Boyacıoğlu, 2018: 237).

Durkheim'ın suçluluk çalışmalarına en önemli katkılarından biri suçun tüm toplumlarda görülen "normal" ve "fonksiyonel" bir sosyal olgu olduğunu ortaya koymasıdır. Suçun olmadığı bir toplum tasavvuru mümkün değildir. Aksi durumda toplumsal gelişim ve değişim için gerekli olan farklılıklardan bahsedilemez. Durkheim'a göre, suçtan arındırılmış bir toplum ya aşırı baskıcıdır ya da insanın gerçek kimliğinden kopmuş olduğunun bir göstergesidir. Toplumdaki adaletsizliklere de dikkat çekmesi bağlamında suç her sağlıklı toplumun bütünleyici bir parçası olarak kamusal sağlığın bir unsuru ve toplumsal değişim aracıdır. Suç, ona karşı olan bireylerin fikir birliği yapmasına yardımcı olarak, sosyal dayanışmayı artırmaktadır. Görülüyor ki, suç toplum dışı kalması gereken bir kötülük değildir. Aksine suç oranı belirli bir seviyenin aşırı ölçüde altına düştüğünde, sevinmek şöyle dursun, bunun apaçık toplumsal bir bozuklukla ilintili olduğu söylenebilir. Suçlu davranışı ve temelde suçun kaynağını yok etmek üzere girişilen her çabanın kendisi yeni suçların kaynaklarının oluşması için zemin hazırlar. Suç yalnızca yere ve zamana göre biçim değiştirir. Her yerde ve her zaman cezai yaptırıma tabi olacak insanlar söz konusu olmuştur. Suç insan tabiatının bir parçasıdır (Durkheim, 2013: 98-105).

Durkheim, tüm toplumlarda suça bağlı olarak, aynı zamanda cezai yaptırımların da mevcut olduğunu ifade etmiştir. Yaptırımlar toplumun yapısıyla uyumlu olacak biçimde değişir. Güçlü bir toplumsal bağın olduğu yapılarda ceza, sapkın davranışta bulunan bireyleri değer sistemine bağlamak, onlara neyin doğru neyin yanlış olduğunu göstermek, bu yolla da toplumun ortak inancını ve dayanışmasını muhafaza etmek için kullanılır. Öyleyse ceza katı olmalıdır. Büyük, kentleşmiş ve heterojen toplumlarda ise ceza, dayanışmayı muhafaza etmek için değil, aksine sapkın davranışta

²¹ Ortak (kolektif) bilinç kavramı, bir toplumun ortalama üyelerinin ortak inanç ve duygularını ifade etmektedir (Durkheim, 1947: 79; Tolan, 1980: 11; Aron, 2010: 231).

bulunan bireylerin daha fazla topluma ve kendine zarar vermesini önlemek için kullanılır. Çünkü bu toplumlarda suç, sosyal bağları tehdit eden bir unsur olarak görülmediği için çoğu insanın dikkatini dahi çekmez. Dolayısıyla, toplumsal istikrar ve düzenin mümkün olduğunca hızlı bir biçimde sağlanması için ceza verdiği zarara, başka bir ifadeyle, suça uygun olarak değerlendirilir (Adler vd., 2018: 66).

Durkheim'in çağdaş sosyolojiye ve özelde suçluluk çalışmalarına en ayırt edici katkılarından bir diğeri ise, geliştirdiği *anomi*²² kavramıdır. Durkheim'a göre, anomi bir toplumdaki sosyal normların ve sosyal bağların yıkılmasının bir sonucu olarak insanların davranışlarını, arzu ve isteklerini kontrol etme yeteneğini kaybettiği bir *kuralsızlık halidir* (Dönmezer, 1981: 460). Suça ve sapmaya neden olan da bu kuralsızlık halidir (Boyacıoğlu, 2018: 237). Toplumsal standartların ve değerlerin kaybedilmesine bağlı olarak bozulan toplumsal düzende, başka bir ifadeyle, anomi sonucu toplumsal dayanışmanın, bütünleşmenin yerini çözümlenme, karmaşa ve çatışma durumu alır (Adler vd., 2018: 66). Bu durum, iş birliği ile rekabet ve dayanışma ile çatışma arasında bocalayan bireyin değer sisteminin bozulması (Cevizci, 2005: 116), suçluluğun artmasını da beraberinde getirmektedir.

Durkheim, anomiyi *yapısal* ve *toplumsal anomi* olmak üzere iki biçimde sınıflandırmıştır. Yapısal anomi, "toplumsal yapıyı meydana getiren kurum ve birimler arasında tam ve gerçek bir işlevsel bağlantının kurulamaması durumunu" ifade eder. Toplumsal anomi ise, kültürel öğelerin hem kendi aralarında hem de sosyal yapı ile uyumsuz olması anlamına gelir (Cevizci, 2005: 116).

Durkheim'in toplum tipolojisini dikkate aldığımızda, anomi, mekanik toplumsal dayanışma biçiminden organik dayanışma biçimine geçiş sürecinin bir sonucudur (Marshall, 1999: 32). Çünkü organik dayanışma üzerine kurulu bir toplumda insanlar sınırsız ihtiyaçlarının tatmini peşine düşerler (Dönmezer, 1990: 257). Bu ihtiyaçları belirleyen ise, biyolojik ve toplumsal özelliklerdir (Swingewood, 1998: 145). Anomi dönemlerinde, "halk artık kültürel olarak onaylanmış istahla yönlendirilmez. Sınırsız açgözlülük kuraldır; insani arzuları yaygınlaşır." (Goode, 2016: 39). Durkheim *İntihar (Suicide)* adlı eserinde toplumun bu değişen yapısını ve anomi kavramını daha ayrıntılı olarak ele almıştır. Bu eserinde anomi kavramını intihar olgusuyla ilişkilendirerek intihar vakalarını açıklamak için kullanmıştır. Bu bağlamda, bireysel bir eylem niteliği taşıyan intiharın aynı zamanda toplumsal güçlerle olan ilişkisine dikkat çekmiştir. Durkheim'a göre, insan arzu ve istekleri "doyumsuz ve dipsiz bir uçurum" gibi sınırsızdır. Ne var ki, insan kendi başına bu arzu ve isteklerine sınır koyabilecek bir güce sahip olmadığı için Durkheim, her dilediğinin olmasını isteyen bu bencil

²² Durkheim, anomi kavramına ilk olarak "Toplumda İşbölümü" (The Division of Labor in Society) adlı eserinde değinmiştir. Ancak Durkheim'in ilgili eserinde anomi kavramsallaştırması muğlak kaldığı için o sonradan bu kavramı "İntihar" (Suicide) adlı eserinde ayrıntılı olarak tasvir etmiştir (Turner vd., 2013: 362, 372). Durkheim'in anomi kavramı ile tam olarak ne ifade etmek istediğini anlamak için kavramın etimolojik anlamlarının incelenmesi gerekir. Anomi - anomie, anomy- kavramı, "Yunanca olumsuzluk bildiren *a* ön ekiyle, yasa anlamına gelen *nomos* teriminin birleşiminden" meydana gelir (Cevizci, 2005: 115). Zira kavram Klasik Yunancada sık sık *yasasız* anlamına gelen *anomios* terimiyle ilişkilendirilir (Marshall, 1999: 32). Fransızcadada ise, daha çok *düzensizlik* ve *kanunu ihlal etme* anlamlarında kullanılmaktadır (Dönmezer, 1990: 257).

veya benmerkezci insanların arzu ve isteklerinin sosyal yapı tarafından sınırlandırılarak kontrol altına alınması gerektiğini savunmuştur. Zira bireye üstün olan tek güç sosyal yapıdır (Durkheim, 2002: 283-285). Ancak toplumsal yaşamda meydana gelen bir dizi ani kriz veya değişimler -örn. doğal afetler, savaşlar, ekonomik bunalımlar ve hızlı nüfus değişimi vb.- nedeniyle zayıflayan sosyal yapının bu denetleyici rolünü yerine getirememesi sonucu bireyler arzu ve isteklerini tatmin edebilmek için sapkın veya suçlu davranışa yöneleceklerdir. Anomi bu duruma neden olan temel patolojik etkidir (Durkheim, 2002: 293-295; Başbüyük ve Karakuş, 2012: 49; Dolu, 2013: 11). Dolayısıyla, anomik intihar, hızlı değişim dönemlerinde bireylerin uyacağı bir takım kural ve ölçülerin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Özellikle ani ekonomik değişim -beklenmedik refah ya da yoksulluk- dönemlerinde artan bu intihar türü, Durkheim'in deyişiyle, "bireyin ufkunun ya aşırı genişlemesinin, ya da aşırı biçimde daralmasının sonucu olmaktadır." (Durkheim, 2002: 8). Zira ekonomik refah dönemlerinde bireylerin bazıları daha önce varlık içinde bir hayat yaşamadıkları için sahip oldukları yeni imkânlarla adapte olmakta güçlük çekebilmekte ve sapkın ya da suçlu davranışlar sergileyebilmektedirler. Benzer şekilde, ekonomik kriz dönemlerinde önceden maddi durumları elverişli olan bazı bireyler şimdilerde yoksullukla mücadele ettikleri takdirde ise, bunalıma girerek intihar edebilmekte ya da gayrimeşru yollardan maddi kazanç elde etmeye çalışmaktadırlar (Dolu, 2013: 12). Bu bağlamda, Durkheim'a göre, anomie adeta ekonomik yapıda temellenmiştir (Swingewood, 1998: 145).

Günümüzde gelişen teknolojinin de etkisiyle başta internet olmak üzere, diğer kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla anominin hayatımızın her alanına nüfuz ettiğini söylemek mümkündür. Kitle iletişiminde bilgisayar ve internet kullanımının önemli bir rol oynaması ile birlikte milyonlarca insan eski alışkanlıklarından neredeyse tamamıyla uzaklaşmakta ve eskiden özellikle köyden kente göçle yaşanan kültür şokunun benzeri bir durum şimdilerde internetle tanışan bir nesil tarafından hissedilmektedir. Toplumsal yaşamın vazgeçilmez ögesi olan sosyal norm ve değerler sanal dünyada etkisini yitirmekte ve bireylerin inanç, tutum ve değerleri değişmektedir. Anomiye bağlı olarak, bireylerin davranışlarının kontrolünde sosyal yapı yetersiz kalmakta ve davranışsal rehberlikten yoksun kalan bireyler toplumsal düzene tehdit oluşturmaktadırlar (Dolu, 2013: 12).

Özetle, Durkheim'in anomie kavramsallaştırması suç, sapma ve düzensizliğe elverişli koşulları oluşturmaktadır. Ahlaki normlar başta olmak üzere, tüm geleneksel ve sosyal normların bireyler üzerindeki etkinliklerini yitirdiği, en genel anlamıyla, açıkça ifade edilen köklü kuralların kaybedilmesiyle oluşan anomie durumu, suç ve intihar gibi yıkıcı davranışlarla sonuçlanmaktadır. Durkheim, çalışmalarında yetişkin ve çocuk suçluluğu arasında herhangi bir ayrıma gitmediği için anomie kavramı ile ilişkili olarak sistematik bir çocuk suçluluğu açıklaması yapmamıştır. Nitekim kuramı ve özgün görüşleri ile genel olarak kendinden sonraki çalışmalara kılavuzluk etmiştir.

2.3.1.2. Gerilim Kuramı

Gerilim kuramı, fonksiyonalist yaklaşımın bir başka önemli temsilcisi olan Amerikalı sosyolog Robert K. Merton tarafından geliştirilmiştir. Merton, Durkheim'ın çalışmalarındaki sapkın davranışların sosyal düzendeki bir sorundan kaynaklanabileceği anlayışını içeren anomi kavramsallaştırmasından etkilenmiş ve geliştirdiği kuramda sapmanın nasıl ortaya çıktığını anomi kavramı ile ilişkilendirerek sorgulamıştır. Böylece Durkheim'dan ödünç alınan anomi kavramı, gerilim kuramının da kaynağını oluşturmuştur. Ancak Merton, bu kavramı selefinden farklı olarak yeniden formüle etmiş; hem çocuk hem de yetişkin sapma davranışları ile ilintili olarak sosyal sistemdeki tüm formları içerecek şekilde genişletmiştir. Merton'a göre, anomi bir toplumdaki diğerine ve aynı toplumdaki bireylerin sosyal sınıf konumlarına bağlı olarak değişmekle birlikte, bu durum insan doğasında bulunmaktan ziyade kültür ve sosyalleşmenin ürünü olarak *yapısal* bir sorundur. Zira bazı sosyal yapılar toplumdaki belirli bireyleri uygun davranışa yönlendirmek yerine, sapma davranışlar sergilemeleri için sınırsız bir baskıya tabii tutmaktadırlar (Goode, 2016: 39). Bu açıdan Merton'un kuramı, anomi ve sapma kuramı olarak da adlandırılmaktadır.

Merton, sosyo-kültürel yapıya ilişkin iki unsur üzerinde önemle durmuştur. Bunlardan birincisi, kültürel olarak tanımlanmış amaçlardır. Bu amaçların bazıları bireyin biyolojik özellikleri ile ilgili olsalar da direkt bu özellikler tarafından belirlenmezler, aksine değişen derecelerde çaba göstermeye değer *saygınlık* ve *duyarlılık* içerirler. İkincisi ise, bu amaçları takiben onaylanan araçlar olarak tanımlanan izlenecek yollardır. Kabul edilebilir olan bu araçlar bireylerin davranışlarını düzenleyen *ahlaki* ve *kurumsal normları* içerirler (Merton, 1938: 672-673). Merton (1968)'a göre, sosyal yapıdaki konumlarına ve bu konumlarda yaşanan gerilimlere bağlı olarak bireylerin vereceği tepkiler de, ilgili unsurlar -kültürel amaçlar ve bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak olan kurumsal araçlar- tarafından belirlenmektedir. Bu bağlamda Merton, amaçlar ve araçlar arasındaki ilişkiden ortaya çıkan davranışları ifade etmek için bireysel temelde uyum modeli tipolojisi geliştirmiştir (Taylor vd., 1973: 96-97; Adler vd., 2018: 104). Tablo 3'te yer alan tipolojide amaç ve araçların kabulü (+), reddi (-) ve mevcut amaç ve araçların reddedilip, bunun yerine yenilerinin kabul edilmesi (±) ile oluşan davranışsal alternatifler, diğer bir ifadeyle, uyum modelleri gösterilmektedir.

Tablo 3: Bireysel Uyum Modelleri Tipolojisi

Uyum Modelleri	Kültürel Amaçlar	Kurumsal Araçlar
Uyumluluk	+	+
Yenilikçilik	+	-
Şekilcilik	-	+
Geri Çekilme	-	-
İsyen	±	±

Kaynak: Merton, 1938: 676.

Merton, geliştirdiği bu tipolojide dördü *sapmış uyum* veya *sapma davranış* olarak tanımlanabilecek beş farklı uyum modelini sınıflandırmıştır (Merton, 1938: 676-679; İçli, 1994a: 75-76; 2014: 520-521; McCaghy vd., 2016: 62-63; Adler vd., 2018: 105-107; Williams ve McShane, 2018: 69):

- (1) *Uyumluluk (Conformity)*: Toplumlarda en genel ve en yaygın görülen uyum modelidir. Bu kategoride yer alan bireyler toplumda çoğunluğu temsil ederler. Bireyler hem kültürel amaçları hem de kurumsal araçları kabul ederler. Örneğin, bir sınıftaki çocukların birçoğu iyi ve çalışkan ebeveynler tarafından yetiştirilmiştir. Genel itibarıyla, ileride üniversitede okuyacaklar ve daha sonra meşru işlerde çalışacaklardır. Kısaca bu uyum modeline sahip bireyler okula giderler, meşru bir iş bulup çalışırlar, birikim yaparlar ve diğer meşru araçları kullanırlar.
- (2) *Yenilikçilik (Innovation)*: Yenilikçilik dört sapkın türden en yaygın olanıdır. Bireyler kültürel olarak tanımlanmış amaçları kabul ederler, ama bu amaçlara ulaşmak için meşru araçları sınırlı olduğundan, ilerlemek adına gayrimeşru araçlar tasarlarlar. Bu yeni araçlar, hırsızlık, soygun ve zimmete para geçirme gibi gelir getirici suçlar veya bir dizi başka suç türü olabilir. Örneğin, ebeveyn ilgisi ve kontrolünden uzak, okulda destek görmeyen çocukların yükselmeleri için herhangi bir yol yoktur. Belki de bu çocukların geleceklere yoktur. Bu çocuklar binalara, parklardaki banklara imzalarını atarak dikkat çekmeye çalışırlar. Zira asimile edildikleri kültürel amaçlara karşın kurumsal araçları içselleştirmezler. Dolayısıyla, Merton'a göre, yenilikçilik suça en yakın olan uyarlama biçimidir.
- (3) *Şekilcilik (Ritualism)*: Bireylerin önceden erişebileceklerine inandıkları amaçları terk etmeleri ve mevcut yaşamlarına odaklanmaları durumunu ifade eder. Başka bir deyişle, bireyler o andaki yaşam biçimlerinin kurallarına göre oynarlar. Örneğin, sabahın erken saatlerinde derslere katılan ama bu derslerde sürekli uyuyan başarısız öğrenciler bu kategoride yer almaktadır. Zira bu öğrenciler ilerleme, başarı niyetleri olmadan yalnızca derste olmaları gerektiği için oradadırlar, yoksa salt derslere katılım, onları başarıya ulaştırmaz. Kurumsal araçlara uyum devam ettiği için bu uyum modelinin sapma olup olmadığı hususu tartışılabilir. Nitekim bu uyum modeli genellikle bireyin sosyal konumunun büyük ölçüde onun başarısına bağlı olduğú toplumlarda tezahür eder.
- (4) *Geri Çekilme (Retreatism)*: Uyumluluk modeli toplumlarda en yaygın davranış biçimi olmasına karşın, geri çekilme en nadir görülen uyum modelidir. Bu kategorideki bireyler toplumsal anlamda genel kabul gören amaçlar ve araçlar açısından topluma yabancılaşmışlardır. Toplumun teşvik ettiği amaçlara ulaşmak için çaba göstermezler, toplumsal kurallara uymak yerine, yaşam tarzlarına özgü kurullarla yaşarlar. Öyle ki sıklıkla akıl hastalığı, alkolizm ve / veya uyuşturucu bağımlılığı ile toplumsal değerleri terk ederler. Merton'a göre, bu uyum modeli bir zamanlar meşru amaç ve araçların her ikisinin

de kabul edildiği, ancak sonradan toplumun bu değerlerine ulaşmada bireylerin tekrarlayan başarısızlığının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

- (5) *İsyan (Rebellion)*: Bir uyum modeli olarak isyan hem kültürel amaçlar hem de kurumsal araçlar reddedildiğinde ortaya çıkar. Merton bu uyum modelinin diğerlerine kıyasla, oldukça farklı olduğunu belirtmiştir. Zira isyan mevcut yapıya uyum göstermek yerine, devrimci bir teşebbüsle onu değiştirmeye ve yeni bir toplumsal yapı inşa etmeye çalışan sapma davranış biçimidir. Kısaca isyan, eskinin reddini ve yeninin inşasını içeren doğrudan bir çatışma ve başkaldırıdır.

Merton'a göre, sosyo-kültürel yapının iyi düzenlendiği, entegre-bütünleşmiş toplumlarda, amaçlar ve araçlar uyumlu bir şekilde dağılır (Taylor vd., 1973: 92). Toplum sahip olduğu kültürel amaçlara ulaşılabilmesi için kurumsal araçları sağladığında anomiden söz edilemez (Poloma, 1996: 38). Toplumun barındırdığı amaçlar ile araçlar arasında bir ayrışma, uyumsuzluk veya süreksizlik söz konusu olduğunda ise, toplumsal bütünleşme bozulmakta ve anomi ortaya çıkmaktadır (Tolan, 1980: 80; Featherstone ve Deflem, 2003: 478). Merton'un kuramında anahtar bir kavram olan anomi, sapmada temellenmiş bir olgudur (Bozkurt, 2012: 182). Anomi perspektifi, sosyal yapısal unsurların sapmayı toplumsal yaşama uygun bir adaptasyon haline getirerek bireyi sapkın olmaya zorladığı ve sapkın davranışı teşvik ettiği fikrini iletir (Clinard ve Meier, 2011: 75). Böylece Merton, anominin sonucu olan sapmayı sosyal kontrol eksikliğinden kaynaklanan bir tür biyolojik sızıntı olarak değil, daha çok baskın ve egoist bir ortama normal bir uyum olarak değerlendirir (Taylor vd., 1973: 92).

Merton, suç ve sapmanın oluşumunda özellikle Amerikan kültürünün zenginlik ve bireysel başarı²³ gibi unsurlara yaptığı güçlü vurguya ilişkin yerinde bir tartışma geliştirmiştir (Boyacıoğlu, 2018: 238). Bu çerçevede Merton'un kuramsal yaklaşımı geleneksel toplumlardan ziyade modern endüstri toplumları ile ilişkilendirilmektedir (Işıқтаç, 2013: 187). Toplumun üyelerinin düzenli istihdam, yüksek maaşlı meslekler ve yükseköğrenim gibi statü kazanmak hususundaki belirli maddi başarı amaçlarına ulaşabilmeleri için mücadele etmeleri gereğine inandırıldıkları modern endüstri toplumlarında bireyler sosyalleşme sürecine bağlı olarak bu değerleri içselleştirirler. Ancak herkesin "Amerikan Rüyası" olarak da ifade edilen bu değer ve arzulara meşru yollarla ulaşabilmelerinin mümkün olmadığını belirten Merton'a göre, sosyal yapı toplumun belirli kesimleri için kültürel başarı amaçlarına kurumsal erişimi sınırlamış ve toplumda yalnızca küçük bir sayı için fırsatlar sağlamıştır (Clinard ve Meier, 2011: 75-76). Böylece Merton, sınıf odaklı toplumlarda yukarı doğru toplumsal mobilite fırsatlarının var olduğunu ama bu fırsatların eşit bir şekilde dağıtılmadığını savunmuştur (Adler vd., 2018: 103). Özellikle düşük sosyo-ekonomik statüye sahip alt sınıf üyelerinin zirveye ulaşma imkânlarının düşük olduğuna ve toplumun yücelttiği başarı amaçlarına

²³ Amerikan kültüründeki başarı azmi "ne pahasına olursa olsun kazanma" mantığı ile karakterize edilen evrensel bir Amerikan değeridir (Goode, 2016: 40). Bu durumda Amerikalılar, başarıya ulaşmak için gayrimeşru yollara bile başvurarak ne gerekiyorsa yapma konusunda tereddüt etmezler (Akers, 1999: 120). Diğer bir ifadeyle, başarıya kilitlemiş olan Amerikalılar, mutlak çıkarları için hukukun üstünlüğünü reddederler.

ulaşabilmede sıklıkla sapma ya da suça yönelten sosyal baskılara maruz kaldıklarına dikkat çekmiştir (Dönmezer, 1981: 461; Featherstone ve Deflem, 2003: 480). Bu bağlamda Merton'un kuramı, sosyal yapının tüm seviyelerde sapma yaratmaya nasıl yol açtığını açıklamakla birlikte, kuramın ana odağı alt sınıftaki yüksek suç oranıdır. Kültürel amaçlar ve bu amaçlara ulaşmak için onaylanmış, kurumsal araçlar arasındaki çatışma nedeniyle, alt sınıf üyeleri suça karşı karşıya kalmaktadır. Merton, bu çatışma durumunu, toplumun herkes için eşitlik ve başarı vaadini gerçekleştirmek için gerekli fırsatların eşitsiz dağıldığı tezinden hareketle açıklamaya çalışır. Bu eşitsizlik alt sınıf üyeleri başta olmak üzere, azınlık grupları da dâhil diğer dezavantajlı kesimler için çok ciddi bir boyuttadır (Akers, 1999: 120-121). Alt sınıfın toplumsal kültürün yarattığı zenginlik, şöhret, iktidar ve eğitim gibi başarı amaçlarına meşru araçlarla ulaşabilmeleri oldukça güçtür. Alt sınıfın başarı amaçlarına ulaşabilmesi için ekonomik güçlükler başta olmak üzere, kültür farklılıkları ve sınırlı kaynaklar gibi çok sayıda engel bulunmaktadır. Özellikle eğitim olanaklarına ulaşılması hususunda sınıflar arasında ciddi fırsat farklılıkları bulunmaktadır. Öyle ki belirli bir eğitime sahip olmak bireyi pek çok başarıya götürebilecek temel yollardan biridir. Ancak düşük gelir sınıfındaki bireylerin tüm diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da pek çok engelle karşı karşıya kaldığını ve eğitim düzeylerinin düşük olduğunu söylemek mümkündür (Dönmezer, 1981: 461; Yücel, 2003: 59; Sokullu-Akıncı, 2007: 176-177). Merton'a göre, eğitimin amaçlarından biri orta sınıf değerlerini yaymak olduğu için bu değerlere ulaşmakta başından itibaren çeşitli sosyal baskılarla engellenen özellikle alt sınıfa mensup ebeveynlerin çocukları gayrimeşru yollara sürüklenmektedirler. Bu durumda, Merton, çocukluktan itibaren birey üzerinde önemli etkisi olan eğitimin -özelde eğitim eksikliğinin- suçu ve sapmayı doğrudan etkilediği sonucuna ulaşmıştır (Çoban, 2012: 61). Zira sosyal yapı tarafından alt sınıfın kültürel amaçlara kurumsal araçlarla ulaşma imkânları bloke edilmiştir. Bu bağlamda Merton, varlık ve statü sahibi üst sınıftaki bireylere kıyasla alt sınıftaki bireylerin meşru amaçlarına ulaşabilmeleri için gayrimeşru yollara başvurmak zorunda kaldıklarını ileri sürmüştür (Kızmaz, 2005: 154). Bu nedenle, alt sınıfın sapkın, onaylanmamış, uygun olmayan davranış sergilemesi muhtemel görülmektedir (Williams ve McShane, 2018: 69). Dolayısıyla, Merton (1968)'a göre, suç patolojik kişiliklerin değil, sosyal koşulların bir sonucu olarak sosyal yapı fenomenidir. Üstelik suç olarak adlandırılan pek çok şey anomi örneğidir (Poloma, 1996: 38).

Merton, suçun oluşumunda yoksulluk ve ailenin rolü üzerinde önemle durmuştur. Yoksulluk ve suç birbirine bağlı sosyo-kültürel değişkenlerdir. Ancak yoksulluk sonucu ortaya çıkan fırsat sınırlaması, doğrudan yüksek bir suç davranışı ile ilintili değildir. Yalnızca başarının koşulu olarak parasal birikime aşırı vurgu yapılan toplumlarda -örn. Amerikan toplumu-, yoksulluk ve buna bağlı dezavantajlar yaygın ise, suç "normal" bir sonuçtur (Merton, 1938: 680-681). Merton, ailenin suçluluk üzerindeki rolüne ilişkin ise, özellikle alt sınıf ebeveynlerin başarıya ulaşmada yasalara aykırı davranışları sebebiyle, bu olumsuz tutumlarını çocuklarına yansıttıklarını ve onların büyük bir baskı altında gayrimeşru yolları kullanmalarını teşvik ettiklerini ileri sürmüştür (Schur, 1969'dan aktaran: İçli, 1994a: 76; 2014: 521). Aynı zamanda yaşanan yerin niteliğinin de suçun oluşumunda ve suçluluk kaynaklarına erişim konusunda etkili olduğunu iddia eden Merton, kent bölgesinin alt

sınıftaki bir çocuğun kasaba bölgesindeki yoksul çocuğa kıyasla hırsızlık suçunu işleme yollarına veya uyuşturucu maddeye erişme olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmiştir (Işıқтаç, 2013: 188). Merton'un gerilim kuramı, genel olarak, suç yoğunluğunun yalnızca alt sınıf kentsel bölgelerde değil, aynı zamanda yapılandırılmış bir eşitsizlik nedeniyle Amerikan toplumundaki alt sınıf ve dezavantajlı azınlık grupları arasında da yüksek olduğuna dikkat çekmiştir (Akers, 1999: 119). Merton'a göre, sosyal yapıda en anomik koşullara maruz kalan ve bu yapıda tutunmaya çalışan alt sınıfın sapkın veya suçlu davranışa en fazla katılım göstermesi tabii bir durum olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, Merton sosyal yapının özelliklerine göre, bireylerin davranışsal seçimlerinin belirlendiğini ve toplumun iyi veya kötü olarak şekillendirildiğini ifade etmiştir.

Merton'un gerilim kuramının ülkemize yansması ise, özellikle görsel medya aracılığıyla olmuştur. Günümüzde nispeten toplumun tüm üyelerine ve özeldede gençlere egemen olan "kısa yoldan zengin olma" ve "bol para kazanma" felsefelerine sahip bireyler görselliğin etkili diliyle hesapsız harcama, lüks tüketim, zenginlik ve bol para gibi değerleri ihtiyaçları olarak benimseyerek bunları karşılamak adına sürekli motive edilmektedirler. Özellikle "köşeyi dönme" hayaline kapılan gençler arasında kazanç hırsı veya maddi başarı arzusu bilinçsiz olarak arttığı için gayrimeşru araçlara yapılan başvuru beraberinde sıklıkla suç ve sapkın davranış gözlenmektedir (Dolu, 2013: 14).

Dolayısıyla, Merton'un gerilim kuramı, sosyolojide tartışmasız tüm büyük kuramların en önemlilerinden biri olarak klasikleşmiştir. Ancak Merton, anomi üzerine çalışmalarında sosyal yapı, alt sınıf, uyum ve konsensüse aşırı vurgu yapması nedeniyle temelde kusurlu bulunarak eleştirilmiştir. Buna bağlı olarak, yine de Merton'un katkılarının gerilim kuramından sonra geliştirilen sosyolojik suç kuramlarına -örn. Albert K. Cohen'in statü tıkanması kuramı ve Richard A. Cloward ve Llyod E. Ohlin'in ayırıcı fırsat kuramları- çerçeve oluşturduğu vurgulanmalıdır (Marshall, 1999: 33-34). Özetle, çağdaş suç kuramlarının çoğunun Durkheim tarafından ortaya konan ve Merton'un gerilim kuramına ilham kaynağı olan anomi kavramsallaştırması üzerine temellendiğini söylemek mümkündür.

2.3.1.3. Alt Kültür Kuramı

Alt kültür kuramları, çocuk ve genç çeteler içindeki alt sınıfa mensup kimselerin, suçluluk ve sapma durumlarının üzerine odaklanan yaklaşımlardır (Kızmaz, 2005: 157-158). Albert K. Cohen'in bu kuramı oluştururken, Durkheim ve Merton tarafından geliştirilen "Anomi Kuramı"ndan etkilendiğini söylemek mümkündür. Çocuk suçluluğu alt kültür kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Söz konusu kuramın temelinde, alt sınıfa mensup olan çocuk/genç erkeklerin çete gruplarında sergiledikleri suçlu davranışları vardır. Alt kültür kuramında suçun, toplumun tümünün kabul ettiği değerlerle alt gelirden olan grubun kabul ettiği değerlerin çatışmasından ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Cohen 1955'de yayımlanan "Delinquent Boys" (Suçlu Çocuklar) isimli çalışmasında kendisine ait olan gerilim kuramında bahsetmiştir. Cohen, Merton tarafından

“Amerikan Rüyası” şeklinde isimlendirilen ve Amerikan toplumunun amaçlarının bazılarını zor geldiğinin; bunun sonucunda da suç niteliği taşıyan çeşitli davranışlara sebebiyet verdiğinin aktarıldığı o açıklamaları yeniden değerlendirmiştir. Cohen’e göre “Amerikan yaşam tarzının” hedeflendiği Amerikan toplumu içinde suçlu, alt kültürdür (Tierney, 2010: 109).

Cohen’e göre çocuk suçluluğu bir alt kültüre sahiptir. Kültür, değerleri, inançları, zevkleri, örf ve adetlerle birlikte ön yargıları kısaca insanın yarattığı her şeyi içermektedir. Cohen, suçlu çocuğun davranışlarının ait olduğu alt kültür değerlerine göre doğru kabul edildiğini ancak genel kültür değerlerine göre yanlış olarak değerlendirildiğini belirtmektedir. Bunun yanında yetişkinlerin sergilediği suç davranışları ile çocukların suçları arasında farklılık olabileceğinin altını çizmiştir (Cohen, 1995: 22).

Cohen tarafından ifade edilen alt kültürlerin baskın kültüre tepki olarak ortaya çıktığını ve “farklı kültürel değerler” şeklinde açıklandığını belirtmek gerekir. Ona göre baskın kültürel değerler, işçi sınıfının “yapısal konumlarıyla” çatışmaktadır. Bu çatışmanın işçi sınıfındaki gençlerde karşılık bulduğunu aktaran Cohen; gençlerin beceri geliştirme, hırs, kişisel sorumluluk ve kazanç gibi orta sınıfa ait olan saygın değerlere sahip olmadıklarını düşünmektedir. Bu durum dolayısıyla toplumsal statüye erişememeleri ve hayal kırıklığı yaşamaları olağandır. Böylelikle, işçi sınıfı gençlerinin bir araya gelerek “suçlu alt kültürler” katıldıkları ve erişemedikleri “saygın değerleri” reddetme duygusu etrafında birleştikleri ifade edilmektedir. Böylece “kayıt dışılığı” ve suçluluğun esas alındığı “alt kültürel formlar” oluşmaktadır (Güven, 2018: 181).

Genel olarak suç niteliği taşıyan davranışların sebeplerini alt kültürle açıklayan yaklaşımlarda, belli alt kültüre ait olmanın, bireyi belirli hedeflere yönelteceği ve bu hedeflerin hukuka aykırı olarak; suç niteliği taşıyabileceği savunulmaktadır. Bu durumda belirtilen suçla bağlantılı olarak açıklanan üç alt kültürden bahsetmek gerekir (Balcı, 2011: 33; Akın, 2001: 2-3):

- Bütünleşmiş ve iyi entegre olmuş toplumlarda çetelerin yetişkin organize suçluluk faaliyetlerinde staj grubunu oluşturabildiği görülmektedir. Kazanç getiren faaliyetlere öncelik verilmekte ve şiddete fazla rastlanmamaktadır. Bu gruba “suçlu alt kültürü” adı verilmektedir.
- Söz konusu guruplarda zaman içinde uyuşturucu maddelere yönelmenin olduğu ve bu maddelerin sağlanması için para kazanma amacıyla suç niteliği taşıyabilecek bazı faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir.
- Bütünleşmemiş toplumlarda bu tarz iyi organize olan bir yapıdan bahsedilmemektedir. Gençlerin üzerinde toplumsal kontrolün zayıf olduğu ifade edilmektedir. Böyle toplumlarda “çete alt kültürü” etkisinin söz konusu olduğu belirtilmektedir. Buradaki temel

amacın “saygı” sağlamak olduğu belirtilmektedir. Saygıyı şiddet ve mal tahribi gibi çeşitli davranışlarla kazanmaya çalıştıklarını söylemek mümkündür.

Cohen’in ortaya attığı kuram üzerine Miller’in alt kültür tanımı yaptığı ve Cohen’in determinizminin tersine, suçun başarı ve statü elde edememekle sonuçlanan hayal kırıklığı sebebiyle işlenmediği görüşünü savunmaktadır. O, suçun nedenini, toplumda diğerlerinden farklı, düşük alt kültürel değer ve normlara sahip varoluşlar olarak değerlendirmektedir. Miller, alt kültür mensuplarının bazı özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır (Güven, 2018: 181):

- a) Kabadayı: Bu özellikleriyle şiddet eğilimleri ve saldırgan davranışlara sahiptirler.
- b) Kurnazlık: Kurnaz olmaya önem verilmektedir, böylelikle hırsızlık yapabilmek için akıllıca yöntemler bulmaktadırlar.
- c) Heyecanlı olma: Devamlı heyecan aranmakta ve çoğunlukla alkol, kumar ve cinsel maceralara girişim söz konusudur.

Miller’in özcü analizine bakıldığında, sıralanan bu özelliklere sahip olan alt kültürlerin suçları normal gördüğü sonucunun ortaya çıktığı görülmektedir.

Sonuç olarak alt kültür kavramının, temel özellikleri açısından ana kültür örüntüsünden ciddi derecede farklılık göstermediği, buna karşın çeşitliliği olan bir yaşam tarzını ifade ettiği görülmektedir. Bu anlamda, alt kültürel grupların ana kültürün tamamından ziyade, alt kültürel grupların bazı unsurlarını paylaştıklarını söylemek mümkündür.

2.3.1.4. Sosyal-Ekoloji Kuramı

Ekoloji, biyolojinin bir dalı olarak ortaya çıkmıştır ve organizmanın çevre ile olan özel ilişkilerinin vurgulandığı bir alan olmuştur. İnsan Ekolojisi ise, sosyolojik değerlendirme içermektedir. Kısaca insanın coğrafi alandaki dağılımı ve yaşaması ile ilgilenmektedir. Ekolojik teorisyen öncülerinin ilk başlarda suçun sebepleri ve suçlu olmakla çevre arasında ilişki kurmaya çalıştıkları görülmektedir (Demirbaş, 2001: 132).

Clifford Shaw ve Henry McKay, gecekondular ve yoksul bölgelerde suç oranlarında gözlemledikleri farklılıkları sosyal kurum ve değerler bağlamında ele alarak açıklamaya çalışmışlardır. Bu kapsamda 1900-1923 yılları arasında Chicago kentinde çocuk suçluluğunun düşük ve yüksek olduğu bölgeleri tespit etmişlerdir. Kuram, sosyal düzensizlikleri temel almaktadır. Yaptıkları çalışmada, suçluluğun düşük olduğu bölgelerde geleneksel değer ve tutumlarda tutarlılığın olduğu belirlenirken; yüksek olduğu bölgelerde çatışan değerlerle zayıf sosyal kontrolün varlığından bahsetmişlerdir. Shaw ile McKay, suç oranının yüksek olduğu yerlerde hızlı nüfus artışının, yetersiz eğitim ve sağlık hizmetleriyle birlikte yoksulluğun olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda eğitim

ve sağlık kurumlarında hizmet veren çalışanların bu bölgelerin dışından geldiği belirtilmiş; bu durumun bölge halkının yaşadığı soruların çözümlenmesini engellediği ve sosyal kontrolün sağlanmasında yetersiz kaldığına değinilmiştir (Akers, 1999: 85).

Özetle, ekonomik yetersizlikler ve ekolojik yapıda olumsuzluk gözlemlenen bölgelerde suç oranlarında yoğunlaşmaların olacağı düşünülmektedir. Düşük ekonomik düzeye sahip olan yerleşim yerlerinde yüksek ekonomik gelir gruplarının yaşadığı yerlere nazaran daha fazla suç işleyen çocuğun olduğu belirtilmektedir.

2.3.2. Sosyal Süreç Kuramları

Sosyal süreç diğer adıyla sosyo-psikolojik kuramlar, temelde sosyal etkileşim sürecinin sonucunda belli suç biçimlerinin öğrenildiğine dayanmaktadır (Sokullu-Akıncı, 2007: 189). Genel itibarıyla, bu kuramların “*Aykırılıarın Birleşmesi Kuramı*” ve “*Etiketleme (Damgalama) Kuramları*” olmak üzere iki başlık altında incelendiği görülmektedir:

2.3.2.1. Aykırılıarın Birleşmesi Kuramı

Edwin H. Sutherland, “Aykırılıarın Birleşmesi ve ğrenme Teorisi” şeklinde formüle edilen kuram; Tarde’nin, “Kanunun Taklidi” adlı eserinde yer almıştır. Bu kuramın Sutherland’ın “Alt Kültür Teorisi”ni genişleterek oluşturulduğu görülmektedir. O, suç niteliği taşıyan davranışların kişinin iletişim kurduğu yakın bireyler ve gruplardan öğrenildiğini belirtmektedir (Sokullu-Akıncı, 2007: 196-197). Bireyin suç niteliği taşıyan davranışı öğrenmesi; yasa karşıtı kuralları benimseyen gruplar ile ilişki kurması, onun sonraki dönemlerde yasaları ihlal etmesi konusunda önemli bir etmendir (İçli, 1994b: 121).

Sutherland, suçluluğun ne bireysel özelliklerden ne de sosyo-ekonomik etkenlerden doğmadığını belirtir. Suçun herhangi bir kültürde herhangi birini etkileyen öğrenme süreçlerinin sonucunda ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Ayrıca bireyin, suç davranışlarının aşağıdaki süreçlerden geçtiği belirtilmektedir (Dönmezer ve Erman, 1997: 431; Bal, 2008: 254-255):

1. Suç öncelikle öğrenilen bir davranıştır.
2. Suç davranışı, etkileşim sürecinde diğer insanlarla ilişkiye geçilmesiyle öğrenilmektedir.
3. Suç niteliği taşıyan davranışlar özellikle birincil gruplar içerisinde öğrenilmektedir. Bu sebeple, televizyon, sinema ve gazete gibi iletişim araçlarının etkisi daha azdır.
4. Suç eyleminin öğrenilmesi, bazen çok karmaşık, bazen de çok basit suç işleme tekniklerinin öğrenilmesiyle mümkün olabilmektedir. Bunun yanında güdülerin, tavırların, davranışların ve tutumların belirli yönlerinin öğrenilmesi suç davranışını etkilemektedir.

5. Dürtü ve güdülerin kendine özgü tarafı, kanunların yatkın ve yakın olmayan tarifleriyle öğrenilmektedir.
6. Kişinin suç niteliği taşıyan davranışları öğrenmesi taklitle sınırlandırılmamaktadır. Sutherland, “Beyaz Yaka Suçluluğu” isimli çalışmasında üst sınıftan olan kişilerin yaygın olarak suç işlediğini buna karşın bu suçların profesyonel bir şekilde işlendiğini ve bu suçların kriminal teorilerde yer verilmeyecek kadar gizli kaldığını belirtmiştir.

Son olarak, sosyal öğrenme kuramının taklit teorisi kökenine dayanarak suçlu davranış değerlerinin, norm ve davranışlarının öğrenilmesinin bir ürünü olduğu belirtilmektedir. Neredeyse tüm sosyolojik kuramlar ile uyumlu olan bu kuram suçlu davranışın öğrenildiği savını ortaya koymaktadır (Çakır ve Kahraman, 2020: 200).

2.3.2.2. Etiketleme (Damgalama) Kuramları

Etiketleme, diğer bir adıyla damgalama kuramı, “sembolik etkileşimcilik” kapsamında gelişmiş ve “anomi” kavramı temel alınarak oluşturulmuştur. Durkheim ve Simmel’den itibaren önemli bir sorun olan “sosyal normlardan sapma” yaklaşımlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Durkheim, “artan sosyal yoğunlukla ahlaki yoğunluğun azaldığı” varsayımından hareket etmiştir. Hayatın sosyo-ekonomik alanlarında farklı olarak büyüyen ve nüfusun büyük bir kısmına yaptırım uygulayan bir grup insanın veya kurumun, normların ötesindeki davranışları “birincil karakterizasyon” olarak ifade etmiştir. Bu kurama göre suç, “sosyal etkileşimin bir ürünü” olarak görülmektedir. Kişisel anlamda birey, polis memurları, öğretmenleri, komşuları, arkadaşları, ebeveynleri ve yakın diğer sosyal çevreleriyle suçlu olmaktadır. Frank Tannenbaum’un 1930’lu yıllarda tanımladığı bu kuramın önemli isimleri; Edwin M. Schur, Kai Erikson, Adwin M. Lamert ve Howard S. Becker olarak sıralanmaktadır (Bal, 2008: 258-259).

Etiketleme kuramında önemli bir isim olan Howard Becker, “Hariciler” adlı eserinde, “harici” kelimesini “kuralı ihlal eden kişi” şeklinde ifade etmiştir. Buna karşın Becker’in harici kavramını bununla sınırlandırmadığı görülmektedir. Bireyin bakış açısı ile onu “harici” olarak tanımlayanların değerlendirmesini yaptığını da belirtmek gerekir. Kısaca harici kavramının “ikinci bir grup” için de kullanıldığı görülmektedir (Becker, 2015: 21). Becker, sapkınlığı ifade ederken, bir davranışın sapkın olup olmadığından ziyade o davranışa verilen tepkiyle ilgilenmiştir. Öyle ki toplum bazen aynı sapkın davranışlara farklı tepkiler verebilmektedir. Etiketleme kuramında da bu durum değerlendirilmektedir. Söz konusu kuramın, toplumun bazı davranışları suç veya sapkın kabul ederken bazılarını neden öyle kabul etmediği ve bunun belirlemesinin neye göre yapılması gerektiği sorusu temeline dayandığı görülmektedir. Becker (2015: 35), bu soruyu şu şekilde cevaplamaktadır; “Sapkınlık davranışa içkin bir nitelik değildir; davranışta bulunan kişiler ile o davranışa tepki gösterenler arasındaki ilişkiye içkin bir niteliktir”. Kısaca insanların temelde sapkın oldukları, bunun

sebebinin de sosyal kontrol kurumları ve diğçerlerinin sapkın olarak etiketlemeleri olduğu belirtilmiştir.

Aynı zamanda söz konusu kuramda Edwin Lemert tarafından vurgulanan iki kavramın öne çıktığı görölmektedir (Hagan, 2011: 178; Bernburg vd., 2008: 287):

1. *Birincil sapma*: Kişinin ilk sapma eylemidir. Geçici, keşfedici veya üstü örtülebilen olabilmektedir. Bir çeşit vergi kaçırma biçimi olarak gelirin az gösterilmesi ya da ergenlik döneminde bir gencin merak etmesi sebebiyle uyuşturucu kullanması örnek olarak verilebilir. Bu tarz örneklerde bireyin kendi gibi toplumun da onu sapkın ya da suçlu olarak görmemesi önemli bir detaydır.
2. *İkincil sapma*: Kişinin davranışlarının “sapma” olarak algılanması veya etiketlenmesi sonucunda bireysel tecrübelerin psikolojik anlamda yeniden yapılandırılmasıyla ilişkilidir. Buradaki önemli ölçüt, toplumun suçla ilgili bilgisinin olmasıdır. Sapkın davranış sergileyen kişiye devletin resmi kurumları tarafından müdahale etmesi neticesinde birey artık resmi bir sapkın olarak etiketlenmektedir. Çocuk ve genç suçluluğunda önemli olduğu görölen “resmi etiketlenme”, sapkın olan gruplara katılımı artırmaktadır. Resmi anlamda etiketlenen bireyin artık kendinin sapkın olduğunu kabullendiği; kendisini böyle tanımlaması neticesinde tekrar sapkın davranışa yöneldiği belirtilmektedir.

2.3.3. Sosyal Çatışma Kuramları

Sosyal çatışma, konuyu komünist ve sosyalist bir bakış açısıyla değerlendiren Friedrich Engels ve Karl Marx tarafından ortaya atılan bir kuramdır. Sosyal adalet ve yerleşik toplumsal düzenin tamamıyla güçlülerin elinde olduğu ve güçsüzlerin sömürüldüğü belirtilmektedir. Bu şartlarda, sömüren kudretli kimseden kendini koruma mücadelesi verilmektedir. Güçlü kimse ise avantajını kaybetmemek adına mücadeleye girişmektedir. Bunların neticesinde de birçok suçun işlendiği gözlemlenmektedir. İlgili kurama göre suç, kapitalist düzenin bir sonucu şeklinde değerlendirilmektedir. Bunun önlenmesi için ayrımcı olmayan ve eşit davranılan sosyal bir düzene ihtiyaç vardır (Dolu, 2011: 55).

Çatışma kuramında toplumda bir birey suçlu olarak etiketlenmiş ise bunun muhakkak bir nedeni olduğuna inanılmaktadır. Bu etiketlerin ilçilerle ilişkili olması durumunda ilçilerin değişmesine bağılı olarak durumun da değişeceği belirtilmektedir. Çatışmacı kuram, gücü elinde tutmak için en iyi yolun sosyal kurumlara hâkim olmak olduğunu vurgulamaktadır. Burada “sosyal çatışma” bir silah olarak görölmektedir. Hukuku elinde tutan kişi güçlüdür. Hukuk bir anlamda güç aracıdır. Ralf Dahrendorf çatışmayı, Max Weber gibi sanayi toplumlarında yaşanan sosyal değişimin doğal bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Çatışma kuramında geleneksel teorilerden farklı olarak

“güç, suç ve adalet” kavramları eleştirel bakış açısıyla incelenmektedir. Çatışma teorisyenleri gücün dağılımıyla ilgili toplumda hâkim bir sınıfın olduğu konusunda hem fikirdirler (İçli, 2016:146-147).

Engels tarafından yapılan “İngiltere'deki İşçi Sınıfının Durumu (1845)” isimli çalışmada suç ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Suç olgusunda sosyal düzene uyulmama durumunun önemli payı vardır. İşçi sınıfını kızdıran ve moralini bozan sebepler eskisinden daha çok endişeye neden olursa, işçi ve burjuva sınıfının muhakkak yer değiştireceği düşünülmektedir. Dolayısıyla, işçi sınıfının yayılmasıyla, İngiltere'deki suçluluğun artacağı ve İngilizlerin dünyanın en suçlu ülkesi haline geleceği vurgulanmaktadır. Engels konuyla ilişkili olarak üç tez ortaya atmıştır (Demirbaş, 2001: 142-143):

1. “Suçun nedeni, kapitalizmin ekonomik ilişkileridir”.
2. “Suç, işçi sınıfının kapitalist sınıfa karşı gelmesidir”.
3. “Uygun sınıf mücadelesi biçimi ortaya çıkarılırsa suçluluk etkisiz ve başarısız olur”.

Sosyal çatışma yaklaşımında, sosyal eşitsizlik ile sapma, ekonomik alt yapı perspektifinden değerlendirilerek ilişkilendirilmektedir. Çatışmacı anlayışta, suç ve kimin suçlu olduğu konusuna toplumda gücü elinde bulunduranlar gözüyle yaklaşılmaktadır. Çatışma yaklaşımında, toplumda değer ve normlar; yasa ve güçlüler tarafından belirlenmektedir. Güçsüzlerse sapkın olma riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Dolayısıyla sapmanın kaynağı burada “sosyal eşitsizlik” olarak görülmektedir (Oktik, 2013: 26).

Doğrudan çocuk suçluluğunu açıklama konusuna yönelmediği görülen Marksist teorisyenler arasında yer alan Willem Bonger'in, suçların tümü için gündeme getirdiği önermeleri “çocuk suçluluğu” içinde yorumlamak mümkündür. İlk önermeye göre, ahlak dışı davranışlarla suçun oluşması; sosyal yapıdaki değişimlere bağlıdır. İkinci önerme açısından ise, ceza yasalarında yasaklı olarak ifade edilen eylem ve davranışlar, gücü o an için elinde tutanın çıkarlarını engelleyen ve zarar veren durumlar olarak değerlendirilmektedir (İçli, 2016: 155). Özellikle Bonger ünlü eseri “Criminality and Economic Conditions”da tüm bu savlara yer vermekle birlikte, benmerkezci karakteristik özelliklere sahip olan kapitalist toplumlarda sınıf çatışması ve rekabet sebebiyle, suç oranlarının kutuplaşmanın olmadığı diğer toplumlara kıyasla çok daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Böylece suçun oluşumunda etkili olan temel faktör de sınıf çatışması aracılığıyla oluşan çıkar çatışmasıdır (Barlow, 1993: 511).

Bu bölümde son olarak çocuk suçluluğuyla ilişkili olarak açıklanan sosyolojik ve psikolojik kuramlardan bahsedilebileceği gibi hiçbir kuramın tek başına suçluluğu açıklama konusunda yeterli olmadığını belirtmek gerekir. Psikolojik kuramlarda; suç “ruh sağlığı bozukluğu”; suçlu ise “ruh sağlığı bozuk kimse” olarak değerlendirilmektedir. Sosyolojik kuramlarda ise suçun psikolojik ve

biyolojik boyutunun ihmal edildiği ya da sınırlı bir çerçevede değerlendirildiği bunun da yetersiz kaldığı görülmektedir (Öztürk, 2007: 32).

2.3.4. Feminist Kuram

Bu teori cinsiyet eşitsizliği temelinde hareket ederek kadın suçluluğuna sebep olan erkek bakış açısına eleştirel bir tavır sergilemektedir. Teori temelde kadın ile erkek arasında yüzyıllardır gelişen iktidar ilişkisini aile, eğitim, iş dünyası, siyasi hayat, kültür ve tarihsel düzen çerçevesinde sorgulayarak, erkek iktidarını ve erkek merkezli toplumsal yapıyı sona erdirmeyi ve yerine kadınsı değerleri ikame etmeyi amaçlamaktadır (Çaha, 1996: 23).

Feminizm; toplumsal cinsiyet temelli sosyal bölünmenin doğal bir durum olmadığını, erkekler tarafından güç, ayrıcalık ve tahakkümlerini sürdürebilmek için kültürel olarak oluşturulduğunu savunan, kadınların sosyal, politik ve ideolojik özgürlüklerini elinden alan ataerkilliği ortadan kaldırmayı hedefleyen bir toplumsal harekettir (Slattery, 2011: 137).

Feminist kuram kendi içerisinde farklı yaklaşımlara ve anlayışlara sahiptir. Suç ve adalet anlayışında feminist yaklaşımlar ve yapılan vurgular açısından da birçok çeşitlilik bulunmamaktadır. Liberal feminizm, insana ve bireye önem vermiş ve eşit hak ve fırsatlar temelinde özgürlüklere vurgu yapmıştır. Suç konusundaki cinsiyet farkları, cezai adalettaki ve araştırmalardaki cinsiyet ayrımcılığına dayanan uygulamalara değinmiştir (Taşkın ve Yılmaz, 2020: 201). Radikal feminizm toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ataerkil sistem (erkek egemen sistem) kaynaklı olduğunu savunan bir yaklaşımdır, kadınların ezilmişliğinin evrenselliğine vurgu yapar. Bu meyanda, evlilik, flört, cinayet, tecavüz, aile içi şiddet ve çocuk istismarı mağdurları olarak kadınlar üzerinde yoğunlaşır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sosyal hayatın her alanında nasıl işlediğini analiz etmeye çalışan sosyalist feministlerde suç olgusu cinsiyet ve sınıf ilişkisinin, kadınlar üzerindeki baskılarının kalkması üzerinde yoğunlaşır.

Sonuç olarak feminist kuramlarının her birinin suç ve suçluluk olgusuna yaklaşımları dayandıkları anlayışa göre farklılaşır.

2.4. Araştırmanın Kuramsal Temelleri: Sapma ve Sosyal Kontrol Kuramı

Sosyal kontrol kuramı ilk olarak Durkheim'in çalışmalarında gündeme gelmiştir. Kuramın diğer öncülerini "Albert J. Reiss (1922-), Jackson Toby (1925-), F. Ivan Nye (1918-) ve Walter C. Reckless (1899-1988)" olarak sıralamak mümkündür. Kuramın modern anlamdaki öncüleri ise L. Gottfredson ve T. Hirschi'dir (Kızmaz, 2005: 165).

2.4.1. Sosyal Kontrol Kavramı

Sosyoloji literatüründe “sosyal kontrol” kavramı, “bireylerin ve grupların davranışlarını düzenleyen sosyal süreçler” (Marshall, 1999: 742) olarak ifade edilmektedir. Kontrol teorisyenleri tarafından “Neden bazı insanlar yapısal ve sosyal normlardan sapar? ve “İnsanlar neden suç işler?” soruları cevaplanmaya çalışılmıştır. Diğer kuramlardan farklı olarak “suç” olgusu yerine “suçsuzluk” olgusu üzerinde durulmaktadır. Bunun nedeni bazı insanların suç işleme fırsatı buldukları halde suç işlememeleridir. Bu durumda diğer insanların neden suç işlediği sorusunun cevaplanması bir gereklilik olarak vurgulanmaktadır (Balcıoğlu, 2016: 103).

Sosyal kontrol kavramı, genel olarak aykırı veya sapma davranışların engellenmesi anlamında kullanılmaktadır. Kavramın genişliği hasebiyle, farklı anlamlarda da kullanıldığını belirtmek gerekir. Sosyal kontrol kavramı, Auguste Comte tarafından geliştirilen pozitivist metotlarla incelenen toplum bilimi ve yönetimi düşüncelerine dayanmaktadır. Sosyal kontrolü literatürde ilk kullananlar Small ve Vincent iken detaylı bir şekilde kavramsallaştıran ise Edward A. Ross olmuştur. Ross, bireyin toplumsal olarak sınırlandırılmasının nedenleri ve araçlarına ilişkin “Sosyal Kontrol” adlı klasik eserinde sosyal kontrolü, sosyal yaşamda insanları etkileyen ve toplum tarafından kabul edilen davranışların tersine yapılan davranışların denetlenmesi olarak değerlendirmektedir. Burada kontrol kavramı mevcut sosyal faaliyetlerin düzenlenmesinden ziyade toplumsal düzenle çakışan aktivitelerin düzenlenmesi amacını taşıyan bir eylem şeklinde ifade edilmektedir (Korkmaz, 2020: 17).

Cohen (1996: 39-40) ise sosyal kontrol kavramını, “sapmış davranışları engellemeye yönelik olarak geliştirilmiş tüm tutum ve davranışları içeren girişimler” şeklinde yorumlamaktadır. Bu anlamda sosyal kontrol, toplum düzeninin korunması konusunda önemli bir araçtır. Cohen tarafından yapılan sosyal kontrol çalışmalarının bir sınıflandırma olduğu görülmektedir. Sosyal kontrol ile ilişkili “politik, antropolojik, suç ve sapma” olarak üç farklı düşünce geleneğinin olduğunu ifade eden Cohen için; her bir alan kendi yöntem ve literatürüne sahiptir. Bu sınıflandırmanın, modern devletin gelişme süreci içindeki üç önemli aşamayla ilişkilendirilebileceği belirtilmektedir (Cohen, 1995: 64; Foucault, 2003: 258; Bektaş ve Bakacak, 2009: 36-37; Şahin, 2019: 22):

1. **Yasallaştırma Boyutu:** Ortaya çıkan devletin suç ve hukuk yöntemiyle sosyal kontrol uygulayan ve düzeni sağlayan tek güce dönüşmesidir. Başka bir deyişle devletin, insanların düzenin dışında veya düzeni tehdit edebilecek her çeşit söylem ve davranışlarını normlar kapsamında kontrol altına almasıdır. Cezalar ve suçlar yasalarla belirlenmektedir.
2. **Antropolojik Boyutu:** Güç ve uzmanlık uygulamasını kapsayan profesyonellik kategorilerindeki temel sistemlerin gelişimidir. Kısaca modern yönetimler, kitlelerin kontrol altında tutulması olarak incelenmektedir. Çalışmalarında, ilerleme düşüncesine önem verdiği görülen sosyologlar, toplumsal ilerlemeyi toplumdaki uyum ve düzenin

sağlanmasına bağlamaktadırlar. Ayrıca söz konusu sosyologlar sosyal kontrolü de uyum ve değer bütünleşmesi kapsamında ele almaktadırlar.

3. **Sapma ve Suç Boyutu:** Sapmışların özel kurumlar içine dâhil edilerek ayrıştırılması şeklinde ifade bulunmaktadır. Hapishane ve tımarhane gibi kapatılma alanlarında uygulanan ıslah pratikleri ile suçun önlenmesi için yapılan yönlendirme ve yönetim unsurlarının altı çizilmektedir. “Norm dışı” olarak tanımlansa da, modern yönetim, düzeni sağlamak için sosyal kontrol mekanizmaları ile yönetmekte ve toplumun her alanına yerleşmektedir.

Bu durumda sosyal kontrolü, toplum için tehdit olduğu düşünülen eylem ve davranışların, iktidar mekanizmalarıyla değiştirilmesi, kısıtlanması ve teşvikinin engellenmesi için kullanılan araçlar olarak tanımlamak mümkündür.

2.4.1.1. Uyum ve Bütünleşme Aracı Olarak Sosyal Kontrol

Uyum aracı olarak sosyal kontrol denildiğinde Wilson (2001)’in sosyal kontrol hakkındaki düşüncelerine yer vermek gerekir. Ona göre sosyal kontrol, uyumun sağlanabilmesi için kullanılan tüm araçları ifade etmek için yetersiz olarak tanımlanan bir kavramdır. Ayrıca “etkileşimcilik, etiketleme, kontrol teorisi, feminizm, eleştirel kriminoloji ve post- yapısalcılık” gibi yaklaşımlar tarafından kullanılmaktadır. Bu noktada Wilson (2001: 268), sosyal kontrolün, grup baskısı gibi gayriresmî mekanizmalardan, adli sistem ve polisle ilgili resmi yöntemlere kadar, sosyal uyumun sağlanabilmesi için kullanılan araç ve süreçlerin tümünü kapsadığını belirtmektedir.

Bu durumda sosyal kontrolle, norm içini zapt etme, norm dışı alanları denetleme, norm içine eritme ve yeniden var etmenin amaçlandığını söylemek mümkündür. Potansiyel tehdit veya güvenlik tehdidi oluşturacak kişi ve davranışlara teşvik edilmemesi, değiştirilmesi ya da kısıtlanması için kullanılan mekanizmaların tümü sosyal kontrol araçları olarak ifade edilmektedir. Bu araçların bazen güvenliği sağlama amacıyla alınan önlemler konusunda oluşturulan hukuki kurallar, ceza ve suç mekanizmaları bazen de hastane, fabrika ve hapishane gibi kapatılma alanlarından oluştuğu görülmektedir. Toplumlar kendi örgütlenme biçimlerini muhafaza eden çeşitli mekanizmalara sahiptirler. Toplumdaki bu örgütlenme biçiminde, sosyal düzene uymadığı görülen kişilerin “marjinal” olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bu grupların güvenliği tehdit ettiği düşünülmektedir. Bunun nedeni ise modern toplumlarda düzen ve güvenliğin aynı paydada buluşmasıdır. Modernlik öncesindeki toplumlar sosyal ilişkilerinde doğrudan görme duyusuyla beraber birbirleri üzerinde “informal sosyal kontrol” kurmuşlardır. Böylece gerek dış gerekse iç güvenliklerini korumaya çalışmışlardır (Hazar, 2012: 20).

2.4.1.2. Sapmaya Tepki Olarak Sosyal Kontrol Yaklaşımı

Sapma kavramsal olarak suç kavramından daha muğlak ve geniş bir anlama sahiptir. Bu sebeple, sapma ya da sapkın davranışların tanımlanması zordur. Sapma kelimesi sapsmak fiilinden türemiştir ve genellikle, normal dışı, alışılmamış ve olağan olmayan davranışları ifade etmektedir. Sosyal kural ve beklentilerden farklı davranışları “sapıcı davranışlar” olarak tanımlamak mümkündür (Sokullu-Akıncı, 2007: 38).

Sosyal bir problem olarak görünen sapma, ancak sosyal problemlerin tümünü kapsamamaktadır. Örneğin işsizlik sosyal bir problem iken sapma olarak görülmez. Bunun yanı sıra tecavüz, adam öldürme ve hırsızlık gibi sapmaların aynı zamanda sosyal problemler olarak görüldüğünü belirtmek gerekir. Toplumların davranışlarını yönlendiren ve biçimlendiren, insanlar tarafından kabul gören bazı temel normlar bulunmaktadır. Toplumlar, kabul ettikleri sosyal kontrol sayesinde üyelerinin söz konusu normlara uymalarını istemektedirler. Bu normlara uyulmaması halinde sosyal baskılar gerçekleşmekte ve bu durumda kontrolden çıkma durumu yaşanmaktadır ki bu da “sapma” olarak ifade edilmektedir (Üresinler, 2005: 22).

İnsanların sapma sonucunda sergilediği davranışlar nedeniyle suç işlemeye yöneldikleri görülmektedir. Suç olarak görülmeyen bazı davranışların sosyal bir problem olarak toplumdaki kültürel ve sosyal işleyişi ve ahengi bozduğu belirtilmektedir. Bir anlamda insanların suç işlemesi için ortam oluşmaktadır. Yücel (2004: 45-46)’e göre, genel olarak, suçun işlenmesi durumu fırsatların oluşumuna bağlıdır. “Fırsatlarında büyük ölçüde potansiyel mağdurların davranışlarıyla şekillendiği görülmektedir.” Bununla birlikte, suç oranları üzerinde potansiyel suç mağdurlarına ait kolektif davranışın etkili olabileceğinin de altı çizilmektedir. Suçun işlenmesi, geniş çapta, bireyin karakteristik özellikleriyle ilişkili olabileceği gibi çoğu suç davranışı çevrenin etkisine bağlı olarak dış etkenlerle de yakından ilişkilidir. Böylece, sapma kavramının belirli bir toplum ve zamanda normdan ayrılık sergileyen davranışla ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Bu durumda, sapma davranışlarının bireyin topluma uyum sağlama girişimlerindeki süreçlerden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Durkheim sapmanın toplumların tümünde bulunduğunu bu nedenle de normal olduğunu belirtmektedir. Hatta ona göre sapma, sağlıklı toplumların bir özelliğidir. Sapma olgusunun nedenlerini aşağıdaki gibi ifade etmektedir (Sümer, 2006: 73-75):

- Sosyalleşmeyle ilgili nedenler,
- Kişinin isteklerinin gerçekleştirilmesi kendi gücünün üstüne çıkması durumlarında bireyler sapma yoluyla sosyal baskıdan kendisini kurtarması,
- Sapmalar karşısında yaptırımların zayıf olması,

- Yaptırımların uygulamasında sergilenen ciddiyetsiz tavırlar,
- Sapkın kimselerin kendilerine kolayca mazeret bulmaları,
- Normların içerik ve anlamlarının belirgin olmaması,
- İnsanların normların içerik ve anlamlarını açıkça anlamaması,
- Sapmanın gizli bir şekilde gerçekleşebilmesi konusundaki kolaylıklar,
- Kişilerin içinde bulunduğu alt kültürlerin sapmayı normal karşılamaları,
- Sapıcı nitelik taşıyan gruba içtenlikle bağlılığın olması ve
- Normlardan sapan gruba bağlılığın kuvvetli olması.

Burada, Merton'un düşüncesini de aktarmak gerekir. Ona göre sapan davranış toplumsal çevredeki güçlerin karşısında sergilenen normal bir davranış olarak sergilenmektedir. Sosyal yapının iki elemanı üzerinde duran Merton, kültürel anlamda belirlenmiş amaçlar, hedefler ve ilgileriyle bu hedeflere ulaşmak için gereken kurumsal normların önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu elemanların, toplumsal düzeyde belirlendiğini ve kişisel seçim konusu olmadıklarını belirtmektedir. Kişinin dışında var oldukları, bireyin seçimi veya eylemine sınırlama getirdikleri görülmektedir. Sapmanın bu iki eleman arasında kopukluk olduğunda ortaya çıktığı belirtilmektedir (Kongar, 1995: 12).

2.4.1.3. Sosyal Kontrolden Gözetime

Gözetim, bir bireyin ya da grubun hareketlerinin yakından takip edilmesi ve izlenmesi olarak tanımlanabilir. Modern toplumun gelişen teknolojisiyle bambaşka bir boyuta ulaşması üzerine gözetim kavramının da değiştiğini belirtmek gerekir. Gözetme ya da gözetim, kişilerin sistematik olarak izlenerek haklarında veri toplanması ve bu verilerin işlenerek bir araya getirilmesi sonucunda bilgi elde edilme sürecine dönüşmüştür. Böylece toplumsal hayatın gerekleri neticesinde ortaya çıkan bir davranış biçimi olduğunu söylemek mümkündür (Karakehya ve Usluadam, 2016: 188).

Giddens (2008b: 25), gözetimin birbiriyle iç içe geçen iki farklı anlamı olduğunu belirtmektedir. Gözetimi, iktidar üreten unsurlardan biri olarak değerlendirmektedir. Burada, gözetimin ilk anlamı, bireylerin eylemlerinin yönetilmesi için haklarında şifrelenen bilgilerin toplanması ve söz konusu bilgilerin depolanması olarak ele alınmaktadır. Bu depolama; modern toplumdaki önce yazıyla mümkün olabilmiştir. Modern toplumlardaysa depolama işlemleri disk ve plak gibi araçlarla yapılmaktadır. Modern toplumun gözetimle ilişkili olarak bugünkü süreci ifade eden gözetim toplumdaysa, depolama işlevini yapan "bulut teknolojileri" bulunmaktadır. Gözetim daha kolaydır ancak mahremiyet sınırları belirsizdir. Giddens'in yaptığı ikinci tanımlamaya göre ise gözetim, bireylerin kendileri üzerinde otorite kuran diğer kişiler tarafından doğrudan izlenmesi olarak ön plana çıkmaktadır.

Burada Foucault tarafından ifade edilen “İktidarın Gözü” adı verilen “göz” göstergesinden de bahsetmek gerekir. “Dev göz” göstergesi bir “kontrol eden”, “gözetleyici”, “iktidar olan gücün organı olan eleman” olma durumunu, gösterge olarak kullanımını ifade etmektedir. Bir göz tarafından izlenmek ve onun her şeyden haberdar olduğu inancı söz konusudur. 1785’te tasarlandığı görülen bu yapı “Panoptikon” adıyla anılmaktadır. Panoptikon kavramı “pan” ve “opticon” şeklinde iki farklı sözcükten türetilmiş olup, Pan “bütün”; opticon ise “gözlemek” olarak ifade edilmektedir. Bu sebeple yapı yerine getireceği göreve uygun olarak “Bütünü Gözetlemek” anlamındaki “Panoptikon” adını almaktadır (Özdel, 2012: 23).

Emanuel Dimas ve Emanuel M. Pimenta tarafından yazılan “The Low Power Society” başlıklı kitapta kontrol ve gözetim üzerinde durulmaktadır. Burada, Bentham, Foucault ve Mathiesen yaklaşımları yeniden ele alınmakta ve modern gözetime yeni bir bakış açısı getirilmektedir. Böylece “Omnioptikon” gözetiminin kavramsallaştırıldığı görülmektedir. Pimenta İngilizce’de “her yerde bulunan” anlamını taşıyan “omnipresence” kelimesinde bulunan “Omni” kelimesiyle gözetlemek anlamındaki “opticon” kelimesi birleştirilmiş ve “Omniopticon” kelimesi türetilmiştir. Pimenta, omnioptikonu, “herkesin herkesi kontrol ettiği” durum olarak ifade edilmektedir. Ayrıca “Panoptikon ile sinoptikon etkisinin birleşmesi ve iş birliğiyle, fakat aynı zamanda, herkesin herkes tarafından kontrol edildiği bir sistemde izlemenin belli bir çerçeveye eklendiği” durumun açıklanabilmesi için geliştirdiğini aktarmaktadır. Omnioptikonla birlikte, çoklu gözetim sistemleri eşliğinde Panoptikon ve medya aracılığıyla (sinoptikon) fenomeninin birlikte hareket etmesinin yanında, sıradan insanlar olarak bilinen bireylerin bireysel röntgencilik, kontrol ve narsisizme geçtiği de aktarılmaktadır (Pimenta, 2010: 287).

Clegg (1998) ise gözetimin yalnızca kontrol yoluyla yapılamayacağını, bugün gözetim mefhumundan bahsedebilmek için onaylama, ikna etme ve mümkün kılma gibi faaliyetlerin de olması gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, gözetimi mümkün hale getiren ve kısıtlayan olmak üzere gözetimin iki etmeninden bahsetmektedir. Söz konusu duruma, ebeveynlerin çocuklarını koruma ve güvence altına almak için odalarına kamera koymaları veya günlük hayatta sıklıkla kullanılan e-postalar örnek olarak verilebilir (Lyon, 2006: 14-15).

Gottfredson ve Hirschi, kendini kontrol yeteneği yüksek olan bireylerin, yaşamlarının her döneminde suç işleme olasılığının daha az, kendini kontrol yeteneği düşük olanların ise daha yüksek olacağını belirtmektedirler. Düşük kendini kontrolün kaynağı, iyi etkisi olmayan veya tamamlanamayan sosyalizasyon sürecini ifade etmektedir. Çocuklarına bağlı anne babaların, çocuklarını yakından denetlemeleri, çocuklarındaki düşük kontrolü fark etmeleri ve onların sapkın davranışlarını cezalandırmaları, çocukların kontrol yeteneklerini yükseltmelerini sağlayacaktır. Bu anne babaların çocuklarının sapkın veya suçlu yetişkinler olmayacağı düşünülmektedir. Gottfredson ve Hirschi, aynı zamanda, okul ve toplumsal diğer kurumların da kontrol yeteneğinin geliştirilmesi için önemli olduğuna dikkat çekmektedirler. Temelde ailenin bu kurumlar arasında en önemli

sosyalizasyon kurumu olduğunun altını çizmektedirler. Burada akran gruplarının ise görece daha az önemi olduğu belirtilmektedir. Böylece çocuklukta biçimlenen kendini kontrol yetenek derecesinin, o kişinin yaşamı boyunca göreceli bir şekilde sabit kaldığı görülmektedir (Akers, 1999: 111).

Kendini kontrol yeteneği zayıf olanlar, risk alıcı, duyarsız, öngörüsü bulunmayan, düşüncesiz ve sözel iletişimde zayıf kişiler olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle suçlu davranış veya alkol, sigara ve/veya uyuşturucu kullanma, kumar oynama, evlilik dışı çocuk sahibi olma gibi sapkın davranış eğilimleri sergileyebilmektedirler. Bu özelliklere suçtan sorumlu tutulma yaşına kadar görülebildiği gibi kişinin yaşamı boyunca devam etme özelliği vardır (Bartollas, 2006: 153). Suçların tümü ve bunlara eşit olan davranışlar, kısa vadeli olma, hızlı tatmin sağlama, heyecan ve kolay olma özelliklerine sahiptir. Bu eylemlerin çekici olmasının sebebi taşıdıkları özelliklerdir. Bu tarz eylemler risk alan, duyarsız, öngörüsüz, düşüncesiz ve sözel iletişimi zayıf kişilere daha cazip gelmektedir. Kendini kontrol yeteneği zayıf olan kişiler, yalnızca kendileri için hemen ödülü/getirisi olan eylemleri düşünmektedirler. Davranışlarının diğerleri üzerindeki etkisini veya uzun süreli sonuçlarını düşünmezler (Gibbs vd., 2003: 442-443).

Sosyal kontrol kuramı genel olarak suç olgusuna, bireylerin toplumsal norm ve değerlere karşı bağlılık düzeyleri bağlamından bakmaktadır. Bu kuramda bireylerin, aile, arkadaş, okul ve din gibi geleneksel unsur veya kurumlara bağlılık düzeylerinin güçlü olması önemlidir. Çünkü bu olgular, suçluluğu engelleyen işleve sahiptirler. Benzer olarak, geleneksel kurumlara bağlılık düzeyinin zayıflığı derecesinde, insanların suç işleme olasılıkları da artış göstermektedir. Çocukların ebeveynleri, kardeşleri ve arkadaşlarıyla olan bağlarının zayıflaması, onlara karşı duyduğu saygının azalma durumu suç işleme oranlarının artmasına sebep olmaktadır (Bal, 2004: 20).

Son olarak sosyal kontrol kuramında, “uyum” kavramının merkezi bir önemi olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle fonksiyonalist yaklaşımın gündeme geldiği dönemlerde, sosyal kontrol kuramında suç olgusuna, bireylerin kurumsal ve toplumsal uyum kavramı üzerinden bakılması kuramın fonksiyonalist bakış açısından etkilendiğinin bir göstergesidir (Kızmaz, 2005: 165). Bu durumda sosyal kontrol kuramında suç olgusunu ve özelde de çocuk suçluluğunu değerlendirmek gerekir.

2.4.2. Sosyal Kontrol Kuramında Suç ve Çocuk İlişkisi

Sosyal kontrol kuramı, özellikle çocukluk dönemlerinde içsel denetim mekanizmasının yeteri kadar gelişmemesi ve sonraki dönemlerde işlev bozukluğuna uğraması ile birlikte aile ve okul çevresinden edindiği sosyal rollerin çatışması halinde bireylerin suçlu ve sapkın davranışlar geliştirdiğinin üzerinde durmaktadır (McShane ve Williams, 2007: 133-134). Bununla birlikte Hirschi, bireyin toplum ile olan bağını dört temel unsur ile açıklamaktadır (Hirschi, 1969’dan aktaran: Cömert ve Sevim, 2017: 36):

1. Bağıllık: Yeterli düzeyde bağıllığın bulunmaması (özellikle anne, baba ve okula),
2. Taahhüt: Yetersiz düzeyde taahhüt, özellikle mesleksi ve eğitimsel başarı,
3. Katılma: Sportif ve izcilik oluşumlar gibi geleneksel aktivitelere yetersiz katılım,
4. İnanç: Hukuk ve ahlaka olan inancın yetersiz olması suçlulukta etkin faktörlerdir.

Dört temel kontrol mekanizmasıyla öngörülen “sosyal bağ teorisi”yle Hirschi (1969), bireylerin suç işlemlerine engel olan temel koruyucuları açıklamaktadır. Bu faktörleri meydana getiren zafiyetlerin bireyi yavaş yavaş suç işlemeye müsait hale getirdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, söz konusu teori kapsamında suçun engellenmesi, bireyi topluma bağlamakla yakından ilişkilidir (Dolu, 2011: 53). Burada “Amerikan Sosyoloji” dergisinde yayımlanan Wiatrowski vd. (1981)’ne ait makalede sosyal bağ oluşum mekanizmalarını da aktarmak gerekir. Yazarlar Hirschi’den ayrı olarak *katılma* yerine *meşguliyeti* koymuşlardır. Wiatrowski vd.’nin bahsettiği mekanizma açıklamaları aşağıda özetlenmektedir (Hirschi, 1969’dan aktaran: Küçükyılmaz, 2018: 27):

1. Bağıllık: Burada asıl odak noktanın aile olduğu görülmektedir. Bireylerin kendileri için önem arz eden bireylerle kurduğu bağlar esas alınmaktadır. Aile, bağıllığın kaynağıdır. İlk rol model, aile bireyleri olarak kabul edilmektedir.
2. İnanç: Kişilerin sosyal değer olarak gördüğü inanç vurgulanmaktadır. Sosyal değerlere inancın az olması, daha çok suç davranışını beraberinde getirecektir. İnanç kavramıyla birlikte sosyal yapıda herkesin kabul ettiği değerler sistemi vurgulanmaktadır. Bu değerler sisteminin bireyi suç işlemekten alıkoyduğu belirtilmektedir.
3. Meşguliyet: Kişinin sosyal olarak kendisini güçlü ve başarılı bir birey olarak tanımlaması için meşgul olduğu işleri kapsamaktadır. Üniversiteye gitme, iyi bir iş sahibi olma gibi durumlar meşguliyet kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu tarz aktivitelerin bireyi meşgul etmesi sebebiyle bireyin suçtan uzaklaşacağı düşünülmektedir.
4. Taahhüt: Bireylerin ileriye dönük hedeflerine ulaşabilmeleri için harcadıkları enerjiler bütünü kapsamaktadır.

Yukarıda ifade edilen dört unsurun, toplum ve birey arasındaki bağları etkilediği belirtilmektedir. Bu anlamda, Hirschi, suç işleme eyleminin bireyin doğasında var olduğunu ve bireyi topluma bağlayan bağların zayıf olması durumunda suçun ya da sapma davranışın ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Böylece, güçlü bağların bireyleri kontrol altına alarak onların suç işlemlerini önlediğinin altı çizilmektedir (Ünal, 2008: 58).

Sosyal kontrol kuramıyla suçluluk kavramını ilişkilendiren modern anlamdaki öncü isimler Hirschi ve Gottfrenson, suçluluk açıklamalarını düşük benlik kavramıyla yapmaktadırlar. Küçük yaşlardan sonra yetersiz sosyalleşen kimselerin içsel denetimlerinin başarısız olacağı, bu durumun uyum ve sosyalleşme sorununu ortaya çıkarıp, söz konusu sosyal denetimin başarısızlıkla

sonuçlanmasına sebep olacağı vurgulanmaktadır. Kuramda bu başarısızlık durumunun suçluluğu arttıran bir etken olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bunun yanında etkin kurumsal yapıların (aile ve dini kurumlar, akrabalık ilişkileri, dernekler, kolluk kuvvetleri gibi) varlığını ortaya çıkararak, çatışmaların engellenmesiyle suçluluğun önlenebileceği belirtilmektedir (Kızmaz, 2005: 165; Dolu, 2011: 54).

Ivan Nye'nin 1958'de 780 çocuk ve gençle yürüttüğü çalışmada çocuğun suç işlemesinde suçlu davranışları öğrenmesinin yanı sıra kontrol eksikliğinin de önemli payı olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmada özellikle az/çok suç işlediği belirlenen çocukların aileleri incelenerek değerlendirmeler yapılmaktadır. Çalışma kapsamında fazla suç işleyen çocukların ve gençlerin aile yapıları incelendiğinde, "ailelerin ya çok baskıcı olarak gençleri sıkmakta oldukları ya da tam tersi aileler çocuklara/gençlere fazla para ile sınırsız özgürlük" tanıdıkları sonucuna varılmıştır. Az suç işleyen çocukların ve gençlerin ailelerinin ise çocukları ile sağlam ilişki kurdukları ve onlarla rahatlıkla konuşabildikleri ifade edilmektedir. Aynı zamanda Nye, kontrol teorilerini iç ve dış kontrol mekanizmaları olarak iki şekilde kavramsallaştırmaktadır. İç kontrol mekanizmaları insanların içindeki "öz kontrol mekanizması" iken; dış kontrol mekanizmaları bireyin suç işlemesine engel olan "sosyal ortam" olarak tanımlanmaktadır (Balcıoğlu, 2016:106).

Nye, suçlu davranışların öğrenme yoluyla sergilenmesinin yanı sıra kontrol eksikliğinden de kaynaklandığını ifade etmektedir. Bireylerin sosyalizasyon sürecinde yanlış doğru bilinci geliştirmeleri sonucunda içselleştirdikleri bir kontrol mekanizması kazandıkları görülmektedir. Bunun yanında bireylerin şefkat ve sevgi bağı olan kişiler tarafından kontrol edilebildikleri gibi kurallara uymadıkları takdirde cezalandırılacakları sosyal kontrol sistemi de bulunmaktadır. Böylece bireyler söz konusu kontrol mekanizmalarının varlığıyla suç işlemekten korunabilmektedirler. Özetle Nye, çocuk suçluluğunun öğrenme sürecinin ardından ortaya çıktığını belirtmekte ve kontrol eksikliğinin bu duruma büyük etkisinin olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda o, dört kontrol faktöründen bahsetmektedir (Korkmaz ve Kocadaş, 2006: 17):

- Cezalar, disiplin ve sınırlayıcılardan gelen doğrudan kontrol,
- Vicdandan gelen içselleştirilen kontrol,
- Diğer insanlar veya ebeveynlerin istekleri karşısında gelmemeyi gerektiren dolaylı kontrol,
- Hedefler için alternatif araçların mümkün olması.

Nye, söz konusu kontrol mekanizmalarından içselleştirilmiş kontrol ile dolaylı kontrolün daha etkin olduğuna dikkat çekmektedir. Bu kapsamda sosyal kontrol kuramı ile ilgili ve söz konusu kuramın özelde çocuk suçluluğu bağlamında değerlendirilebilmesi açısından Ivan Nye tarafından yapılan çalışmalar önemlidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇOCUK SUÇLULUĞUNA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

3.1. Çocuk Suçluluğu

Çocuk suçluluğu dünyanın birçok yerinde görülmesi sebebiyle evrensel bir olgu olarak kabul edilebilir. Zira toplumların tarihsel gelişim süreçleri incelendiğinde, her türlü sosyal yapıda suç olgusuna rastlamak mümkündür. Suç oluşturan eylemler toplumdan topluma ve zamana göre farklılık gösterebilir. Bir toplumda suç unsuru olarak görülen bir fiil, başka bir toplumda görülmeyebilir. Ya da bir dönemde suç olan bir eylem ilerleyen dönemlerde suç olmaktan çıkabilir. Bunun tersi de mümkündür. Suç, kişisel alanın aşılmasından; kamusal alana giren ve yasaklanan yasa ya da kuralları çiğneyen, bununla bağlantılı bir şekilde meşru cezaların yürütüldüğü ve kamusal otoritelerin (devlet, yerel kuruluş vb.) müdahalesini gerektiren fiiller olarak ifade edilmektedir (Marshall, 1999: 645). Özelde çocuk suçluluğu olgusunun ise literatürde çocuk ve ergenlere özel ayrı bir durum olarak yer aldığı görülmektedir (Ümit, 2007: 3; Yelken, 2011a: 184; İmamoğlu, 2015: 3; Bağış, 2019: 204). On sekiz yaşından küçük bireylerin toplumsal değer ve normlardan sapan davranışlar göstermesi ve bu sapan davranışların yasalarda suç sayılması “çocuk suçluluğu” şeklinde ifade edilmektedir (Bağış, 2019: 204). Çocuk suçluluğunu genel anlamda kaygı veren sosyal bir problem olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bilgilerden hareketle çalışmanın bu bölümünde çocuk ve çocuk suçluluğu, çocuk suçluluğu türleri ve risk faktörleri konularına yer verilmektedir.

3.1.1. Çocuk, Çocuk Suçluluğu ve Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı

Mahiyeti gereği toplumsal birer olgu olan çocuk ve çocukluk kavramları üzerinde herkesin uzlaştığı bir tanım bulunmamaktadır. Günlük dilde çocuk kelimesi yavru, uşak, bala, sabi, sübyan, ufaklık tanımlarına karşılık gelebilmektedir. TDK (1998: 1021) sözlüğünde çocuk kavramı, küçük yaştaki erkek veya kız; ya da bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak şeklinde tanımlanır. Çocukluk kavramı ise insan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönem olarak tanımlanır.

Çocuk psikolojik, fiziksel, toplumsal ve ekonomik açılarından, bir başkasının koruma ve bakımına ihtiyacı olan, bu sebeple öncelikle anne, baba veya (anne-baba yokluğunda) ilgili kişi ve kuruluşlara bağımlı, kendi ihtiyaçlarını henüz karşılayabilecek erişkinliğe ulaşmamış kişi olarak tanımlanmaktadır. Kendi içerisinde, “ilk çocukluk (2-7 yaş), son çocukluk (7-11 yaş) ve ergenlik

(12-18 yaş)” gibi dönemlerden oluşturulan çocukluk, her dönem içinde farklı beklenti ve ihtiyaçlarla, başka birinin bakım ve korumasına muhtaç olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda çocukluk, gelişim dönemlerinin arasında görülen farklılıklar nedeniyle tek bir tanımla ifade edilememektedir (Ayan, 2011: 14). Ayrıca, çocukluk dönemi her zaman sabit bir döneme karşılık gelmez, tarihsel süreçte çocuk ve çocukluk kavramlarının hem manada hem de dönemsel olarak ayrışmalarında değişime uğradığı görülür. Bu minvalde çocukluk, kültürel çeşitliliği olan göreceli bir yapıdır.

Çocukluğu, yaşam zincirinin değişmez ve doğal halkalarından biri olarak değerlendirmek mümkündür. İnsan yaşamının bir dönemi yetişkinliğin geçmiştir (Elibol, 1998: 4). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)’nin 1. maddesinde “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan” çocuk olarak değerlendirilmektedir. Çocuk, doğduğunda ne kötü ne de iyi bir varlık olarak ifade edilemeyen, yetişkinler gibi çevresi ile etkileşim kuran ve her an geliştiği görülen bir varlık şeklinde tanımlanmaktadır. Çocuğun kötü ya da iyi olmasını belirleyen yaşantılardır. Aile, çevre, ekonomik yapı ve eğitim hayatı bu yaşantıların belirleyicileridir (Çocuk Hakları Sözleşmesi [ÇHS], 1990).

Çocuğun “suç” ile tanışması ise toplumsal bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Bal, çocuk suçluluğunu genel bir mutabakata bağlı olarak çocuk kabul gören yaşta (0-18 yaş) bulunan kişilerin toplumun veya yasaların suç kabul ettiği herhangi bir eylemi işlemesiyle ortaya çıkan durum, olgu olarak ifade eder (2004: 5). Buradan hareketle, “çocuk suçluluğu” hukuksal olmaktan ziyade psikolojik ve sosyolojik (Güngör, 2008: 26-27) bir olgudur. Ceza hukuku açısından çocuk olarak görülen kimseler, gelişim psikolojisinde genç ya da ergen sayıldığı için batı ülkeleri “çocuk suçluluğu”nu “genç suçluluğu” şeklinde kullanmaktadır. Türkiye’de “çocuk suçluluğu” ile suç işlediği esnada 18 yaşını tamamlamamış bireyler kastedilmektedir (Demirbaş, 2001: 157).

Batı kaynaklarında “Juvenile Delinquency” kavramıyla açıklanan, “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilen terim Türkiye’de “çocuk suçluluğu” olarak kullanılmaktadır. Burada çocuklukla birlikte ergenlik döneminin bir bölümü de ifade edilmektedir (Dönmezer, 1994: 96). Suçlu çocuğun, suç işleyen yetişkinlerden ayrı bir şekilde değerlendirilmesi ve yeniden eğitilerek topluma kazandırılması esas alınmaktadır. Bu durumda çocuk suçluluğu kavramının yerine suça itilen çocuk kavramının kullanılması gerekliliği gündeme gelmektedir. Bu çerçevede, hükümlü çocukların tutulduğu yerlerin hapisane ya da cezaevi olarak değil “islahavi” olarak isimlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun nedeni de çocuğun, kişilik gelişimi ve oluşumunu henüz tamamlayamamasıdır. İslahevlerinde çocukların temel hak ve güvenliklerinin korunması, ihtiyaçlarının karşılanması ve esenliklerinin geliştirilmesi esastır (Coşar, 2005: 317).

Çocuk suçluluğunu kavramsal olarak, “bir çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir duruma dönüşmesi” olarak tanımlamakta mümkündür (Yavuzer, 2018: 32). Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)’nda “suça sürüklenen çocuk” tanımının yapıldığı görülmektedir (bkz. s. 4).

Çocuk Koruma Kanunuyla getirilen yeni yaklaşımla çocuğun bir suçu işlemesinden ziyade, bir suça sürüklendiği kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, çocuğu suç işleyen bir fail olarak görmez, onun suça sürüklendiğini kabul eder ve bir anlamda suç davranışını gerçekleştiren çocuğu da suçun mağduru olarak nitelendirir (Taşkın ve Yılmaz, 2020:192).

Aynı zamanda çocuk suçluluğu kavramının her disiplin tarafından kendi bakış açısına göre tanımlandığı görülmektedir. Örneğin, hukuki olarak çocuk suçluluğu, 18 yaşını doldurmayan bireylerin yürürlükte bulunan ceza kanunlarına göre suç sayılan herhangi bir davranışı işlemeleri durumu şeklinde ifade edilmektedir (Uluğtekin, 1991: 13). Psikolojik açıdan geçmiş dönemlerde suç ile akıl sağlığı arasındaki ilişkiyle açıklanan çocuk suçluluğu, bugün çocukların gelişim evrelerinde karakter oluşumlarında etkili olan süreçlerin belirlenmesiyle açıklanmaktadır (Hablemitoğlu, 2011: 96). Sosyolojik açıdan çocuk suçluluğu ise toplumun yapısı başta olmak üzere çevresel etkenler dikkate alınarak, toplum tarafından kabul edilmiş davranış kurallarından sapmak veya bu kurallara itaatsizlik şeklinde tanımlanmaktadır (Duyan, 2011: 170).

3.2. Çocuk Suçluluğu Türleri

Suç ve çocuk suçluluğu konusunda çalışma yapan araştırmacıların gerek istatistiksel gerek suçun işleniş ve niteliği gerekse de nasıl işlendiği ve toplumun suçu nasıl gördüğü açısından çeşitli sınıflandırmalar yaptıkları görülmektedir (Toroslu ve Feyzioğlu, 2010: 84; Akyüz, 2019: 14). Bu çalışmada çocuk suçluluğu türleri üç başlık altında incelenmektedir: “*Mala Karşı İşlenen Suçlar*”, “*Şahsa Karşı İşlenen Suçlar*” ve “*Cinsel Suçlar*”.

3.2.1. Mala Karşı İşlenen Suçlar

Mala karşı işlenen suçlar, birinin sahip olduğu herhangi bir malın çalınması ve/veya mala zarar verilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Günümüzde sıklıkla rastlanan suçların büyük çoğunu oluşturmaktadırlar. Bu sınıflandırmada genel olarak hırsızlık, gasp, kapkaç, dolandırıcılık ve mala zarar verme gibi suçlar bulunmaktadır (Akyüz, 2019: 14).

Türkiye’de çocuk suçluluğu kapsamında tutuklanan veya hüküm giyen çocukların genellikle gününbirlik düşüncelerle suça yönelindikleri görülmektedir. Yapılan araştırmaların çoğunda en çok işlenen suçun hırsızlık olduğu belirlenmiştir (Göker vd., 2006: 5). “Adli Tıp Kurumu 4. İhtisas Kurulu”ndan ceza ehliyeti açısından değerlendirilmesi istenilen “mental retarde (zekâ geriliği)” olguların yüzde 34,1’inin hırsızlık ve gasp suçunu işledikleri tespit edilmiştir (Cantürk vd. 2002: 3). Bu bakımdan, çocukların zekâ düzeyleri ile suçluluk arasında yakın bir ilginin olduğu fikri ileri sürülebilir. Psikanalitik görüşte, kişilerin fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesinin yanında sevecenlik ve sevgi eksikliğinin de giderilmesi için hırsızlığa başvurduğu vurgulanmaktadır (Şengül, 2012: 17).

Ekinci (2016: 57) yaptığı çalışmada, çocukların ilk suçlarının genel olarak mala karşı (hırsızlık) olduğunu saptamıştır.

Hırsızlık gerek Türkiye’de gerekse diğer ülkelerde şehir suçu niteliği taşımaktadır (İçli, 2016: 158). Çocuk suç türleri arasında, mala karşı işlenen suçların en önemli özelliği, nüfusu kalabalık büyük şehir merkezlerinde daha çok rastlanmasıdır. Mala karşı işlenen suçların temeli yoksulluk olmakla birlikte, bununla bağlantılı olarak fizyolojik ihtiyaçların karşılanması önemli rolü vardır (Yavuzer; 2016: 61-63). 2008 yılında TÜİK tarafından yapılan adalet istatistikleri 12-17 yaş arasındaki çocukların, ceza infaz kurumuna giren hükümlülerin yüzde 1.55’ini oluşturduğunu göstermektedir. Bu çocuklar tarafından işlenen suçlar arasında ilk sıralarda yağma (gasp) ve hırsızlık yer almaktadır. Bu durumda çocukların suç eylemlerinde şahsa karşı olandan mala karşı işlenen suçta doğru bir yönelim sergilediklerini söylemek mümkündür (Çoban, 2012: 125).

3.2.2. Şahsa Karşı İşlenen Suçlar

İnsan hakları Evrensel Beyanamesi’nde herkesin “yaşama, özgürlük, korunma, maddi ve manevi varlığını geliştirme ve güvenlik” hakkı vardır. Şahsa karşı işlenen suçlar bireylerin yaşama, beden bütünlüğü ve şeref hakkı gibi en önemli haklarına zarar veren suçları kapsamaktadır. İnsanların yaşama hakkı devlet tarafından korunma altındadır (Toroslu ve Feyzioğlu, 2010: 85). Yapılan araştırmalara bakıldığında şahsa karşı işlenen suçların, çocuk suçluluğunda sıklıkla rastlanan bir suç türü olduğu görülmektedir (Avcı, 2009: 36; Yağbasan, 2010: 137; Balcı, 2011: 107). Bu sınıflandırmada genel olarak kasten adam öldürme, yağma, aile içi şiddet, kasten yaralama ve kan davaları gibi suçlar yer almaktadır (Akyüz, 2009: 14).

Türkiye’de özellikle kan davası sebebiyle en çok suçun Karadeniz, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde görüldüğü belirtilmektedir. Kan davalarında işlenen suçların genellikle toprak anlaşmazlığı gibi ekonomik ve namus anlayışı gibi toplumsal kökenli olduğunu söylemek mümkündür. Kan davalarının kuşaklar boyunca sürebildiğine tanık olunmaktadır. Bu tarz suçların çoğunluğunun, yaş faktörünün cezai sorumluluğa etkisi nedeniyle 18 yaşın altında bulunan çocuklara işlettirildiği görülmektedir. Özellikle erkek çocuklarına küçük yaşlardan itibaren bu görevi gerçekleştirebilmeleri için aile bireylerinin psikolojik baskı ve telkinlerde buldukları bilinmektedir. Çocuğun bizzat en yakın aile bireyi tarafından suçta teşvik edildiği aktarılmaktadır. 04.05.2009 tarihli ceza infaz kurumundaki çocukların en fazla işlediği suç türleriyle ilgili istatistiklere bakıldığında kasten adam öldürme suçunu işleyen çocukların 302’sinin erkek ve 16’sının kız çocuk olarak toplamda 318 çocuğun suç işlediği görülmektedir (Yağbasan, 2010: 142).

3.2.3. Cinsel Suçlar

Cinsel saldırı, rızası dışında veya yaşının küçük olması ve akıl hastalığı gibi sebeplerle rızası kabul edilmeyen birine, fiziksel güç kullanma, korku, tehdit ve hile gibi zorlamalarla, cinsel doyumun amaçlandığı ve toplum tarafından kabul edilmeyen bir davranışta bulunulması olarak tanımlanmaktadır (Soysal ve Eke, 1999: 1175). Cinsel suçlar ise röntgencilik, teşhircilik, ırza geçmeye dek geniş yelpazedeki davranışların tümünü kapsamaktadır (Polat, 2017: 37).

Cinsel istismarcı veya suçluların yalnızca yetişkinlerden oluşmadığı tersine çocuk yaşlardaki cinsel istismarcı sayısının yadsınamayacak düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Cinsel istismar olaylarına karışan çocukların yaş ortalamasının 14 olduğu (erkeklerde 15; kızlarda 13) belirtilmektedir. Çocuk yaşlardaki cinsel suçlu, herhangi bir yaştan bir mağdura rızasının dışında ve/veya şiddetle, zor kullanarak herhangi bir cinsel içerikli eylem sergileyen on sekiz yaşının altındaki kişi olarak ifade edilmektedir. Bu kişilerin herhangi sosyo-ekonomik bir düzeye, etnik kültürel yapı ve dine mensup olması söz konusu olduğu gibi; entelektüel işlevleri, motivasyonları, seçtikleri kurban ve uyguladıkları istismara göre de çeşitlilik gösterebilmektedir (Akçan ve Çekin, 2011: 50-51).

3.3. Çocuk Suçluluğunda Risk Faktörleri

Suç toplumsal bir olgudur. Özelde çocuk suçluluğu konusunda kişisel faktörlerin yanında çevresel faktörlerin de etkili olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, çocuk suçluluğunun oluşmasında kişisel faktörlere kıyasla çevresel faktörlerin daha fazla etkin olduğunu savunan yaklaşımlar ise nüfus hareketlerinin önemli ölçüde yaşandığı 19. ve 20. yüzyıllara dayanmaktadır. Öyle ki Birleşmiş Milletler (BM)'in 2003 yılında yayımladığı raporda, çocuk suçluluğunun, temelde “ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin, kentleşmenin, ailenin, göçün, medyanın, toplumsal dışlamanın ve arkadaş çevresi gibi” toplumsal faktörlerin etkin olduğu ifade edilmektedir (Dolu, 2011: 56). Çocuğun suça karışması konusunda sadece eylemi gerçekleştiren çocuğun suçlanmaması gerektiğini belirtmek gerekir. Bu suç eyleminde, çocuğun ailesi, okulu ve polis başta olmak üzere kısaca bütün toplumun payının olabileceği görülmektedir. Bu konuda Alfieri tarafından ifade edilen şu cümle oldukça önemlidir: “Suçu cemiyet hazırlar fert işler” (Saldırım ve Karacık, 2002: 279). Nitekim Alfieri'nde vurguladığı gibi suçu cemiyet hazırlasa da uygulayan fert olduğundan kişi burada gerek bilinçli gerekse bilinçsiz olsa da toplum tarafından kendine hazırlanan rolü iyi ya da kötü yerine getirmektedir. Böylece araştırma kapsamında, çocukları suça iten nedenler başka bir deyişle risk faktörleri aşağıdaki başlıklar altında özetlenmektedir.

3.3.1. Aile Faktörü / Ailenin Rolü

Aile içinde, çocuğu eğitmek ebeveynlerin en önemli görevlerindedir. Çocuğun kendi ayakları üzerinde duran bir birey olması yolundaki ilk adımların ailede atıldığı görülmektedir. Bu anlamda ilk sorumlulukların da aile içinde öğrenildiğini belirtmek gerekir. Ailenin sağlıklı olması toplumun da sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Bunun nedeni ise ailenin toplumun temel yapı taşı olmasıdır. Çocuk suçluluğu konusunda çocuk ve ailelerin bu problemle başa çıkabilmesi için öncelikle eğitim sorununun çözümlenmesi gerekmektedir. Bu durum anne ve babanın eğitimiyle yakından ilgilidir. Çocuğun psikolojik anlamda sağlıklı büyümesi aile içinde kurulan sağlıklı ilişkilerle mümkündür. Anne ve babalar, çocuklarının suça yönelme faktörlerini bilmeli ve çocukları suça yönelmiş ise bununla nasıl başa çıkacaklarıyla ilgili eğitim almalıdırlar (Ereş, 2009: 93).

Çocuk suçluluğunun oluşmasına neden olan ailevi faktörlere bakıldığı zaman ilk olarak aile içerisinde çatışmacı ilişkilerle karşılaşmaktadır. Bunun yanında ailenin dağılma sorunu, eğitim ve ekonomik durumunu kapsayacak geniş nedenler bütününden bahsetmek mümkündür (Terzi, 2007: 53). Burada Nye'nin çocuk suçluluğu ile aile yapısı ve aile içi ilişkiler üzerinde yaptığı çalışma sonuçlarına yer vermek gerekir. Yapılan çalışmada, suçluluk ile parçalanmış aile arasında korelasyonun düşük olduğu saptanmış ancak ailenin psikolojik ortamı, anne, baba ve çocuk ilişkisinin niteliği, annenin çalışmasıyla ailenin sıklıkla yer değiştirmesi gibi durumların çocukların sapkın davranışlar sergilemelerinde daha fazla etkili olduğu tespit edilmiştir. Nye'in çalışmasına katılan çocukların çoğunun geniş aile yapısına sahip çocuklar olduğunu belirtmekte de yarar vardır (İçli, 2016: 238).

Çocuk suçluluğu ve parçalanmış aileler arasında ilişki kuran başka bir görüş sahibi de Bowlby'dir. Bowlby'in yapmış olduğu çalışmada, suçluların, çocukluk dönemlerinde, en az beş yıllık süre baz alınmış; bu süre içinde veya daha uzun süre, anne sevgisinden yoksun kalmalarının muhtemel olduğu vurgulanmaktadır. Vücut için gerekli vitamin ve mineral gibi, çocukların ruh sağlığının da güçlü olması için anne sevgisi ve şefkatinin gerekli olduğu belirtilmektedir (Bahar ve Seyhan, 2006: 102).

Ailede yaşanan negatif etkileşim ve disiplin yöntemlerinin çocuğu zaman içinde aileden uzaklaştırabildiği görülmektedir. Uzaklaşma, çocuğun kendini ortaya koyma çabasına girmesine neden olmakta; bu durum da çocuğun suça sürüklenmesine sebebiyet verebilmektedir. Anne, babanın veya her ikisinin baskısında kalan çocuğun, başkalarının etkisine kolaylıkla girebileceği düşünülmektedir (Gökpinar, 2007: 59). Ailenin çocuğuna karşı sergileyeceği aşırı koruyucu tavrın da çocuğun suça sürüklenmesine neden olacağı vurgulanmaktadır. Bu bağımlılık ilişkisiyle özgüveni gelişmemiş olan çocuklar diğer insanlara bağımlı olabilmektedirler. Sonuçta çocuk suça yönlendirilmeye açık duruma gelmektedir. Bunların yanında ailenin sergilediği aşırı hoşgörölü tavır veya "çocuktur yapar, bu yaşta normaldir" gibi söylemleri, çocuğun bu durumu normalleştirmesine

sebebe olabilmektedir. Bu konuda Karataş vd. (2020: 139)'nin verdiği örneği aktarmak gerekir. Bir çocuk mahkemesinde, çocuğunun hırsızlık eylemi konusunda bir anneyle yapılan görüşme sonucunda anne; “Çocukken bu davranışlar çok normal” demiş ve gülümsemiştir. Bu durum çocuğun suç davranışının cezai sonuçlarının olabileceğinin anne tarafından fark edilmediği ya da yadsındığı şeklinde yorumlanabilir.

3.3.2. Akran Grubu

Akran grubu, çocuğun sosyalleşmesi için önemli bir boyuttur. Çocuğun içinde yaşadığı akran grubunun suça eğilimli olması ve risk faktörlerini kapsayan grup özellikleri sergilemesi, çocuğun bu davranışlara sürüklenmesine sebebiyet verebilmektedir (Polat, 2017: 56). Bu nedenle akran grupları aile kadar etkilidir. Nitekim akran gruplarının benzer yaş aralığındaki çocuklardan oluşması, bireyin üzerindeki etkililiğini de artıracaktır. Akran grupları çocukların toplumsal norm ve değerlere uymasını teşvik etmekteyken; anti sosyal davranış geliştirmelerine de neden olabilmektedir. Öğrenme kuramlarında da bahsedildiği gibi yakın sosyal çevreyle kurulan etkileşim sonucunda öğrenilen bir davranış olan suç, akran ilişkileriyle de oldukça ilgilidir. Birey akran gruplarında suç karşısında bir motivasyon geliştirebilmekte ve suç işleme konusunda gereken bilgi ve tekniği öğrenebilmektedir (Güçlü ve Akbaş, 2016:189).

Sosyal öğrenme kuramında, suçluluğun önemli oranda bireylerin kriminal norm ve değerlerle temasları neticesinde yani suçlu akranlar ile olan sosyal etkileşim sürecinde öğrenilen bir davranış olduğu belirtilmektedir. Bu kuram, suça eğimli olmak, suçlu akranlarla kurulan ilişkinin sıklığı, önceliği, süresi ve yoğunluk ölçütüne göre belirlenir (Sutherland, 1947'den aktaran: Kızmaz ve Bilgin, 2010: 279).

Sonuç olarak çocukların boş zamanlarını önemli ölçüde akranlarıyla geçirdikleri görülmektedir. Çocuklar akranlarının arasında kendilerini eğitici ve yönlendirici etkilerden bağımsız hissetmektedirler. Akran grubunun, çocuk üzerinde etkisinin önemli olduğu görülmektedir. Çocuk burada bireyler arası ilişkiler bakımından gerçeklerle yüz yüze geldiği ortamı algılamaktadır. Böylece toplumsal bazı davranışları kazanan çocuk akran grubunun etkisinde büyümektedir (Akalin, 2000: 533).

3.3.3. Okul ve Eğitim Durumu

Çocuğun ailesinin ardından karşılaştığı sosyal anlamdaki ilk çevre okuldur. Çocuğun okulda sergilediği başarı ya da başarısızlığı bütün yaşamını etkilemektedir. Bu sebeple okulda, öğrenciler üzerinde gereken tanıma ve yönlendirme çalışmalarına önem verilmelidir. Bununla beraber disiplin sorunu olan, okula devamsızlık yapan ve derslerinde başarısız olan öğrenciler üzerinde gereken önlemlerin alınması gerekmektedir (Ereş, 2009: 91).

Okullar toplumun yaygın kültürüyle ilgili değer ve normları kuşaklara aktarmaktadırlar. Böylece çocukların sosyalleşmeleri için gereken kuralları benimseyecekleri sosyal bir ortam sağlanmaktadır. Bununla beraber okulların akran gruplarıyla bir araya gelinen önemli alanlar olduğunu da belirtmek gerekir (Giddens, 2008b: 206). Geleneksel anlamda, okulların çocuk suçluluğuna sebebiyet veren yerler değil tersine suçla ilgili davranışların temizlendiği yerler şeklinde algılanmasına karşın okullarda bulunan birçok faktörün çocukların suça sürüklenmesine neden olduğu gözlemlenmektedir (Tekçi, 2004: 138-140).

Price ve Everett (1997), çocukların suça sürüklenmesinde okulla ilişkili faktörleri okul müdürü ve öğretmen görüşleri alınarak iki ayrı araştırma yapmışlardır. Bu araştırma sonucunda çocukları suça sürükleyen okulla ilgili faktörler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- “Negatif okul iklimi,
- Müfredat ile ilgili sorunlar,
- Kalabalık okul ve sınıflar,
- Öğretimdeki kalitesizlik,
- Tutarsız sınıf yönetim uygulamaları,
- Tekrar eden problemleri davranışlara karşı aşırı cezai uygulamalar,
- Sınıfların oluşturulmasında ırksal ayrımlar”

Sonuç olarak okullarda sadece eğitim verilmediği; idareci ve öğretici kadronun yetkilerinin kabul edilerek ona göre karşılık verilmesiyle belirli kurallara uyularak hareket edilmesinin sağlandığını söylemek mümkündür. Okullarda toplumun yaygın kültürüyle ilişkili değer ve normlar kuşaklara aktarılmaktadır. Bu nedenle toplum için son derece önemli kurumlardır.

3.3.4. Göç ve Düzensiz Kentleşme

Göç, insanların belli bir zaman diliminde bir yerleşim alanından bir başka yerleşim alanına sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi sebeplerle geçişi şeklinde tanımlanmaktadır. Göç olgusu, iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göçler, aynı ülke içinde yerleşim birimlerinin arasında yapılan yer değiştirmeler olarak ifade edilmektedir. Dış göçler ise, uzun süre kalmak, yerleşmek ve çalışmak için bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan nüfus hareketlerine denir (Özer, 2004: 11).

Kentleşme süreci içinde göç edenlerin şehirlere uyum sağlayamadığı görülmektedir. Burada yaşanan sorunların özellikle çocukları çeşitli yönlerden etkilediğini söylemek mümkündür. Kentleşmeyle paralel olarak aile yapısının da değiştiği görülmektedir. Geniş aileden çekirdek aile yapısına geçilmiş, bu sebeple özelde anne ve babanın çocuk bakımı ve diğer konulardaki sosyal desteği de azalmıştır. Bu şartlar altında aile üyelerinde stresin arttığı belirtilmektedir. Stres durumu,

aile üyelerinin çocuğu istismar etmesine neden olabilmektedir. Çocuk istismarı, 0 ile 18 yaş grubunda bulunan çocukların sorumlu kişi(ler) tarafından zarar verici bir davranışa maruz kalması olarak ifade edilmektedir. Bu eylem çocuğun psiko-sosyal ve fiziksel gelişimini engelleyebilmektedir. Bununla birlikte çeşitli sorunları da beraberinde getirdiğini (Akduman, 2006: 244) söylemek mümkündür. Özellikle çocuk suçluluğu konusunda dikkat çekmektedir. Franchini ve Introna tarafından yapılan ve “Çocuk Suçluluğu” ismini verdikleri çalışmalarında; alışılan bir çevreden değişik ve yepyeni bir çevreye uyum sağlamanın zor olduğunu, bu zorlukların çocukları yanlış yollara itebildiğini belirtmişlerdir. Anne ve babanın, yeni çevreye uyum sağlayamaması çocuklarda olumsuz etki yaratmaktadır. Franchini ve Introna, bu oluşumu, sosyo-kültürel temele dayandırarak, kent hayatının gerektirdiklerine ve çocuğun çok az ya da hiç mesleki hazırlığının olmamasına bağlamaktadırlar (Yavuzer, 2018: 213).

Gelişme sürecindeki ülkelerden biri olan Türkiye, her sene binlerce insanın kırsal alandan kentlere göçüne tanıklık etmektedir. Kentleşme ve şehir hayatına uyum sağlayamayan, ötekileştirilen veya yok sayılan kişilerin sorunlarına yaşam koşullarının zorluğu da eklenince suça eğilimin arttığı görülmektedir. Türkiye’deki suç oranlarının sosyo-ekonomik belirteçlerinin değerlendirildiği çalışmalarda; gelir düzeyi, işsizlik oranı, göç oranı, eğitim seviyesi, nüfus yoğunluğu ve doğum hızı gibi faktörlerle kentleşmenin suç oranını belirleyen önemli ve temel faktör olduğu ifade edilmektedir (Erkan ve Erdoğan, 2006: 80; Cömertler ve Kar, 2007: 40).

3.3.5. Yoksulluk, Çocuk İşçiliği ve İş Çevresi

Yoksulluk, göç ve gecekondulaşma gibi faktörlerin muhtemel bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Aileler, yaşadıkları yerden koparak, yeni yere adapte olmaya çalıştıkları zaman yoksulluk gibi durumlarla karşılaşabilmektedirler. Özellikle kırsaldan koparak kente yerleşen ailelerin çoğunlukla yoksulluk faktörüyle karşılaştığı belirtilmektedir. Yoksulluk yaşayan aile içinde, aile üyelerinin birer işgücü kaynağı olarak görülmesi söz konusudur. Bu tarz ailelerde çocuklar, küçük yaşlardan itibaren sokaklarda çalışmaya başlamaktadırlar. Böylece sokak kültürünü öğrenmektedirler. Yoksulluktan en çok etkilenen sınıflardan birinin çocukları olduğu aşikârdır. Aile bütçesine katkıda bulunmak için sokaklarda çalışan çocukların, orada bulduğu özgürlük ve kolay para kazanma isteğine yenik düştükleri belirtilmektedir (Işık, 2007: 58). Bu durum çocukları suça sürükleyebilmektedir.

İşe başlayan bir çocuğun, bir yetişkinin sürekli eğitim ve bakımından yoksun kaldığını söylemek mümkündür. Bu sebeple davranışlarının yanlış ya da doğruluğuna kendi karar vermek durumundadır. Bununla ilişkili olarak, iş ortamında, çocuğun model alabileceği kişi özelliklerinin de çok önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca çocuğun, gelişimsel bir ihtiyaç olan ve toplumsal bazı davranışların gelişmesi konusunda payı olan oyun gibi bir etkinliği tam anlamıyla yerine getiremediğini belirtmek gerekir. İş hayatı, okul çalışmalarına yeterli zamanı ayırmasını da

engelleyebilmektedir. Ayrıca, iş hayatının vereceği ekonomik özgürlük, kendini çevrenin negatif etkilerine denetimsiz bırakmasına da sebebiyet verebilmektedir. Özellikle ailenin denetiminden uzak bir yerde veya sokakta çalışan çocukların uyuşturucu, alkol kullanımı ve suç gibi sapma davranışlara karşı korumasız kaldığı görülmektedir (Teker, 2010: 46).

Ailenin ekonomik şartları, aile bireylerinin tümünün ruh sağlığı gibi temelde çocuğun da kişiliğini etkilemektedir. İsteklerinin karşılanamamasının yanı sıra yoksulluk sebebiyle sürekli aç ve soğukta kalma çocuklarda endişeye sebebiyet vermektedir. Bu durum da çocuğun kişilik yapısında derin izler açmaktadır. Özellikle çocuğun kendisini güvende hissetmemesi gibi olumsuz sonuçların yaşandığı belirtilmektedir (Yavuzer, 2018: 153). Bu koşullarda yetişen çocuklar, genellikle aşağılık duygusu, sıkıntı ve engellemeler içerisinde bocalayacaklardır (Kunt, 2003: 49).

3.3.6. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları, internet ve sosyal medya ile birlikte insan hayatının vazgeçilmez bir parçası olmuşlardır. İnsanların davranış ve düşünce biçimlerini önemli oranda etkileyen sosyal medya, ikincil sosyalleşme ve resmi olmayan eğitimin bir aracına dönüşmüştür. Bunun nedeni medyanın eğlence, bilgi ve boş zaman aktivitelerinin öznesi konumuna gelmesidir. Bu sebeple medya, insanların dünyaya bakış açısından politik tercihlere, sosyal tutumlardan başka gruplarla ilgili izlenimlere kadar birçok konuda etkilidir (Gülşen, 2005: 201-205; Browne, 2015: 289-291).

Çocukların, gelişim döneminde, etraftaki bütün uyarıcılar karşısında bir tepki gösterdiği ve mesajların tümünü bilinçaltında depoladığı görülmektedir (Boğa, 2011: 105). Çocuklar, henüz eleştirel bir zekâ geliştiremediği için kitle iletişim araçlarından, özellikle de bilgisayar ve televizyondan gelen verilerin kendi için olumlu/olumsuz olduğunu ayırt edememektedirler. Kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkileri ve bu etkilerin sonucunda ortaya çıkan davranış değişiklikleri aşağıda özetlenmektedir (Dilber, 2014: 64):

- Çocukların, televizyonda izledikleri kahramanları (kişileri) kendilerine rol model olarak seçebildikleri ve onların bireysel özelliklerini kendi yaşamlarında mevcut ilişkilerine yansıttıkları görülebilmektedir.
- Şiddet ve cinsel yayımların çocuklarda psikolojik sorunlara neden olduğu; sosyal ilişkilerde çekingen ve içine kapanık bireylere dönüştükleri görülebilmektedir.
- Çocuklarda saldırgan ve cinsel davranış dürtülerinin erken yaşlarda aşırı derecede uyarılması, sadist duyguların ve cinsel bozuklukların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.
- Şiddet içeren yayımları izleyen çocukların zamanla akranlarıyla kurdukları ilişkilerde başarısız olarak, yalnız yaşamak istemeleri ve kendi dünyalarına çekilmeyi tercih etmeleri

söz konusu olabilmektedir. Bu durumun da çocukları psikolojik anlamda bunalıma sürükleyerek, suçlu davranış sergilemelerine neden olabildiği vurgulanmaktadır.

3.3.7. Serbest Zaman Etkinlikleri

Aile ve okul yaşamının dışında, iyi düzenlenememiş boş zaman etkinliklerinin, çocukları suça sürüklediği görülmektedir. Boş zamanın iyi ve yeterli kullanılmama durumu çocukların anti-sosyal davranış geliştirmesine ve suç işlemesine sebep olmaktadır. Ailenin, çocuklarının boş zamanlarını değerlendirebilmeleri için iyi bir ortam hazırlayamaması, çocukların sokağa itilmesine, oyun gruplarıyla çeteler halinde birleşip; suç işlemesine sebep olabildiği görülmektedir. Çocuk ve gençlerin işledikleri suç oranlarının fazlalığı çocuk suçluluğuyla oyun grubunun arasında bir nedensellik bağının kuvvetlenmesine neden olmaktadır. Kriminolojide, suçluluğun sosyo-kültürel sebeplere dayandığını ifade eden görüşler, suçluluğun oluşmasında “çocuk çeteleri” ve “arkadaşlığın” öne çıktığını belirtmektedir (Tekler, 2010: 44).

Çocuğun, oyun arkadaşlarından bir ya da birkaçının sergilediği suç davranışlarıyla birlikte kurulan bu arkadaşlık ortamının kısa zamanda çocuk çetesine dönüşebileceğini söylemek mümkündür. İlk başlarda yan komşunun bahçesinden çalınan elmayla heyecan duyularak başlayan bu sürecin, gelecekte büyük suçluların ortaya çıkmasına kadar ilerleyebileceği unutulmamalıdır (Yağbasan, 2010: 80).

3.3.8. Madde Bağımlılığı

Suç ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin açıklandığı iki önemli düşüncenin öne çıktığı görülmektedir. Madde kullanımı ve bağımlılıktan sonra mı suçun ortaya çıktığı, yoksa suç işleyenlerin veya suç potansiyeli taşıyanların mı madde kullanımına yöneldikleri birçok araştırmada tartışılan bir konu olmuştur. Bu durumu açıklayan iki eski hipotezin öne sürüldüğünü belirtmek gerekir. Birincisi 1960’da Tappan tarafından ortaya atılan hipotezdir. Buna göre sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan bir bağımlının, kullandığı maddeyi satın almak ve maddeye erişim imkânı zayıf olduğu için suça sürüklenmesi ve sonrasında da suçlu olmasıdır. Bu durumda fiziksel bağımlılığın yükselmesiyle veya madde kullanımı karşısında toleransın artmasıyla, düzenli bir şekilde madde alımının seviyesi de yükselmektedir. Bağımlı olan kişi alışkanlığını doyurabilmek için suça sürüklenmektedir. Tappan’ın hipotezinde madde tüketiminde artışın olduğu ve bu artışın karşılanabilmesi için suç oranlarının da arttığı vurgulanmaktadır. Başka bir deyişle, bağımlılık sonucunda suçlu olunduğu ileri sürülmektedir. İkinci hipotez Goldeman tarafından öne sürülmüştür. Yukarıdaki durumun tam tersi savunulmaktadır. Ona göre suç ve bağımlılık arasındaki ilişki, alt kültürel değerler ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Önce suç örgütleri ile tanışan kişinin zaman içinde madde kullandığı ve suçu bir arada sürdürdükleri belirtilmektedir. Dolayısıyla, kişinin bağımlı olmasına neden olan sürecin, suç örgütleri ile bağımlılığa yatkın kişiliklerin etkileşimiyle ortaya

çıkıldığı ifade edilmektedir. Goldman tarafından öne sürülen hipotezde suçluluk ve suç örgütleri oranının artmasıyla beraber bağımlılığın da yükseldiği ileri sürülmektedir (Faupel ve Klockars, 2003: 239-240).

Madde bağımlılığı ile suçluluk arasındaki diğer bir ilişki, bağımlıların uyuşturucu veya uyarıcı maddenin etkisindeyken işledikleri suçlar incelenerek ortaya koyulabilir. Uyuşturucu maddeler, kullananların üzerinde, duygusal dalgalanmalar, zihinsel karmaşalar, duyuşsal yanılgılar, analiz ve algılama sorunları, korku, öfke, coşku, heyecan, cesaret, dalgınlık ve refleks zayıflığı gibi farklı birçok etkilere sebebiyet vererek; bağımlıların olağan hayatlarının dışında davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır. Maddenin etkisindeyken bağımlıların suçluluk potansiyellerinin arttığı görülmektedir. Alkol ya da diğer bağımlılık yapan uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin etkisindeki bir çocuğun, cesaret duygusunun artması, madde kullanımına bağılı olarak duyuşsal işlevlerinin zayıflaması ve refleks yeteneklerinin etkisi ile kendi veya başka birinin malı veya canına zarar verme ihtimali artmaktadır (Bal, 2019: 140-141).

3.3.9. Düşük Benlik Denetimi

Michael R. Gottfredson ve Travis Hirschi için suçluluk “düşük benlik denetimi” kavramıyla ilişkilidir. Düşük benlik denetiminin, yetersiz yetiştirme tarzıyla alakalı olduğu belirtilmektedir. Yetersiz seviyede sosyalleşen bireylerin, düşük benlik denetimine sahip olmaları, suç işlemeye daha eğilimli olmaları demektir. Düşük benlik denetimi, içgüdüsellik, fiziksel risk alma, duygusuzluk, kısa görüşlülük, maceraya düşkünlük, sözel beceri yetersizliği, suç mağdurları karşısında kayıtsızlık (ızdırap ve acıya ilgisiz kalma), bencillik, düşük düzeyde performans, evlilik, akran ve iş edinmek gibi alanlarda istikrarsızlık ve şiddete eğilimli olma gibi faktörler ile yakından ilişkilidir (Kızmaz, 2006: 52-53).

Sokakta çalışan ve kısmen sokakta yaşayan çocuklar, düşük kültürel ve sosyo-ekonomik konuma sahiptirler. Sosyalleşme süreçleriyle ilgili olarak çeşitli sorunlar yaşadıkları, henüz küçük yaşlarda sokaklarda suçlu değerlerle tanışmaları, aile içerisinde fiziksel şiddet yaşamaları gibi etkenlerin onların güçlü benlik gelişiminin önünde duran engelleyici unsurlardır. Düşük benlik denetiminin de suçluluk ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Kızmaz ve Bilgin, 2010: 279).

3.4. Tarihsel Süreçte Çocuk Suçluluğu

Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalar, bu durumun uluslararası bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır (Polat, 2000: 403; Yağbasan, 2010: 42). Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan sınıflaşma, göçler, çocuğun iş gücüne katılımı ve geleneksel ailenin oynadığı toplumsal rolün yerine gelen çekirdek aile, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın ardından yaşanan toplumsal yıkımlar, dünyanın tümünde çocuk suçluluğu oranlarının artmasına sebep olmaktadır (Polat, 2000: 403). Bu

bilgilerden hareketle tarihsel süreç içinde “çocuk suçluluğu”nu dünyada ve Türkiye’de olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür.

3.4.1. Dünyada Çocuk Suçluluğu

Dünyada ülkelerin çoğunda suç istatistiklerine bakıldığında, çocuk suçlarının ciddi oranının grup halinde işlendiği görülmektedir. Bir çocuk tek başına suç işlese de bu çocuğun bir grupta ilişkisinin olabileceği belirtilmektedir. Rusya’da, çocuk suçlarının suç oranının yetişkin suçluluğuna nazaran 3/4 daha fazla olduğu saptanmaktadır. Çocuk suç gruplarının suç işleme yaşlarının ise 14 ve 17 yaş aralığında çok yaygın olduğu tespit edilmektedir. Suç türlerine bakıldığında da hırsızlık, soygun ve tecavüzün yüksek oranlarda olduğu; cinayet ve gasp olaylarının ise daha az olduğu ifade edilmektedir (Yağbasan, 2010: 42).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), çocuk suçluluğunun hızla arttığı ülkelerin başında gelmektedir. İşsizlik ve evsizlik probleminin dünyada çocuk suçluluğuyla yakından ilişkili bir sorun olduğu belirtilmektedir (Öter, 2005: 26). Suç işleyen çocukların mükerrer suç işlediği ve ciddi bir oranın erkek olduğu görülmektedir. Ayrıca kalabalık aile içerisinde yaşayan çocuklarla düşük ekonomik gelir ve eğitim düzeyinin risk faktörü olduğu gözlemlenmektedir (Özen vd., 2005: 432).

Gelişme sürecindeki ve gelişmiş olan ülkelerde çocuk suçluluğunun önemli bir problem olduğunu söylemek mümkündür. Çocuk suçluluğunda cinsiyet faktörünün de etkili olduğunu belirtmek gerekir. Erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla suç işledikleri öne sürülmektedir. Erkek çocukların genellikle hırsızlık ve şiddet suçu işlediği, suç davranışının çoğunun şehir merkezlerinde yaşandığı, suç işleyen çocuklarda alkol, sigara ve madde kullanım oranlarının arttığı görülmektedir (Güngör, 2008: 40).

3.4.2. Türkiye’de Çocuk Suçluluğu

Türkiye’nin dünyadaki konumu, dünyanın ve Türk toplumunun gelişim ve değişim dinamikleri incelendiğinde, ülkemizin çağdaş değişimlerden derinden etkilendiği görülmektedir. Azgelişmişlik çemberinden çıkma yolunda kentleşme, sanayileşme, sahip olduğu toplumsal ve doğal potansiyelle daha ileriye hızlı bir değişim yaşadığını söylemek mümkündür. Bu değişimde sanayileşme ve kentleşmenin önemli payı olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, Türkiye geleneksel tarım toplumundan, modern sanayi toplumuna doğru evrilmektedir. Toplum ise geçiş dönemini bütün sarsıntılılarıyla yaşamaktadır. Söz konusu toplumsal değişim olumlu ve olumsuz tüm sonuçlarıyla yaşanmaktayken, suçluluk oranlarındaki artış, çocuk suçluluğunu da koşut olarak etkilemektedir (Yağbasan, 2010: 45; Yavuzer, 2018: 49).

Ülkemizde çocuk suçlarıyla ilgili mahkeme ve savcılıklar kurulmuştur. Çocuklarla ilgili polis bir diğer ifadeyle, güvenlik birimlerinin oluşturulduğunu da söylemek gerekir. Bu organizasyonlar, genel olarak çocuğa suçu uygun ceza verme amacını taşımaktadır (Şen vd., 2012: 147). Nitekim çocuk suçluluğunun toplumsal ve bireysel sebepleri üzerine derinlemesine çalışmalar yapılması ve her çocuğun kendi özelinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye’de çocuk suçluluğu konusunda yapılan akademik çalışmaların bazılarını aşağıda yer verilmektedir.

Hancı ve diğerleri (1999)’nin İzmir’de ilk ve orta dereceli okullarda görev yapan 241 öğretmenle yaptıkları çalışma, öğretmenlerin çocuk suçluluğu hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu bağlamda, ortaya çıkan bulgular şu şekilde özetlenebilir: Öğretmenlerin büyük çoğunluğu, suça karışmış bir çocuğun ileride yeniden bir suç işleme eğiliminde olmayacağı görüşüne sahiptir. Öğretmenlere göre, çocukları suça iten nedenlerin başında parçalanmış/dağılmış aile yapısı, ailenin eğitim düzeyinin düşük olması ve kötü arkadaş çevresi gelmektedir. Çocukların cezaevinde buldukları süreç içerisinde ve tahliye sonrasında topluma kazandırılmaları için eğitim ve psikolojik destek almaları ve sosyo-kültürel faaliyetlere yönlendirilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, öğretmenlerin çocuk suçluluğu alanında yeterli bilgiye sahibi olmadıkları ve meslek içi seminerler ile bilgilendirmelerinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır.

Türkiye’deki çocuk suçluluğunun kente ait bir nitelik kazandığını söylemek mümkündür. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1997’de yapılan bir araştırmada bir suça karışmak sebebiyle kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan çocukların yüzde 93’e yakınının kentlerde, yüzde 7’sinin de kırsal alanda yaşadığı tespit edilmiştir (Coşar, 2005: 285).

Türkiye’de çocuk suçluluğunun sebeplerine ilişkin çok sayıda risk faktörünün olduğuna dikkat çekilmektedir. Özen ve diğerleri (2005: 430)’nin Diyarbakır ilinde suça sürüklenen 165 çocuk ile yaptıkları çalışmada, bu çocukların ailelerinin sosyo-demografik özellikleri ve suça eğilimleri rapor edilerek çocuk suçluluğu ile ilişkisi açıklanmaktadır. Örneklem grubundaki çocukların % 98’i erkek olmakla birlikte, çocukların yarısından fazlası (% 52) ile en çok hırsızlık suçunu işlemiştir. Bunu % 20 ile yaralama suçu takip etmektedir. Çocukların % 21’inin suça karıştığı ve % 14,5’inin kardeşinde de suç öyküsü olduğu tespit edilmiştir. Çocukların % 36’sı sigara içmekle birlikte, % 28’i iç göç ve % 21’i evden kaçma öyküsüne sahiptir. Tüm bunlara ek olarak, çocuklarda % 5,4 ile psikiyatrik hastalık saptanmıştır. Bu çocukların ailelerinin ise sosyo-ekonomik ve eğitim düzeylerinin düşük olduğu, çocuğa karşı kontrollerinin yetersiz olduğu ve kalabalık bir aile yapısına sahip oldukları ifade edilmiştir. Böylece tüm bu değişkenlerin çocukların gelecekteki suç işleme olasılığını artıran risk faktörleri olduğu iddia edilmektedir.

Ada (2007: 305-307) ve Seyhan ve Bahar (2006: 39) çalışmalarında ülkemizde çocukları suça sürükleyen çeşitli sosyolojik sebeplerin olduğunu belirtmektedirler. Burada parçalanmış aile ve geniş aile yapısı, suçlu aile profili, ailenin çocuğa karşı ilgi ve denetim eksikliği, ailede şiddetin varlığı, disiplinsel tutumların tutarsızlığı ve zayıflığı, sosyo-ekonomik dezavantajlar, eğitim ve iş olanaklarının yetersizliği, akran-arkadaş grubu etkileri, okula devamsızlık, kitle iletişim araçları aracılığıyla sunulan olumsuz mesajlar ve iç göç gibi sebepler gösterilmektedir. Aynı zamanda doğum öncesi ve doğum sırasında gelişen bir takım olumsuzluklar, düşük zekâ ve başarı düzeyi, hiperaktiflik vb. birtakım kontrol eksiklikleri gibi çocuğu bireysel olarak doğrudan etkileyen diğer faktörlere de değinilmektedir.

Avcı ve Güçray (2010: 65-71)'ın 14-18 yaş aralığındaki çocuk ve gençler ile bu örneklem grubunun ailelerini kapsayan çalışmada, ailelerin şiddete karşı tutumları ve şiddet eylemleri, öfke ifade tarzları, psikolojik rahatsızlıkları ve aile bireylerinin alkol kullanımı gibi değişkenler ile suça sürüklenen çocuk ve gençler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Buna göre, ailenin iletişim ve problem çözme şekli, aile bireylerinin rolleri, davranış ve öfke kontrolü, duygusal tepkiler ve çocuğa gösterilen ilgi gibi değişkenlerin çocuğun suça sürüklenmesinde son derece belirleyici bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Genel itibarıyla, şiddet uygulayan sağlıklı bir yapıya sahip olmayan ailelerde büyüyen çocukların da tıpkı aileleri gibi şiddet eğilimleri gösterdikleri, öfke kontrollerinin gelişmediği ve aileleriyle sıklıkla problemler yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Alikaşifoğlu ve diğerleri (2004: 1) tarafından İstanbul'da yapılan bir çalışma okullardaki şiddet davranışlarının yaygınlığını gözler önüne sermektedir. Çalışmada özellikle lise çağındaki çocukların şiddet davranışını gösterme yaygınlığı incelenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen verilere göre, lise öğrencilerinin % 42'sinin okulda en az bir kavgaya karıştığı, % 32'sinin diğer öğrencilerin şiddet davranışlarına maruz kaldığı ve son olarak % 7'sinin ise tıbbi müdahale gerektiren düşmanca bir kavgaya karıştığı ifade edilmektedir.

Kepenekçi ve Çınkır (2006: 1)'ın Ankara'da bulunan 5 devlet lisesinde okuyan öğrenciler arasında okul zorbalığının incelenmesine yönelik yaptıkları çalışmada diğer çalışmalara benzer şekilde okullarda şiddet davranışının yaygın olduğu sonucuna varılmıştır. Buna göre, lise öğrencilerinin % 35.5'inin fiziksel şiddete, % 33.5'inin sözlü şiddete ve % 28.3'ünün duygusal yönden aşağılanmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Bu çalışmada dikkat çekici bir şekilde, öğrencilerin % 15.6'sının ise cinsel tacize uğradıkları ifade edilmektedir. Şiddet davranışlarının türleri ise hakaret etme-küfür, itme-tekme-tokat, bıçakla saldırı, özellikle kız öğrencilere yapılan kaba fiziksel şakalar ve lakap takma olarak sınıflandırılmaktadır. Dolayısıyla, tüm bu şiddet davranışları ülkemizdeki okul zorbalığının tezahürüdür.

Özbay ve Özcan (2006: 714-720) çalışmalarında Türkiye'deki çocuk suçluluğunu sosyal kontrol kuramı ile ilişkilendirerek açıklama girişiminde bulunmuşlardır. Öğretmene ve okula

bağlılık, aktif okul katılımı, aile denetimi ve toplumun ahlak kurallarının geçerliliğine duyulan inanç güçlü olduğunda çocukların suç işleme ihtimallerinin daha düşük olacağı belirtilmektedir. Çalışmada yaş ve suçlu arkadaş değişkenleri ile suçluluk arasında olumlu ilişki olduğu ortaya konmuştur. Demek oluyor ki yaş arttıkça suç işleme eğilimi de artmaktadır. Suçlu akran ve arkadaş grubunun ise çocuğun suça sürüklenmesinde doğrudan etkili olduğu ifade edilmektedir. İlginç bir şekilde, gelir düzeyindeki artışın suçluluk artışına da sebep olduğu bulgusu çalışmadan elde edilen beklenmeyen bir sonuçtur.

Sosyo-ekonomik düzeyin çocuk suçluluğundaki önemli risk faktörlerinden olduğuna dair literatürde yer alan çeşitli çalışmalar söz konusudur. Genel itibarıyla, Türkiye’de çoğu çalışmada alt gelir düzeyine sahip çocukların suça sürüklenme ihtimallerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmasına rağmen (Saran, 1968; Günçe, 1983; Özen vd., 2005; Ada, 2007; İçli, 2007: 332; Kızmaz ve Bilgin, 2010; Yavuzer, 2018), diğer bazı çalışmalarda bu durumun örneklemin hükümlü çocuklardan seçilmesine dayalı örnekleme yanlılığından kaynaklandığı belirtilmektedir. Buna göre, gelir düzeyinin çocuk suçluluğu risk faktörleri arasında zayıf bir değişken olduğu savı da öne sürülmektedir (Çoban, 2012: 94).

Türkiye’de hüküm giyen çocukların en çok işledikleri suçlar incelendiğinde, öldürme, yaralama veya öldürmeye teşebbüs gibi şahsa karşı işlenen suçların ön planda olduğu görülmektedir. Bu suçların işlenmesinin nedenleri ise kan davası, arazi ve hayvan anlaşmazlığı ve namus temizleme gibi sosyal nedenlerdir (Yavuzer, 1986: 19; 2018: 53). Bununla birlikte, fiziksel gelişime bağlı olarak öldürme ve yaralama suçlarının sayıca arttığı belirtilmektedir. Bu nedenle fiziksel gelişim ile şahsa karşı olan suçların ortaya çıkışında yakın bir ilişkinin olduğu savunulmaktadır (Saran, 1968: 51). Günümüzde suça sürüklenen çocukların işledikleri suçların sıklıkla şahsa karşı olandan mala karşı olana doğru evrilen bir nitelik kazandığını da not düşmek gerekir. Şöyle ki ekonomik gereksinimler de göz önüne alındığında çocuk suçluluğunda hırsızlık dikkat çekici bir şekilde artmaktadır. İçli (2007: 327)’nin 2006 yılında suç şüphelisi çocuklar üzerine yaptığı çalışmanın bulgularına göre, şahsa karşı işlenen suçlar ile mala karşı işlenen suçların eşit düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

2016 yılı TÜİK verilerine göre, suça sürüklenen çocuklar ilk sırada % 36,1 ile yaralama, ikinci sırada % 23,1 ile hırsızlık ve üçüncü sırada % 10 ile 5682 sayılı Pasaport Kanunu’na muhalefet suçundan dolayı güvenlik birimlerine getirilmektedirler. Bunları sırasıyla % 5,5 ile uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma veya ticaretini yapma, % 3,5 ile cinsel suçlar, % 3,4 ile mala zarar verme ve % 3,3 ile tehdit suçları takip etmektedir (TÜİK, 2016). Burada verilen bilgiler yukarıdaki anlatıların ispatı niteliğindedir.

Saran (1968) İstanbul’da polisle ilgisi olan çocukların sosyo-kültürel özelliklerini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada Türkiye’de organize suç kavramının benimsenmediğini ifade etmektedir. Nitekim hırsızlık, kaçakçılık, cinsel taciz ve şiddet suçlarının yalnızca sosyo-kültürel ve/veya

psikolojik etkiler sonucu oluşmadığı, aynı zamanda bu suçların organize suç kategorisinde değerlendirilmesi gerekliliği savunulmaktadır. Aksine Türkiye’de yalnızca yankesicilik suçu çeteleşmeyi yansıttığı için organize suç olarak değerlendirilmekte; buna karşılık diğer suçların çete kimlikleri yadsınmaktadır.

Sonuç olarak, çocuk suçluluğu hususunda dikkatle üzerinde durmamız gereken önemli konu, yaklaşık olarak son otuz yıldır dünya başta olmak üzere Türkiye’de suça sürüklenen çocuk sayısının ciddi anlamda bir artış yaşadığı gerçeğidir. Çocuk suçluluğuna dair bu artış Türkiye için ciddi ve önemli bir problemdir. Söz konusu artışın sebepleri derinlemesine ve hassasiyetle yapılacak olan sosyolojik çalışmalarla açığa çıkartılmalı ve gerekli tedbirlerin alınması koşuluyla çocuk suçluluğu önlenmelidir.

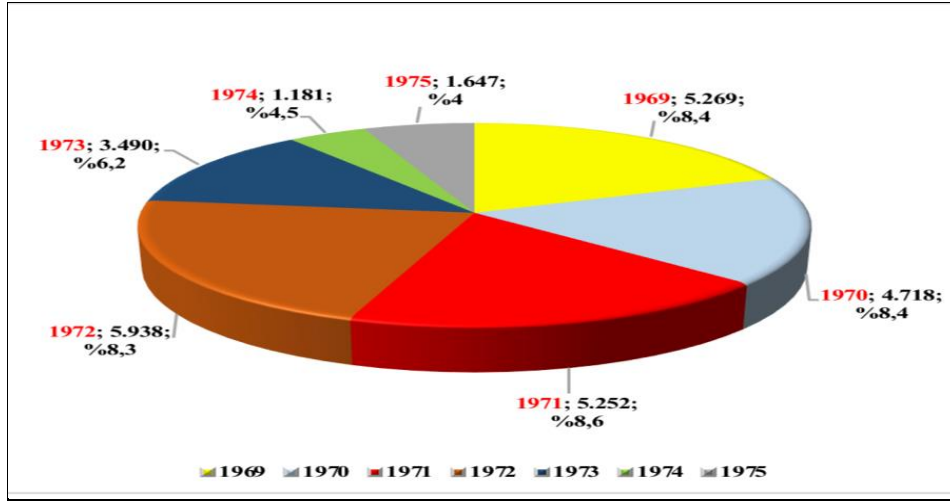
3.4.3. İstatistiksel Veriler Işığında Çocuk Suçluluğunun Genel Görünümü

Türkiye’de suça sürüklenen çocukların profillerinin istatistiki açıdan belirlenmesi son derece önemlidir. Bu başlık altında, ülkemizde çocuk tutuklu ve hükümlü sayısında yıllar itibarıyla, ciddi bir artış yaşanıp yaşanmadığı hususuna dikkat çekmek ve çocuk suçluluğu konusunda genel bir bakış açısı sunmak amaçlanmaktadır. Bu sebeple Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Adalet Bakanlığı’nın resmi internet sitelerinden elde edilen sayısal veriler, çoğunlukla 2006-2016 yılları arası gözetilerek derlenmiş ve konuyu destekleyecek birtakım grafikler hazırlanmıştır. İstatistiksel açıdan yapılan incelemelerin bazen çelişki arz etmesi ve araştırmamızın saha boyutunun 2018-2019 dönemini kapsamaması hasebiyle ve özellikle de 2006-2016 yılları arasındaki istatistiki veriler birbiriyle tutarlılık arz ettiği için geniş çapta bu tarih aralığına ilişkin veriler sunulmaktadır.

Aşağıda yer alan Türkiye’deki çocuk suçluluğuna ilişkin çeşitli istatistiklere geçmeden önce güncel durumu belirtmekte yarar vardır. Ağustos 2021 tarihi itibarıyla, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü istatistiklerine göre, Türkiye’de 1.253’ü tutuklu ve 554’ü hükümlü olmak üzere toplam 1.807 çocuk ceza infaz kurumları / eğitimevlerinde bulunmaktadır. Bu çocukların 60’ı kız ve 1.747’si erkektir (CTE, 2021).

Öncelikle burada geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar ışığında, Türkiye’nin 1969-1975 yılları arasındaki toplumsal gelişme dinamiklerine bağlı olarak çocuk suçluluğuna ilişkin sayısal verilerin ne yönde bir seyir izlediği irdelenmiştir. Bu husus, aşağıda yer alan Grafik 1’de genel hatlarıyla gözler önüne serilmektedir.

Grafik 1: Suça Sürüklenen Çocukların Genel Hükümlü İçindeki Oranı, 1969-1975

Kaynak: Türkiye İstatistik Yılığ, 1977: 119.

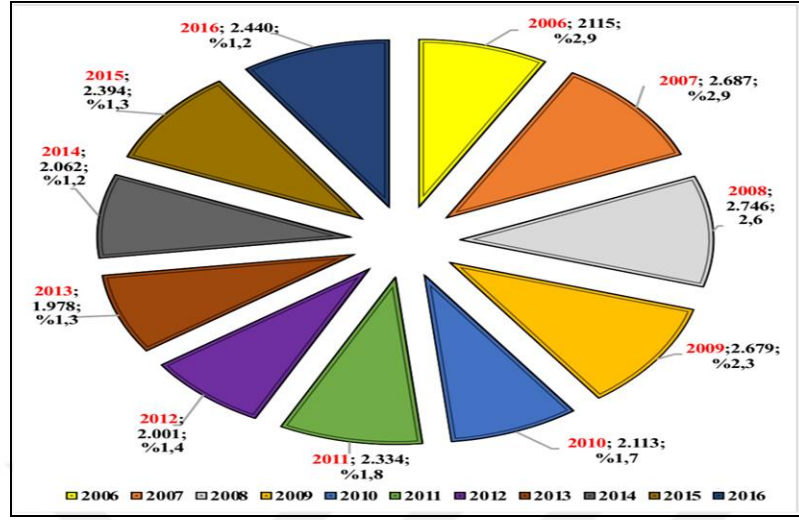
Grafik 1’de yer alan veriler incelendiğinde, 1970’li yılların başında suça sürüklenen çocukların genel hükümlü içindeki oranı % 8’lerde iken, bu oranın 1970’lerin ortasında % 4’lere düştüğü gözlenmektedir. Yapılan araştırmalara göre, bu düşüşün sebebinin 1974 yılında yürürlüğe giren 1480 sayılı Af Kanunu olduğu tahmin edilmektedir (Yarsuvat, 1979’dan aktaran: Yavuzer, 2018: 49).

Adalet Bakanlığı’nın yayımladığı verilere göre, 1974 affı ile 61 bin olan ceza infaz kurumlarındaki tutuklu ve hükümlü mahkûm sayısı 24 bine düşmesine rağmen, ülkemizi derinden etkileyen 1980 darbesi sonucu bu sayı yaklaşık 80 bine yükselmiştir. Lakin 1991 affı ile tekrardan 25 bine kadar düşürülen sayı sonradan 70 binlere yükselmiş ve akabinde çıkan 2000 yılı Şartla Salıverme ve Erteleme Yasası ile bu sayı ancak 50 binlere düşürülmüştür (Kaplıca, 2018). Dolayısıyla, söz konusu afları takiben cezaevi mahkûm sayısında düşüş olsa da sonraki yıllarda yaşanan toplumsal değişimler ile bu düşüş hızla telafi edilmiştir (Demirel, 2017: 135). Özetle, 1975 yılı sonrasında Türkiye’de yaşanan başta ekonomik bunalımlar olmak üzere, siyasal ve toplumsal alanda yaşanan çeşitli toplumsal dönüşümler ile çocuk suçluluğunun yükseldiği not edilmelidir.²⁴

Grafik 2’de, 2006-2016 yılları arasında Türkiye’de tutuklu ve hükümlü çocuk sayısının genel tutuklu ve hükümlü içindeki oranları verilmektedir.

²⁴ Bu bilgilerden hareketle yine de suça sürüklenen çocuk oranlarının genel hükümlüler içinde artış gösterip göstermediği tartışma konusudur. Zira ilgili dönemlere ilişkin yürürlükteki kanunlarda, suç türleri, başka bir ifadeyle hangi eylemlerin suç sayılıp sayılmayacağı, cezalandırma usulleri vb. konuların değişiklik gösterebileceği hususunun göz ardı edilmemesi, sağlıklı bir değerlendirmenin yapılabilmesi için elzemdir.

Grafik 2: Tutuklu ve Hükümlü Çocuk Sayısının Genel Tutuklu ve Hükümlü İçindeki Oranı, 2006-2016

Kaynak: CTE (t.y.).

Grafik 2’de yer alan verilere göre, genel tutuklu ve hükümlü içinde 2000’li yılların ortalarında % 3’lerde olan tutuklu ve hükümlü çocuk sayısı, özellikle 2010 yılından itibaren % 1,7 ile düşüşe geçmekte ve 2016 yılı itibari ile % 1,2 oranına gerilemektedir. Nitekim bu oranlar açısından ülkemizde çocuk suçluluğunun düştüğünü tahayyül etmek yanıltıcı olacaktır. Zira TÜİK verilerine göre, 2006 yılında ceza infaz kurumlarındaki kişi sayısı ortalama 70 bin iken bu sayı 2010 yılında 120 bine yükselmiş ve 2016 yılında ise 200 bin gibi son derece yüksek bir orana çıkmıştır. 2016’da cezaevi toplam nüfusun % 36,2’si tutuklu ve % 63,8’i hükümlü statüsündedir. Dolayısıyla, ilgili grafik okunduğunda hızla artan ceza infaz kurumları nüfusunda tutuklu ve hükümlü çocukların oranları koşut olarak düşüş göstermektedir.

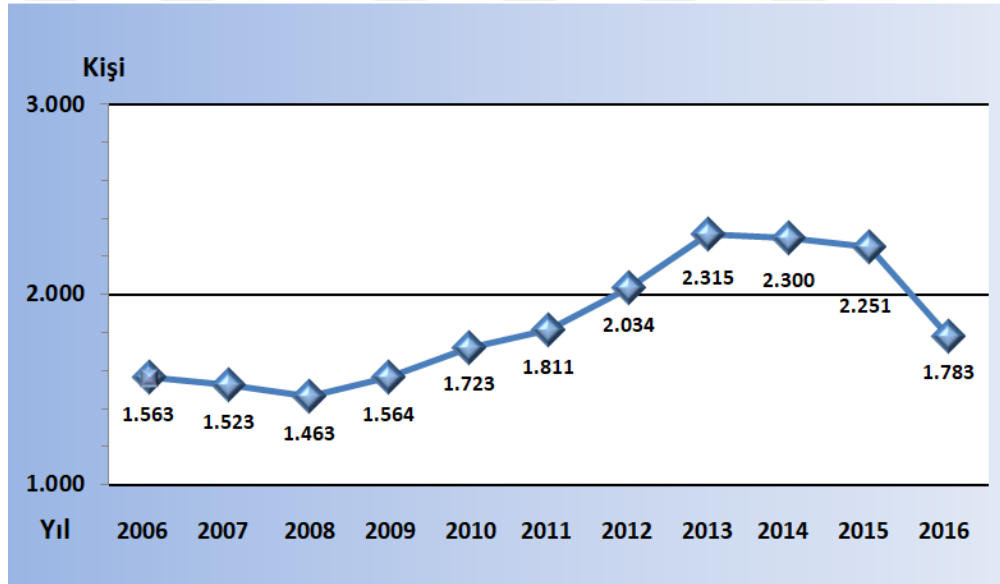
Suçta sürüklenen çocukların 2006-2016 yılları arasındaki tutukluluk ve hükümlülük statülerine ilişkin ceza infaz kurumu istatistiksel verileri incelendiğinde, 2006’da 1.794 tutuklu ve 321 hükümlü; 2007’de 2.148 tutuklu ve 539 hükümlü; 2008’de 2.075 tutuklu ve 671 hükümlü; 2009’da 2.047 tutuklu ve 632 hükümlü; 2010’da 1.584 tutuklu ve 529 hükümlü; 2011’de 1.924 tutuklu ve 410 hükümlü; 2012’de 1.583 tutuklu ve 418 hükümlü; 2013’te 1.527 tutuklu ve 451 hükümlü; 2014’te 1.522 tutuklu ve 540 hükümlü; 2015’te 1.665 tutuklu ve 729 hükümlü ve son olarak 2016’da 1.795 tutuklu ve 645 hükümlü çocuk bulunmaktadır. Buna göre, tutuklu çocuk sayısının en fazla olduğu yıl 2007 iken, 2015 yılı ise hükümlü çocuk sayısındaki artışla dikkat çekmektedir. Aynı zamanda bu verilerden de anlaşılacağı üzere, 2018 yılı toplamda 2746 suçta sürüklenen çocuk nüfusu ile on yıllık süreçteki en yüksek sayıyı ifade etmektedir (CTE, 2016).

Türkiye geneli tutuklu ve hükümlü oranları içinde cinsiyete dayalı bir ayırım yapılacak olursa, geçmişten günümüze erkek mahkûm sayısının kadın/kız mahkûm sayısından fazla olduğu

görülmektedir. Bu savımızı destekleyecek istatistiksel veriler şu şekilde özetlenebilir: 2006 yılında 68 bin erkek ve 2 bin kadın; 2010'da 116 bin erkek ve 4 bin kadın ve 2016'da 192 bin erkek ve 8 bin kadın ceza infaz kurumlarında bulunmaktadır. Bu nüfus içinde hükümlü çocukların cinsiyete dayalı sayısal değerleri incelendiğinde ise, 2006'da 498 erkek ve 15 kız; 2010'da 1.402 erkek ve 41 kız ve 2016'da 8.960 erkek ve 241 kız çocuğu ceza infaz kurumuna girmiştir. Özellikle 2012 yılı sayısal verileri ışığında, 2.978 erkek ve 91 kız çocuğunun ceza infaz kurumuna girdiği bulgusu, 2012 yılından itibaren hem erkek hem de kız çocuklarının suça sürüklenme eğilimlerinin arttığına dair bir kanıt oluşturmaktadır.

Grafik 3'te, 2006-2016 yılları arasında Türkiye'de her 100 bin çocuktan suça sürüklenen çocukların sayısal verilerine yer verilmektedir.

Grafik 3: Çocuk Nüfusunda 100.000 Kişideki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı, 2006-2016

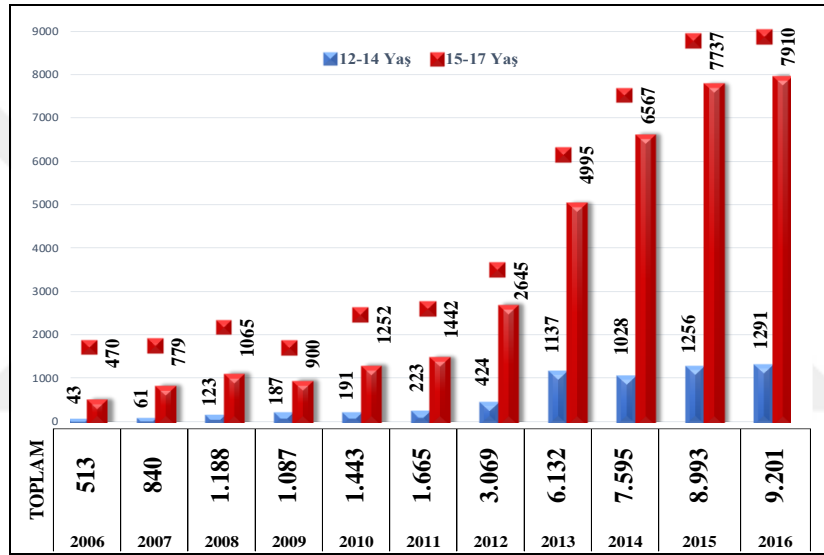
Kaynak: Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü [ASİGM], 2020.

Grafik 3'e göre, Türkiye'de her 100 bin çocuktan 2006 yılında 1.563'ü; 2007'de 1.523'ü; 2008'de 1.463'ü; 2009'da 1.564'ü; 2010'da 1.723'ü; 2011'de 1.811'i; 2012'de 2.034'ü; 2013'te 2.315'i; 2014'te 2.300'ü; 2015'te 2.251'i ve 2016'da 1.783'ü suça sürüklenmiştir (Adli İstatistikler, 2020). Buna göre, Türkiye özelinde 100 bin çocuk başına düşen ceza infaz kurumlarındaki çocuk sayısının 2006-2016 yılları arası gözetilerek değerlendirildiği bu on yıllık süreçte çocukların en fazla 2013 yılında suça sürükledikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla, 2013 yılında her 100 bin çocuktan 2.315 çocuk suça sürüklenmiştir. Çocukların en az suça sürükledikleri yıl olan 2008'den sonra ise bu sayı 2013'e kadar sürekli bir artış göstermiş ve akabinde 2016 yılına kadar tekrar bir düşüşe geçmiştir.

Aynı zamanda Türkiye’de her 100 bin kişi başına düşen ceza infaz kurumu nüfusu değerlendirildiğinde, ilk verilerin yer aldığı 2010 yılında bu nüfus 163 iken, yıllar itibarıyla sürekli artarak 2016’da 251 kişinin ceza infaz kurumunda bulunduğu kaydedilmiştir. Diğer taraftan, 12 ve daha yukarı yaştaki her 100 bin kişiden 2010 yılında 205’i ve 2016’da 311’i ceza infaz kurumunda bulunmaktadır.

Grafik 4’te, 2006-2016 yılları arasında suçun işlendiği andaki yaş grubuna göre, ceza infaz kurumuna / eğitimevine giren hükümlü çocukların sayısal verilerine yer verilmektedir.

Grafik 4: Suçun İşlendiği Andaki Yaş Grubuna Göre, Ceza İnfaz Kurumuna / Eğitimevine Giren Hükümlü Çocuklar, 2006-2016

Kaynak: TÜİK, 2006-2016.

Grafik 4’te yer alan suçun işlendiği andaki yaş grubuna göre ceza infaz kurumları ile eğitimevlerine giren²⁵ hükümlü çocuklara ait bilgiler incelendiğinde, ceza infaz kurumu ve eğitimevine giren çocuk sayısının yıllara göre artış yaşadığı görülmektedir. 2006’da hükümlü statüsünde ilgili kurumlara giren çocuk sayısının 513 olduğu görülürken, 2010’da bu sayı 1.443’e yükselmiştir. 2012 yılından itibaren bu sayılarda ciddi bir artış yaşandığı da açıkça ortaya konmaktadır. 2016 yılında ise 9.201 hükümlü çocuğun ceza infaz kurumları ve eğitimevlerine girdiği kaydedilmiştir. On yıllık dönem esas alınarak hazırlanan bu grafikte ayrıca 12-14 yaş aralığına kıyasla, 15-17 yaş aralığındaki çocukların suça sürüklenme eğilimlerinin daha yüksek olduğu gözler önüne serilmektedir.

²⁵ Hükümlü çocukların aynı yıl içinde birden fazla defa çocuk ceza infaz kurumuna ve eğitimevine girmesi veya tahliye edilmesi söz konusu olduğunda, çocuğun kuruma her girişi ve çıkışı için her defasında ayrı hesaplanma yapılmaktadır.

Ceza infaz kurumu 2006-2016 yılları arasındaki istatistiklerinden, suçun işlendiği andaki yaş grubuna göre ceza infaz kurumu ve eğitimevinden tahliye edilen tutuklu ve hükümlü çocuklara ilişkin sayısal verilere de sırasıyla değinilecek olursa, 2006'da 670; 2007'de 596; 2008'de 722; 2009'da 767; 2010'da 1.104; 2011'de 1.154; 2012'de 2.831; 2013'te 4.298; 2014'te 4.908; 2015'te 5.799 ve son olarak 2016'da 8.979 çocuk tahliye edilmiştir. Öyle ki 2006 yılından 2016 yılına kadar ceza infaz kurumu / eğitimevine giren çocuk sayısının devamlı artmasının koşutu olarak tahliye olan çocuk hükümlü sayısı da artmaktadır.

Diğer taraftan, ceza infaz kurumu ve eğitimevine çocuk yaşta (12-17 yaş grubu) hükümlü statüsünde giren çocuk sayısına ilişkin adalet istatistikleri incelendiğinde, 2012 yılında bu sayının 417 olduğu görülmektedir. Özellikle 2016 yılı itibarıyla, ilgili kurumlara çocuk yaşta hükümlü statüsünde giren çocuk sayısının 2015 yılına kıyasla % 13 artarak 982 olduğu tespit edilmiştir.

Suç türüne göre²⁶ ceza infaz kurumuna ve eğitimevine giren hükümlü çocukların sayısal verilerine ilişkin 2007-2016 yılları arası ceza infaz kurumu istatistikleri incelendiğinde, 2007 yılında ilk sırada % 42,4 ile yağma (gasp) ve ikinci sırada % 19,9 ile hırsızlık bulunmaktadır. Bu suç türlerini sırasıyla % 14,8 ile cinsel suçlar; % 8,9 ile öldürme; % 8,1 ile diğer suçlar (uyuşturucu / uyarıcı madde kullanma, satın alma veya imal ve ticareti, cebir ve tehdit, dolandırıcılık, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve öldürme girişiminde bulunma vb.) ve % 5,9 ile yaralama takip etmektedir.

2007 yılından 2010 yılına kadar olan dönemde yağma (gasp) hükümlü çocuklar arasında en fazla görülen suç türü olarak istatistiklere yansırken 2011 yılından itibaren ise hırsızlık en yaygın görülen suç türü olmuştur. Öyleyse 2011 yılı suç türüne göre ceza infaz kurumuna ve eğitimevine giren hükümlü çocukların istatistiki verilerini pekâlâ belirtmekte yarar vardır. 2011 yılında % 36,2 ile hırsızlık hükümlü çocuklar arasındaki en yaygın suç türünü teşkil etmektedir. Elbette bunu ilk olarak % 29,8 ile yağma, sırasıyla % 17,9 ile diğer suç türleri, % 11,7 ile öldürme; % 2,3 ile yaralama ve % 2,1 ile cinsel suçlar izlemektedir. Hırsızlık suçundan hüküm giyen çocukların sayısı her geçen yıl artmaktadır. Nitekim 2016 yılında hükümlü çocukların yarısı (% 49,89) hırsızlıktan dolayı ceza infaz kurumuna / eğitimevine girmiştir. Bunu takiben % 17,5'i yağma; % 15,6'sı diğer suçlar; % 14'ü cinsel suçlar; % 2,3'ü öldürme ve en düşük oranla % 0,8'i yaralama sebebiyle ilgili kurumlara girmiştir (TÜİK, 2016).

TÜİK tarafından yayınlanan, ilgili yıllar itibarıyla çocuk ceza infaz kurumuna ve eğitimevine giren hükümlü çocukların suç türleri, şahsa karşı işlenen suçlardan mala karşı işlenen suçlara yönelmiştir. Ekonomik ihtiyaçlarında bir sonucu olduğu düşünüldüğünde yaklaşık son 15 yıldır ülkemizde çocuk suçluluğu açısından en yaygın görülen suç türü “mala karşı işlenen suçlar” olarak

²⁶ Çocuk ceza infaz kurumuna ve eğitimevine giren yahut tahliye edilen hükümlü çocukların birden fazla suç işlemesi durumunda cezası en ağır olan suç türüne göre hesaplama yapılmaktadır.

tezahür etmektedir. Çocuk suçluluğunda mala karşı işlenen suçların diğer suç türlerine kıyasla artış trendi göstermesine karşılık, “şahsa karşı işlenen suçlar” ile “cinsel suçlar” hemen hemen birbirleriyle eşit oranlara sahiptir. Çocukların işledikleri suçlar arasında cinsel suçların artış eğilimi göstermesi dikkat çeken bir husustur.

Ülkemizde çocuk suçluluğunun durumuna ilişkin çeşitli istatistiksel veriler temelinde Ankara Ticaret Odası (ATO) tarafından yayımlanan *Çocuk Suçlular* raporuna göre, 2005 yılı Temmuz ayı itibarıyla, mala karşı olan suçları işleyen kesim içinde her 100 kişiden 12’si kız çocuk olmak üzere 25’inin çocuk olduğu ve bu çocukların da % 80’inin hırsızlıkla suçlandığı açıklanmaktadır. Dolayısıyla, toplam şüphelilerin % 15’i çocuk olmak üzere, bu çocukların % 87’si erkek ve % 13’ü kızdır. Şahsa karşı işlenen suçlarda ise her 100 kişiden 10’unun çocuk olduğu ifade edilmektedir. Çocuklar tarafından işlenen şahsa karşı olan suçlarda ilk sırada % 58 ile kasten yaralama yer almaktadır. Ayrıca her 100 kişiden intihara teşebbüs edenlerin 20’si; cinayet şüphelisi olanların 9’u ve ceza infaz kurumlarında bulunanların 3’ü çocuktur. Söz konusu rapora göre, ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların % 7’si okuma yazma bilmemekle birlikte, % 9’u ise yalnızca okuma yazma bilmektedir. Ayrıca ilgili kurumlardaki her 100 çocuktan % 37’si ilkokul, % 18’i ortaokul ve % 4’ü lise mezunudur. Suçun işlendiği anda herhangi bir eğitim kurumunda öğrenimlerine devam eden, başka bir deyişle, öğrenci olan çocukların oranı ceza infaz kurumlarındaki çocukların % 25’ini teşkil etmektedir (ATO, 2006; Civiloğlu, 2007: 62).

Tablo 4’te Ağustos 2017 tarihi itibarıyla, tutuklu ve hükümlü çocukların öğrenimlerine devam durumlarına dair veriler yer almaktadır.

Tablo 4: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenim Durumları, 2017

Öğrenim Türü	Devam Ettiği Öğrenim Kurumu	Sayı	Toplam
Okuma Yazma Kursu	1. Kademe Okuma Yazma Kursu	111	173
	2. Kademe Okuma Yazma Kursu	62	
Yaygın Öğretim	Açık Öğretim Ortaokulu	187	683
	Açık Öğretim Lisesi	495	
	Açık Öğretim Fakültesi	1	
Örgün Öğretim		219	219
TOPLAM			1075

Kaynak: Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği [CİSST], 2017.

Tablo 4’te yer alan 31 Ağustos 2017 tarihli verilere göre, 12-17 yaş arası tutuklu ve hükümlü çocuklardan öğrenimini sürdürenlerin sayısı okuma yazma kursuna katılan 173 çocuk da dâhil edildiğinde 1075’tir. Adalet Bakanlığı’nın açıkladığı bu istatistiklerde, açık öğretim okullarında yaygın eğitime devam eden tutuklu ve hükümlü çocukların sayısı (683) en yüksektir. Bunu ikinci

sırada örgün eğitim (219) takip etmektedir.²⁷ Okuma yazma kursuna katılanlarda ise sayıca daha fazla çocuğun (111) 1. Kademe okuma yazma kurslarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Öğrenimini sürdüren çocuk tutuklu ve hükümlülerin tüm çocuk mahkûmlara oranı ise önemli bir başka veridir. 2 Ekim 2017 tarihinde ceza infaz kurumlarında / eğitimeverlerinde 2.828 çocuk bulunmaktadır. Bu sayı dikkate alındığında, öğrenimine devam eden tutuklu ve hükümlü çocukların tüm çocuk mahkûmlara oranı okuma yazma kurslarına katılanlar da dâhil edildiğinde % 38 olmaktadır. Buna göre, suça sürüklenen çocukların yalnızca % 38'i öğrenimine devam etmektedir. Bu çocukların % 24,1'i yaygın eğitim ve % 7,7'si örgün eğitim öğrencisidir. Okuma yazma kursuna katılanların ise oranı % 6,1'dir (CİSST, 2017)

Türkiye'de çocuk suçluluğunun önlenmesinde veri tabanının oluşturulması aracılığıyla Devlet İstatistik Enstitüsü -2006 yılından itibaren Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) olarak adlandırılmakta-tarafından ilk defa 1997 yılında 27 ilimizi kapsayacak şekilde yayın haline getirilen *Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri* çalışması, ülkemizdeki çocuk suçluluğuna dair çeşitli istatistiksel veriler sunmaktadır. İlgili çalışma, 2007 yılından itibaren 81 ilimizi kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan polis ve jandarma karakolları, çocuk şube müdürlükleri ve çocuk merkezlerine bir veya birden fazla defa gelen veya getirilen çocuklar, başka bir ifadeyle her bir olay bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, çocuklar herhangi bir nedenle güvenlik birimine geldikleri veya getirildikleri andan itibaren resmi sürece konu olmaktadır. Bu süreçten itibaren ülkemizde çocuk suçluluğunun boyutu ve nedenlerini belirlemek için çocuklara uygulanan anket formları aracılığıyla toplanan bilgiler çocuk suçluluğunun son yıllarda ciddi oranda artmakta olduğunu ve bunu önleyici, koruyucu ve iyileştirici tedbirlere temel oluşturacak strateji, politika ve sistem modeline acil olarak karar verilmesi gereğini de ortaya koymaktadır (TÜİK, 2014; Topçuoğlu, 2014: 217).

TÜİK verilerine bakıldığında, 2012 yılında güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısının 245.080 olduğu ve 2013'te (273.571) bir önceki yıla nazaran bu sayının % 11.6 arttığı görülmektedir. 2013 yılında bu çocukların en yüksek oranla % 57,9'u 15-17 yaş ve % 25'i 12-14 yaş grubundadır. % 17,1'lik kesim ise 11 yaş altı çocukları kapsamaktadır. 2013 yılına dair verilere göre, bu çocukların % 68,6'sı erkek, % 31,4'ü ise kız çocuğudur. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, suç artışının özellikle 15-17 yaş aralığında yükseldiğini söylemek mümkündür (TÜİK, 2014).

²⁷ Örgün eğitim, okul ya da okul niteliği taşıyan kuruluşlarda, okul öncesi eğitim, ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğrenimi kapsayan formal bir eğitimdir. Yaygın eğitim ise örgün eğitimin dışında kalan bir diğer ifadeyle, okul dışında olan öğrenimi ifade etmektedir.

Suçta sürüklenme nedeni -kanunlar çerçevesinde suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası- ile güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayıları incelendiğinde ise, 2012 yılında bu çocukların sayıları 100.831 iken, 2013'te (115.439) bu sayı % 14,5 artış eğilimi göstermektedir. 2013 yılında bu çocukların % 88,7'si erkek ve % 11,3'ü ise kız çocuğudur. Buna göre, kız çocuklarına kıyasla erkek çocukların daha fazla suçta sürüklendiği görülmektedir. Bu çocukların isnat edilen ilk 3 suç türü ise sırasıyla şu şekilde ifade edilmektedir: Yaralama, hırsızlık ve uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak suçlarıdır. 2013 yılında suçta sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların % 41,9'u bağımlılık yapan madde kullanmaktadır (TÜİK, 2014).

2015 yılında güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısı 303.213 iken, 2016'da (333.435) bu sayı bir önceki yıla göre % 10 oranında artış göstermektedir. 2016 yılında bu çocukların en yüksek oranla % 54,8'i 15-17 yaş aralığındadır. Geri kalanların % 23,2'si 12-14 yaş aralığında iken % 21,9'u ise 11 yaş ve altında bulunmaktadır. 2016 yılına dair verilere göre, bu çocukların % 65,4'ü erkek, % 34,6'sı ise kız çocuğudur (TÜİK, 2017).

Suçta sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayıları incelendiğinde, 2015 yılında bu çocukların sayıları 118.245'dir. 2016 yılına gelindiğinde ise bu sayı 108.675'e gerileyerek bir önceki yıla kıyasla azalış eğilimi göstermektedir. Suçta sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların en çok işledikleri suçlar ise tıpkı diğer yıllarda olduğu gibi yaralama ve hırsızlık olarak sıralanmaktadır. Nitekim 2016 yılında diğer yıllardan farklı olarak en yaygın görülen 3. suç türü ise 5682 Sayılı Pasaport Kanunu'na muhalefet suçudur. Bu durumun oluşmasında Türkiye'nin son yıllarda uyguladığı göç politikasının etkili olduğu söylenebilir. 2016 yılında suçta sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların % 33,2'si bağımlılık yapan madde kullanmaktadır (TÜİK, 2017).

3.5. Çocuk Suçluluğunun Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Yeri

Suçta itilen çocuklarla ilgili adli sistemi düzenleyen kurallar vardır. Bu kurallar çerçevesinde şekillenen kurumlardan oluşan çocuk adalet sisteminde bazı temel ilkelerin söz konusu olduğu görülmektedir. Temelde "Çocuk Hakları Sözleşmesi"ne dayanan bu ilkelerin ulusal ve uluslararası hukuki metinlerde detaylı olarak ifade edildiği görülmektedir. Buradaki amaç, çocuğu toplum ile bütünleştirmek ve yeniden suç işlemesini engellemektir. Çocuk adalet sisteminde olması gereken temel ilkeler aşağıda özetlenmektedir (Akyüz, 2011: 65):

- Çocukların gelişme sürecindeki bireyler olduğu adalet sisteminin tümü tarafından kabul edilmelidir.

- Çocukların ceza yargılama sürecine mümkün olduğu kadar dâhil edilmemesi gerekir ve adli sistemin dışında sorunun çözülmesi için çabalanmalıdır.
- Çocuklarla ilgili alınacak olan önlemlerin tümünde sosyal bütünleşme ve eğitim ilkeleri esas alınmalıdır.
- Suç işleyen çocuklara uygulanacak yaptırımlarda sosyal önlemlerin ön plana çıkarılması gerekir.
- Çocukla ilgili her çeşit müdahalede onun eğitimi, kişiliği ve kişisel gelişiminin desteklenmesi beklenir.
- Çocuk ve ailesine bilgi verilmeli ve adli sürece aktif olarak katılmaları sağlanmalıdır.
- Çocuklarla ilgili yürütülen yargılamada mahremiyetin önemli olduğu bilinmeli ve özen gösterilmelidir. Ayrıca, mümkün olduğunca kısa zamanda tamamlanmalıdır.

Çocuklarla ve özelde çocuk hakları bağlamında bir dizi uluslararası düzenlemeler olmasına karşın çalışma kapsamında çocuk suçluluğu ile ilgili olanlara yer verilmektedir. Bu bağlamda, *Çocuk Hakları Sözleşmesi*; *Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kuralları* olarak nitelendirilen *Pekin (Beijing) Kuralları*; *Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri* olarak adlandırılan *Riyad İlkeleri*; *Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları* olarak isimlendirilen *Havana Kuralları*; Suça sürüklenen çocuklarla ilgili son düzenlemeleri içeren *Çocuk Koruma Kanunu* ve *Çocuk Mahkemeleri* ele alınmaktadır.

3.5.1. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk hakları ile ilgili ilk geniş kapsamlı ilkeleri içeren 26 Eylül 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi ve 20 Kasım 1959 tarihli BM Çocuk Hakları Bildirgesi'ndeki ilkeler klavuzluğunda ve BM Genel Kurulu önderliğinde hazırlanan "Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)", Pekin Kuralları da dikkate alınarak 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiş ve 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir²⁸ (Akyüz, 2000: 19; Tiryakioğlu, 2003: 15; Kepenekçi ve Akyüz, 2005: 26; Yelken, 2011b: 36). Söz konusu rehber kuralların yorumlanmasında çocuk merkezli bir yönelimin benimsenmesi gerektiği "temel ilkeler" bölümünde belirtilmektedir (Gemalmaz, 2005: 73). Özellikle 1959 tarihli bildirgedeki çocuk haklarına vurgu yapan ÇHS, taraf devletlerin çocuğun yüksek yararını gözeterek çocuk haklarına ilişkin yükümlülüklerinin belirlenmesinde rehber niteliği taşımaktadır. Bu açıdan sözleşme, bütüncül bir yaklaşımla çocukların tüm haklarının belirlenmesinde ve gözetilmesinde Çocuk Hakları Bildirgesi'ndeki ilkeleri yadsımak yerine onu tamamlayıcı bir görevi üstlenmektedir (Akyüz, 2000: 19; Cılga, 2010, 12).

²⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye'de 2 Ekim 1995 tarihinden itibaren uygulanmaya başlamıştır.

Aynı zamanda 1990 tarihinde, “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri” yani “Riyad İlkeleri” kabul edilmiştir. Bunun yanında özgürlüğünden yoksun çocukların bu süre içinde ve ardından özel koruma ve ihtiyaçları olduğundan hareket ederek “Özgürlükten Yoksun Küçüklerin Korunması Hakkındaki Birleşmiş Milletler Asgari Kuralları” kısaca “Havana Kuralları” geliştirilmiştir. Bu durumda “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ile çocuk adalet sisteminin güçlendirilmesi için “Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı”yla onaylanan temelde üç uluslararası yol gösterici metni aktarmak gerekir (Karataş, 2016: 57):

- “Pekin Kuralları (1985): Birleşmiş Milletlerin Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimine İlişkin Minimum Standart Kuralları”.
- “Riyad İlkeleri (1990): Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri”.
- “Havana Kuralları (1990): Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları”.

Tüm bu düzenlemeler sistematik ve kapsamlı bir çocuk ceza adalet yapısının geliştirilebilmesi için gereken unsurlara işaret etmektedir. Çocuk hakları, en geniş çapta, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde yer alması hasebiyle, ilgili sözleşme çocuklar açısından “Magna Carta” ya da “İnsan Hakları Yasası” olarak nitelendirilmektedir. Zira Türkiye dâhil 191 ülke tarafından kabul edilen sözleşme uluslararası bağlayıcılığa sahiptir. Diğer düzenlemeler ise ilgili sözleşmeye kıyasla tavsiye niteliği taşıyan somut kurallardır. Başka bir deyişle, çerçeve metin olan Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde öne sürülen ilkeler bu düzenlemeler ile vücut bulmaktadır (Kepenekçi ve Akyüz, 2005: 26; Atılgan, 2006: 292). Bugünün modern çocukluk anlayışı kapsamında hukuksal boyutla şekillenen en temel belgenin “Çocuk Hakları Sözleşmesi” olduğu görülmektedir. Sözleşme’nin dayandığı “modern çocukluk paradigması”, çocukların özellikle korunması gerektiği anlayışından hareketle korumacı bir yaklaşım temelinde oluşturulmuştur. Bu yaklaşım kapsamında çocukların gelecek için hazırlanması anne, baba ve devletin sorumluluğundadır. 1990’ların ardından küreselleşme ve neoliberalizm de etkileriyle postmodern çocukluk paradigmasının şekillendiği görülmektedir. Böylece özgürlükçü yaklaşım ön plana çıkmaya başlamıştır. Çocuk özgürlükçüleri, “korumadan özerkliğe, yetiştirmeden kendi kaderini belirleme” ilkesi ve “refahtan adalete” doğru evrilmiştir. Ayrıca pragmatist yaklaşımın benimsenerek, çocuğun kendisine zarar verecek bir karara yönelmesi halinde anne ve babanın devreye girmesi ve çocuğa rehberlik etmeleri gerektiği düşünülmektedir. Çocuğun katılımının yanı sıra belirli ölçülerde korumacı yaklaşımın benimsenmesinin yararlı olacağı belirtilmektedir (Erbay, 2013: 25).

“Çocuk Hakları Sözleşmesi”ndeki en temel amaç, çocukların korunabilmesi için evrensel ilkelerin belirlenmesi, onların her çeşit istismar, ihmal ve kötü muameleler karşısında korunmasıdır. Bununla beraber sözleşme, çocukların yetenek ve potansiyellerinin gelişmesini sağlayacak

programlar konusunda bir çerçevenin oluşturulmasını savunmaktadır. Böylelikle dünyadaki çocukların tümünün mutlu, doyurucu, sağlıklı ve güvenli bir hayat sürdürmesi hedeflenmektedir. “BM Çocuk Hakları Sözleşmesi” temelde dört ilke üzerine vurgu yapmaktadır:

1. Yaşam hakkı,
2. Hayatta kalma hakkı,
3. Gelişme hakkı,
4. Ayrımcılığa uğramama hakkı.

Çocuklarla ilişkili her çeşit eylem ve etkinlikte onların en yüksek faydasının gözetilmesi gerekmektedir. Ayrıca çocuğun kendini etkileyebilecek kararlarla ilgili görüş bildirme hakkı vardır (Erdoğan, 2011; Erbay, 2013: 55).

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 19. maddesi çocuğun anne ve babası tarafından “bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimal, ihmal ya da ihmalkâr muamele, ırza geçme dâhil her türlü istismar ve kötü muameleden korunmasını” vurgulamaktadır. Bunun yanında anne ve babanın bu tür suçları bildirerek “yasal, idari, toplumsal ve eğitimsel” olarak her önlemin alınması sağlanmalıdır. Sözleşmenin 24. maddesi ile çocukların tıbbi bakım, sağlık ve rehabilitasyon gibi hizmetlerden yeterli şekilde faydalanabilmeleri için taraf devletler yükümlü kılınmaktadır. Sözleşmedeki 26. madde çocukların sosyal güvenlik haklarından yararlanabilmeleriyle ilgilidir. 27. maddede ise, çocukların bedensel, toplumsal, ahlaksal ve ruhsal gelişimlerini sağlayacak hayat seviyesine ulaşmasının sağlanması şart koşulmaktadır. Bu kapsamda sonraki madde eğitim hakkına ilişkindir. Son olarak, 34. maddede çocuğun her çeşit cinsel sömürüden korunması gerektiğinin altı çizilmektedir.

2002 ve 2004 yıllarında Türk hukuk sisteminde yapılan bir takım düzenlemeler ile bu sözleşmenin gereklerinin daha uygun bir biçimde yerine getirildiği görülmektedir. Bu düzenlemeler şu şekilde ifade edilmektedir (UNICEF, 2010):

- “Ceza sorumluluğu yaşı 11’den 12’ye yükseltilmiştir.
- Özgürlüğün kısıtlanmasına alternatif olarak gözetim altında tutma sistemi getirilmiştir.
- Çocuklar hakkında verilen cezai yargı kararları azaltılmıştır.”

3.5.2. Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kuralları (Pekin-Beijing Kuralları)

“Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanmasına İlişkin Asgari Standart Kuralları” olarak adlandırılan Beijing Kuralları, BM Genel Kurulu tarafından 29 Kasım 1985 tarihinde kabul

edilmiştir. Söz konusu uluslararası düzenlemede çocukların adalet sistemi içindeki haklarının belirlenmesi ve bu hakların korunmasında gerekli önleyici tedbirlerin alınmasına yer verilmektedir. Çocuk suçluluğu ile mücadelede kapsayıcı ve yapıcı sosyal politikaların geliştirilerek çocukların topluma kazandırılmaları amaçlanmaktadır (Pekin-Beijing Kuralları, 1985).

Beijing Kuralları, bütün sosyal paydaşlar tarafından küçüklerin iyiliğinin sağlanması için yapıcı tedbirler almayı, böylece hukuk çerçevesinde çocuklara müdahale etmenin asgari düzeyde sınırlandırılmasını temel ilke olarak benimsemektedir (Balci, 2011: 23). Beijing Kuralları kapsamında “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Uluslararası Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi”yle genç insanların haklarıyla ilgili uluslararası diğer insan hakları belgelerinin dikkate alındığı belirtilmektedir. Beijing Kuralları ilk kısımda genel ilkeler aktarılmaktadır. Birinci maddede temel görüşlere yer verilmektedir. Buna göre, çocuklar yaş itibarıyla doğru yoldan sapmaya elverişli oldukları için suç oluşturabilecek koşullar iyileştirilerek onların iyi bir yaşam sürmeleri için çaba gösterilmelidir. “Çocukların refahını arttırmak amacı aile, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar yanında okullar ve diğer kurumlar da dâhil olmak üzere her kaynağın harekete geçirilerek el birliği ile çalışmalarını sağlamak için gerekli özen gösterilmeli, böylece hukukun araya girmesi olabildiğince aza indirmeli ve hukuka aykırı davranışta bulunan çocuklara etkili, hakkaniyetli ve insanca davranılması” gerektiği vurgulanmaktadır.

İkinci maddede, standart kuralların herhangi bir ayırım gözetmeden çocuk suçlulara uygulanması gerektiğinin altı çizilmektedir. Burada çocuk, suç ve çocuk suçlunun tanımına yer verilmektedir. Beijing Kuralları, 2/2(a) maddesi kapsamında çocuk, “mevcut hukuk sistemi içinde işleyebileceği bir suçtan dolayı kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken” kişi olarak ifade edilmektedir. Üçüncü maddede belirlenen kuralların yalnızca çocuk suçlulara değil, genç suçluları da kapsayacak şekilde uygulanması gerektiği ifade edilmektedir. Dördüncü madde ile çocuğun ceza sorumluluk yaşının belirlendiği alt sistemler açısından, bu sınırın çocuğun zihinsel, duygusal ve entelektüel olarak olgunluğa ulaştığı yaşın altında olması gerektiği vurgulanmaktadır. Beşinci maddede çocuk adalet sisteminin amaçları sıralanmaktadır: “Çocuk adalet sisteminde daima çocuğun iyileştirilmesi ön plana alınmalıdır ve çocuk suçlulara gösterilecek tepki hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olmalıdır.” Bu madde, hem çocuğun iyileştirilmesi hem de suçun ağırlığı ile orantılı yaptırımların uygulanması amacına hizmet ettiği için çocuk adalet sisteminin işleyişinde temel ilke olarak kabul edilmektedir. Zira bu ilke, geniş çapta, çocuklar üzerindeki sosyal kontrol mekanizmalarının da alternatif önlemler ile iyileştirilmesini beraberinde getirmektedir (Pekin-Beijing Kuralları, 1985).

Beijing Kurallarında suça sürüklenen bir çocuğun ilk gözaltına alınmasından, tutuklu yargılanmasına kadar geçen sürece ilişkin gerekli standartlar belirtilerek, çocuğun tutuklu olarak yargılanmasının en son çare olduğunun ve tutukluluk sürecinin de oldukça kısa tutulması gerektiğinin altı çizilmektedir. Burada suça sürüklenen çocukların korunma ve özel bakıma

ihtiyaçları olduğunu göz önünde bulunduran Beijing Kuralları, yargılamanın her aşamasında, çocuğun iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için güvenlik, eğitim ve iş bulma gibi çeşitli fırsatlar sağlanması için hem devletin hem de gönüllüler ve/veya gönüllü birliklerin çaba göstermeleri gerekliliğine dikkat çekmektedir (Aslan, 2012: 39-40).

Beijing Kurallarına göre, kurumsal tretman kapsamında kurumdaki çocukların hem kişisel hem de toplumsal sorumluluk duygularının geliştirilmesi ve sosyal, kültürel ve mesleki kazanımlarının sağlanması için verilen eğitim ve ıslah çalışmaları ile çocuklar üretici ve yapıcı olmak üzere toplumda etkin bir rol alabilmektedirler. Genel itibarıyla, çocuk adalet sistemi içinde çocuk haklarının ve çocuğun iyileştirilmesi gerekliliğinden hareketle, devletlerin çocuklara karşı hak ve adalete uygun yaklaşımlarını sağlayacak asgari standartlar belirlenmektedir.

3.5.3. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)

Riyad İlkeleri, BM Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihinde kabul edilmiş olup “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri” olarak da adlandırılmaktadır. Suçun ve özalde çocuk suçluluğunun ortaya çıkmadan önlenmesi adına oluşturulan genelgeçer tüm düzenlemeleri temel alan Riyad İlkeleri, bu hedefin gerçekleştirilmesinde aile, okul, medya, adalet sistemi ve toplum dâhil olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlarda bir takım düzenlemelerin yapılması gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Yelken, 2011b: 36). Özellikle burada ailenin suçun oluşmasından önce dikkate alınması gereken en önemli kurum olduğunun altı çizilmektedir. Aile bütünlüğünün korunduğu sağlıklı bir yapıya sahip ailede büyüyen çocuklar kendini geliştirme olanaklarına sahip iken olumsuz koşullarda yaşayan ve ihmale uğrayan çocuklar suçlu davranıştan kaçınma yahut kendini koruyabilme noktasında dezavantajlıdır. Buna göre, çocukların suça sürüklenme risklerini en aza indirerek sağlıklı sosyalleşme süreçlerinden geçebilmeleri için aile temel kurum olarak kabul edilmektedir (Riyad İlkeleri, 1990).

Çocuğun refahı ve geleceğine yönelik aile başta olmak üzere, düzenleme yapılan diğer alanlarda eğitim, yerel toplum ve kitle iletişim araçları olarak sıralanmaktadır. Çocuk suçluluğunun başarılı bir şekilde önlenmesinde eğitim alanında, etnik köken, dil, din, inanç temelli, politik ve psikolojik tüm farklılıklara tarafsız yaklaşımın ön planda olduğu her çocuğun kişisel ve gelişimsel özelliklerine uygun eğitim alma hakkının desteklenmesi hedeflenmektedir. Yerel toplum açısından suça sürüklenen ya da risk grubundaki çocuklara güvenli barınma koşulları başta olmak üzere, toplum temelli rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetleri verilmesi ve yardım önlemleri gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Kitle iletişim araçları ise, uyuşturucu ve alkol kullanımı, pornografi, şiddet ve sömürüyü özendirici mesajlardan kaçınarak, çocukların bu araçlar üzerindeki çeşitli kaynaklardan bilgiye erişimlerini sağlayarak topluma aktif ve eşitlikçi katılımlarını teşvik etmek gibi görevlere sahiptir (United Nations [UN], 1990).

Riyad İlkeleri’nde çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin sosyal politika geliştirilirken bilimsel araştırma çalışmalarının, ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliğinin önemli olduğu ve dayanışma içinde yürütülen tüm etkinliklerden yararlanabileceği belirtilmektedir. Nitekim burada merkezi iktidar, yerel ve ara yönetimlere de büyük iş düşmektedir. Zira kanunlar çocuğun mağduriyetini, toplumsal açıdan damgalanmasını ve suça sürüklenmesini engellemek temelinde oluşturulmalıdır. Çocuğun kuruma yerleştirilmesine son çare olarak başvurulmalı ve kurumda geçirilen sürede mümkün olduğu kadar kısa tutulmalıdır. Riyad İlkeleri’ne göre, hiçbir çocuk aşağılayıcı ve sert cezai tedbirlere maruz kalmamalıdır. Böylece çocuğun yararının, haklarının ve statüsünün korunması ve geliştirilmesi esastır (UN, 1990).

Özetle, çocuk suçluluğunun önlenmesinde aslında suçun önlenmesinde özlü bir öge olan Riyad İlkeleri, çocuğun sosyalleşme sürecine vurgu yaparak, bu süreç içinde sırasıyla “aileye, eğitim sistemine, yerel topluma ve kitle iletişim araçları”na düşen sorumlulukların altını çizmektedir. Konuyla ilişkili olarak geliştirilen sosyal politikaların da çocuğun kişisel gelişimini güvenceye alma, esenlik ve haklarının korunmasında önemli olduğu belirtilmektedir. Sonuç olarak Riyad İlkeleri suçluluğun, özelde çocuk suçluluğunun önlenmesi ve çocuk adaletine yönelik etkili yöntemlere ilişkin bilimsel çalışmaların yürütülmesinde ulusal ve uluslararası düzeylerde bilgi ve deneyim akışının sağlanması gerekliliğine işaret etmektedir (Balcı, 2011: 23; Aslan, 2012: 40).

3.5.4. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)

“Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları” olarak da adlandırılan Havana Kuralları, çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin diğer uluslararası belgeler de dikkate alınarak BM Genel Kurulu tarafından 14 Aralık 1990 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kurallar, Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne kıyasla taraf devletler için doğrudan herhangi bir bağlayıcılığa sahip olmamasına karşın gözaltında olan ya da tutuklu bulunan çocukların yüksek yararının korunmasında temel öneme sahiptir (Tomanbay, 2011: 29).

Özgürlükten yoksun bırakma ile ifade edilmek istenen, “(...) bir kimsenin yargısal, idarî veya başka bir kamu makamının kararıyla tutulması, hapsedilmesi veya bu kimsenin kendi iradesiyle çıkamadığı resmî veya özel bir nezaret yerine konulması (...)”dır (Havana Kuralları, 1990).

İnsanlar hakları ve temel özgürlükler başta olmak üzere, Havana Kuralları (1990) açısından bir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması, son takdirde başvurulabilecek bir tedbir olmalıdır. Bu tedbirin süresi ise mümkün olduğu kadar asgari düzeyde tutulmalıdır. Sınırlı bir süreliğine gözaltında olan ya da tutuklu bulunan, bir diğer ifadeyle, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların bireysel, sosyal, kültürel ve ekonomik vb. temel hakları güvence altına alınır ve bu süreçte masum olarak kabul edilerek özgürlüklerinden mahrum edilemezler. Dolayısıyla, gözaltı veya tutukluluk sürecinin

çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması ve çocuğun toplumsal katılımının artırılması amacına hizmet eden Havana Kuralları, kurumda geçirilen süre ve sonrasında çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının desteklenmesi ve haklarının güvenceye alınması gerekliliği üzerinde durmaktadır.

Gerek Çocuk Hakları Sözleşmesi gerekse Pekin-Beijing Kuralları, Riyad İlkeleri ve Havana Kuralları gibi düzenlemelerin yahut belgelerin tümünde çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin devletin kapsamlı bir çocuk ceza adalet politikası geliştirerek çocukların kanunlarla karşı karşıya gelmesini önleyici bir dizi tedbir alma yükümlülüğüne işaret edilmektedir.

Devlete atfedilen bu yükümlülüklerin daha iyi anlaşılabilmesi için ceza adalet sisteminde çeşitli etkilere yol açan toplumsal savunma hareketinin öncülerinden Filippo Gramatica'nın fikirlerine burada yer vermek konunun daha iyi anlaşılabilmesinde fayda sağlayacaktır. Gramatica *Toplumsal Savunma İlkeleri* adlı ünlü eserinde hem devletin hem de toplumun bireye karşı görevleri üzerinde ısrar etmekte ve devletin “cezalandırma hakkı”na karşılık “toplumsal savunma hakkı”nı ödev olarak üstlendiğinden bahsetmektedir. Buna göre, bir eylem kendisi suç teşkil ettiği için değil; toplumsal yaşama karşıtlık oluşturması sebebiyle adalet sisteminin konusu olmaktadır. Böylece suç toplumsal bir olgudur. Ancak toplumun savunulması bireyin cezalandırılmasıyla sağlanamaz. Toplumsal savunma yetkisine sahip olan devletin başlıca amacı bireyin iyileştirilmesi ve suça sürüklenmesine yol açan sebeplerle savaşarak bunların önüne geçilmesi yoluyla topluma kazandırılmasıdır (Gramatica, 2005: 34, 109-110). Bu kabuller ışığında günümüz çocuk ceza adalet sisteminin şekillendiğini ve devletin sorumlulukları ve işlevinin yeniden belirlendiğini açıkça söylemek mümkündür (Atılğan, 2006: 293-294).

3.5.5. Çocuk Koruma Kanunu

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, belli kanunlarda değişiklik yapılması zorunlu duruma gelmiştir (Mermut, 2006). Özellikle “Türk Ceza Kanunu (TCK), Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu (CGTİHK)”nun yenilendiği görülmektedir. Bu süreç içinde çocuklar ile ilişkili yargılama usullerinin düzenlendiği “2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun²⁹” yürürlükten kaldırılmış ve yerine yeni “TCK, CMK ve CGTİHK” ile uyumlu duruma getirilen “5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu” yürürlüğe girmiştir.

²⁹ 7 Kasım 1979 tarihinde kabul edilen ve 21 Kasım 1979'da Resmi Gazetede yayımlanan Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun ile suça sürüklenen çocuğun doğrudan kuruma yerleştirilmesini önlemek amacıyla “gözetim” ve “şartlı erteleme” tedbirleri getirilmiştir. Böylece şartla salıverilmiş olan çocuğun bu süre zarfında kurum gözetimine girmesinin ve suça sürüklenmesinin önlenmesi için başta ailesi olmak üzere pedagoğ, sosyal hizmet uzmanı ve psikolog gibi uzmanların gözetiminde meslek ve sanat öğreniminin sağlanması amaçlanmaktadır (Çoban, 2012: 99-100).

TBMM tarafından 3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen ve 15 Temmuz 2005'te Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu'nda, geniş çapta, korunmaya muhtaç ve suça sürüklenen çocuklara ilişkin hükümlere yer verilmektedir. Bu kanuna göre korunmaya muhtaç çocuk, “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru (...)” olarak tanımlanmaktadır (ÇKK, 2005: madde 3/1). Suça sürüklenen çocuk ise çalışmanın daha önceki bölümlerinde de ifade edildiği gibi kısaca hukuken suç sayılan bir eylemden dolayı güvenlik tedbirine maruz kalan çocuğu ifade etmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nda “korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek” amaçlanmaktadır. Kanunun kapsamının ise, bu çocuklara ilişkin alınması gereken tedbirler ile onlara uygulanacak olan güvenlik tedbirlerinin usul ve esasları, çocuk mahkemelerinin kuruluş amacı ve yetkilerine dair geliştirilen bir takım hukuki düzenlemeleri içerdiğini söylemek mümkündür (ÇKK, 2005: madde 1-2).

Kanunda “suçlu çocuk” kavramı yeni bir yaklaşım ile ele alınmakta ve “çocuğun suça sürüklendiği” kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda, çocuklar suç işleyen azınlık bir suçlu değil, suça sürüklenen mağdur konumundadırlar. Sonuç olarak da suça sürüklenen çocuğun cezalandırılmasından ziyade korunması esas alınmaktadır (Balo, 2005: 62). Kanunda yer alan 4. madde uygulamada “çocuk haklarının korunması”na ilişkin öngörülen temel ilkelerin sayıldığı maddedir. 5. maddede koruma ilişkin alınacak tedbirlerin; “çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma (...)” gibi tedbirler olduğu ifade edilmektedir. Devamında ise söz konusu tedbirlerle ilgili yetki ve uygulama konularına yer verildiği görülmektedir. Öyle ki bu tedbirlerin yerine getirilmesi ile ilgili olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve yerel yönetimler, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, kamu kurum ve kuruluşlarından söz edilmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nda “suça maruz kalan, ihmal ve istismar edilen, sokakta yaşayan, başıboş dolaşan ve terk edilen çocuklar” ile suça sürüklenen çocuklar tek bir sosyal problem mağdurları şeklinde değerlendirilmekte ve çözümün bütün çocuklar için benzer olduğu fikri öne sürülmektedir (İçli, 2009: 36). Sorun yaşayan çocukların tümünün yaşamlarının iyileştirilebilmesi için sosyal çalışma, psikoloji, pedagoji, sosyoloji ve çocuk gelişimi gibi farklı disiplinlerden ve çeşitli uzmanlardan faydalanılması gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Özetle, Çocuk Koruma Kanunu açısından çocuk suçluluğu, çocukların sokakta yaşamaları veya çalışmaları ile suç mağduru olmaları arasında ilişki kuran hukuki açıdan ortak bir sosyal sorun şeklinde değerlendirilmektedir.

3.5.6. Çocuk Mahkemeleri

Çocuk mahkemeleri, Dünya’da ve Türkiye’de suç işlediğinden şüphe duyulan çocukların yargılanması, söz konusu çocukların korunmasıyla topluma kazandırılması için önlem alma amacıyla kurulmuştur. Çocuk mahkemelerinin çocuğun fiziksel, psikolojik, eğitimsel ve duygusal ihtiyaçlarını ön plana çıkardığı aktarılmaktadır. Çocuk mahkemeleri ile suçlu çocuğun cezalandırılması yerine çocuğun topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Barker (1999: 85) çocuk mahkemelerini “suçlu, bağımlı veya ihmal edilmiş çocukların yargılanmasını gerçekleştiren bir kanun mahkemesi” olarak tanımlarken; Tomanbay (1999: 50) ise “suç işleyen çocukların yargılandığı, yargıç ve savcısının özel eğitimden geçirildiği, sosyal çalışmacının çocuğun durumu üzerine rapor vererek yargılamayı yönlendirebildiği özel bir mahkeme” şeklinde tanımlamaktadır.

İlk çocuk mahkemesinin 1878’de Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin Massachusetts eyaletinde kurulduğu kaydedilmiştir. 1889 yılından itibaren Illinois başta olmak üzere diğer eyaletlerde kurulan mahkemeler de bunu izlemiştir. Avrupa’daki çocuk mahkemelerinin ise 1903’ten itibaren kurulmaya başlandığı görülmektedir (Bal, 2004: 60).

Türkiye’deki çocuk mahkemeleri ile ilgili ilk önemli kazanım 1982 yılında yürürlüğe giren 2253 sayılı “Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun” olmuştur. Nitekim bu kanuna ilişkin ilk tasarılar 1945 yılına dayanmakta iken, kanun ancak 1979 yılında kabul edilmiş ve zaman içinde yaşanan bazı önemli değişimler ile birlikte yürürlük tarihi ertelenmiştir. Zira bu kanunun Türkiye’de işlerlik kazanmasında Dünya Sağlık Örgütü’nün 1979 yılını Dünya Çocuk Yılı olarak ilan etmesinin de büyük etkileri olduğu ifade edilmelidir.

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun 2005’te yürürlükten kaldırılmıştır. Bununla beraber, günümüzde çocuk mahkemeleriyle ilgili hükümlerin “Çocuk Koruma Kanunu”nun üçüncü kısmında yer aldığı görülmektedir. Tek hâkimin yer aldığı çocuk mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin kanunda şu ifadeye yer verilmektedir: “Bu mahkemeler her il merkezinde kurulur. Ayrıca, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun olumlu görüşü alınarak kurulabilir.” (1979: madde 25). Adli teşkilatın olduğu yerleşim birimlerinin tümünün yerine kanunen il merkezleri ile iş yoğunluğunun gerektirdiği belirli ilçe merkezlerinde çocuk mahkemelerinin kurulması zorunlu tutulmuştur. Çocuk mahkemeleri asliye ve sulh ceza mahkemelerinin görev alanına giren davalarla ilgilenirken; çocuk ağır ceza mahkemeleri ise ağır ceza mahkemelerinin sorumluluğunda olan davalara bakmaktadır (Bal, 2004: 75).

Çocuk mahkemeleri uygulamalarındaki temel amacın “çocuğun yüksek yararı” ilkesinin gözetilerek yargılama ve ifade alma süreçlerinin gerçekleştirilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Çocuğun şayet varsa ihtiyacı doğrultusunda destekleyici ve koruyucu tedbir kararlarından

faaydalanması sağlanmaktadır. Türkiye’deki uygulamalarda, çocuklarla ilgili hukuksal süreçlerin başlatılması için çocuğun yaş aralığına önem verilmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (2004: madde 31/1)’na göre Türkiye’deki çocuklar için cezai müeyyide yaşının 12 olarak belirlendiği görülmektedir. 12 yaşını doldurmadan bu çocuklara yalnızca yaşına uygun güvenlik tedbiri uygulanabilir. İlgili kanunun 31/2 maddesi gerekçesinde, 12-15 yaş aralığındaki “ocuğun suçun hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilecek durumda olup olmadığına ilişkin bilgi, sosyal çalışma görevlileri tarafından yerine getirilecek olan çocuğun sosyal ve eğitim, psikolojik ve ekonomik durumu dikkate alınarak oluşturulacak rapor bağlamında hâkim tarafından verilecek karara göre” oluşturulur. Aynı zamanda 12-15 yaş aralığında işlenen suçun müebbet hapis cezasını gerektirdiği durumlarda cezai yaptırımın süresi 9-11 yıl iken; bu süre ağırlaştırılmış mebbette 12-15 yılı kapsamaktadır. Hükmü kesinleşen cezalar yarıya düşürüldüğünde ise her suç için verilecek hapis cezası azami 7 yıl olmaktadır. Öte yandan 31. maddenin 3. Fıkrası incelendiğinde, 15-18 yaş aralığında işlenen suçun müebbet hapis cezasını gerektirdiği durumlarda cezai yaptırımın süresi 12-15 yıl iken; ilgili süre ağırlaştırılmış mebbette 18-24 yıl aralığına yükselmektedir. Bununla birlikte, hükmü kesinleşen cezalar da yarıya düşürüldüğünde her suç için verilecek hapis cezası azami 12 yıl ile sınırlıdır. Son olarak kanunda 33. maddeye göre, 15 yaşından kk olan dilsiz ve sağırların da cezai müeyyidesi bulunmamaktadır.

Genel uygulamalarda ise 15 ile 18 yaş arasında suça sürüklenmiş çocuklarla ilgili sosyal inceleme raporunun 12 ile 15 yaş aralığındaki çocuklara göre daha az istenilmesiyle birlikte; hâkimin veya dava henüz açılmamış ise savcının isteği üzerine “sosyal inceleme raporu” 15 ile 18 yaş aralığındaki çocuklar için de aldırılabilir. Böylece “suça sürüklenmiş veya suç mağduru” olan çocukların koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarından yararlandırılması söz konusudur (Erk ve Akbaş, 2012: 144).

3.6. ocuk Suluğuna İlişkin Eğitim Kurumları

Türkiye’de suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasına ilişkin araştırmanın önceki bölümlerinde ifade edildiği gibi ilk olarak hukuksal düzlemde çeşitli tedbirler alınmıştır. Ülkemizde öncelikle 1990 tarihli ocuk Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşmeden on beş yıl sonra yürürlüğe giren uluslararası ilkeleri temel alan çok disiplinli bir çalışma anlayışına sahip olan ocuk Koruma Kanunu ile ocuk adalet sistemi ciddi bir ivme ve gelişim kaydetmiştir. 2005 yılında Adalet Bakanlığı kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyondan sorumlu iken (KK, 2005: madde 45), 2011 yılında yapılan düzenleme ile koordinasyon sorumluluğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na -21 Nisan 2021 tarihinden itibaren “Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” olarak adlandırılmakta- verilmiştir. Bunun yanı sıra, yine aynı süreçte ocuk mahkemelerinin sayısında da ciddi bir artış yaşanmış ve bu mahkemelere de sosyal çalışma görevlileri atanarak ocuk adalet sisteminin koruyucu yapısı glendirilmiştir. Görüldüğü üzere, KK çok disiplinli ve çok aktörlü bir sistemi beraberinde getirmektedir. Ancak ilgili kanunun uygulanabilirliği hususunda, 2005 yılından itibaren süregelen

birtakım yanlış uygulamalar neticesinde suça sürüklenen çocukların haklarının korunması başarısızlığa uğramaktadır. Bu nedenle, suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonuna ilişkin hukuki alanda yapılan son gelişmeler incelendiğinde, *önleyicilik (erken tanı)*, *yeniden eğitim* ve *izleme çalışmaları* olmak üzere üç farklı tedavi yöntemi geliştirilmiştir (Yavuzer, 2018: 244). Bu tedavi süreçleri içinde suça sürüklenen çocukların yeniden eğitimi konusu dikkat çekmekte ve araştırma kapsamında ele alınmaktadır. Zira diğer iki tedavi sürecinin işlerliği hususu henüz belirsiz olsa da yeniden eğitim çocukların kurumda kaldıkları süreci kapsadığı için gözlemlenebilir ve ölçülebilir bir niteliğe sahiptir.

Suçta sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasında yeniden eğitim özel bir öneme sahiptir. *Yeniden Eğitim* kavramı ile ifade edilmek istenen “(...) çocuk ya da gençlik suçluluğunun, salt hukuksal bir sorun olmayıp, daha çok psiko-pedagojik ve sosyal içerikli bir sorun olduğu (...)” gerçeğidir. Zira çocuk suçluluğu, gerek tür gerekse nedenleri açısından yetişkin suçluluğundan ayrı olarak ele alınması gereken önemli bir sorundur. Bu sorunun giderilmesinde çocuk adalet sisteminin görevi çocukların suça sürüklenmesine sebep olan risk faktörlerinin belirlenmesi yoluyla çocuk suçluluğuna ilişkin önleyici ve koruyucu politikalar geliştirerek onları topluma yeniden kazandırmaktır. Yeniden eğitim, suça sürüklenen çocukların sapma davranış eğilimlerine sahip oldukları için topluma uyum sağlamada başarısız olduklarını göstermekte ve onları bu uyumsuzluğa sürükleyen olumsuz çevresel koşulların ortadan kaldırılmasında toplumsal örgütlenme yoluyla çaba harcanması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Böylece yeniden eğitimin amacı, “bireyi sadece anti-sosyal dürtülerden arındırmak değil, aynı zamanda onu anti-sosyal davranışa iten kötü çevresel koşulları ortadan kaldırmak yoluyla çocuğun topluma uyumunu sağlamaktır.” (Yavuzer, 2018: 243-244, 249). Bu amacın gerçekleştirilmesi için çocuk ceza infaz kurumları ve eğitimevleri kurulmuştur. Dolayısıyla, suça sürüklenen çocuklar için özel olarak oluşturulan bu kurumların da doğrudan veya dolaylı olarak çocuk ceza adalet sistemi içinde görevleri vardır.

3.6.1. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu

Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun (2004: madde 11)’a göre, tutuklu yargılanan çocukların ve/veya disiplin cezası vb. nedenlerle çocuk eğitimevlerinden gelen hükümlü çocukların kaldıkları, eğitim ve öğretime dayanan, iç ve dış güvenlik görevlileri olan kurumlar olarak aktarılmaktadır. 11 maddenin 2. fıkrasına göre, cinsiyetleri ve fiziksel gelişimleri dikkate alınan 12-18 yaş aralığındaki çocuklar çocuk kapalı ceza infaz kurumlarının birbirlerinden ayrı bölümlerinde barındırılmaktadırlar. Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarının bulunmadığı illerde ise, çocuklar kapalı infaz kurumunun yetişkinlerden ayrı olarak kendileri için oluşturulan özel bölümlerine yerleştirilmektedirler.

Ceza infaz kurumlarının temel fonksiyonları çocuklar açısından değerlendirildiğinde, onların eğitim almaları ve belli becerileri kazanmalarına yönelik olarak düzenlenmektedir. Böylece,

toplumsal norm ve değerlerin dışında cezalandırılan çocukların eğitim ve öğretim faaliyetleriyle topluma uyumlu duruma getirilmesi, sorumluluk almaları, toplumdaki değer ve normlara karşı saygılı olmaları sağlanmaktadır (Erbay, 2017: 27).

“Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü (CTE)” çocuk kapalı ceza infaz kurumlarıyla ilişkili olarak bu kurumların kaloriferli olduklarını, kütüphane, dersane, mutfak, yemekhane, çamaşırhane ve terapi salonları gibi bazı amaçlara hizmet eden yerler olduklarını belirtmektedir. Bu kurumların fiziki yapılarına ilişkin ek olarak odaların ortak bir alana açıldığı ünite sistemi söz konusudur. Ünitelerdeki oda sayısı ise genellikle 8 ila 10 arasında değişmektedir. Çocukların odalarında kamera bulunmamakla birlikte, ünitelerde camlı bölme arkasındaki infaz koruma memurları (gardiyan) tarafından ortak yaşam alanları ve koridorlar devamlı izlenmektedir (Atıcı, (t.y.): 14-15)

Bu kurumlarda çocuk mahkemeleri tarafından tutuklanan ve yargılamaları süren çocukların barındırıldığı görülmektedir. Adalet Bakanlığı verilerine göre, Türkiye’de 2021 yılı itibarıyla, Ankara, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri ve Mersin illerinde olmak üzere toplamda 7 çocuk kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır (CTE, 2021).

3.6.2. Çocuk Eğitimevi

Türkiye’de ilk çocuk eğitimevi hükümlü çocukların barındırılması, cezalandırılması ve topluma kazandırılması amacıyla, 1937 yılında Edirne’de çocuk ıslahevi -günümüz adıyla eğitimevi- olarak kurulmuştur. Daha sonra kurum Ankara’ya taşınmıştır. Takip eden yıllarda ise İzmir ve Elazığ illerinde de ıslahevleri açılmıştır (Atıcı, (t.y.), 9; Yavuzer, 2018: 256).

Günümüzde ıslahevi yerine “eğitimevi” kavramının kullanıldığını tekrardan belirtmek gerekir. Çocuk Eğitimevleri, özgürlüğü bağlayıcı bir ceza almış olan hükümlü çocuklara ilişkin oluşturulan yaptırımların, çocukların eğitilmesi, meslek edinmesi ve yeniden toplumsallaşması amaçlarına uygun hareket eden tesisler olarak ifade edilmektedir (CGTİHK, 2004: madde 15). Hükümü kesinleşmiş olan çocuklar çocuk eğitimevlerinde barınmaktadırlar. Söz konusu kurumlar, “çocuk kapalı ceza infaz” kurumlarından farklıdırlar. Burada firar karşısında herhangi bir engel bulunmamaktadır. Kurum güvenliği ise iç güvenlik görevlileri aracılığıyla sağlanmaktadır (Erbay, 2017: 27).

Yargılamanın sonunda cezası kesinleşen 12 ile 18 yaşları arasında bulunan hükümlü çocukların, çocuk eğitimevlerinde kaldıkları görülmektedir. CGTİHK 15. maddesinin 2. fıkrası incelendiğinde, kuruma girişin ardından hükümlü çocuklar 18 yaşını doldurmuş olsalar bile kurum içinde yahut dışında herhangi bir eğitim ve öğretim kurumuna devam ediyorlarsa cezaevi / eğitimevi idaresinin uygun görmesi halinde çocukların eğitim ve öğretim programlarını tamamlamaları için 21 yaşını dolduruncaya kadar kurumda kalmalarına müsaade edilmektedir.

Adalet Bakanlığı (2021) verilerine göre, Türkiye’de 4 çocuk eğitimevi vardır. Bu kurumlar Ankara, Elazığ, İstanbul ve İzmir illerinde bulunmaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün çocuk eğitimevlerine ilişkin verdiği bilgilere göre, bu kurumlar 150 ile 625 çocuk barındırabilecek kapasiteye sahiptir. Çocuk kapalı ceza infaz kurumları gibi kaloriferli olan eğitimevlerinde, yemekhane, yatakhane, tam teşekküllü mutfak, soğuk hava deposu, bulaşıkhanesi, çamaşırhane ve revir gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik alanlar bulunmakla birlikte, berber, kütüphane, sinema ve konferans salonu, spor alanları ve meslek kazanımına yönelik iş atölyelerinin mevcut olduğu aktarılmaktadır (CTE, 2021).

Yargılama aşamasının sonunda hüküm giyen ve hürriyeti bağlayıcı ceza alan çocuklar; 2021 yılı itibarıyla, Türkiye’de bulunan 4 çocuk eğitimevinden ya da 7 çocuk kapalı ceza infaz kurumundan birine gönderilmektedir.

Çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlü çocukların üç ayda bir evlerini ziyaret etme hakları vardır. Aynı zamanda bu çocuklar, istedikleri zaman kurum telefonlarından telefon kartları olduğu müddetçe arama yapabilmektedirler. Nitekim çocuk ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların ise yalnızca hafta 10 dk. telefonla görüşme hakları bulunmaktadır. Pek tabii ailelerini ziyaret edebilmeleri mümkün değildir (Şekerci, 2019: 11). Zira kurumsal organizasyon bakımından çocuk kapalı ceza infaz kurumlarının yetişkin ceza infaz kurumlarından neredeyse tek farkı her çocuğun kendisine ait bir odaya sahip olmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiş olmalarıdır. Gerek çocuk ceza infaz kurumları gerekse çocuk eğitimevleri tutuklu ve hükümlü çocuklar için özel olarak oluşturulduklarından bu kurumlarda çocuklar tek kişilik, içinde lavabo ve banyosu olan odalarda kalmaktadır (Atıcı, (t.y.), 12, 14).

Çocuk eğitimevlerinde bulunan çocukların örgün ve yaygın eğitimden yararlanmaları sağlanırken; çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların yaygın eğitime devam etme hakları bulunmaktadır. Eğitimevlerinde ve çocuk ceza infaz kurumlarında, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, öğretmen ve din görevlisi görev yapmaktadır (Atıcı, (t.y.), 12).

3.7. Çocuk Suçluluğuna İlişkin Eğitim ve İyileştirme Faaliyetleri

Çocuk adalet sistemindeki temel amaç çocukların özel durumları dikkate alınarak buna uygun muamele edilmesi, her durumda faydalarının gözetilmesi, korunmaları ve adalet mekanizmasındaki yıpratıcı süreçlerden fazla etkilenmemelerinin sağlanmasıdır. Uluslararası standartlar açısından çocuk adalet sisteminde daima “çocuğun iyileştirilmesi” ön plana alınmaktadır. Suça itilen çocuklara gösterilecek olan tepkinin hem suçun hem de suçlunun içindeki şartlarla orantılı olması beklenmektedir (Akyüz, 2013: 79).

Çocuk suçluluğuna ilişkin ceza infaz kurumları ve eğitimevlerinde yürütülen eğitim ve iyileştirme çalışmaları, eğitim ve öğretim faaliyetleri; iyileştirme faaliyetleri ve sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler olmak üzere üç farklı biçimde ele alınmaktadır (CTE, 2020):

- *Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri:* Örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir. Tutuklu ve hükümlü çocukların örgün eğitimden faydalanmaları çocuk kapalı ceza infaz kurumları ile eğitimevleri açısından farklılık arz etmektedir. Çocuk kapalı ceza infaz kurumları açısından değerlendirildiğinde, şayet çocuk örgün eğitime devam ederken tutuklanmış ise diğer bir ifadeyle, çocuğun tutuklu yargılandığı süreçte öğrenim hakkının saklı kalması için okulu ile yapılan resmi yazışmalar neticesinde kaydının dondurulması ve sınava girebilme hakkını kazanması sağlanmaktadır. Bu kapsamda kapalı kurumlarda örgün eğitime devam eden çocuklar yalnızca okul senatosunun kararına bağlı olarak kolluk kuvvetleri nezaretinde sınavlarına katılabilirler.³⁰ Dolayısıyla, çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan çocuklar okula gitmedikleri için aktif bir örgün eğitim almamaktadırlar. Onların örgün eğitim alma durumları yalnızca okul sınavlarına katılmaları ile ilişkilendirilmektedir. Aksine çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlü çocuklar ise eğitimlerine okulda yüz yüze devam edebilme imkânına sahiptirler. Yaygın eğitim kapsamında; öncelikle okuma yazma bilmeyen tutuklu ve hükümlü çocuklara kurum içinde 1. ve 2. kademe okuma yazma kursları verilmektedir. Okuma yazma bilen çocukların ise Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesindeki açık öğretim ortaokulu ve liselerinde öğrenim görme hakları vardır. Yaygın eğitim öğrencisi olan çocuklar kurum içinde sınavlarına girmektedirler. Aynı zamanda ceza infaz kurumları ve eğitimevlerinde bulunan çocukların ilgi, yetenek ve taleplerine uygun iş ve meslek kazanımını sağlamak için devamlı katılabilecekleri iş ve meslek kursları bulunmaktadır. Bununla birlikte, kütüphane çalışmalarına da önem verilmektedir. Söz konusu kurumlarda eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesinde yetkili olan birim eğitim servisidir. Tutuklu ve hükümlü çocukların tüm eğitim ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar eğitim servisi tarafından yürütülmektedir. Eğitim servisi tarafından hazırlanan yıllık eğitim planı ceza infaz kurumu eğitim kurulu onayına sunulur. Kurul tarafından uygun görülen faaliyetler ise eğitim servisi tarafından düzenlenerek uygulanır ve kazanımları değerlendirilir. Eğitim servisinde görev alan kurum öğretmenlerinin yapacağı ilk görüşmeyle tutuklu ve hükümlü çocukların kuruma geldikleri andan itibaren eğitim ve mesleki durumları tespit edilir. Böylece kurum öğretmenleri tahliye edilene kadar olan süreçte çocuk için gerekli olan tüm eğitim programlarını hazırlamakla ve kurul onayı doğrultusunda uygulamakla yükümlüdür.

³⁰ Sınav merkezi olan kapalı ceza infaz kurumlarındaki tüm mahkûmlar Milli Eğitim Bakanlığı, Ölçe, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) ve Açık Öğretim Kurumları tarafından düzenlenen sınavlara hapisanelerde katılma hakkına sahiptir (CTE, 2021).

Eğitimler; halk eğitim müdürlükleri, mesleki eğitim merkezi müdürlükleri, üniversiteler, belediyeler, ticaret ve sanayi odaları, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ile günümüz koşullarına uygun olarak iş birliği halinde açılmaktadır.

- *İyileştirme Faaliyetleri:* Çocuk ceza infaz kurumlarında ve eğitimevlerinde çocuğa, gerekli görüldüğünde ailesine ve çocukla ilgilenen personele yönelik olmak üzere yürütülen bireysel görüşme ve grup çalışmalarını kapsamaktadır. Bu faaliyetler psiko-sosyal yardım servisleri tarafından yürütülmektedir. Sosyal hizmet uzmanı (sosyal çalışmacı) ve psikologların bulunduğu psiko-sosyal yardım servisi faaliyetleri genel olarak incelendiğinde, öncelikle tutuklu ve hükümlü tanıma faaliyetleri, çocuk ve aileye yönelik bireysel çalışmalar ve grup çalışmaları kapsamındaki iyileştirme çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Kuruma yeni gelen tutuklu ve hükümlü çocuklarla ilk görüşme psiko-sosyal yardım servisinde çalışan personel tarafından yapılır. Bu görüşme çocuğun kuruma girdiği andan itibaren azami ilk 3 gün içinde yapılmakta ve görüşme sonucunda elde edilen bilgiler -varsa psikolojik rahatsızlıklar, görülen tedaviler, madde bağımlılık durumu ve sosyo-demografik bilgiler- tutuklu-hükümlü tanıma formuna kaydedilmektedir. Psiko-sosyal servis, çocuğun kendisiyle ve çevresiyle olan ilişkilerindeki güçlüklerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olarak psikolojik ve sosyal fonksiyonlarının gelişiminin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla bireysel ve grup çalışmaları kapsamında, tutuklu ve hükümlü çocuklarla çalışan cezaevi personelinin mesleki anlamda yeteneklerinin gelişimi ve farkındalıklarının artırılması amacıyla personel, kurumda bulunan çocuklar ve onların ailelerine yönelik olarak ARDIÇ Psiko-Sosyal Destek ve Müdahale Programı geliştirilmiştir. ARDIÇ, çocuk odaklı bir hizmet içi eğitim programıdır. Kurumların psiko-sosyal yardım servisindeki görevli personel tarafından uygulanan bu program kapsamında; Genel Bilgiler ve Yaklaşım İlkeleri; Kişisel Gelişim; Kişilik Gelişimi; “Buradayım” Güvenli Davranış; Aile Eğitimi; İyiye Doğru Öfke Kontrol; Cinsel İstismara Yaklaşım; İnfaz ve Koruma Memurlarına Yönelik Psiko-Sosyal Bilgilendirme ve Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Programı olmak üzere 9 ayrı program geliştirilmiştir.
- *Sosyal, Kültürel ve Sportif Faaliyetler:* Çocuk ceza infaz kurumlarında ve eğitimlerinde yürütülen sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler kapsamında konser, sinema ve tiyatro gösterimi, sergi, tören ve anma programı, seminer, konferans, münazara, bilgi yarışması ve sportif turnuvalar düzenlenmektedir. İlgili kurumlarda gerçekleştirilmekte olan bu faaliyetler kurum eğitim servisi tarafından planlanmakta; çocuğun topluma kazandırılması amacına yönelik eğitim-öğretim faaliyetleri ve iyileştirme faaliyetleri ile eşgüdümlü olarak yürütülmektedir.

Kapalı kurumlarda bulunan çocuklarla ilgili gerçekleştirilen eğitim ve iyileştirme faaliyetleri, eğitimevlerinde de uygulanabilmektedir. Açık kurumlar olan eğitimevlerindeki çocuklar, toplumda her çeşit eğitim ve öğretim faaliyetlerinden diğer arkadaşları gibi faydalanabilmektedirler. Ceza ve

Tevkifevlerine bağılı bazı kurumlarda psikolojik ve fiziki tedavi ve yeniden sosyal entegrasyona yönelik, sağıık servisi gibi birimler bulunmaktadır (Bardak, 1996: 272). Çocuk suçluluğu gerek sebepleri, gerekse çeşitleri bakımından yetişkin suçluluğundan yalnızca ayrılmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda suça sürüklenen çocukların iyileştirme çalışmalarının da yetişkinlere göre daha hızlı ve başarılı sonuç verdiği aktarılmaktadır (Yavuzer, 2018: 244).

Türkiye’de 1979 yılında Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesiyle birlikte, ıslahevlerinde eğitim, atölye çalışmaları, meslek eğitimi, sosyal grup çalışmaları ve boş zaman aktiviteleri gibi bazı uygulamalara yer verilmesi karara bağlanmıştır. Söz konusu uygulamaların, “iyileştirme ve eğitim çalışmaları” şeklinde ifade edildiği görülmektedir (Uluğtekin, 1991: 23). Çalışmaların amacı, çocukların topluma geri kazandırılmasıdır. Bunun için çocukların yeteneklerinin geliştirilmesi ve suçu önleyici alternatif yollara yönlendirme yapılması gerekmektedir. Zira çocukların mesleki eğitimler aracılığıyla çalışarak para kazanmaya teşvik edilmesi örnek olarak verilebilir. Çocuklar, belirli bir otoritenin kontrolü altında eğitim alarak çeşitli faaliyetlerde bulunmakta ve “topluma uygun” duruma gelmektedir. Bu yaklaşım ve uygulamaları günümüzde eğitimevi ismini alan ıslahevlerinde sürdürülmektedir (Çoban, 2012: 49).

Kepenekçi ve Özcan (2002), çocuk suçluluğunun önlenmesi konusunda hukuk ilintili eğitimden yararlanılabileceğinin altını çizmektedirler. Bu eğitim ile çocuklar, ülkelerindeki hukuk kurallarını öğrenmekte, hukuksal işleyiş ve süreci tanımakta; hak ve sorumluluklarının bilincinde iyi birer vatandaş olmaya çalışmaktadırlar. Böylece çocuklar siyasal katılıma özendirilmekte ve onların olayları çözme yetenekleri geliştirilmektedir. Suçlu davranışların ortaya çıkmasının ve çocukların suça sürüklenmesinin nedeni hukuk kuralları ile vatandaşlığın gerekli kıldığı hak ve sorumlulukların bilinmemesidir. Bu nedenle okullarda hukuk eğitiminin verilmesi bireysel güvenlik ve kamu düzeni açısından bir gerekliliktir.

Sonuç olarak, Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından geliştirilen eğitim ve öğretim programları ile kurumlarda uygulanan eğitimin amacı, suça sürüklenen tutuklu ve hükümlü çocuklara okuma yazma öğretmek, ilköğretim düzeyinde akademik bilgi kazandırmak, yurt ve millet sevgilerini güçlendirerek vatandaşlık bilinci kazandırmak, toplumsal hak ve ödevleri öğretmek, anarşi ve terör eğilimlerini yok etmek olarak sıralanmaktadır. Böylece kurumda verilen eğitim ile çocuğun kurumda kalma süresince hem kurum koşullarına hem de kurum sonrası toplumsal hayata adapte olabilmesine katkı sağlanmaktadır (Oral, 2004: 265-266).

3.8. Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerine İlişkin Yapılan Çalışmalar

Araştırmanın çıkış gerekçesi olan temel bir insan hakkı olan eğitim hakkının ceza infaz kurumları / eğitimevlerindeki tüm insanlar için de geçerli olması koşulu dikkate alındığında, bu

başlık altında Türkiye’de ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerine ilişkin yapılan akademik çalışmalar ele alınmaktadır. Herbir çalışmaya ilişkin kısa özet bilgi sunulmuştur.

Kızmaz (2004: 291, 299, 313-314)’ın Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bulunan bazı cezaevlerindeki 960 hükümlü üzerine gerçekleştirmiş olduğu alan çalışması, suç ve öğrenim ilişkisi üzerine odaklanmıştır. Söz konusu iki değişken arasındaki ilişki, hükümlülerin okulla olan teması üzerinden çözümlenmiştir. Bu çalışmada suçluların büyük bir oranın, düşük düzeyde öğrenim kategorisinde yer aldıkları ve öğrenim düzeyinin artmasına paralel olarak suç oranlarının da ciddi bir düşme eğilimi gösterdiği bulguları elde edilmiştir. Tüm öğrenim kategorileri içerisinde yükseköğretim mezunları en az suç işleyen kesimi oluşturmalarına rağmen, suç oranlarının yoğunlaştığı öğrenim kategorisi ise, “ilkokul” düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, eğitimin suç işleme eğilimini veya suç eylemini önlediği sonucuna varılmıştır.

Yıldız (2004: 278, 280, 288)’a göre, eğitim düzeyi değiştikçe işlenen suç türleri de farklılık göstermektedir. Türkiye’de işlenen suç türlerinin eğitim düzeyine göre nasıl farklılaştığını göstermek amacıyla yapılan bu çalışma, 2001 yılında ceza infaz kurumlarına giren 23.600 hükümlüye ilişkin verilerin analizini, sonuçların yorumlanmasını ve suçların önlenmesine yönelik önerileri kapsamaktadır. Bu bağlamda, suç eyleminin çeşitli faktörler bakımından gösterdiği farklılıkların belirlenmesi yoluyla, suçların oluşmasını önleme konusunda önemli adımlar atılabilir. Bu çalışmada eğitim düzeyi yükselen bireylerin suç işlemekten uzaklaştığı bulgusu elde edilmiştir. Eğitim düzeyi düşük olan bireyler, çoğunlukla hırsızlık ve uyuşturucu madde kullanımı vb. suç türlerinde yoğunlaşmalarına rağmen, eğitim düzeyi yüksek bireylerde daha çok dolandırıcılık suç türüne olan eğilim ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, bireylerin eğitim düzeyi yükseldikçe, onların sosyal yaşam gereksinim ve beklentilerinin de yükseldiği olgusu araştırmada elde edilen diğer bulgular arasındadır. Çalışmada elde edilen bulgular çerçevesinde, suç türleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Cömertler ve Kar (2007)’ın 81 ili kapsayan sosyal ve ekonomik unsurların suç oranlarının artışında ne derece önemli olduklarını belirlemeye yönelik çalışması bulunmaktadır. 2000 yılına ait il bazındaki veriler kullanılarak yapılan yatay kesit analizinde sosyoekonomik yapılara ilişkin değişkenlerin suç oranını belirlemede önemli oldukları bulgusu elde edilmiştir. Bu bağlamda, işsizlik ve göç oranları, kişi başına düşen gelir, gelişmişlik indeksi, şehirleşme oranı, demografik unsurlar ve illerin büyüklüğü ile suç oranı arasında anlamlı bir ilişki vardır. Suç oranını belirleyen bazı değişkenlerin ülkenin karşı karşıya olduğu makroekonomik sorunlarla ilişkili olduğu görülmektedir.

Elibal (2009: 81, 83)’ın 11 açık cezaevinde bulunan 689 erkek ve 28 kadın olmak üzere toplam 717 hükümlü ile yaptığı çalışmasında, hükümlülerin açık cezaevlerindeki iş yurtlarında düzenlenen iş ve meslek eğitimi etkinliklerine yönelik görüşleri saptanmıştır. Hükümlülerin büyük bir çoğunluğu kurumda düzenlenen iş ve meslek edindirme eğitimlerine katılmakla birlikte, hükümlülerden elde

edilen verilere dayalı olarak bu eğitimlerin yeterli olmadığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca hükümlülerin yaklaşık yarısının kütüphaneyi kullanmadıkları bulgusu da elde edilmiştir.

Gökdoğan (2011: 103)'a göre, eğitim hakkı tüm insanlık için olduğu kadar cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü bireylerinde faydalanması gerektiği temel bir insan hakkıdır. Cezaevlerinde bulunan bireylerin tahliyelerinden sonra, toplum içerisindeki yaşamlarına uyum sağlayabilmeleri ve tekrar suç işleme ihtimallerini asgari bir düzeye indirebilmek için eğitim büyük bir öneme sahiptir. Hükümlü ve tutukluların en temel haklarından biri olan eğitim hakkının güvence altına alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, ceza infaz kurumlarında eğitim hakkından yeterli ve başarılı bir düzeyde faydalanamayan, eğitim düzeyi çok düşük veya hiç eğitim almamış bireyin tekrar suça karışmasının olağan bir durum olduğu sonucuna varılmıştır.

Yılmaz (2011)'in Maltepe ve Silivri Açık Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan hükümlülerin toplumsal yaşama hazırlanması için kurum bünyesinde yapılan faaliyetleri söz konusu örneklem grubu dâhilinde incelemek üzere yaptığı çalışma, bu faaliyetlerin verimliliğinin değerlendirilmesine yöneliktir. Bu bağlamda, ceza infaz kurumlarının hükümlüyü yeniden toplumsallaştırma faaliyetlerinin hükümlüler üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda her iki kurumda bulunan hükümlülerin yeniden toplumsallaşmasını sağlamaya yönelik uygulanan faaliyetlerin yetersiz olduğu, mesleki eğitim kurslarının günümüzün ekonomik ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmediği, eğitim faaliyetleri ve psikolojik destek çalışmalarının tahliye sonrası toplumsal yaşamla bütünleşme aşamasında yardımcı olmadığı bulguları elde edilmiştir.

Koçak ve Altun (2011)'un yaptıkları çalışmada, Bursa ilinde yer alan bir cezaevinde hükümlülerin almış oldukları eğitim faaliyetleri araştırılmış ve hükümlülerin bu faaliyetlere yönelik görüş ve beklentileri ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte çalışmanın odak noktası olarak, eski hükümlülerin karşılaştıkları sorunlara özelden işsizlik-istihdam sorununa dikkat çekilmiştir. Günümüzde toplumun farklı kesimleri işsizlik ve işsizlikle bağlantılı sosyo-ekonomik sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu kesimlerden biri olan eski hükümlüler konusu işte burada önem kazanmaktadır. Toplumun dezavantajlı kesimi olan bu insanlar sosyo-ekonomik yaşamdan soyutlanarak işsizliğe mahkûm edilmektedirler. Tahliye sonrası süreçte, eski hükümlülerin istihdam edilmeleri ve sosyal güvenlik risklerinden korunmaları için ceza infaz kurumlarında verilen hükümlülük esnasındaki mesleki eğitim faaliyetleri oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, eski hükümlü kişinin sosyal hayata uyum sağlayabilmesinde ve ekonomik başarılarında, hükümlülük süresince kurum tarafından kendisine sunulan mesleki eğitim faaliyetlerine karşı bireysel istek ve becerilere sahip olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, çalışmanın yapıldığı söz konusu kurumdaki hükümlülerin büyük çoğunluğunun kurumda düzenlenen iş ve meslek edindirme eğitimlerine katıldıkları ve fayda elde ettikleri bulguları da elde edilmiştir.

Ergin (2012)'in eğitim programları hakkında cezaevi eğitimcileri ve cezaevi mahkumlarının algılarını keşfetmeyi ve bu algıları karşılaştırmayı hedefleyen çalışması, Maltepe Erkek Cezaevi ve Bakırköy Kadın Cezaevi olmak üzere, İstanbul'da yer alan iki ceza infaz kurumunda gerçekleştirilmiştir. Çalışmada toplanan verilerin içeriği ve kapsamı dâhilinde, cezaevi eğitimcileri eğitim programlarının önemini kabul etmiş olmakla birlikte, hem eğitimcilerin hem de cezaevi mahkumlarının eğitim programlarına entegrasyonunu kolaylaştıran ve zorlaştıran faktörler, hükümlü ve tutukluların tahliyesine kadar onların mesleki becerilere sahip olması gerektiği ve cezaevindeki eğitimlerin bu kurumlardan çıktıktan sonra da bireylere olumlu etkilerinin olacağı yönünde yaygın bir inanç açığa çıkmaktadır.

Soytürk (2013)'ün Karaman M Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumlarında 222'si hükümlü ve 79'u tutuklu olmak üzere toplamda 301 cezaevi mahkumunun katılımı ile gerçekleştirdiği araştırmanın amacı, bu kurumlarda bulunan bireylerin sosyal hizmet uygulamalarına olan gereksinimlerini belirlemek ve bu ihtiyaçlar dâhilinde ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarının önemini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda söz konusu araştırma ile bireylerin kuruma girişteki, cezaevi sürecindeki, tahliyeye hazırlık ve tahliye sonrası gereksinimlerine ilişkin yaşam deneyimlerine ait genel bulgular saptanmaya çalışılmıştır. Araştırma kapsamında cezaevlerinde sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarının içeriği ve yeterliliği tartışılmakla birlikte, bireylerin, sosyo-demografik özelliklerine ve kuruma girmeden önceki yaşam deneyimlerine ait toplanan bilgiler, bireyi suça iten faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmaya katılan cezaevi mahkumlarının ceza infaz kurumuna girmeden önceki yaşamlarında çoğunlukla gelir düzeylerinin düşük, kronik fiziksel ve psikiyatrik sorunları bulunan, madde bağımlısı ve ceza infaz kurumuna girmeden önce genellikle adli bir sürece dâhil olan kişiler olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu hükümlü ve tutukluların cezaevinde görev yapan bir sosyal hizmet uzmanının varlığı ve ne iş yaptığı hakkında bilgi sahibi olmadıkları elde edilen bulgular arasındadır.

Erdem ve Altunkaya (2013: 453, 482)'nın Silivri Ceza İnfaz Kurumları Yerleşkesinde yer alan 8 cezaevinden 224 hükümlü ve tutuklu öğrencinin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışma, bu öğrencilerin kitap okuma alışkanlığına ilişkin tutumlarını belirlemek ve öğrencilerin tutumlarının yaş, doğum yeri, medeni durum ve suç türü değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Öğrencilerin okuma tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin korelasyon analizi ile incelenmesi sonucunda okuma alışkanlığına ilişkin tutum genel puanı ile sevgi-alışkanlık-gerekliklik-istek-etki yarar arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunduğu ve okuma alışkanlığına ilişkin tutum genel puanı arttıkça sevginin de arttığı sonucuna varılmıştır.

Yıldız'ın "Ceza İnfaz Kurumlarında Çocukların Eğitim Hakkı ve Islahı: Maltepe Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında (2018), Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan çocukların eğitimlerine devam edip etmediklerini

belirlemek, uygulamadaki mesleki eğitimlerin ve ıslah faaliyetlerinin yeterliliğini sorgulamak amaçlanmıştır. Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yürütülen çalışmada çocukların eğitim, ıslah ve iyileştirme faaliyetlerine ve cezaevi eğitim ve psiko-sosyal destek personellerine ilişkin veriler anket yoluyla toplanmıştır. Çalışma kapsamında iyileştirme faaliyetlerinin yeterliliği ve süregelen mevcut sorunlar ele alınmış, sosyal devlet ilkesine uygun önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç olarak, doğrudan çocuk ceza infaz kurumları ve eğitimevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklara sunulan eğitim hizmetlerinin değerlendirilmesine yönelik çalışma sayısı oldukça azdır. Bu husus, araştırmanın özgün değerini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Araştırmaya Dâhil Edilen Kurumlara Ait Bilgiler

Bu bölümde, araştırmada yer alan Çocuk Ceza İnfaz Kurumları ve Çocuk Eğitimevleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu çerçevede öncelikle, kurum geçmişi ve fiziki yapı, bu kurumlardaki çocukların eğitim durumları, kurumlarda verilen eğitim-öğretim hizmetleri, kurumlarda düzenlenen faaliyetler ve bu faaliyetlere katılım durumu, bu süreçte iş birliği yapılan kurum ve kuruluşların bilgisine yer verilmiştir. Bu bilgilerin bir kısmı ilgili kurumların web sayfasından, bir kısmı cezaevi inceleme raporlarından ve bir kısmı da bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde derlenmiştir.

4.1.1. Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Genel Görünümü ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri

Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, ilk olarak 30 Temmuz 2006 tarihinde “Ankara Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu” adı ile faaliyetlerine başlamıştır. Bu süreç içinde kurum, 12-18 yaş arası çocuk ve 18-21 yaş arası genç tutuklu ve hükümlülere hizmet vermiştir. 17 Eylül 2015 tarihinde ise adı “Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu” olarak değiştirilmiştir. Hâlihazırda 324 tutuklu ve hükümlü kapasitesine sahip olan kurum, 12-18 yaş arası tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurumun iyi halli olan gençlerden seçtiği iş yurtlarında çalıştırılan 18-21 yaş arası gençlere hizmet vermektedir.

62.000 metrekare alan üzerine ve 30.999 metrekare kapalı alana inşa edilen kurumda her biri 297 metrekare alana sahip 36 ünite ve her üniteye 9 adet oda bulunmaktadır. Tüm camların kırılmaz olduğu odalarda eşya dolabı, diafon sistemi, çalışma masası, tuvalet ve banyo bulunmakta olup, her odanın kapısı görevli memur tarafından açılıp kapanabilir elektronik kilidi olan otomatik kapıdır. Kurumda merkezi doğalgazlı ısıtma sistemi bulunmakla birlikte, tüm odalara sıcak su verilir. Ortak kullanım alanında, televizyon, oturma grubu ve mutfak yer almaktadır. Bununla birlikte kurumda tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinde kullanılmakta olan derslikler, kütüphane, iş yurdu atölyeleri, çok amaçlı salon, kapalı spor salonu ve açık spor sahası bulunmaktadır (Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu [TİHEK], 2019: 3-4; CTE, (t.y.)).

Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nun eğitim-öğretim servisinden³¹ alınan bilgilere göre, kurum mevcudu sürekli değişmektedir. 10.12.2018 tarihi itibarıyla, kurumda 226 çocuk ve genç tutuklu/hükümlü bulunmaktadır³². Bu çocuk ve gençlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde, 167 çocuk ve genç aktif öğrencidir. Diğer bir ifadeyle, 167 çocuk/genç ceza infaz kurumunda düzenlenen eğitim öğretim faaliyetlerinden en az birine katılmaktadır. 69 çocuk/genç ise kurumda sunulan eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlanmamakla birlikte, bu kişilerin kurum dışı herhangi bir okulda da kaydı mevcut değildir. Kurumda okuma yazma bilmeyen 28 çocuk bulunmaktadır. Bu çocuklardan 20'si 1. kademe ve 8'i 2. kademe okuma yazma kurslarına gitmektedir. 31 çocuk ve 1 genç açık öğretim ortaokul öğrencisi, 84 çocuk ve 9 genç açık öğretim lise öğrencisi ve 14 çocuk örgün eğitim öğrencisidir. Kurumda eğitimine devam etmeyenler arasında ise, 4 çocuk ilköğretim terk, 42 çocuk ilköğretim terk, 1 çocuk ilköğretim mezunu, 5 çocuk lise terk ve 3 genç lise mezunudur.

Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu eğitim öğretim servisinde görevli kurum öğretmenleri ve infaz koruma memurlarından kuruma yeni gelen tutuklu ve hükümlü çocukların kuruma giriş ve kurumda kalma süreci bağlamında, bu çocuklara sunulan eğitim öğretim faaliyetleri hakkında alınan bilgiler aşağıda yer almaktadır:

- Kuruma yeni gelen tutuklu ve hükümlü çocuklar ilk olarak geçici üniteye -çocuğun sosyo-demografik özellikleri, suç türü ve suç geçmişi gibi bilgileri dikkate alınarak ünite uygunluk durumuna ilişkin İdare Gözlem Kurulu toplantısından önce en fazla 1 haftalık süreç içinde kaldıkları birim-alındıktan hemen sonra kurum öğretmenleri tarafından çocukların eğitim bilgileri imza karşılığı alınmakta ve bu bilgiler Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP)'ne işlenmektedir.
- Ünite nöbetçisi infaz koruma memuru tarafından kuruma yeni gelen çocuğa Araştırma ve Değerlendirme Formu (ARDEF) uygulanmaktadır. Bu süreçte çocuğun kuruma adapte olabilmesi için kendisine kurum hakkında bilgiler verilmektedir.
- Kurumda Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri olmak üzere haftanın 3 günü İdari Gözlem Kurulu toplantısı yapılmakta ve bu toplantı sonucunda yeni gelen tutuklu ve hükümlü çocuklar kurumun yoğunluğuna göre kalıcı ünitelerine yerleştirilmektedir.
- Kuruma yeni gelen çocuklar arasında öncelikle okuma-yazma ihtiyacı olanlar belirlenmekte ve bu çocuklar okuryazarlık düzeylerine göre 1. ve 2. Kademe Okuma-Yazma Kursları'na alınmaktadır.
- Örgün eğitim öğrencisi iken kuruma yeni gelen çocukların ise, kuruma girişinden itibaren 5 gün içerisinde okullarına üst yazı ile Öğrenci Bilgi Formu gönderilmektedir. Bu form ile birlikte, çocukların okullarından sorumlu dersleri olup olmadığı hakkında bilgi alınmakta

³¹ Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla, Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu eğitim öğretim servisinde beş öğretmen görev yapmaktadır. Psiko-sosyal serviste beş psikolog ve altı sosyal çalışmacı bulunmaktadır.

³² Araştırma kapsamında genç kavramı ile ifade edilmek istenen ise 18 ila 21 yaş grubudur.

ve bu bilgiler sisteme girilerek çocukların eğitim süreci takip edilmektedir. Aynı zamanda, çocuklar tahliye olduklarında okullarına tekrar devam edebilmeleri için gerekli yazışmalar da yapılmaktadır. Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemi (TEOG) sorumluluk sınavları ise, Sincan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nce görevlendirilen komisyon tarafından kurumda gerçekleştirilmektedir.

- Örgün eğitim öğrencisi olan çocuklar istedikleri takdirde, açık öğretim sistemine de dâhil olabilmektedirler. Bu kapsamda, öğrencisi oldukları okullarından üst yazı ile tasdiknameleri ve not döküm belgeleri istenmektedir.
- Yaygın eğitim öğrencisi iken kuruma yeni gelen çocukların ise, öncelikle Açık Öğretim Sistemi'nde kayıtları olup olmadığı kontrol edilmektedir. Daha sonra çocukların kayıt işlemleri, kredi/dönem bilgileri, sınav işlemleri ve sınavlara hazırlık için etüt faaliyetleri takip edilmektedir. Yaygın eğitim kapsamında, Sincan Gençlik Merkezi ve Halk Eğitim Merkezi ile iş birliği yapılarak Mesleki/Teknik Kurslar ve Sosyal/Kültürel Kurslar açılmaktadır.
- Kuruma yeni gelen tutuklu ve hükümlü çocukların 7 günlük gözlem süreci sonunda psiko-sosyal servis uzmanlarıyla da irtibata geçilerek, çocukların ihtiyaçları ve yetenekleri belirlenmekte ve çocuklar uygun kurslara yönlendirilmektedir.
- Kuruma yeni gelen tutuklu ve hükümlü çocuklar da diğer çocuklar gibi bir plan dâhilinde kapalı spor salonu, açık futbol sahası ve toprak futbol sahasından yararlanmaktadırlar. Her ünite haftada en az iki defa kapalı, açık ve toprak futbol sahalarında spor yapma imkânına sahiptir.

Kurumda düzenlenen kurs faaliyetleri aşağıda yer almaktadır:

- *1. ve 2. Kademe Okuma Yazma Kursları:* Araştırmanın yapıldığı Aralık 2018 tarihi itibarıyla, kurumda (09.30-12.00) saatleri arasında 20 çocuk 1. kademe ve (13.45-16.30) saatleri arasında 8 çocuk 2. kademe okuma yazma kurslarına devam etmektedir. Bu kurslarda haftanın beş günü mesai saatlerinde kurum öğretmeni tarafından eğitim verilmektedir.
- *Sınavlara Hazırlık / Etüt ve Destek Kursları:* Kurumda Açık Öğretim Ortaokulu ve Açık Öğretim Lisesi'ne devam eden çocukların derslerine destek olmak amacıyla, Ankara Üniversitesi Taşın Altındaki Eller Öğrenci Topluluğu tarafından etüt ve destek kursları verilmektedir.
- *Kur'an Kursu:* Sincan İlçe Müftülüğü tarafından görevlendirilen bir imam tarafından kurumun dersliklerinde Kur'an-ı Kerim öğretimi yapılmakta olup kurum vaizi tarafından da çocuklara dini konularda bilgiler verilmektedir.

Kurumda düzenlenen diğer kurslar ise, bilgisayar; berberlik; elektrik tamirciliği; boyacılık; bakır işlemeciliği; dekoratif ahşap süsleme; sırtı altı - çini işlemeciliği; giysi dikimi; metal şekillendirme; bahçe bakımı; drama; resim sanat eğitimi; bağlama; voleybol; masa tenisi ve badminton kursu olarak sıralanmaktadır. Bu kurslar hafta içi mesai saatleri içinde tam gün ve tek grup açılabilirdiği gibi sabah (09.30-12.00) ve öğlen (13.45-16.30) saatlerinde olmak üzere iki grup halinde de düzenlenebilmektedir. Böylece çocuklar gruplu düzenlenen kurslarda bir kursun sabah veya öğlen grubuna yazılabilir ve boş kalan zaman dilimlerinde bir başka kursun sabah veya öğlen grubuna katılım gösterebilirler.

Kurum yukarıda ifade edilen tüm bu kurslar ve ceza infaz kurumunda gerçekleştirilen diğer faaliyetler için Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (İŞKUR), Ankara Üniversitesi, Sincan Halk Eğitim Merkezi, Sincan Gençlik Merkezi, Sivil Toplum Kuruluşları ve diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapmaktadır. Bununla birlikte, kursları başarı ile tamamlayan tüm tutuklu ve hükümlü çocuklar MEB onaylı Kurs Bitirme Belgesi almaya hak kazanırlar. Halk eğitim merkezinde görevli eğiticiler ile kurs faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Araştırma kapsamında kurum öğretmenleri ve infaz koruma memurları nezaretinde atölyeler ziyaret edildiğinde görülmüştür ki, tutuklu / hükümlü çocuk ve gençlerin büyük çoğunluğu kurslara aktif katılım göstermektedirler.

Tablo 5: Proje Temelinde Yapılan Çalışmalar

Kurum, Kuruluş, STK, vb. Adı	Proje Adı	Fayda /Edinim
Sincan Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü	Umuda Giden Yol Projesi (Proje Ortağı)	Mesleki Eğitim Atölyelerinin Kurulması
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi	Yarına Umut Ol Sosyal Sorumluluk Projesi	Sosyal, Kültürel ve Sportif Faaliyetler
Adalet Bakanlığı - Gençlik ve Spor Bakanlığı	Kapılar Kapanmasın Projesi	Halk Oyunları, Bağlama, Drama Kursları ve Sportif Faaliyetler
Adalet Bakanlığı - Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Taşın Altındaki Eller Öğrenci Topluluğu	Umutlar Yarım İçin Projesi	Açık Öğretim Ortaokulu (AÖO) ve Açık Öğretim Lisesi (AÖL) Destek Kursları
Adalet Bakanlığı - Kültür ve Turizm Bakanlığı	Yedi Güzel Adam Hapiste Projesi	Tiyatro Gösterisi

4.1.2. Ankara Çocuk Eğitimevi Genel Görünümü ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri

Ankara Çocuk Eğitimevi, 1937 yılında Edirne’de ilk olarak ıslahevi adı ile kurulmuştur. Akabinde 1939-1940 yıllarında önce Ankara’nın Kızılcahamam ilçesine sonrasında Keçiören yerleşkesine taşınan kurum, 2012 yılından itibaren ise Sincan Ceza İnfaz Kurumları kampüsünde hizmet vermektedir. 144 hükümlü kapasitesine sahip olan kurumda, 12-18 yaş arası hükümlü

çocuklar ile 18-21 yaş arası hükümlü gençler bulunmaktadır. Buna göre, 18 yaşını dolduran çocuklar kurum içi yahut kurum dışında eğitimlerine devam ediyorlarsa 21 yaşlarını tamamlayıncaya kadar onların kurumda kalmalarına müsaade edilmektedir. Böylece kurum hükümlü çocukların topluma yeniden kazandırılması amacıyla eğitim ve öğretim merkezli bir yapıya sahiptir.

25.000 metrekare açık alana ve 13.000 metrekare kapalı alana inşa edilen kurumda her biri 13 metrekare alana sahip toplam 144 adet tek kişilik oda bulunmaktadır. Bu odalardan ikisi engelli hükümlüler için tasarlanmıştır. Bina çevresi kameralarla takip edilir. Bu görüntüler merkez kontrol odasında izlenir ve kayıt altına alınır. Kurumun iç güvenliği ise Koruma ve Gözetim servisi tarafından sağlanır.

Kurumda 1 kapalı spor salonu, 1 futbol sahası, 2 açık basketbol sahası, 2 açık voleybol sahası, 1 çok amaçlı konferans salonu, 2 grup çalışma odası, 3 kişisel görüşme odası, 1 kütüphane, 1 etüt salonu, 8 hobi odası, 6 mesleki eğitim atölyesi, 6 derslik, 1 laboratuvar, 1 mescit ve 2 din eğitimi verilebilecek dersane olmak üzere toplam 38 adet eğitim ve iyileştirme alanı mevcuttur (CTE (t.y.)).

Ankara Çocuk Eğitimevi eğitim öğretim servisinde görevli kurum öğretmenleri ve psiko-sosyal servis uzmanlarından³³ kurumda bulunan hükümlü çocuk ve gençlerin eğitim durumları ve bu çocuklara sunulan eğitim öğretim faaliyetleri hakkında alınan bilgilere göre, öncelikle 18.12.2018 tarihi itibarıyla, kurumda 151 hükümlü çocuk ve genç bulunmaktadır. Bu hükümlü çocuk ve gençlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde, hiç okula gitmeyen 5 çocuk bulunmakta ve bu çocukların 4'ü 1. kademe okuma yazma eğitimi almaktadır. 3 çocuk ilköğretim ve 22 çocuk ilköğretim mezunudur. İlköğretim mezunu olan 16 çocuğun eğitimlerine devam edebilmeleri için yeni kayıt dönemi beklenmektedir. Lise mezunu olan 1 genç şu an üniversite sınavına hazırlanmaktadır. Bununla birlikte, kurumda ayrıca üniversite mezunu 1 genç bulunmaktadır. Öğrenimine devam edenlerin 18'i açık öğretim ortaokul, 65'i açık öğretim lise ve 23'ü örgün eğitim öğrencisidir. Örgün eğitime devam edenlerin 21'i liseye ve 2'si özel eğitim-iş okuluna gitmektedir. Örgün eğitim ile birlikte bir firmada stajına devam eden öğrenci sayısı 3'tür. Bununla birlikte, Ankara Erkunt Mesleki Eğitim Merkezi'ne devam eden 30 öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden 21'i mobilya ve 9'u kaynak bölümüne gitmektedir.

Kurumda düzenlenen kurs faaliyetleri ve kurslara katılan çocuk sayıları Tablo 6'da gösterilmektedir.

³³ Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla, Ankara Çocuk Eğitimevi eğitim öğretim servisinde 3 öğretmen görev yapmaktadır. Psiko-sosyal serviste iki psikolog ve iki sosyal çalışmacı bulunmaktadır.

Tablo 6: Kurs Faaliyetleri ve Kurslara Katılım Durumu

Kurs Başlığı	Kurs Çeşidi	(*) Katılan Çocuk Sayısı
Mesleki ve Teknik Eğitim Kursları	Bilgisayar Kursu (Sabah-Öğlen)	9 + 10 = 19
	Terzilik Kursu (Sabah-Öğlen)	6 + 8 = 14
	Ekmek Üretimi / Unlu Mamüller Kursu (Sabah-Öğlen)	5 + 4 = 9
	Ahşap / Marangoz Kursu (Sabah-Öğlen)	2 + 4 = 6
	Güneş Enerji Sistem Panelleri Bakım Onarım Kursu	9
	Kuaförlük-Berberlik Kursu (Sabah-Öğlen)	7 + 7 = 14
Sanat Eğitimi	Bağlama Kursu (Sabah-Öğlen)	8 + 7 = 15
	Halk Oyunları Kursu	8
	Resim Kursu	5
Sosyal Kültürel Eğitim	Satranç Kursu	7
Din Eğitimi	Kur'an Kursu	9
Sınavlara Hazırlık Eğitimi	AÖÖ - AÖL Ders Destek Kursları (A.Ü. Taşın Altındaki Eller Topluluğu Üyeleri tarafından verilmekte)	6 + 25 = 31
Spor Kursları	Masa Tenisi	Ortalama: 8 çocuk Değişken sayı: (İsteği olan her çocuk dâhil edilmektedir).

(*) Kurslar açıldığında en az 10 çocukla başlamakta, süreç içerisinde farklı nedenlere bağlı olarak sayı azalmaktadır. Bazı kurslar 6 ayda tamamlanmaktadır.

Kurumda düzenlenen sosyal-kültürel faaliyetler ise, aşağıda yer almaktadır:

- Tiyatro / Gösteri
- Konser / Eğlence
- Konferans / Seminer
- Bilgi Yarışması
- Kurum Dışı Gezi Faaliyeti
- Piknik / Yemek Etkinlikleri
- Film Gösterimi
- Tören / Önemli Gün ve Anma -Resmi Bayramlar, Anma, Tarihi Öneme Sahip Günler, Dini Günler ve Geceler-
- Sportif Faaliyetler -Fitness, Futbol, Voleybol, Masa Tenisi, Bilardo vb.-
- Eğitsel Oyunlar -Satranç, Puzzle, Mikado, Tabu, Scrabble vb.-
- Diğer Oyun ve Dinlenceler -Playstation, Langırt-
- Doğa Sevgisi /Ağaç Dikimi / Bahçe - Toprak vb. Hobi Faaliyetleri
- İlim ve Teknoloji Faaliyetleri -Konferans, Üniversite ve Bilim Merkezi Ziyaretleri-

Kurumda proje, protokol ve iş birliği temelinde yapılan çalışmalar Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: Proje, Protokol ve İş Birliği Temelinde Yapılan Çalışmalar

Kurum, Kuruluş, STK, vb. Adı	Yapılan Çalışma	Fayda /Edinim
Türk Kızılayı	Protokol	Her Örgün Öğrenciye Aylık Burs (Tahliye Sonrası Eğitimlerine Devam Ettikleri Süreç Dâhil)
Güneş Enerjisi Derneği (Günder)	Proje	Kurumda Atölye Kurulması, Kurslar, Fabrika Ziyaretleri, Kurs Bitirme Belgesiyle Günder'e Başvuru ve İş Bulma Yönlendirmeleri
Sincan Gençlik Merkezi	Protokol	Şehir Dışı Geziler (Abant, Safranbolu), Sportif-Sosyal-Kültürel Kurslar
Diyanet İşleri Başkanlığı ile Ankara ve Sincan İl Müftülüğü	İş Birliği	Dini Günlerde Program ve İkramlar ile Takvim, Kitap Desteği
Ankara Büyükşehir Belediyesi	İş Birliği	Ankara Şehir Gezisi İle Halk Ekmek Fabrikası Gezisi ve Kahvaltı vb. İkramlar
Kızılcahamam Belediyesi	İş Birliği	Kızılcahamam, Çamlıdere Tabiat Parkları Gezisi ile Termal Kaplıca Desteği ve İkramlar
Keçiören Belediyesi	İş Birliği	Teleferik Gezisi ve Yemek, Kahvaltı İkramları
Sincan Kaymakamlığı	İş Birliği	Giysi Yardımı
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	İş Birliği	Tiyatro Oyunları ile Müze ve Kültür Varlıkları Gezileri
Ankara Üniversitesi	İş Birliği	19 Mayıs Gençlik Haftasında Program ve İkramlar
AFAD	İş Birliği	Deprem Simülasyon Merkezi Uygulama Eğitimleri ve Gezileri
İl Sağlık Müdürlüğü	İş Birliği	Konferans ve Sağlık Materyalleri Desteği (İlkyardım, Hijyen, Acil Durum El Çantası Dağıtımı Gibi)
Ankara İtfaiye Müdürlüğü	İş Birliği	Yangın Temelli Konferans, Bilgilendirme ve Tatbikatlar
Özel Medicana Hastanesi	İş Birliği	Sağlığa Dair Mevsimsel Önlem ve Uyarılar ile Hijyen Eğitimi Konferansları
Çıracık Eğitim ve Öğretim Vakfı	İş Birliği	Mesleki Eğitim (Çıracık) Öğrencilerine Okul Giysisi ve Mont Yardımı

4.1.3. Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Genel Görünümü ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri

Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, 6 Haziran 2008 tarihinde Maltepe Ceza İnfaz İnfaz Kurumları kampüsünde hizmet vermeye başlamıştır. 38.000 metrekare alan üzerine tekli ranza sistemine göre projelendirilerek inşa edilen kurum A, B ve C olmak üzere 3 Bloktan oluşmaktadır. Kurumun kapasitesi 324 olup; suça sürüklenmiş tutuklu ve hükümlü çocuklar bulunmaktadır.

Kurumda 36 adet 9 kişilik oda, 2 adet 13 kişilik geçici oda, 15 adet tekli oda, 1 adet engelli odası ve 6 yataklı 1 revir bulunmaktadır. Bununla birlikte, kurumda 1 adet kapalı spor salonu, 1 adet toprak zeminli açık futbol sahası, 1 adet suni çimli halı saha, 2 adet içerisinde 8 atölye bulunan iş atölyesi, 4 adet derslik, 2 adet bilgisayar sınıfı, 1 adet kütüphane ve 1 adet toplantı, seminer vb. etkinlikler ile sinema salonu olarak da kullanılan eğitim ve iyileştirme alanları mevcuttur (CTE (t.y.), <https://maltepecocuk.adalet.gov.tr/kurumumuz>).

Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu eğitim öğretim servisinde görevli kurum öğretmenleri ve psiko-sosyal servis uzmanlarından³⁴ alınan bilgilere göre, kurum mevcudu sürekli değişmektedir. 23.01.2019 tarihi itibarıyla, kurumda 121'i hükümlü ve 201'i tutuklu olmak üzere, 322 çocuk ve genç bulunmaktadır. Ancak kurumun özel şartları nedeniyle, kurum bünyesinde görevli personelden çocuk ve gençlerin eğitim düzeylerine göre dağılımını gösteren herhangi bir sayısal bilgi ne yazık ki alınamamıştır. Bu sebeple kurumda bulunan tutuklu ve hükümlü çocuk/gençlerin eğitim durumları hakkında genel bir bilgiye sahip olabilmek için yalnızca bu kurum nezdinde TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu kararıyla kurulan Alt Komisyon'dan oluşan bir heyetin 04.03.2015 tarihinde Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda yaptıkları incelemelere başvurulmuştur. İlgili heyetin tespitine göre, 04.03.2015 tarihi itibarıyla, kurumda bulunan tutuklu ve hükümlü çocuk/gençlerin 30'u hiç eğitim görmemiş, 82'si ilköğretimden terk, 56'sı ilköğretim mezunu, 59'u ortaöğretimden terk ve 1'i ortaöğretim mezunudur. Bu çocukların 1'i ilköğretimde, 19'u ortaöğretimde, 37'si açık öğretim ortaokulunda ve 42'si açık öğretim lisesinde eğitimlerine devam etmektedir (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu [TBMM İHİK], 2015: 3).

Kurum öğretmenleri ve psiko-sosyal servis uzmanlarından alınan bilgilere göre kurumda düzenlenen kurs faaliyetleri aşağıda yer almaktadır:

- 1. ve 2. Kademe Okuma Yazma Kursları
- Bilgisayar İşletmenliği Kursu
- Bilgisayar Web Tasarım Kursu
- Berberlik Kursu
- Tekstil Kursu -Türk Bayrağı ve Çocuk Üst Giysileri Dikimi-
- Reçme / Overlok / Ütü Kursu
- İlik - Düğme Otomatçı Kursu
- Aşçı Çırağı ve Servis Komisi Kursu
- Alüminyum Folyo Kabartma Kursu
- Cam / Seramik / Ahşap Boyama Kursu
- Satranç Kursu

³⁴ Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla, Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu eğitim öğretim servisinde iki öğretmen görev yapmaktadır. Psiko-sosyal serviste üç psikolog ve bir sosyal çalışmacı bulunmaktadır.

- Resim Kursu
- Halk Oyunları Kursu
- Bağlama Kursu
- Takı Tasarım Kursu
- Beden Eğitimi ve Spor Kursu
- Kur'an Kursu

Kurum bu kurslar ve ceza infaz kurumunda gerçekleştirilen diğer faaliyetler için Arama Kurtarma Derneği (AKUT), İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Mesleki Eğitim Kursları (İSMEK), Maltepe Halk Eğitim Merkezi, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ), Maltepe Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Üsküdar Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Semiha Şakir Vakfı, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı ve diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği yapmaktadır.

4.1.4. İstanbul Çocuk Eğitimevi Genel Görünümü ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri

İstanbul Çocuk Eğitimevi, 10 Aralık 2014 tarihinde hükümlü kabulüne başlamıştır. 144 hükümlü kapasitesine sahip olan kurumda, 12-18 yaş arası hükümlü çocuklar ile 18-21 yaş arası hükümlü gençler bulunmaktadır. Kurum hükümlü çocukların suç ve suçun sonuçlarından arındırılması için yeniden eğitilerek topluma yeniden kazandırılması amacıyla kurulmuştur.

14.584 metrekare açık alana ve 13.888 metrekare kapalı alana inşa edilen kurum idari bina ve ziyaret kabul binası olmak üzere iki binadan oluşmaktadır. Kurumda 2 engelli odası da dâhil olmak üzere toplam 144 adet oda bulunmaktadır. Kurumda firara karşı engel bulunmamakta olup; kurumun güvenliği ise iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğundadır.

Kurumda 8 iş atölyesi, 8 hobi odası, 6 derslik, 1 kütüphane, 1 etüt salonu, 1 bilgisayar sınıfı, 1 terzi atölyesi, 1 saç sakal kesimi kursu atölyesi, 1 resim atölyesi, 1 zekâ oyunları odası, 1 oyun konsolu odası, 1 bağlama sınıfı, 1 satranç sınıfı ve 1 kapalı spor salonu olarak sıralanabilecek eğitim ve iyileştirme alanları mevcuttur (TBMM İHİK, 2017: 3-5).

İstanbul Çocuk Eğitimevi eğitim öğretim servisinden³⁵ kurumda bulunan hükümlü çocuk ve gençlerin eğitim durumları ve bu çocuklara sunulan eğitim öğretim faaliyetleri hakkında alınan bilgilere göre, 28.01.2019 tarihi itibarıyla, kurumda 164 hükümlü çocuk ve genç bulunmaktadır. Bu çocuk ve gençlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde, 147 çocuk ve genç aktif olarak eğitimlere katılmaktadır. Kurumdaki mevcudun çoğunluğu eğitim öğretim faaliyetlerine katılmasına karşın yalnızca 17 çocuk/genç kurumda düzenlenen eğitim öğretim faaliyetlerinin herhangi bir

³⁵ Araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla, İstanbul Çocuk Eğitimevi eğitim öğretim servisinde bir öğretmen görev yapmaktadır. Bununla birlikte kurumda bir psikolog bulunmaktadır.

basamağında bulunmamaktadır. Kurumda yürütülmekte olan eğitim öğretim faaliyetlerini incelediğimizde, okuma yazma kursuna katılan 12 çocuk vardır. Hükümlü çocuk ve gençlerin 25'i açık öğretim ortaokul ve 74'ü açık öğretim lise öğrencisidir. Çıraklık eğitimine giden 21 öğrenci ve örgün eğitimine devam edecek olan 24 lise öğrencisi bulunmaktadır. Bununla birlikte, 3 genç üniversite öğrencisidir. Kurumdan alınan bilgilere göre, tüm çocuklar eğitim sisteminin içine dâhil edilmeye çalışılmaktadır.

Kurum Eğitim Servisi Görevleri;

- Hükümlü Çocuk ve Gençlerin Eğitim - Öğrenim Durumlarının Tespit Edilmesi
- Birinci ve İkinci Kademe Okuma Yazma Kurslarının Planlanması / Yürütülmesi
- Açık Öğretim Okullarına Başvuruların Yapılması ve Sınavlara Katılımın Sağlanması
- Öğrenci Seçme Sınavı Faaliyetlerinin Yürütülmesi
- Açık Öğretim Fakültesi Kayıtlarının Yapılması ve Sınavlara Katılımın Sağlanması
- Örgün Eğitimine Dışarıda Devam Etmek Zorunda Olan Öğrencilerle İlgili Çalışmalar Yürütülmesi
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Yapılması
- İş ve Meslek Eğitim Kurslarının Düzenlenmesi
- Kütüphane Çalışmalarının Yapılması
- Sosyal, Kültürel ve Sportif Çalışmaların Yapılması
 - Konferans ve Seminerler
 - Bilgi Yarışmaları ve Münazaralar
 - Sinema ve Tiyatro Gösterimi
 - Tören ve Anma Günleri
 - Konserler
 - Sportif Çalışmalar ve Turnuvalar
 - Diğer Sosyal ve Kültürel Çalışmalar
 - Dış Geziler

2018 yılı içerisinde kurumda düzenlenen kurs faaliyetleri ve kurslara katılan çocuk sayıları Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8: Kurs Faaliyetleri ve Kurslara Katılım Durumu

Kursun Adı	Açılan Kurs Sayısı	Katılan Çocuk Sayısı
1. Kademe Okuma Yazma	2	18
Bilgisayar Kullanımı	3	45
Standart Türk Klavyesi Kullanımı	3	47
Ofis Programları Kullanımı	2	27

Tablo 8: (Devamı)

Kursun Adı	Açılan Kurs Sayısı	Katılan Çocuk Sayısı
Erkek Gömlek Dikimi	2	28
Erkek Pantolon Dikimi	2	30
Erkek İşçi Tulum Dikimi	2	31
Saç ve Sakal Kesimi	2	30
Atık Kâğıt ve Muhtelif Ambalajlardan Aksesuar Yapımı	2	29
El Dekorcu Sır Üstü Dekorlamacı	2	31
Fotoğraf Çekimi	3	50
Kur'an-ı Kerimi Doğru Anlama ve Tanıma	1	15
Uygulamalı Tiyatro	4	57
1. Seviye Satranç	2	41
Diksiyon	3	52
Bağlama Eğitimi	2	26
Halk Oyunları	2	40
Resim	2	34
Futbol	2	35

Kurum içerisinde çocukların eğitim hayatlarını desteklemek amacıyla, belediyeler ve üniversitelerle iş birliğine gidilmektedir. Üsküdar Belediyesince üniversite sınavına hazırlananlara, Ümraniye Belediyesince kurs, staj ve materyal temini konusunda destek verilmekte ve Yıldız Teknik Üniversitesi öğrencileri tarafından da öğrencilerin dersleri için etüt programları hazırlanmakta ve üniversitelerden kaynak kitap temin edilmektedir.

İş birliği yapılan kurum / kuruluş ve sağlanan imkânlarla yönelik detaylı bilgi Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9: İş Birliği Yapılan Kurum ve Kuruluşlar

Kurum, Kuruluş, STK, vb. Adı	Fayda /Edinim
Türk Kızılayı	Örgün Öğrenci Bursları
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK)	Kurs Açılışı
Ümraniye Halk Eğitim Merkezi	Usta Öğretici / Öğretmen Desteği
Ümraniye Belediyesi	Kırtasiye Malzemesi Yardımı
Ümraniye Müftülüğü	Kurum Vaiz Temini, Konferans
Üsküdar Gençlik Akademisi	Üniversite Hazırlık Kurslarına Katılım
Yıldız Teknik Üniversitesi	Talep Eden Öğrencilere Ders Yardımı
İstanbul Kültür A.Ş.	Spor Malzemeleri ve Müze Bileti Temini
İl Sağlık Müdürlüğü	Konferans ve Sağlık Malzemeleri Temini
İnsan Sağlığı ve Eğitim Vakfı	Konferans ve Gezi
Mesleki Eğitim Merkezi	Çıraklık Eğitimi
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları	Bilet Temini

4.2. Nicel Araştırma Bulguları

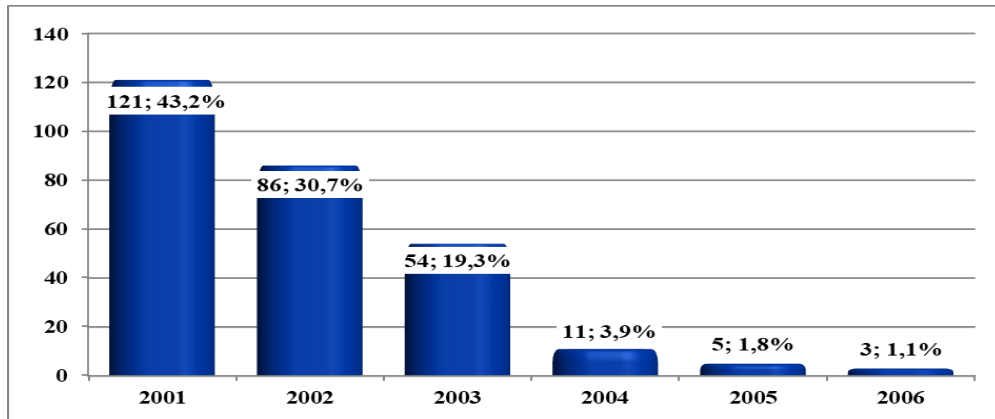
Bu başlık altında araştırma kapsamındaki çocuk kapalı ceza infaz kurumları ve eğitimevlerinde kalan 280 tutuklu ve hükümlü çocukla yapılan anket verileri yer almaktadır. Çocukların sosyo-demografik özelliklerini; aile geçmişlerini ve yapılarını; kuruma geliş süreçlerini ve suç davranışlarını ve son olarak eğitim geçmişlerini ve kurumdaki eğitim süreçlerini belirlemeye yönelik bu çocuklara sorular sorulmuştur. Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Analizler daha çok tanımlayıcı istatistikler olarak nitelendirilen analizler şeklinde yapılmıştır.

4.2.1. Araştırmaya Katılan Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Sosyo-Demografik Özelliklerine Ait Bilgiler

Araştırma, örneklem olarak belirlenen Ankara ve İstanbul illerinde yer alan Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Eğitimevi, Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve İstanbul Eğitimevi'nde bulunan toplam 280 çocuk ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Tutuklu ve hükümlü çocukların sosyo-demografik özellikleri bağlamında, cinsiyet, yaş, doğum yeri, ceza infaz kurumu ve eğitimevine gelmeden önce ikamet ettiği il, gündelik yaşamını kimlerle birlikte ve nerede geçirdiği, herhangi bir engel durumunun olup olmadığı, bağımlılık yapan herhangi bir madde kullanıp kullanmadığı ve çalışma deneyimi gibi değişkenler incelenmiştir.

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların sosyo-demografik özelliklerini belirleyebilmek amacıyla onlara yöneltilen sorulardan ilki, çocukların cinsiyet dağılımını belirlemeye yönelik olmuştur. Buna göre, araştırma grubunda yer alan tutuklu ve hükümlü çocukların % 100'ünü erkekler oluşturmaktadır.

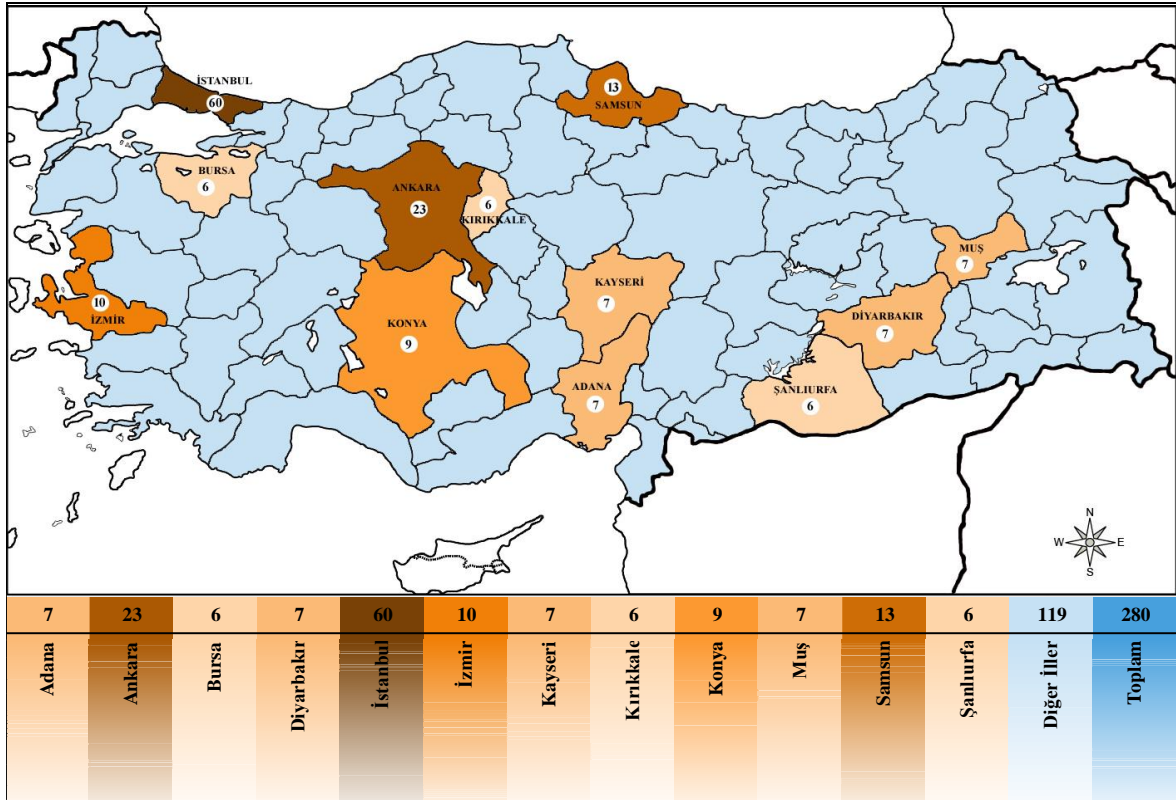
Grafik 5: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların *Yaş Dağılımı

(*) Araştırmanın yapıldığı 2018-2019 yılları itibarıyla, yaş dağılımı hesaplanmıştır.

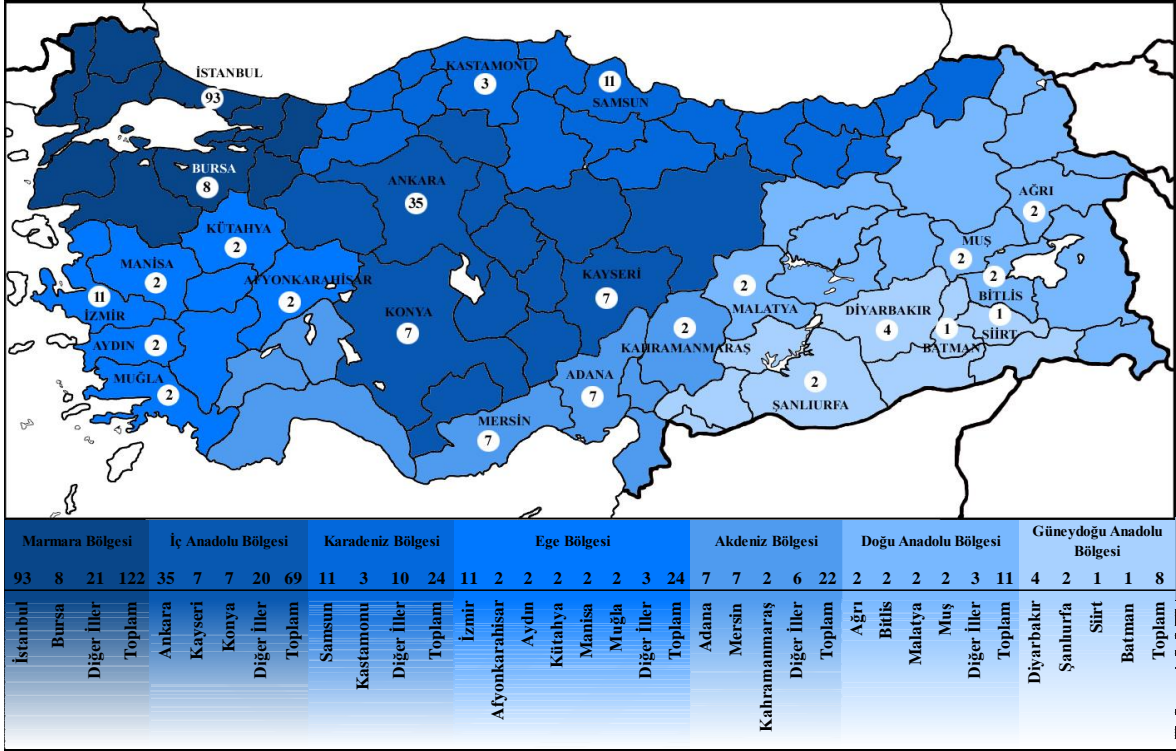
Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların yaş dağılımları incelendiğinde, çocukların neredeyse yarıya yakınının % 43,2 ile 2001 doğumlu yani 17 yaşında olup 18 yaşını doldurmadıkları görülmektedir. Bunu sırasıyla % 30,7 ile 16 yaş, % 19,3 ile 15 yaş, % 3,9 ile 14 yaş ve % 1,8 ile 13 yaş izlerken en düşük yaş gurubu % 1,1 ile 12 yaş grubudur. Buna göre, çocuk tanımında yapılan on sekiz yaşını doldurmamış olmak sınırı dikkate alınmakla birlikte örneklemin yaş dağılımı 12-18 yaş arasında değişmektedir.

Harita 1: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Araştırma grubunda yer alan tutuklu ve hükümlü çocukların doğum yerlerine göre dağılımları incelendiğinde, ilk sırada % 21,4'lük bir oran ile İstanbul ili gelmektedir. İstanbul ilini sırasıyla, % 8,2 ile Ankara, % 4,6 ile Samsun, % 3,6 ile İzmir ve % 3,2 ile Konya illeri takip etmektedir. Adana, Diyarbakır, Kayseri ve Muş illeri % 10'luk; Bursa, Kırkkale ve Şanlıurfa illeri ise % 6,4'lük bir orana sahiptir. Diğer iller kategorisinde Balıkesir, Mersin, Aksaray, Antalya, Batman, Bitlis, Çorum, Eskişehir, Kocaeli, Manisa, Sakarya, Van, Yozgat, Afyonkarahisar, Ağrı, Kahramanmaraş, Kastamonu, Mardin, Niğde, Siirt, Tokat, Trabzon, Zonguldak Amasya, Bilecik, Çankırı, Bingöl, Karabük, Kütahya, Malatya, Uşak, Rize, Artvin, Aydın, Bartın, Bolu, Çanakkale, Denizli, Erzurum, Gaziantep, Hatay, Isparta, Nevşehir, Ordu, Osmaniye, Sinop, Sivas, Şırnak ve Yalova bulunmaktadır. Bu iller ise, toplamda % 42,5'lik bir orana sahiptir.

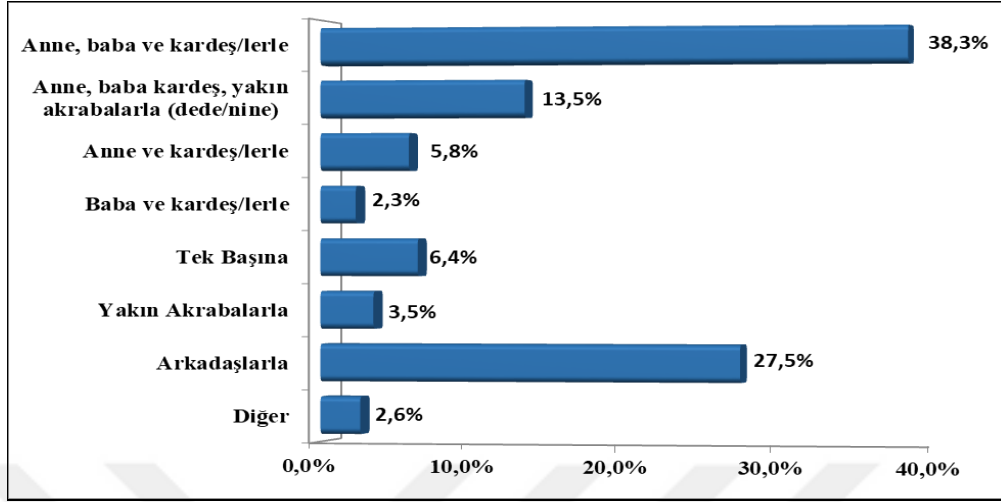
Harita 2: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların İkamet Ettikleri İllerin Bölgelere Göre Dağılımı

Araştırma grubunda yer alan tutuklu ve hükümlü çocuklara ceza infaz kurumuna veya eğitimevine gelmeden önce ikamet ettikleri iller sorulduğunda, çocukların % 76,2'si İstanbul'da ikamet ettiklerini belirtmiştir. İstanbul'u ikinci sırada % 50,7 ile Ankara ili izlemektedir. Çocukların ikamet ettikleri illerin bölgelere göre dağılımı incelendiğinde yoğunluk sırasıyla, % 43,6 ile Marmara Bölgesi, % 24,6 ile İç Anadolu Bölgesi, % 8,6 ile Karadeniz ve Ege Bölgeleri, % 7,9 ile Akdeniz Bölgesi, % 3,9 ile Doğu Anadolu Bölgesi ve % 2,9 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi biçiminde ilerlemektedir. Buna göre ikamet edilen bölgelerdeki illerin yoğunluğuna bakıldığında ise, Marmara Bölgesi'nde İstanbul'dan sonra % 6,6 ile Bursa, İç Anadolu Bölgesi'nde Ankara'dan sonra % 20,3 ile Kayseri ve Konya, Karadeniz Bölgesi'nde % 45,8 ile Samsun, Ege Bölgesi'nde % 45,8 ile İzmir, Akdeniz Bölgesi'nde % 63,6 ile Adana ve Mersin, Doğu Anadolu Bölgesi'nde % 72,7 ile Ağrı, Bitlis, Malatya ve Muş ve son olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde % 50,0 ile Diyarbakır illeri bulunmaktadır.

Genel olarak, araştırma grubundaki çocukların doğum yerleri ile ikamet ettikleri iller arasında mukayese yapılacak olursa, 280 çocuğun % 76,2'sinin İstanbul'da ikamet etmesine rağmen bu çocukların yalnızca % 21,4'ünün İstanbul doğumlu olması dikkat çekici bir oranın göç nedeniyle doğdukları yer dışında başka bir yerde ikamet ettiklerini göstermektedir.

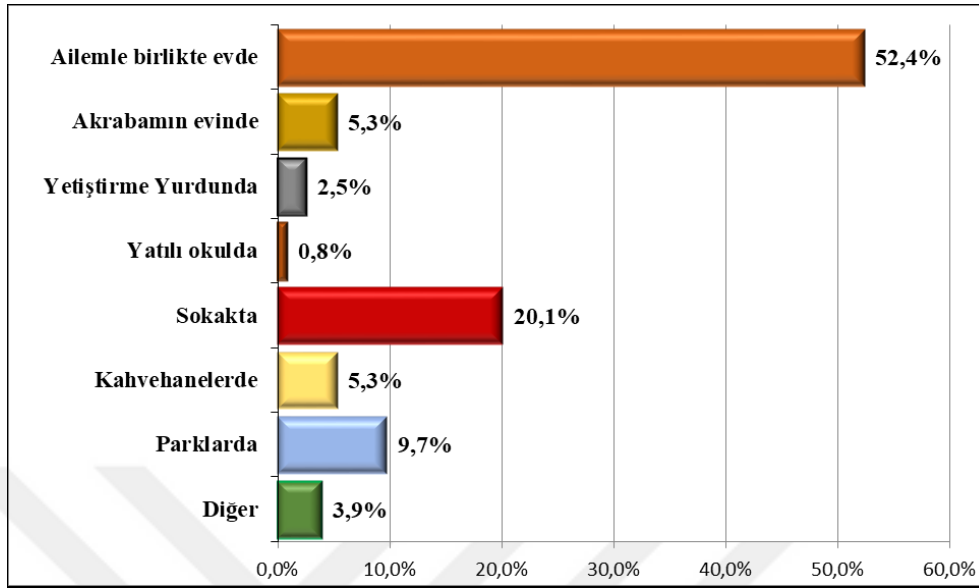
Grafik 6: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Gündelik Yaşamını *Kimlerle Birlikte Geçirdiğine Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara ceza infaz kurumuna veya eğitimevine gelmeden önce gündelik yaşamlarını kimlerle birlikte geçirdikleri sorulduğunda, çocukların birden fazla yanıt verdiği görülmektedir. 280 çocuktan elde edilen 342 veriye göre, çocukların % 38,3'ünün anne, baba ve kardeş/lerle, % 27,5'inin arkadaşlarla, % 13,5'inin anne, baba, kardeş, yakın akrabalarla (dede/nine), % 5,8'inin anne ve kardeş/lerle, % 3,5'inin yakın akrabalarla, % 2,6'sının diğer kişilerle ve % 2,3'ünün baba ve kardeş/lerle birlikte gündelik yaşamını geçirdiği saptanmıştır. Bununla birlikte, çocukların % 6,4'ü de gündelik yaşamını tek başına geçirdiğini belirtmiştir. Diğer kişilerle birlikte gündelik yaşamını geçirdiğini söyleyenler ise, kız arkadaşına, nişanlısına ve eşine vurgu yaparak yakın çevresinden bahsetmiştir. Buradan hareketle, araştırmanın örneklem grubunda küçük yaşta çocuk evliliklerinin olduğu da görülmektedir.

Grafik 7: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Gündelik Yaşamını *Nerede Geçirdiğine Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

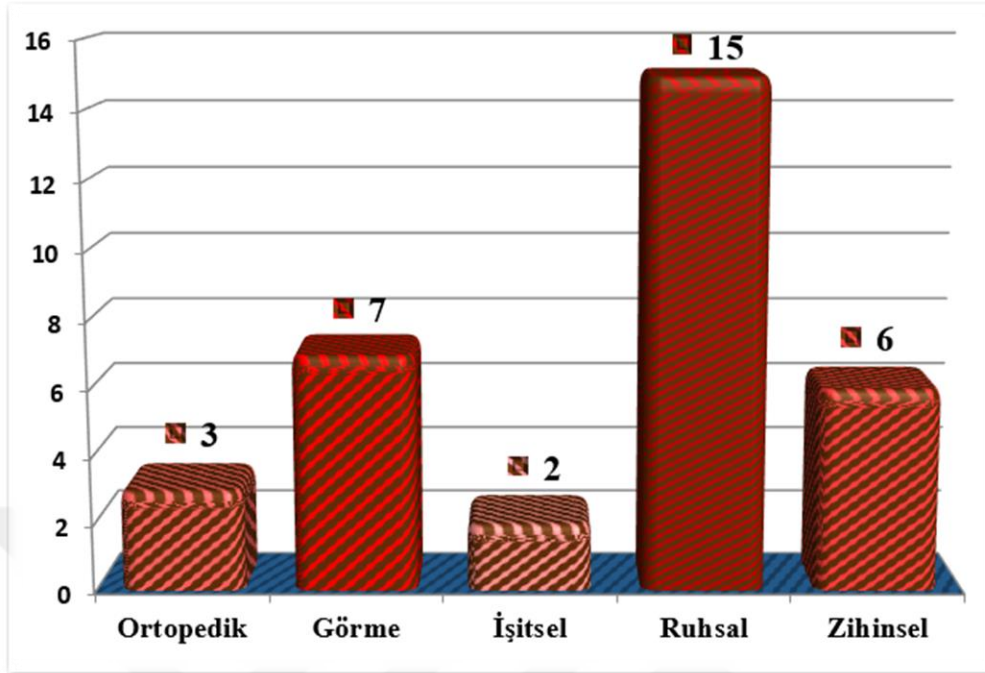
Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara ceza infaz kurumuna veya eğitimevine gelmeden önce gündelik yaşamlarını nerede geçirdikleri sorulduğunda, çocukların birden fazla yanıt verdiği görülmektedir. 280 çocuktan elde edilen verilere göre, çocukların % 52,4'ünün ailesiyle birlikte evde, % 20,1'inin sokakta, % 9,7'sinin parklarda, % 5,3'ünün akrabasının evinde, % 5,3'ünün kahvehanelerde, % 3,9'unun diğer yerlerde, % 2,5'inin yetiştirme yurdunda ve % 0,8'inin yatılı okulda gündelik yaşamını geçirdiği saptanmıştır. Diğer kategorisinde ise, işte, cafede, spor salonunda, bekâr evinde ve eşyle birlikte kendi evinde gündelik yaşamını geçirdiğini söyleyen çocuklar bulunmaktadır.

Tablo 10: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Engel Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	30	10,7	10,7	10,7
Hayır	250	89,3	89,3	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

Tablo 10'da görüldüğü üzere, araştırma grubundaki çocuklara herhangi bir engel durumlarının olup olmadığı sorulmuştur. Alınan cevapların dağılımı incelendiğinde, çocukların % 10,7'si "evet" ve % 89,3'ü "hayır" yanıtını vermiştir.

Grafik 8: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Sahip Oldukları *Engel Türüne Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

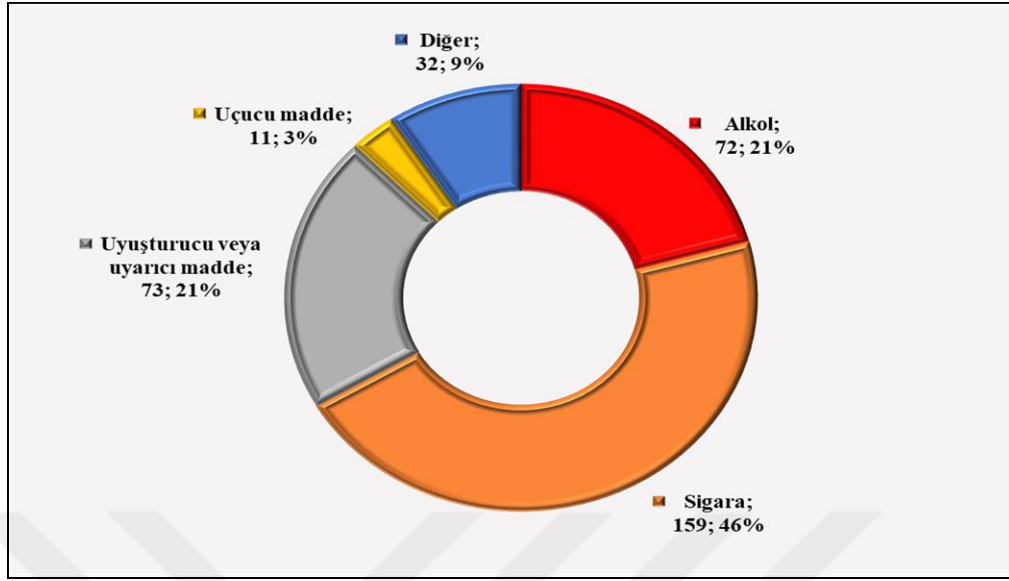
Araştırma grubuna dâhil edilen engel durumu olan 30 çocuğun % 10,0'ı iki engel türüne sahip olmakla birlikte, çocukların % 50,0'ı ruhsal, % 23,3'ü görme, % 20,0'ı zihinsel, % 10,0'ı ortopedik ve % 6,6'sı işitsel engelinin olduğunu belirtmiştir.

Tablo 11: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Madde Kullanım Durumu

	Madde Sayısı	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Evet	1	88	46,8	188	67,1
	2	55	29,3		
	3	31	16,5		
	4 ve Üzeri	14	7,4		
Hayır				92	32,9
Toplam				280	100,0

Tablo 11'de araştırma grubunda yer alan çocuklara ceza infaz kurumuna veya eğitimevine gelmeden önce bağımlılık yapan herhangi bir madde kullanıp kullanmadıkları sorulduğunda, çocukların yarısından fazlası % 67,1'lik oranla "evet" ve % 32,9'u "hayır" yanıtını vermiştir. Aynı zamanda madde kullanan çocukların arasında birden fazla maddeye olan bağımlılıkta görülmektedir. Madde kullanım geçmişine sahip olan çocukların % 46,8'i sadece tek bir madde, % 29,3'ü iki, % 16,5'i üç ve % 7,4'ü dört ve üzeri sayıda madde bağımlısı olduğunu ifade etmiştir.

Grafik 9: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kullandıkları *Madde Türüne Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

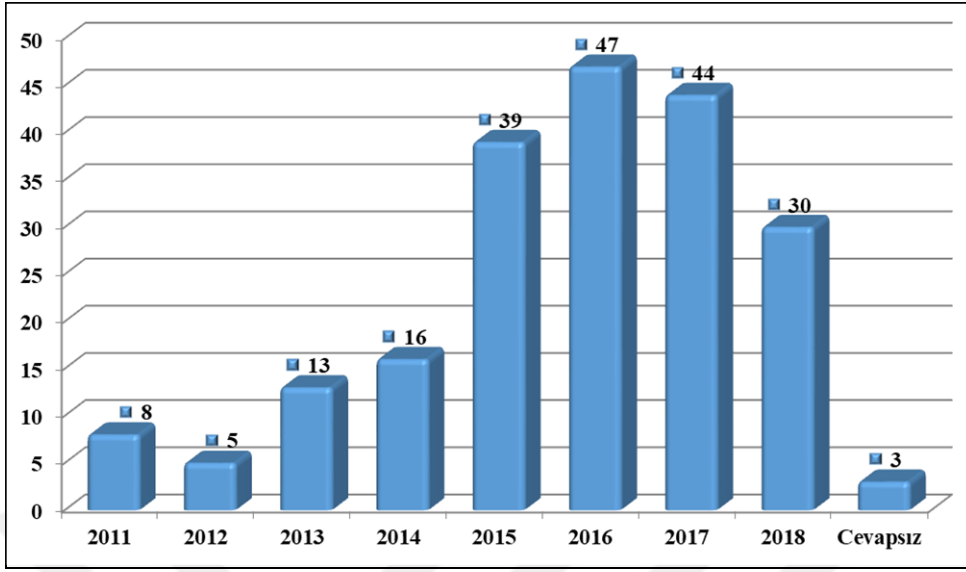
Kuruma gelmeden önce bağımlılık yapan madde kullanan çocukların kullandıkları maddelerde ilk sırayı % 45,8 ile sigara almaktadır. Sigarayı % 21,0 ile uyuşturucu veya uyarıcı madde, % 20,7 ile alkol, % 9,2 ile diğer madde/ler ve % 3,2 ile uçucu madde izlemektedir. Diğer maddeler arasında ekstazi (extacy) ve türevi maddeler yer almaktadır. Literatür kısmında da bahsedildiği gibi madde kullanımı günümüzün en ciddi sorunlarından biri haline gelmiştir. Özellikle sigara en yaygın kullanılan maddeler arasında yer almaktadır. Buna göre, sigara tütünü kullanımı diğer bağımlılık yapan maddelerin kullanımına da zemin hazırlamaktadır.

Tablo 12: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Çalışma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	205	73,2	73,2	73,2
Hayır	75	26,8	26,8	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

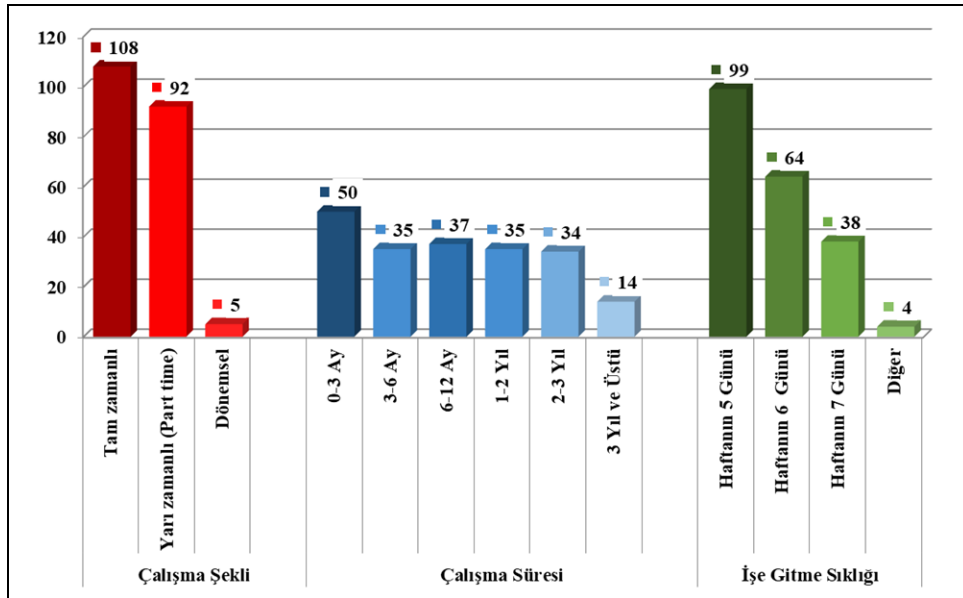
Araştırma grubundaki çocuklara ceza infaz kurumuna / eğitimevine gelmeden önce herhangi bir işte çalışma deneyimlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Tablo 12’de yer alan verilerden hareketle, çocukların büyük bir kısmı % 73,2’lik bir oran ile çalışma deneyime sahip olduğunu ve % 26,8’i ise daha önce herhangi bir işte çalışmadığını ifade etmiştir.

Grafik 10: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Çalışmaya Başladıkları Yıllara Göre Dağılımı

Çalışma deneyimine sahip 205 çocuğun işe başladıkları yıllar incelendiğinde, % 22,9 ile 2016 yılı ilk sırada yer almaktadır. Bunu % 21,5 ile 2017, % 19,0 ile 2015, % 14,6 ile 2018, % 7,8 ile 2014, % 6,3 ile 2013 ve % 3,9 ile 2011 yılları izlerken çocuklar arasında en düşük işe başlanan yıl % 2,4 ile 2012 yılıdır. % 1,5'lik kesim ise, işe başladığı yılı hatırlayamadığı için cevap vermemiştir.

Grafik 11: Tutuklu ve Hükümlü Çalışma Koşullarına Göre Dağılımı

Araştırma grubundaki çalışma deneyimine sahip tutuklu ve hükümlü çocuklara çalışma şekilleri, süreleri ve işe gitme sıklıklarının ne olduğu sorulmuştur. Çocuklardan alınan yanıtlara göre Grafik 11'deki dağılım elde edilmiştir. Çalışma şekilleri incelendiğinde, çocukların % 52,7'sinin tam

zamanlı, % 44,9'unun yarı zamanlı (part time) ve % 2,4'ünün dönemsel çalıştığı görülmektedir. Dönemsel çalışma deneyimine sahip çocuklar tarım sektöründe hizmet vermektedirler.

Çocukların çalışma süreleri incelendiğinde ise, % 24,4'ü "0-3 ay", % 18,0'ı "6-12 ay", % 17,1'i eşit oranlarda olmak üzere "3-6 ay" ve "1-2 yıl", % 16,6'sı "2-3 yıl" ve % 6,8'i "3 yıl ve üstü" süreyle çalıştıklarını belirtmişlerdir. Buradan hareketle, çocukların çalışma süreleri ortalamaları "3-6 ay" arasındadır.

Grafikteki verilerden hareketle, son olarak çocukların işe gitme sıklıkları incelendiğinde, kuruma gelmeden önce neredeyse yarıya yakını % 48,3'lük bir oran ile haftanın 5 günü çalışmıştır. % 31,2'si ve % 18,5'i sırasıyla, haftanın 6 günü ve 7 günü çalışmıştır. % 2,0'ı ise diğer kategorisinde bulunmaktadır. Genellikle bu çocuklar akrabasının yanında çalıştıkları için işe düzenli olarak gitmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 13: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Çalışma Sektörüne Göre Dağılımı

Çalışma Sektör	Frekans / Yüzde
Sanayi Sektörü	44 / 21,5%
İnşaat Sektörü	24 / 11,7%
Hizmet Sektörü	109 / 53,2%
Tekstil Sektörü	11 / 5,4%
Tarım Sektörü	5 / 2,4%
Diğer	12 / 5,9%

Tablo 13'te görüldüğü üzere, tutuklu ve hükümlü çocukların yarısından fazlası % 53,2 ile hizmet sektöründe çalışmaktadır. Hizmet sektöründe çalışan çocukların büyük oranı lokanta, kuaför/berber salonu ve kantin vb. yerlerde yardımcı iş kollarında hizmet vermektedirler. Hizmet sektörüne kıyasla çocukların % 21,5'inin sanayi sektöründe çalıştığı da görülmektedir. Burada ise, çocuklar ağırlıklı olarak oto sanayi ve mobilya iş kollarında çalışmaktadırlar. Geriye kalan kesim % 11,7 ile inşaat, % 5,4 ile tekstil ve % 2,4 ile tarım sektöründe çalışırken, % 5,9 ise daha çok hamal, hurdacı ve pazarcı olarak diğer sektörlerde çalışmaktadır.

4.2.2. Araştırmaya Katılan Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aile Geçmişine / Yapısına Ait Bilgiler

Tutuklu ve hükümlü çocukların aile geçmişi / yapısı bağlamında, ailenin aslen nereli olduğu, ailede göç deneyimi olup olmadığı, göç varsa göçle nerede yaşadığı, öz anne ve babanın hayatta olup olmadığı, öz anne ve babanın medeni durumu, yaşı, eğitim düzeyi ve mesleki durumu, öz / üvey ebeveynlerin olup olmadığı, kardeş sayısı ve eğitim düzeyi, hane geçimini kim/lerin sağladığı ve gelir düzeyi, ikamet edilen konutun mülkiyeti ve özellikleri, ailece boş zaman aktiviteleri, çocuğun

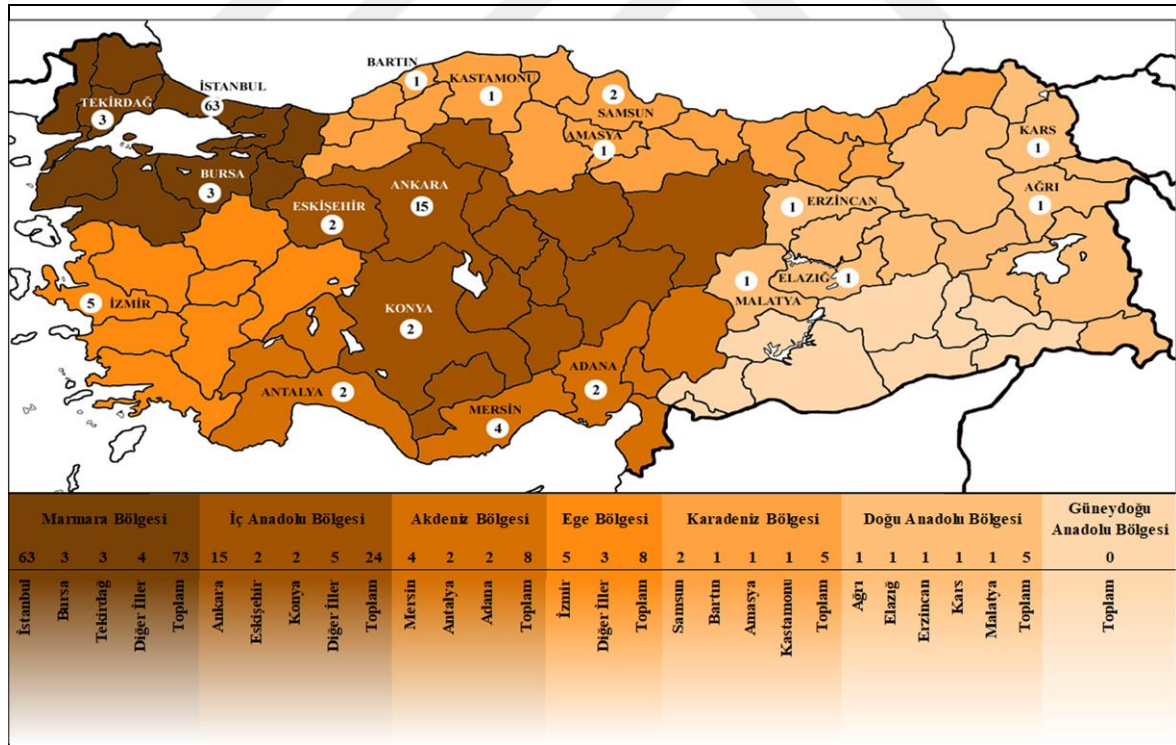
olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi % 2,9 ile ikamet edilen bölgeler arasında en son sırada yer almakta iken, çocukların aslen nereli olduklarının bölge bazında değerlendirmesinde ise % 13,9 ile dördüncü sırada yer almaktadır. Buradan hareketle, çocukların aslen nereli oldukları ile ikamet ettikleri bölgeler arasında farklılaşmalar olduğu saptanmıştır. Bu durum ailede göç deneyimine işaret etmektedir.

Tablo 14: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin Göç Deneyimi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	123	43,9	43,9	43,9
Hayır	157	56,1	56,1	100
Toplam	280	100	100	

Tablo 14’te görüldüğü üzere, araştırma grubundaki çocuklara ailelerinde göç deneyimi olup olmadığı sorulmuştur. Alınan cevaplara göre, % 43,9’u göç deneyimine sahipken, % 56,1’inde göç deneyimi yoktur.

Harita 4: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin Göç Ettikleri İllerin Bölgelere Göre Dağılımı

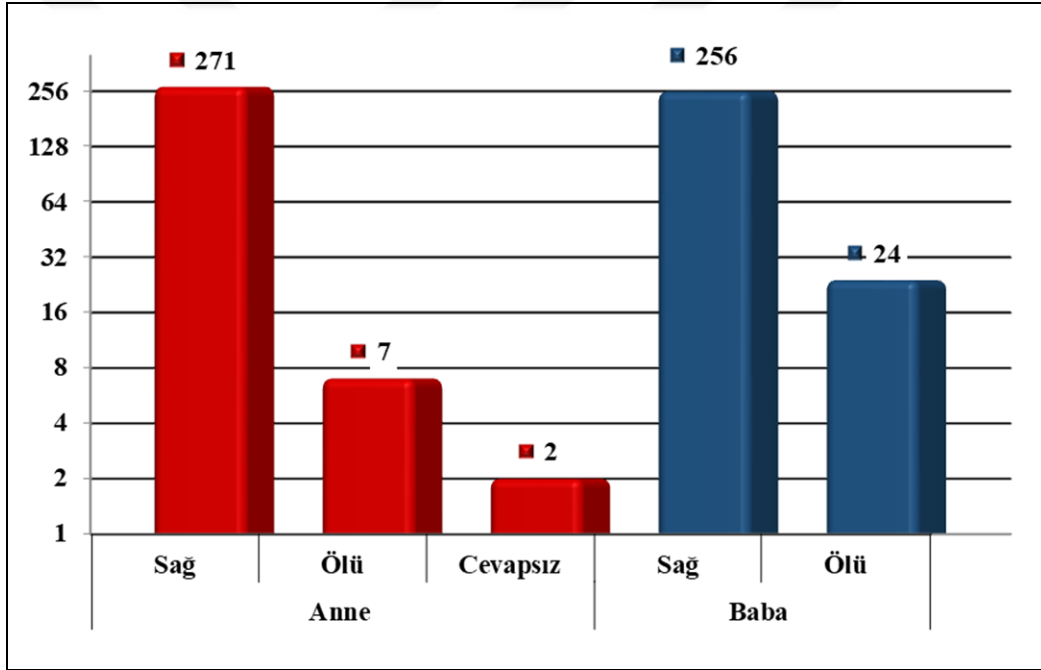

Ailesinde göç deneyimi olan çocukların ailelerinin göç ettikleri illerin bölgelere göre dağılımı incelendiğinde, en fazla göç % 59,3 ile Marmara Bölgesi’ne gerçekleşmiştir. Bu bölgeyi sırasıyla, % 19,5 ile İç Anadolu Bölgesi, % 6,5 ile Akdeniz ve Ege Bölgeleri, % 4,1’lik bir oran ile Karadeniz ve

Doğu Anadolu Bölgeleri izler. Çocukların doğum yerleri, aslen nereli oldukları, ikamet ettikleri il ve bölge dağılımları dikkate alındığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi Türkiye'nin farklı bölgelerine ve illerine yoğun olarak göç vermesine rağmen, çocukların ailelerinde bu bölgeye göç yaşanmadığı gözlenmiştir.

Aynı zamanda bölgelerdeki başlıca il dağılımları irdelendiğinde, Marmara Bölgesi'nde % 86,6 ile İstanbul, İç Anadolu Bölgesi'nde % 62,5 ile Ankara, Akdeniz Bölgesi'nde % 50 ile Mersin, Ege Bölgesi'nde % 62,5 ile İzmir ve Karadeniz Bölgesi'nde % 40,0 ile Samsun ilk sırada yer alan illerdir. Son olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nde ise, % 5 ile Ağrı, Elazığ, Erzincan, Kars ve Malatya illeri yer almaktadır.

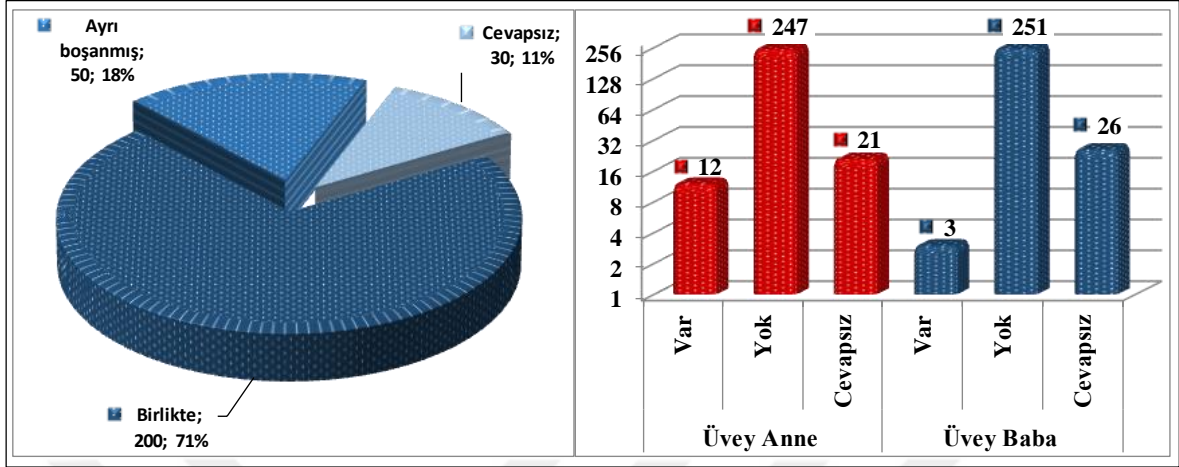
Grafik 12: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne ve Babalarının *Hayatta Olma Durumlarına Göre Dağılımı

(*) 1 çocuğun hem annesi hem de babası hayatta değildir.

Araştırma grubuna öz anne ve babalarının hayatta olup / olmadıkları sorulduğunda, tutuklu ve hükümlü çocukların % 96,8'i annelerinin; % 91,4'ü babalarının hayatta olduklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, çocukların % 2,5'inin anneleri ve % 8,6'sının babaları hayatta değildir. Öz annesi hayatta olan çocuk sayısının öz babası hayatta olanlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Ancak çocuklardan % 0,70'i anneleriyle görüşmedikleri için onların hayatta olup olmadıkları konusunda herhangi bir bilgi sahibi değildir.

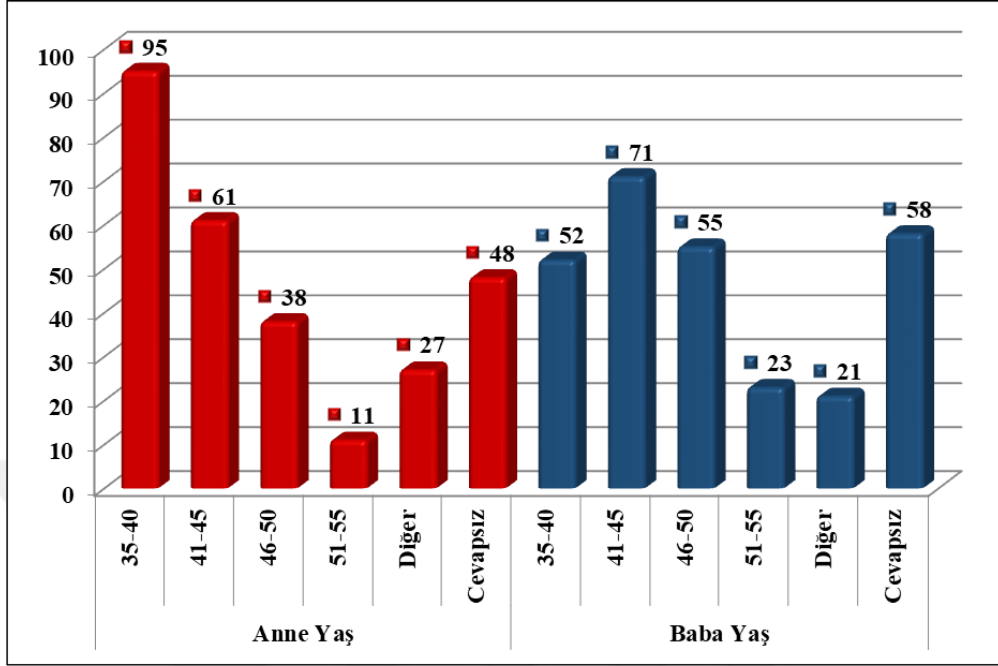
Grafik 13: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne / Babalarının Medeni Durumlarına ve Üvey Anne / Babalarının Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Araştırma grubundaki çocuklara öz anne ve babalarının medeni durumları sorulmuştur. Buna göre, çocukların ebeveynlerinin medeni durumları değerlendirildiğinde, % 71,4'ünün ebeveynleri birlikte iken % 17,9'unun ayrı (boşanmış) olduğu görülmektedir. Ancak % 10,7'lik kesim arasında ebeveynlerinden biri ya da her ikisi hayatta olmayanlar yahut ebeveynleriyle görüşmeyenler olduğu için soruya cevap verilmemiştir.

Araştırma grubuna üvey anne ve babalarının olup olmadığı sorulduğunda, çocukların % 4,3'ü üvey annelerinin; % 1,1'i üvey babalarının olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca üvey annesi olmayanların oranı % 88,2 iken üvey babası olmayanların oranı % 89,6'dır. Buna göre, üvey babası olan çocukların üvey annesi olanlara göre daha az olduğu görülmektedir. Son olarak, çocukların % 7,5'i ve % 9,3'ü üvey anne / baba durumuyla ilgili cevap vermemiştir.

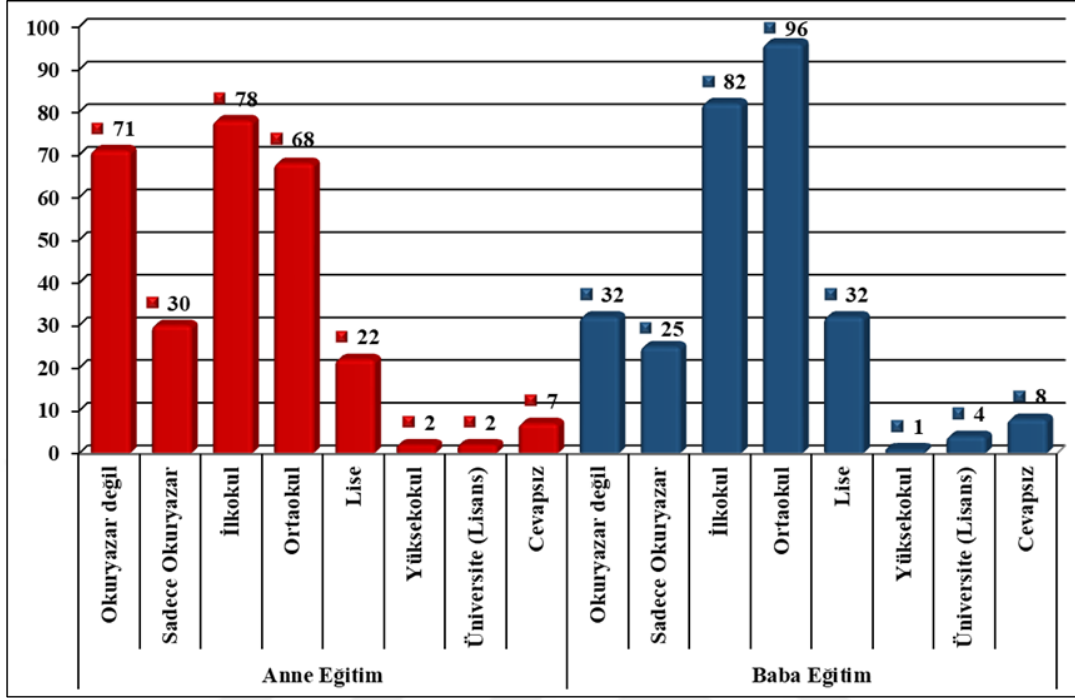
Grafik 14: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne ve Babalarının Yaşlarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara öz anne ve babalarının kaç yaşında oldukları sorulmuştur. Buna göre, grafik 14'te yer alan dağılım elde edilmiştir. Ebeveynlerden anne yaş dağılımları incelendiğinde, çocukların annelerinin en fazla % 33,9 ile “35-40” yaş aralığında olduğu görülür. Bunu sırasıyla, % 21,8 ile “41-45”, % 13,6 ile “46-50”, % 9,6 ile “diğer” ve son olarak % 3,9 ile “51-55” yaş aralıkları izler. “Diğer” cevabını veren çocukların anne yaş dağılımı ise, genel olarak “35 yaş altı” ve “55 yaş üstü”dür. Ancak % 17,1’lik orana bakıldığında, çocuklar arasında annesi hayatta olmayanlar, annesi ile görüşmeyenler veya annesinin yaşını bilmeyenler olduğu için bu soruya cevap verilmemiştir.

Ebeveynlerden baba yaş dağılımları incelendiğinde, çocukların babalarının en fazla % 25,4 ile “41-45” yaş aralığında olduğu görülür. Bunu sırasıyla, % 19,6 ile “46-50”, % 18,6 ile “35-40”, % 8,2 ile “51-55” ve son olarak % 7,5 ile “diğer” yaş aralıkları izler. “Diğer” cevabını veren çocukların baba yaş dağılımı ise, genel olarak anne yaş gruplarında olduğu gibi “35 yaş altı” ve “55 yaş üstü”dür. Ancak % 20,7’lik kesim arasında babası hayatta olmayanlar, babası ile görüşmeyenler veya babasının yaşını bilmeyenler olduğu için bu soruya cevap verilmemiştir.

Grafik 15: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne ve Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

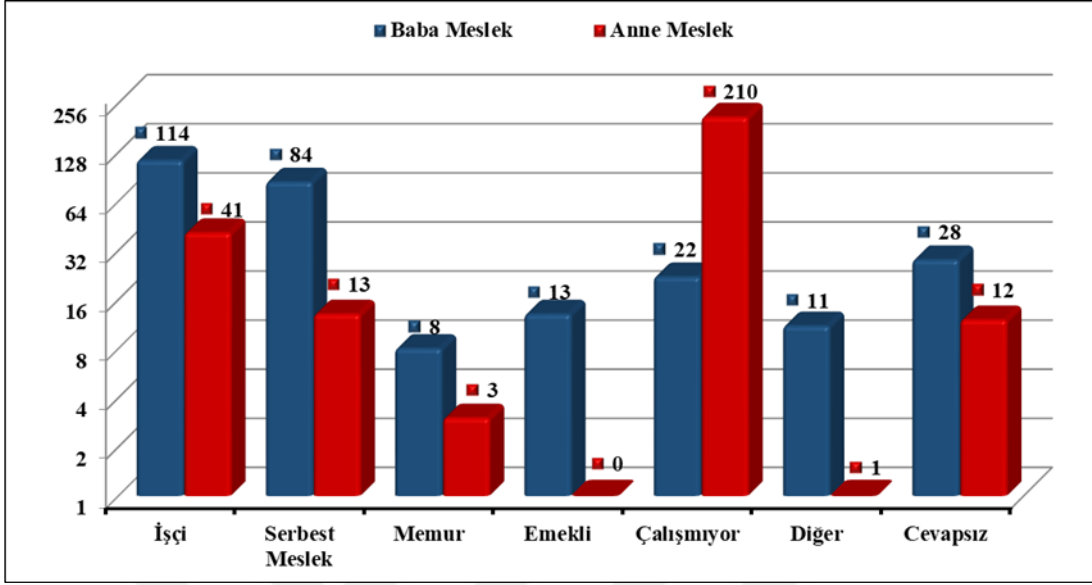

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara öz anne ve babalarının eğitim durumları sorulmuştur. Buna göre, grafik 15'te çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeylerine göre dağılımları verilmektedir. Anne eğitim düzeyi için verilen yanıtlar şu şekilde sıralanabilir: % 25,4'ünün annesi okuryazar değil iken % 10,7'sinin sadece okuryazar; % 27,9'unun ilkokul mezunu; % 24,3'ünün ortaokul mezunu; % 7,9'unun lise mezunu; % 0,7'sinin yüksekokul mezunu ve % 0,7'sinin üniversite (lisans) mezunudur. Çocukların % 2,5'i ise, annesinin eğitim düzeyini bilmediği için bu soruya cevap vermemiştir. Buradan hareketle, anne eğitim düzeyinde en yüksek dağılımın ilkokul mezunu (% 28) olduğu görülmektedir.

Çocukların babalarının eğitim düzeyleri incelendiğinde, % 11,4'ünün babası okuryazar değil iken % 8,9'unun sadece okuryazar; % 29,3'ünün ilkokul mezunu; % 34,3'ünün ortaokul mezunu; % 11,4'ünün lise mezunu; % 0,4'ünün yüksekokul mezunu ve % 1,4'ünün üniversite (lisans) mezunudur. Çocukların % 2,9'u ise, babasının eğitim düzeyini bilmediği için bu soruya cevap vermemiştir. Buradan hareketle, baba eğitim düzeyinde en yüksek dağılımın ortaokul mezunu (% 34) olduğu görülmektedir.

Genel olarak, tutuklu ve hükümlü çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu verilerden hareketle çocukların annelerinin eğitim düzeyinin babalarının eğitim düzeyine kıyasla kısmen daha düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 16: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öz Anne ve Babalarının Meslek Durumlarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara öz anne ve babalarının meslek durumu sorulduğunda, anne meslek grupları için alınan cevapların dağılımları şu şekildedir: Çocukların annelerinde en yüksek oranı % 75,0 ile çalışmayanlar oluşturmaktadır. Bu oranı % 14,6 ile işçi, % 4,6 ile serbest meslek, % 1,1 ile memur ve son olarak % 0,4 ile diğer meslekler izlemektedir. Çocukların % 4,3'ü ise, bu soruya cevap vermemiştir. Aynı zamanda meslek gruplarına göre yapılan işin niteliğine değinilecek olursa, işçi olan anneler daha çok aşçı, bulaşıkçı, kuaför çalışanı ve kreş görevlisi iken serbest meslek dalında organizatör, terzi ve pazarcı; diğer mesleklerde ise çiftçi vb. meslekleri dikkat çekmektedir. Genel olarak araştırma grubundaki çocukların annelerinin yarıdan fazlasının ev hanımı olup herhangi bir işte çalışmadığı, yalnızca % 20,4'ünün düzenli bir işte çalıştığı tespit edilmiştir.

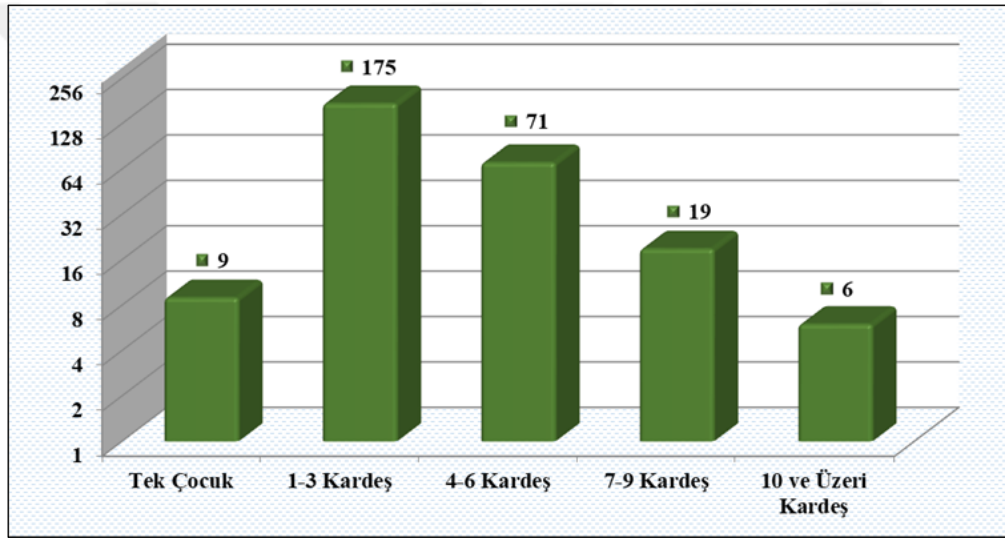
Araştırma grubu içinde baba meslek durumuna bakıldığında ise, % 40,7'sinin işçi, % 30,0'ının serbest meslek sahibi, % 4,6'sının emekli, % 3,9'unun diğer mesleklerde çalıştığı ve % 2,9'unun memur olduğu görülmektedir. Buna karşılık babalarının çalışmadığını söyleyen çocukların oranı % 7,9'dur. Çocukların % 10,0'ı ise, bu soruya cevap vermemiştir. Meslek gruplarına göre yapılan işin niteliğine bakıldığında, işçi kategorisinde genellikle şoför, aşçı, berber kalfası, kaynak ve matbaa çalışanı; serbest meslekte pazarcı, mobilyacı, kahveci, emlakçı, terzi ve hurdacı vb. mesleklerde yoğunluk varken diğer kategorisinde çiftçi mesleğini müzisyen takip etmektedir. Bu verilerden hareketle, çocukların annelerine kıyasla babalarının çalışma oranlarının nispeten daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılır. Aynı zamanda araştırma grubundaki çocukların anneleri arasında emekli olanlar yokken, yaklaşık % 5'inin babasında emeklilik durumunun olması babaların annelere kıyasla daha düzenli çalıştığına işaret etmektedir.

Tablo 15: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kardeş Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	271	96,8	96,8	96,8
Hayır	9	3,2	3,2	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara “Kardeşiniz var mı?” sorusu yöneltildiğinde, alınan yanıtların dağılımı tablo 15’te gösterilmektedir. Buna göre, araştırma grubundaki çocukların oldukça büyük bir oran ile % 96,8’inin kardeşi varken, % 3,2’sinin ise kardeşi yoktur.

Grafik 17: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kardeş Sayısına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların kardeş sayıları incelendiğinde, tek çocuk olanlardan 10 ve üzeri kardeşi olanlara kadar geniş bir aralık söz konusudur. Buna göre, çocukların % 3,2’si tek çocuk olmasına karşın % 62,5’i “1-3 kardeş”, % 25,4’ü “4-6 kardeş”, % 6,8’i “7-9 kardeş” ve % 2,1’i “10 ve üzeri kardeş” olduklarını söylemişlerdir.

Bununla birlikte, araştırma grubundaki çocukların kardeş sayılarını dikkate aldığımızda hane halkı sayısının da fazla olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, çocukların kalabalık ailelerde yetiştiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalara göre, ailenin kalabalık olması ile çocuk suçluluğu arasında doğrudan ya da dolaylı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Özellikle aile içindeki çocuk sayısının fazla olmasını takiben, aile bireylerinin düzenli gelirlerinin olmaması sonucu ciddi ekonomik sorunlar yaşanmaktadır (Tor, 2009: 56). Bu durumda çocukların özellikle mala karşı suçlara yöneldikleri iddia edilmektedir.

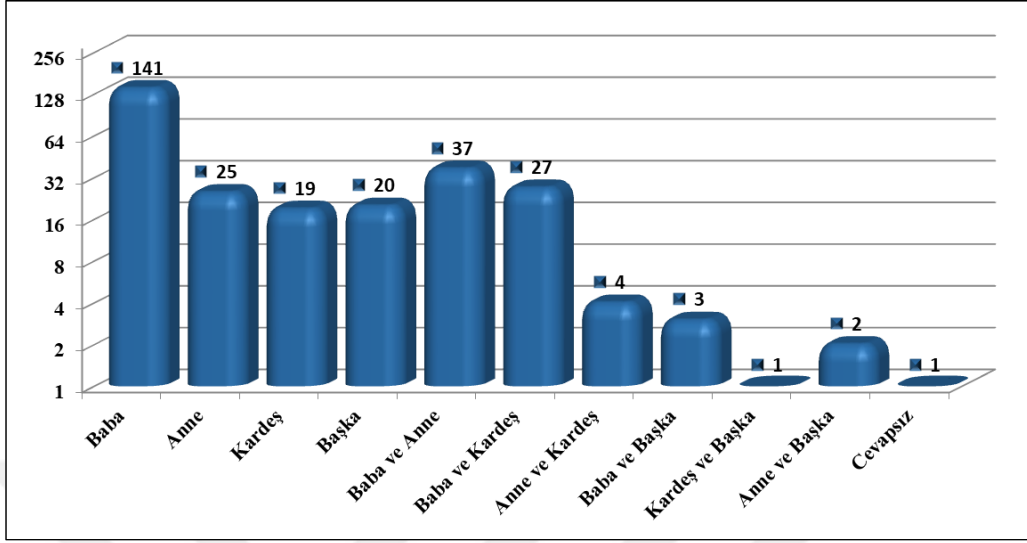
Grafik 18: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kardeşlerinin *Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Kardeş Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	14	2,5
Sadece Okuryazar	23	4,1
İlkokul	113	20,2
Ortaokul	220	39,3
Lise	130	23,2
Yüksekokul	14	2,5
Üniversite (Lisans)	44	7,9
Cevapsız	2	0,4
Toplam	560	100,0

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara kardeşlerinin eğitim düzeyleri sorulduğunda, % 39,3 ile ortaokul mezunu olan kardeşlerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla, % 23,2 ile lise mezunu, % 20,2 ile ilkokul mezunu, % 7,9 ile üniversite (lisans) mezunu ve % 2,5 ile yüksekokul mezunu izlemektedir. Araştırma grubundaki çocukların kardeşleri arasında okula hiç gitmeyenler ya da okulu terk edenler incelendiğinde, % 2,5'inin okuryazar olmadığı ve % 4,1'inin ise sadece okuryazar olduğu gözlenmektedir. Aynı zamanda çocukların % 0,4'ü kardeşlerinin eğitim durumları hakkında bilgi sahibi değillerdir.

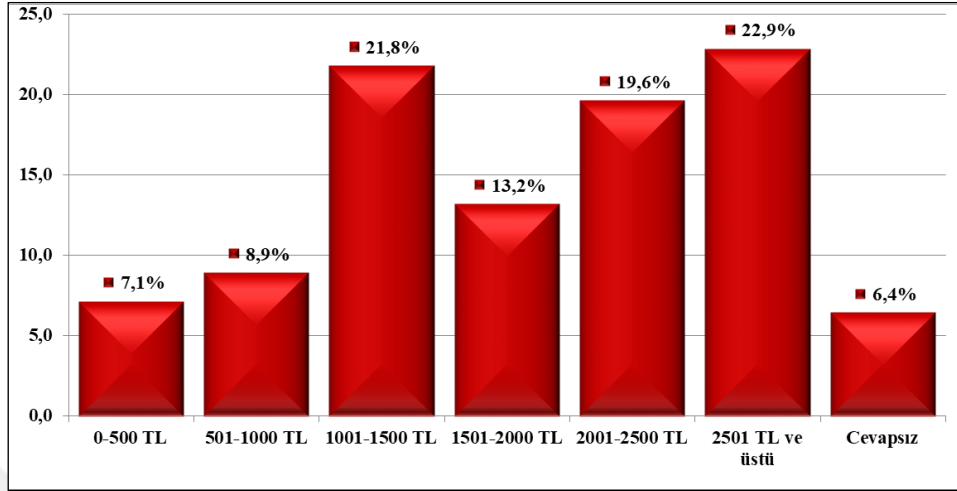
Grafik 19: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin İkamet Ettikleri Konutun Geçimini Kim/lerin Sağladığına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara ikamet ettikleri konutun geçimini kim/lerin sağladığı sorulmuştur. Buna göre grafik 19’da yer alan dağılım elde edilmiştir. Konutun geçimini kim/lerin sağladığı incelendiğinde, % 50,4 oranı ile babanın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu oranı takiben, % 13,2 ile ebeveynlerden hem annenin hem de babanın evin geçimini sağladığı söylenmiştir. Bunu sırasıyla, % 9,6 ile baba ve kardeş, % 8,9 ile anne, % 7,1 ile başka, % 6,8 ile kardeş, % 1,4 ile anne ve kardeş, % 1,1 ile baba ve başka, % 0,7 ile anne ve başka ve son olarak % 0,4 ile kardeş ve başka kişilerin yanıtları izlemektedir. Ancak araştırma grubundaki çocuklardan % 0,4’ü hem annesi hem de babası hayatta olmadığı için yetiştirme yurdunda kaldığını ifade etmiş ve ilgili soruyu yanıtlamamıştır.

Bu verilerden hareketle, evin geçiminde babanın en yüksek orana (% 50) sahip olduğu görülmektedir. Çocukların annelerinin % 75’inin çalışmadığı bulgusu da göz önüne alındığında, babanın evin geçiminde etkin rol alması verilerin tutarlılığını ortaya koymaktadır. Başta baba olmak üzere, anne ve kardeşlerin de hanenin geçimine yardımcı oldukları gözlenmektedir. Buna göre, en önemli geçim kaynağının aile üyelerinin çalışması olduğu sonucuna ulaşılır. Aynı zamanda aile üyeleri dışında başka kişi ya da kurumlara da dikkat çekilmiştir. Çocukların bir bölümü özellikle, dede, babaanne ve amca gibi yakın akrabalarının; bazıları üvey babalarının ve diğerleri ise yalnızca devletin sağladığı dul-yetim-engelli maaşları ile evin geçimini sağladıklarını ifade etmişlerdir.

Grafik 20: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin Aylık Ortalama Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

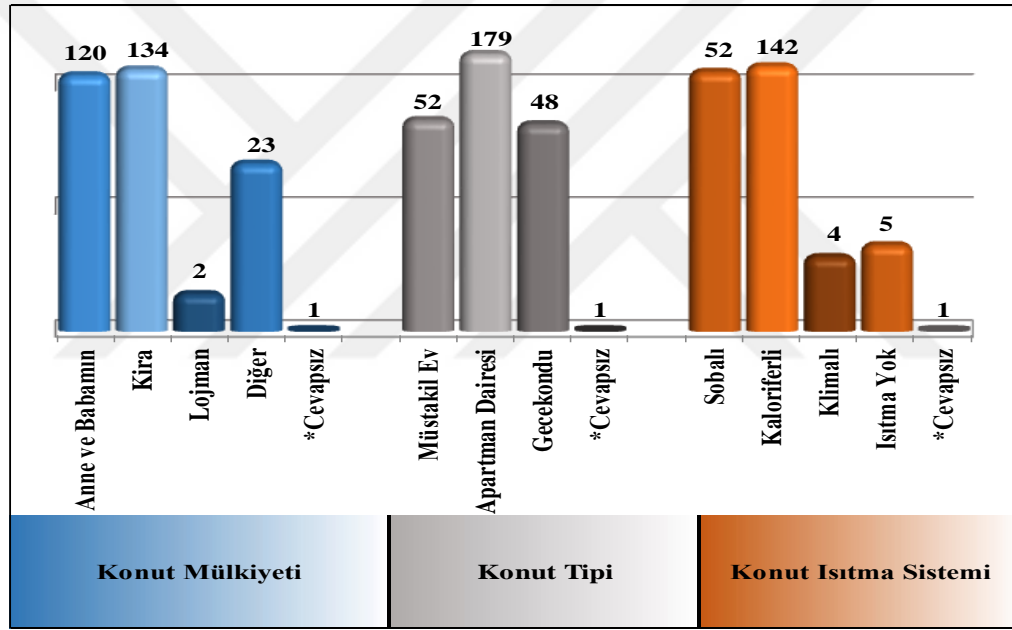
Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara ailelerinin aylık ortalama gelirlerinin ne kadar olduğu sorulmuştur. Buna göre, çocukların ailelerinin gelir düzeylerinin dağılımında ilk sırada % 22,9 ile 2501 TL ve üstü yer almaktadır. Bu oranı sırasıyla, % 21,8 ile 1001-1500 TL, % 19,6 ile 2001-2500 TL, % 13,2 ile 1501-2000 TL, % 8,9 ile 501-1000 TL ve % 7,1 ile 0-500 TL gelir aralığı izlemektedir. Çocukların % 6,4'ü ise, ailelerin aylık ortalama gelirleri konusunda herhangi bir bilgi sahibi değildir.

Ortaya çıkan rakamlara bakıldığında, ailelerde nispeten en yüksek oranın 2501 TL ve üstü olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu oranda araştırma grubundan yalnızca iki çocuk ailesinin 5000-5500 TL aralığında bir gelire sahip olduğunu söylemesine karşın, geriye kalan kesim (%22) dağılımda verilen en yüksek gelirin alt sınırında rakamlara dikkat çekmiştir. Buradan hareketle, 2501 TL ve üstü gelir oranı ile yüzdelerik dağılımda ikinci en yüksek oran olan 1001-1500 TL gelir aralığının oranlarının neredeyse birbirine eşit olduğu tespit edilmiştir. Genel itibarıyla, tutuklu ve hükümlü çocukların ailelerinin düşük ekonomik gelire sahip olmaları göz önüne alındığında, bu durum ailelerin gelir düzeylerinin açlık ve yoksulluk sınırları açısından da değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

2018 yılı Aralık ayı “Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması”na göre, dört kişilik bir ailenin açlık sınırınının 1.941,16 TL; yoksulluk sınırınının ise 6.322,99 TL olduğu tespit edilmiştir (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu [TÜRK-İŞ], 2018). Hane halkı sayısının dört kişi olduğu düşünülürse, araştırma grubundaki çocukların ailelerinin büyük çoğunluğunun yoksulluk sınırınının altında ve hatta açlık sınırında yaşadığı görülmektedir.

“Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması”na göre, 2018 yılı sürekli yoksulluk oranı 12,7’dir. Aynı araştırmada bireylerin eğitim düzeyleri bağlamında yoksulluk oranları incelendiğinde, okuryazar olmayanların % 27,5’i, herhangi bir okul bitirmeyenlerin % 23,6’sı, ilköğretim ve ortaokul mezunlarının % 12,1’i ve lise veya dengi okul mezunlarının % 5,8’i yoksuldur. En düşük yoksulluk oranı ise, % 2,2 ile yükseköğretim mezunlarında görülmektedir (TÜİK, 2019). Bu verilerden hareketle, tutuklu ve hükümlü çocukların ailelerinin gelir düzeylerinin düşük olmasında başta ebeveynlerin eğitim ve çalışma durumları olmak üzere diğer çeşitli değişkenlerin etkisi bulunmaktadır. Araştırma bulguları doğrultusunda, çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu ve düşük gelir düzeyinde işlerde çalıştıkları tespit edilmiştir (bkz. Grafik 15-16).

Grafik 21: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinin İkamet Ettikleri Konutun Mülkiyetine / Özelliklerine Göre Dağılımı

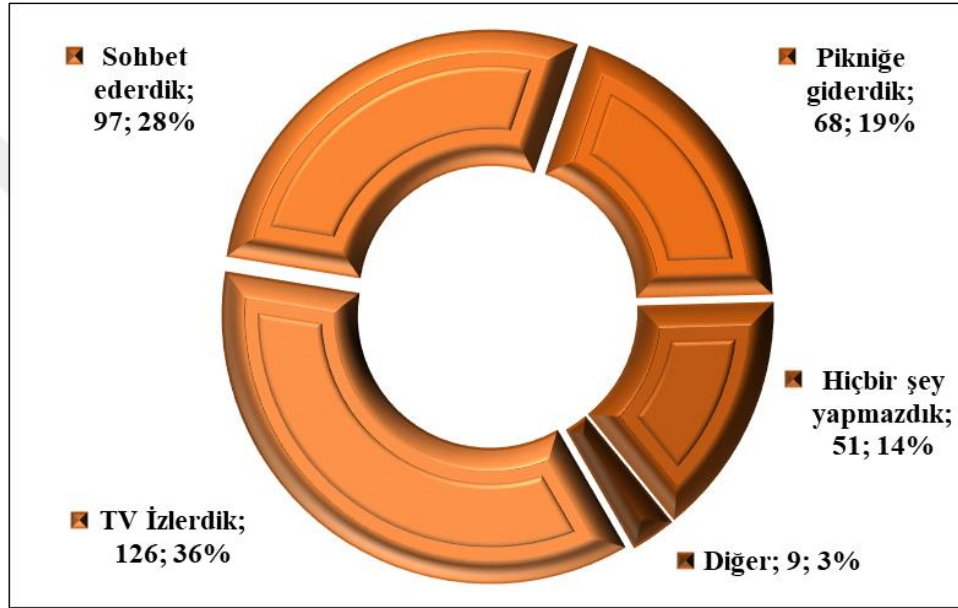

(*) Araştırmaya katılan 1 çocuk hem annesi hem de babası hayatta olmadığı için kuruma gelmeden önce yetiştirme yurdunda kalmaktadır.

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların ailelerinin gelir düzeylerine paralel olarak incelenmesi gereken alanlardan biri de ikamet ettikleri konutun mülkiyetine / özelliklerine göre dağılımıdır. İlgili dağılım grafik 21’de sunulmaktadır. Buna göre, çocukların % 42,8’i ikamet edilen konutun mülkiyetinin anne ve babaya ait; % 47,9’u kira; % 0,7’si lojman ve % 8,2’si diğer kişi ya da kurumlara ait olduğunu belirtmişlerdir. Diğer mülkiyet durumunda başta konut sahibi yakın akrabalar olmak üzere, gecekonduya yaşayan bazı ailelerin konut mülkiyetlerinin devlet hazinesinde olduğu ifade edilmiştir. Buradan hareketle, araştırma grubundaki çocukların ailelerinin çoğunluğunun (% 57) kendilerine ait olmayan bir konutta ikamet ettikleri belirlenmiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların ailelerinin ikamet ettikleri konutun özellikleri dikkate alındığında, çocukların % 63,9'u ikamet edilen konut tipinin apartman dairesi; % 18,6'sı müstakil ev ve % 17,1'i gecekondu olduğunu söylemiştir. Konutun ısıtma sistemine ilişkin ise şu veriler elde edilmiştir: % 50,7 ile kaloriferli, % 45,7 ile sobalı ve % 1,4 ile klimalı konutlar bulunmaktadır. Buna karşın çocukların % 1,8'i ise, ailelerinin ikamet ettikleri konutta herhangi bir ısıtma sisteminin olmadığını ifade etmişlerdir.

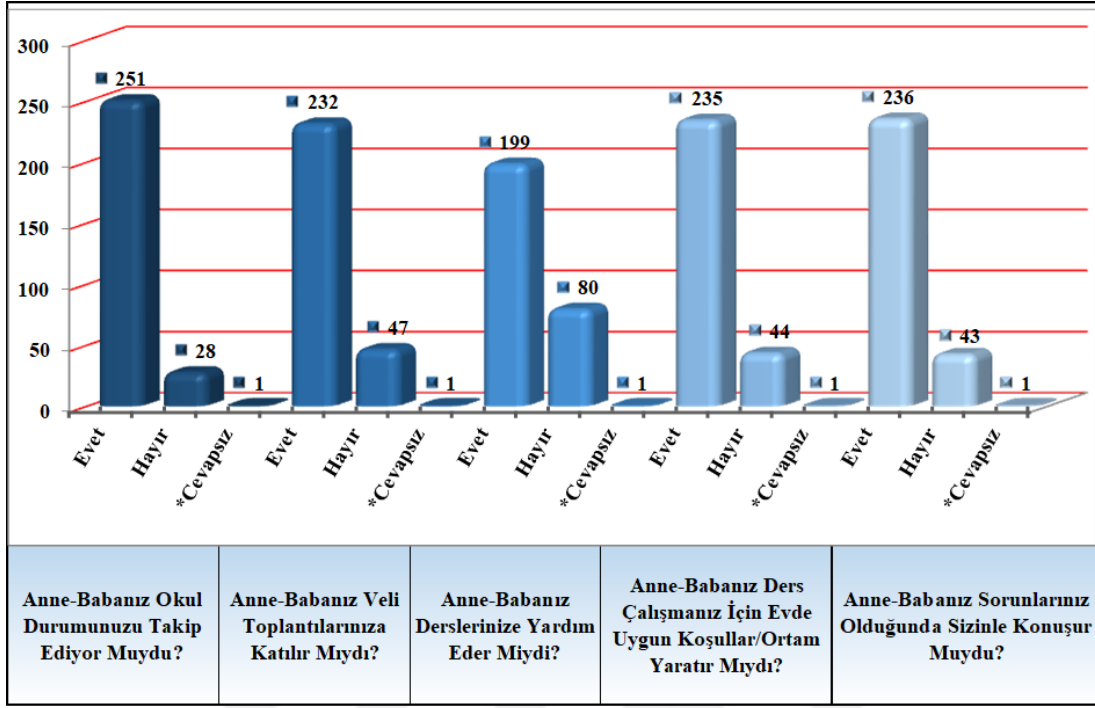
Grafik 22: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aileleri ile Birlikte *Boş Zamanlarını Değerlendirme Durumlarına Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

Araştırma grubundaki çocuklara Ceza İnfaz Kurumuna / Eğitimevine gelmeden önce aileleri ile birlikte boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorusu yöneltilmiştir. Grafik 22'de yer alan verilere göre, çocukların ilgili soruya birden fazla yanıt verdiği görülmektedir. Boş zamanlarda gerçekleştirilen aktivitelerin dağılımı incelendiğinde, çocukların % 35,9'unun ailesi ile birlikte televizyon izlediği; % 27,6'sının sohbet ettiği, % 19,4'ünün pikniğe gittiği ve % 2,6'sının diğer aktiviteleri yaptığı tespit edilmiştir. Diğer aktiviteleri gerçekleştirenler daha çok sinemaya, misafirlığe ve gezmeye gittiklerini ve karton topladıklarını belirtmişlerdir. Ancak çocuklar arasında aileleri ile birlikte boş zamanlarında hiçbir şey yapmadıklarını söyleyenlerin oranı ise, % 14,5'tir.

Grafik 23: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Eğitim Süreçlerinde Ailelerinin İlgî Düzeylerine Göre Dağılımı

(*) Araştırmaya katılan 1 çocuğun hem annesi hem de babası hayatta değildir.

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim süreçlerinde ailelerinin ilgi düzeylerine göre dağılımı grafik 23'te sunulmaktadır. Araştırma grubundaki çocukların okul durumuna ilişkin anne ve babalarının ilgi düzeyleri incelendiğinde, çocukların % 89,6'sı ebeveynlerinin okul durumlarını takip ettiğini; % 10,0'ı ise takip etmediğini belirtmiştir.

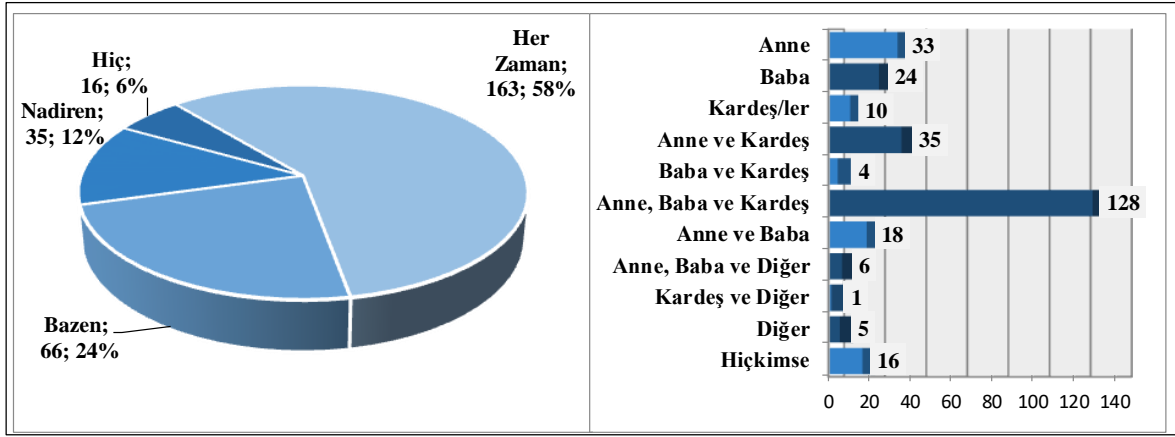
Ebeveynlerin çocukların okul veli toplantılarına katılımları incelendiğinde, çocukların % 82,9'u anne ve babalarının okul veli toplantılarına katıldığını; % 16,8'i ise katılmadığını ifade etmiştir.

Anne ve babaların çocukların derslerine yardım etme durumları incelendiğinde, çocukların % 71,1'i ebeveynlerinin derslerine yardım ettiğini; % 28,6'sı ise yardım etmediğini söylemiştir.

Çocukların ders çalışmaları için ebeveynlerin evde uygun koşullar / ortam yaratmalarına ilişkin durumları incelendiğinde, çocukların % 83,9'unun çalışma için anne ve babalarının evde uygun ortam sağladığı; % 15,7'sinin ise uygun ortam sağlamadığı görülür.

Son olarak, çocukların sorunları olduğunda anne ve babaların çocukları ile konuşma / ilgilenme durumları incelendiğinde, çocukların % 84,3'ünün ebeveynlerinin kendileri ile konuştuğu / ilgilendiği; % 15,4'ünün ise konuşmadığı / ilgilenmediği tespit edilir.

Grafik 24: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Ailelerinden Kim/lerle Hangi Sıklıkla Görüştüklerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara kurumda buldukları süreç içinde aile üyelerinden kim/lerle görüştikleri sorulduğunda, çocukların yaklaşık yarısının % 45,7 ile anne-baba ve kardeşleri olmak üzere aile üyelerinin hepsiyle görüştikleri tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla, %12,5 ile anne ve kardeş/ler, % 11,8 ile yalnızca anne, % 8,6 ile yalnızca baba, % 6,4 ile anne ve baba, % 3,6 ile yalnızca kardeş/ler, % 2,1 ile anne-baba ve diğer kişiler, % 1,8 ile yalnızca diğer kişiler, % 1,4 ile baba ve kardeş/ler ve % 0,4 ile kardeş/ler ve diğer kişiler izlemektedir. Diğer kişilerle görüştiklerini söyleyen çocukların bir bölümü babaanne, amca, dayı ve teyze gibi yakın akrabalarıyla; diğer bölümü ise üvey babalarıyla görüştiklerini belirtmişlerdir. Son olarak, çocukların % 5,7'sinin ise aile üyelerinden kimseyle görüşmedikleri saptanmıştır.

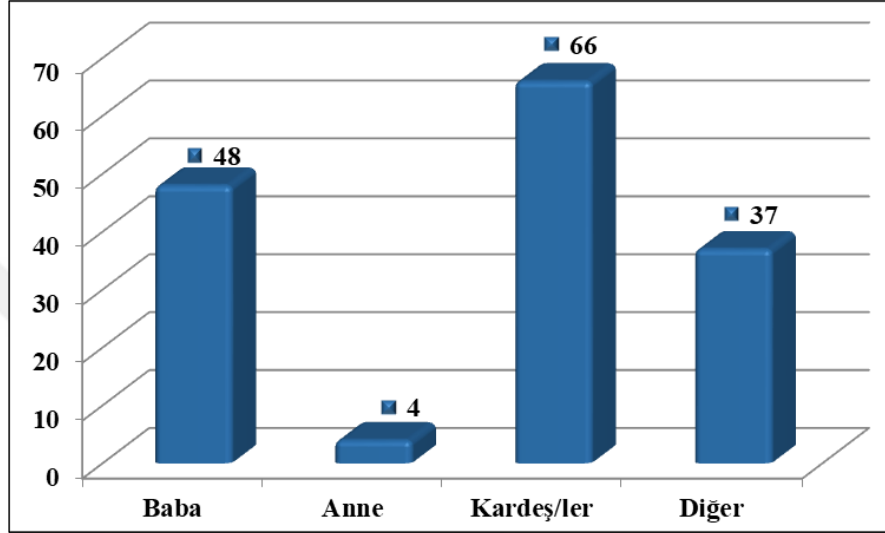
Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların kurumda buldukları süreç içinde aileleri ile görüşme sıklıkları incelendiğinde, çocukların % 58,2'si her zaman, % 23,6'sı bazen ve % 12,5'i nadiren aileleri ile görüştiklerini ifade ederken, % 5,7'sinin ise aileleri ile hiç görüşmedikleri tespit edilmiştir. Aileleri ile hiç görüşmediklerini ifade eden çocukların tümü kapalı ceza infaz kurumlarında bulunmakta olup anket formlarının uygulanması sırasında çocukların bir kısmı kurumların bulunduğu iller ile ailelerinin ikamet ettikleri konumlar arasındaki mesafeden kaynaklı iletişim eksikliğinden bahsetmişlerdir. Bu çocuklar aileleri ile yalnızca telefon görüşmesi yapmaktadırlar. Diğerleri ise aileleri ile görüşmeyi tercih etmemektedirler.

Tablo 16: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aile ve Akraba Çevresinde Suç Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Var	115	41,1	41,1	41,1
Yok	165	58,9	58,9	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların aile ve akraba çevresinde suça işlemiş / ceza almış kişi/lerin durumu tablo 16’da görülmektedir. Elde edilen veriler incelendiğinde, çocukların % 41,1’inin aile ve akraba çevresinde suça işlemiş / ceza almış kişilerin olduğu; % 58,9’unda ise ilgili kişilerin suç öyküsünün bulunmadığı tespit edilmiştir.

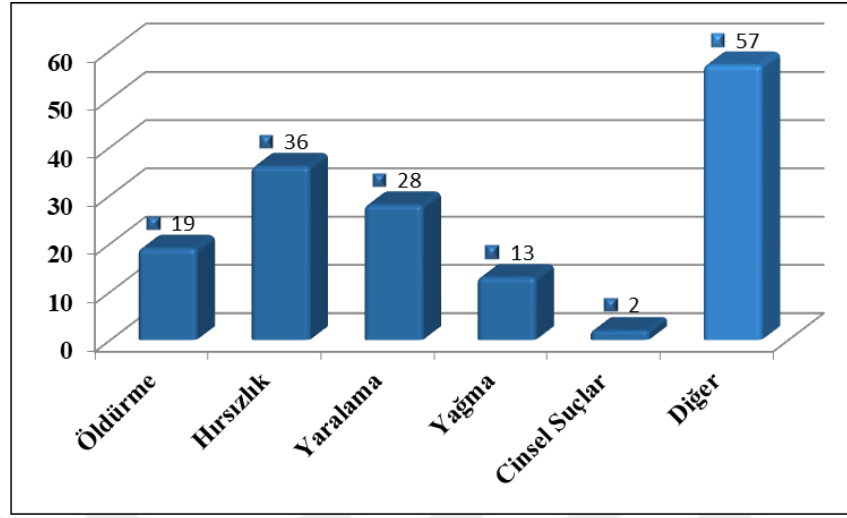
Grafik 25: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aile ve Akraba Çevresinde Suç İşlemiş / Ceza Almış Kişi/lerin Yakınlık Derecesine Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

Araştırma grubundaki çocuklara aile ve akraba çevresinde suça karışmış / ceza almış kişilerin kim/ler olduğu (yakınlık derecesi) sorulduğunda, çocukların birden fazla yanıt verdiği görülmektedir. Grafik 25’te yer alan dağılım incelendiğinde, % 42,6 ile kardeş/ler aile üyelerinde suç işlemiş / ceza almış kişiler arasında en yüksek yüzdeye sahiptir. Bu oranı aile üyeleri arasında sırasıyla, % 31,0 ile baba ve % 2,6 ile anne izlemektedir. Çocukların % 23,9’u ise özellikle akraba ve yakın çevresindeki diğer kişilere dikkat çekmişlerdir. Bu kişiler yoğunluk derecesine göre dayı, amca, dede, teyze ve üvey baba olarak sıralanmaktadır. Nitekim grafik 25’te yer alan verilerden hareketle, çocukların büyük bir çoğunluğun (% 76) ailesinde suça karışmış / ceza almış bireyler olduğu görülmektedir.

Grafik 26: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Aile ve Akriba Çevresinin *Suç Türlerine Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların aile ve akraba çevresinin suç türlerine göre dağılımı grafik 26'da sunulmaktadır. Dağılıma bakıldığında, çocukların aile ve akraba çevresinin % 12,3'ünün öldürme; % 23,2'sinin hırsızlık; % 18,1'inin yaralama; % 8,4'ünün yağma; % 1,3'ünün cinsel suçlar ve son olarak en yüksek oran ile % 36,8'inin diğer suçları işlediği görülmektedir. Araştırma grubundaki çocuklar tarafından diğer suçlarda çoğunlukla uyuşturucu madde ticareti, nitelikli dolandırıcılık, cinayete teşebbüs ve terör suçlarının olduğu belirtilmiştir.

4.2.3. Araştırmaya Katılan Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kuruma Geliş Süreci ve Suç Davranışına Ait Bilgiler

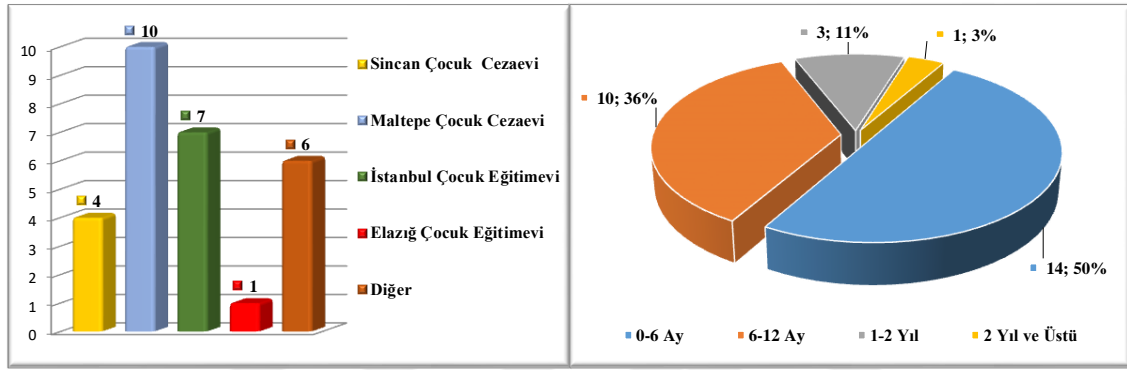
Tutuklu ve hükümlü çocukların kuruma geliş süreci ve suç davranışı bağlamında, daha önce ceza infaz kurumunda / eğitimevinde bulunup bulunmadıkları, mükerrer suç işleyenlerin önceden hangi kurumda ve ne kadar süre kaldıkları, isnat edilen suçun ya da tutukluluk sürecinin haricinde önceden güvenlik birimine gidip gitmedikleri, güvenlik birimine kaç defa ve neden gittikleri, daha önce başka kurumlarda bulunma durumu, şu an buldukları kurumlara göre dağılımları, kurumlara geliş yılları ve kurumlarda bulunma süreleri, hukuki durumları, suç türleri ve suça bulaşma sürecini etkileyen faktörlere ait değişkenler incelenmiştir.

Tablo 17: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kurumlara İlk Gelişlerine Göre Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	252	90,0	90,0	90,0
Hayır	28	10,0	10,0	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

Tablo 17’de araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların ceza infaz kurumuna / eğitimevine ilk gelişlerine göre durumları verilmektedir. Elde edilen verilerden hareketle, çocukların oldukça büyük bir oran ile % 90,0’ının daha önce kurum geçmişi yokken, % 10,0’ının ise önceden kurum deneyimi olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, kurum geçmişi olan çocuklarda şu an buldukları kurumlara gelmeden önce de suç davranışı gözlenmiştir. Bu çocukların suç alışkanlıkları olduğu düşünülmektedir. Zira suç tekrarı söz konusu olabilmektedir.

Grafik 27: Mükerrer Suç İşleyen Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Önceden Buldukları Kurumlara ve Kurumlarda Bulunma Sürelerine Göre Dağılımı

Araştırmaya dâhil edilen mükerrer tutuklu ve hükümlü çocuklara önceden hangi kurumda buldukları sorulduğunda, çocukların tümünde birden fazla kurum deneyimi olduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda, kurumlar arasında mukayeseye gidilmeksizin çocukların en son buldukları kurumlar dikkate alınmıştır. Grafik 27’de yer alan verilerden hareketle, çocukların % 14,3’ünün Sincan Çocuk Cezaevi’nde, % 35,7’sinin Maltepe Çocuk Cezaevi’nde, % 25,1’inin İstanbul Çocuk Eğitimevi’nde, % 3,5’inin Elazığ Çocuk Eğitimevi’nde ve % 21,4’ünün ise diğer kurumlarda bulunduğu tespit edilmiştir.

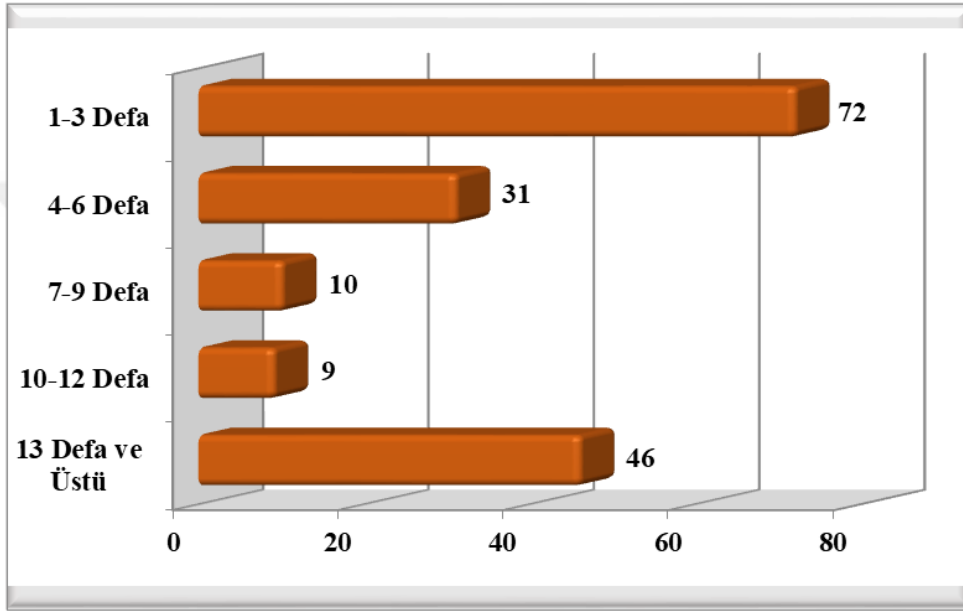
Araştırma grubundaki mükerrer tutuklu ve hükümlü çocukların önceki kurumlarda ne kadar süre buldukları incelendiğinde, çocukların % 50’sinin “0-6 ay”, % 36’sının “6-12 ay”, % 11’inin “1-2 yıl” ve son olarak % 3’ünün “2 yıl ve üstü” süre ile diğer kurumlarda buldukları görülmektedir. Buna göre, çocukların yarısının “0-6 ay” gibi kısa bir süre ile önceden kurum deneyimlerinin bulunduğu belirlenmiştir.

Tablo 18: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Tutukluluk Sürecinin / İsnat Edilen Suçun Haricinde Önceden Güvenlik Birimine Gelme / Getirilme Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	168	60,0	60,0	60,0
Hayır	112	40,0	40,0	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

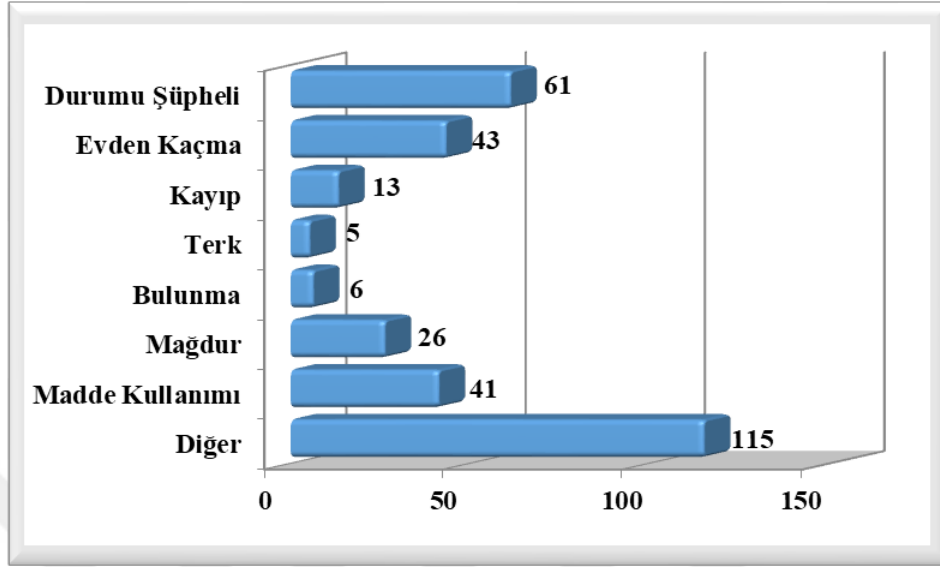
Tablo 18’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların büyük çoğunluğunun % 60,0 ile tutukluluk sürecinin / isnat edilen suçun haricinde önceden güvenlik birimine geldiği ya da getirildiği belirlenmiştir. Çocukların % 40,0’ında ise, şu an buldukları kuruma geliş sebeplerinin haricinde önceden güvenlik birimine geliş veya getiriliş durumu söz konusu değildir.

Grafik 28: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Tutukluluk Sürecinin / Isnat Edilen Suçun Haricinde Önceden Güvenlik Birimine Gelme / Getirilme Sayılarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların tutukluluk sürecinin / isnat edilen suçun haricinde önceden güvenlik birimlerine gelme / getirilme sayılarına göre dağılımları incelendiğinde, yaklaşık yarısının % 42,8 ile “1-3 defa” güvenlik birimine geldiği ya da getirildiği görülmektedir. Bunu sırasıyla, % 27,4 ile “13 defa ve üstü”, % 18,4 ile “4-6 defa”, % 6,0 ile “7-9 defa” ve en düşük oran % 5,4 ile “10-12 defa” izlemektedir. Buradan hareketle, çocukların oldukça önemli bir oranının polisle birden fazla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu durum çocuklarda suçlu davranışa olan eğilimin ve suçun tekrar edilme durumunun ne kadar kaygı verici düzeyde olduğuna da işaret etmektedir.

Grafik 29: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Tutukluluk Sürecinin / İsnat Edilen Suçun Haricinde Önceden Güvenlik Birimine Gelme / Getirilme *Nedenlerine Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

Grafik 29’da araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların tutukluluk sürecinin / isnat edilen suçun haricinde önceden hangi nedenler ile güvenlik birimine geldiği ya da getirildiği verilmektedir. Çocukların güvenlik birimine geliş ya da getiriliş nedenleri incelendiğinde, çeşitlilik olduğu ve çocukların birden fazla sebepten güvenlik birimine geldiği / getirildiği tespit edilmiştir. Buna göre, çocukların en çok % 37,1 ile diğer nedenler ve bunu takiben % 19,7 ile durumu şüpheli, % 13,9 ile evden kaçma, % 13,2 ile madde kullanımı, % 8,4 ile mağdur, % 4,2 ile kayıp, % 1,9 ile bulunma ve en düşük oran % 1,6 ile terk nedenleri ile güvenlik birimine geldiği ya da getirildiği görülmektedir. Zira diğer nedenler en yüksek orana sahip olduğu için içeriğinin bilinmesi bize çocukların şu an kurumda bulunma sebepleri hususunda tahmin imkânı sunmaktadır. Şöyle ki; Çocukların güvenlik birimine geliş / getiriliş nedenlerinde hırsızlık suçu başta gelmekte, bunu ikinci sırada kavga, yaralama, ifade verme ve son olarak terör suçları izlemektedir.

Tablo 19: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Daha Önce Başka Kurumda Bulunma Durumu

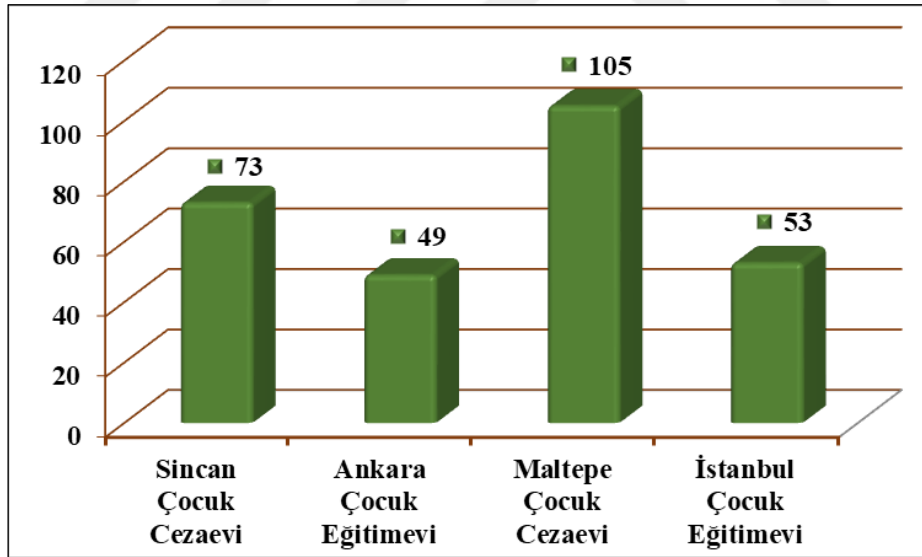
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	107	38,2	38,2	38,2
Hayır	173	61,8	61,8	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara “Şu an bulunduğunuz kuruma gelmeden önce başka kurumda kaldınız mı?” sorusu yöneltildiğinde, alınan yanıtların dağılımı tablo 19’da verilmektedir. Araştırma grubunun % 61,8’inde kurum değiştirme durumu söz konusu değil iken, % 38,2’sinin şu an bulunduğu kuruma gelmeden önce başka bir kurumda kaldığı tespit edilmiştir.

Anket formlarının uygulanması sırasında, kurum değiştirme deneyimine sahip çocukların hepsi daha önce birden fazla kurumda kısa süre ile bulduklarını ve daha çok açık rejime tabi eğitimevinden kaçma vb. durumlarda aldıkları disiplin cezaları ve ailelerinin ikametlerine yakın cezaevlerine nakillerini istemeleri sebebiyle kurum değiştirdiklerini ifade etmişlerdir. Değiştirilen kurumlar arasında çocuk ceza infaz kurumları ve eğitimevleri başta olmak üzere, yetişkin cezaevlerinde kaldıklarını söyleyen çocukların beyanları da kayıt altına alınmıştır.

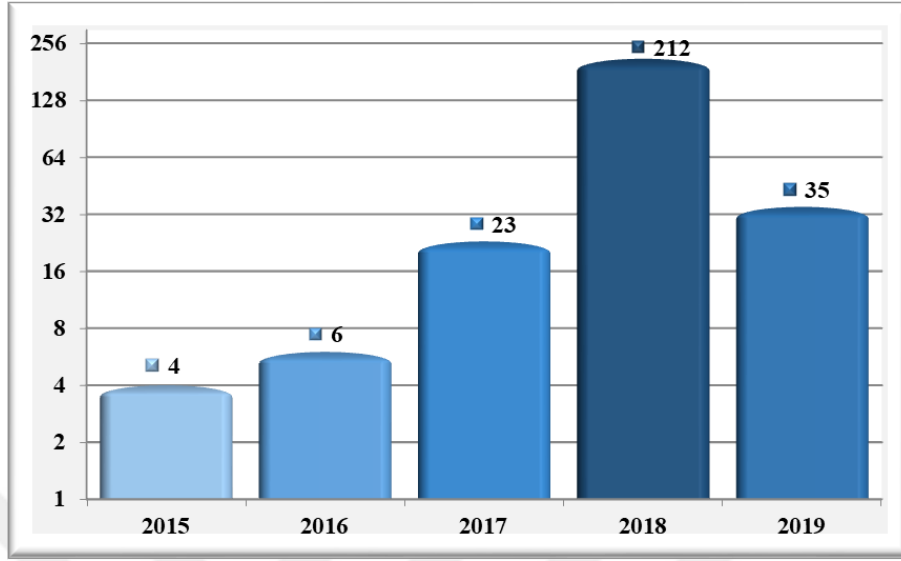
Uluğtekin (1991: 18-20, 60-65, 136-137) 215 erkek hükümlü çocuğun başka infaz kurumlarında kalma ve bu kurumlarda kalma süresi, başka infaz kurumu sayısı gibi değişkenler açısından çocukların kurum içinde ki yeniden toplumsallaşma güçleriyle olan etkileşimini incelediği araştırmasında, çocukların birden fazla kurum değiştirmesi ve yetişkin cezaevlerinde kalmasının çocuğun yeniden toplumsallaşmaya yatkınlığını olumsuz yönde etkilediğini tespit etmiştir. Özellikle yetişkin cezaevinde kalan hükümlü çocuklar açısından değerlendirildiğinde, yetişkin hükümlüler tarafından cinsel anlamda istismar edilme, başka suçlara yönlendirilme, uyuşturucu madde kullanımı ve yetişkin hükümlüler gibi cezaevinden mahkemeye kelepçeli götürülme vb. hükümlü çocukların maruz kaldığı olumsuz muamelelerdir.

Grafik 30: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların şu An Buldukları Kurumlara Göre Dağılımı

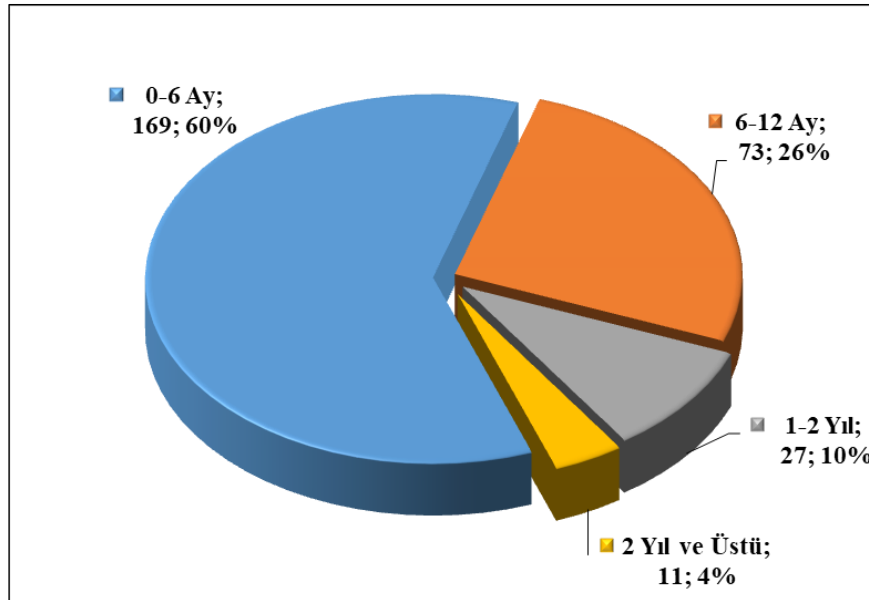
Araştırmaya dâhil edilen iki adet çocuk kapalı ceza infaz kurumu ve iki adet çocuk eğitimevinde bulunan tutuklu ve hükümlü çocukların ilgili kurumlardaki dağılımları incelendiğinde, çocukların % 26,1'i Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda, % 17,5'i Ankara Çocuk Eğitimevi'nde, % 37,5'i Maltepe Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda ve % 18,9'u İstanbul Çocuk Eğitimevi'nde bulunmaktadır.

Grafik 31: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Buldukları Kurumlara Geliş Yıllarına Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların buldukları kurumlara geliş yıllarına göre dağılımı grafik 31’de sunulmaktadır. Buna göre, çocukların oldukça büyük bir bölümü % 75,7 ile 2018 yılında kurumlara gelmişlerdir. Bu oranı sırasıyla, % 12,5 ile 2019, % 8,2 ile 2017, % 2,1 ile 2016 ve son olarak % 1,4 ile 2015 yılları takip etmektedir.

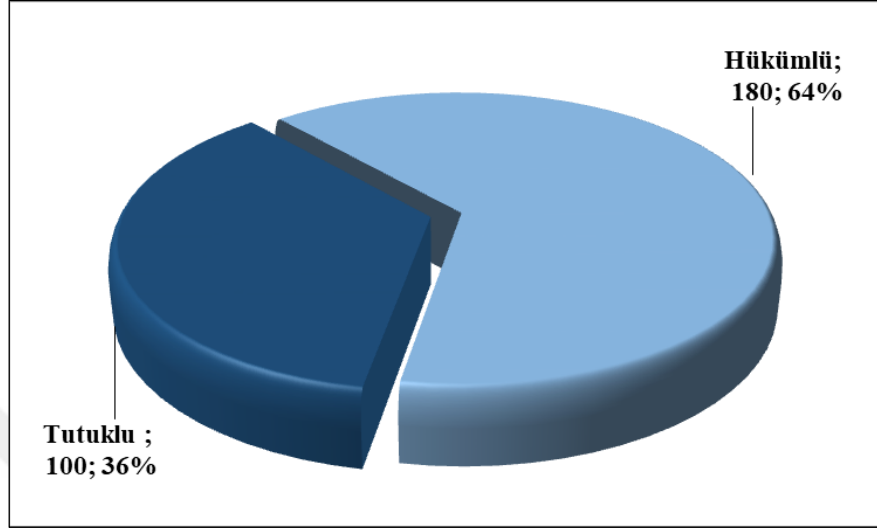
Grafik 32: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kurumlarda Bulunma Sürelerine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara ne kadar süredir kurumda buldukları sorulduğunda, çocukların % 60,4’ü “0-6 ay”, % 26,1’i “6-12 ay”, % 9,6’sı “1-2 yıl” ve % 3,9’u “2 yıl ve üstü” süre ile kurumda bulduklarını belirtmişlerdir. Buna göre, çocuk ceza infaz

kurumlarında ve eğitimevlerinde bulunanların çoğunluğunun (% 60) “0-6 ay” süre ile ilgili kurumlarda buldukları sonucuna ulaşılır.

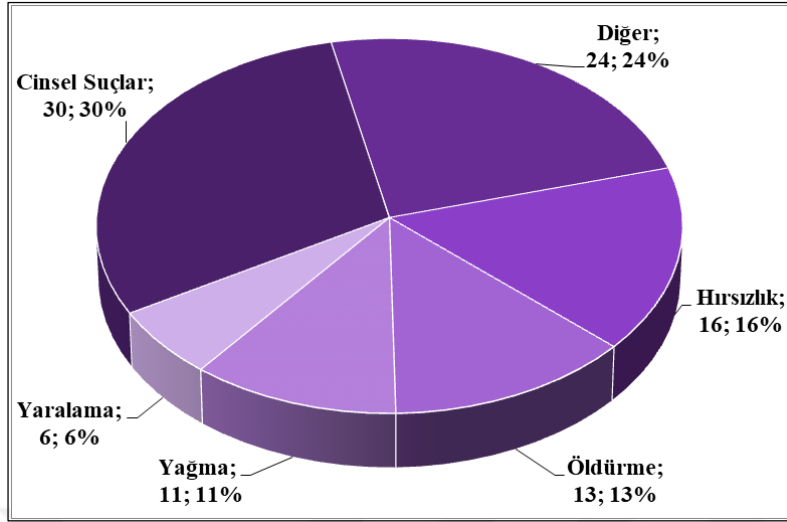
Grafik 33: Çocukların Hukuki Durumlarına Göre Dağılımı

Araştırma grubundaki çocukların hukuki durumlarına göre dağılımı grafik 33'de gösterilmektedir. Ceza infaz kurumlarında / eğitimevlerinde bulunan çocukların % 35,7'si tutuklu iken % 64,5'i hükümlüdür. Buna göre, tutuklu çocuklara kıyasla hükümlü çocukların dağılımda oldukça yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun oluşmasında çocukların hukuki durumlarına göre belli kurumlara yerleştirilmelerinin etkili olduğu söylenebilir. Çünkü çocuk ceza infaz kurumları açısından değerlendirildiğinde, ilgili kurumlarda hukuki durumlarına göre hem tutuklu hem de hükümlü çocuklar bulunabilmektedir. Kapalı kurumlar aslında tutuklu çocuklar için tahsis edilmiş olmasına karşın, eğitimevinden disiplin cezası ile gelen hükümlü çocukları da bünyesinde barındırmaktadır. Nitekim çocuk eğitimevlerinde ise, hukuki durumlarına göre yalnızca hükümlü çocuklar bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında hukuki durumlarına göre tutuklu ve hükümlü çocukların suç türleri ayrı incelenmiştir. Tutuklu çocukların suç türlerine göre dağılımı aşağıda grafik 34'te sunulmaktadır.

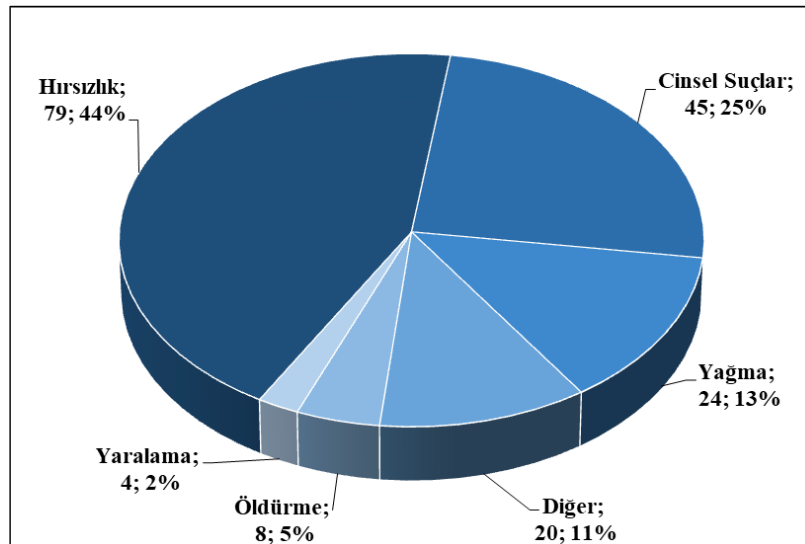
Grafik 34: Tutuklu Çocukların Suç Türlerine Göre Dağılımı

Araştırma grubundaki tutuklu çocukların suç türlerine göre dağılımları incelendiğinde, % 30 oranı ile cinsel suçlardan dolayı kurumda bulunan çocukların ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu oranı ikinci sırada % 24 ile diğer suçlar takip etmektedir. Diğer suçlar arasında uyuşturucu madde kullanma veya bulundurma, dolandırıcılık, cebir ve tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve öldürme girişiminde bulunma yer almaktadır. Geri kalan suçlara bakıldığında, % 16 ile hırsızlık, % 13 ile öldürme ve % 11 ile yağma suçu tutuklu çocuklarda yaygın görülmektedir. En düşük oranı ise % 6,0 ile yaralama suçu oluşturmaktadır.

Genel itibarıyla, çocukların nispeten en fazla (% 30) cinsel suçlardan dolayı tutuklandığı görülmektedir. Bu suç türünü sırasıyla, hırsızlık ve yağma gibi mala karşı işlenen suçlar; diğer suçlar ve son olarak öldürme ve yaralama gibi şahsa karşı işlenen suçlar izlemektedir.

Grafik 35: Hükümlü Çocukların İsnat Edilen Suç Türlerine Göre Dağılımı

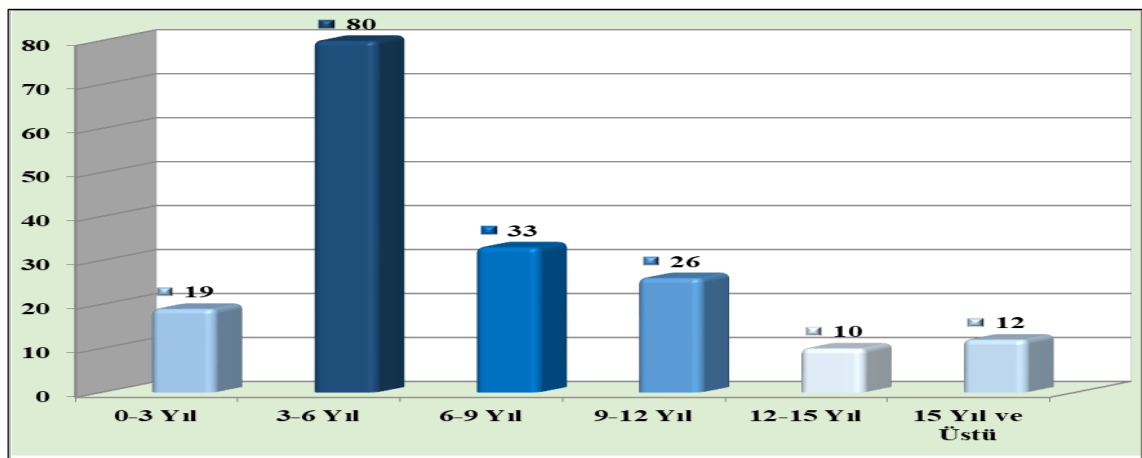
Araştırma grubundaki hükümlü çocukların isnat edilen suç türlerine ilişkin veriler grafik 35’te yer almaktadır. Veriler incelendiğinde, çocukların yaklaşık yarısının % 43,9 ile hırsızlık suçundan dolayı hüküm giydikleri görülmektedir. Hırsızlıktan sonra çocukların en fazla işledikleri suçlar sırasıyla, % 25,0 ile cinsel suçlar, % 13,3 ile yağma, % 11,1 ile diğer suçlar (uyuşturucu madde imal ve ticareti, nitelikli dolandırıcılık ve kasten öldürmeye teşebbüs), % 4,5 ile öldürme ve % 2,2 ile yaralamadır.

Kurumlardaki tutuklu ve hükümlü çocuklar tarafından en fazla işlenen suçları tespit gayesiyle oluşturulan grafik 34 ve grafik 35’te yer alan verilerin mukayesesinde ayrı neticeler görülmektedir. Şöyle ki: Tutuklu çocuklarda diğer suç türlerine kıyasla nispeten cinsel suçlar yoğunlukta iken hükümlü çocuklarda en başta hırsızlık suçu gelmekte, cinsel suçlar ise bunu takip etmektedir. Buradan hareketle, çocukların hukuki durumları açısından suç türlerinde farklılaşma olduğu sonucuna ulaşılır.

Her iki grafikte yer alan suç türlerinin toplam değerleri incelendiğinde ise tutuklu ve hükümlü çocukların sırasıyla, % 33,9 ile hırsızlık, % 26,7 ile cinsel suçlar, % 15,7 ile diğer suçlar, % 12,5 ile yağma, % 7,5 ile öldürme ve % 3,5 ile yaralama suçunu işledikleri tespit edilmiştir. Özetle, araştırma grubundaki çocuklar tarafından işlenen suçların başında hırsızlık gelmekte iken şaşırtıcı olarak yaralama suçu çocuklarda en az yüzdeye sahiptir.

Aynı zamanda tutuklu ve hükümlü çocukların genel itibarıyla, birden fazla suç dosyasının bulunduğu beyanları kurumların eğitim servislerinden alınan bilgiler neticesinde teyit edilmiştir.

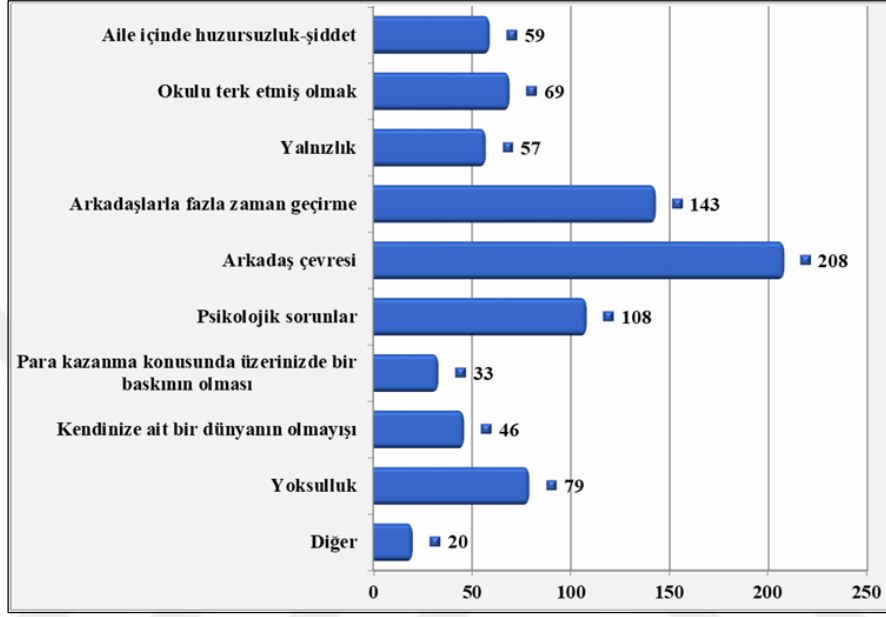
Grafik 36: Hükümlü Çocukların Isnat Edilen Suça İlişkin Kaç Yıl Ceza Aldıklarının Dağılımı

Araştırma grubundaki hükümlü çocuklara isnat edilen suça ilişkin kaç yıl ceza aldıkları sorulduğunda, çocukların % 10,6’sı “0-3 yıl”, % 44,4’ü “3-6 yıl”, % 18,5’i “6-9 yıl”, % 14,4’ü “9-

12 yıl”, % 5,5’i “12-15” yıl arasında ve % 6,6’sı “15 yıl ve üstü” süre ile ceza aldıklarını belirtmişlerdir. Buna göre çocukların yaklaşık yarısının (% 44) “3-6 yıl” arasında ceza aldıkları tespit edilmiştir.

Grafik 37: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Suça Bulaşma Sürecini Etkileyen *Faktörlerin Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

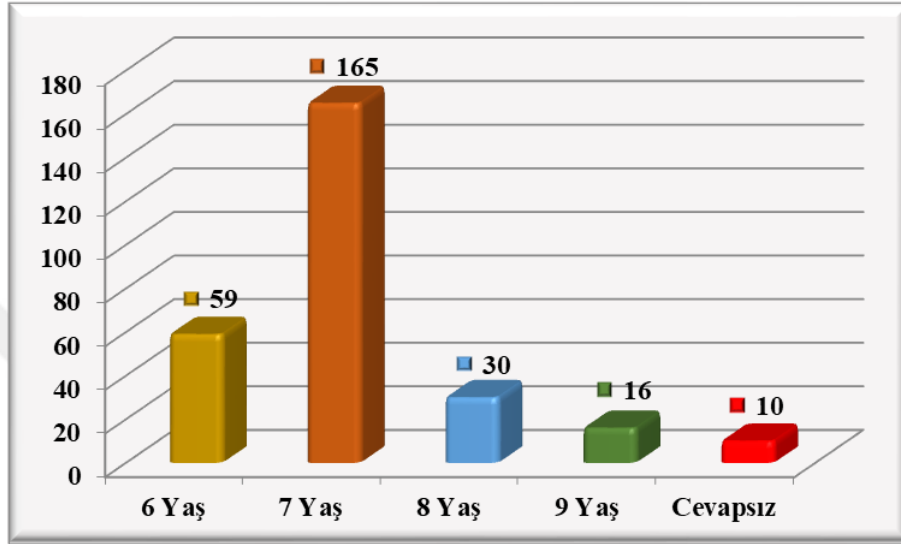
Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocuklara suça bulaşma sürecini etkileyen faktörlerin neler olduğu sorulduğunda, çocukların hepsi birden fazla faktör üzerinde durmuştur. 280 çocuktan elde edilen 822 veriye göre, çocukların % 25,3’ü arkadaş çevresi, % 17,4’ü arkadaşlarla fazla zaman geçirme, % 13,1’i psikolojik sorunlar, % 9,6’sı yoksulluk, % 8,4’ü okulu terk etmiş olmak, % 7,2’si aile içinde huzursuzluk-şiddet olması, % 6,9’u yalnızlık, % 5,6’sı kendine ait bir dünyanın olmayışı, % 4,0’ı para kazanma konusunda üzerinde bir baskının olması ve % 2,4’ü diğer faktörlerin etkilerinden bahsetmiştir. Çocuklar tarafından diğer faktörler arasında sıklıkla madde kullanımı, ailede suça karışmış fertler olması, hakkını arama, kendini ve ailesini savunma gibi faktörler sıralanırken, çocukların bir bölümü tehdit edildiği için korktuğunu ve zorla suç işlediğini belirtmiştir. Tüm bu faktörler çocuğun aslında bir suç işlediğini değil, suça sürüklendiğini ortaya koymaktadır.

4.2.4. Araştırmaya Katılan Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Eğitim Geçmişi ve Kurumdaki Eğitim Sürecine Ait Bilgiler

Tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim geçmişi ve kurumdaki eğitim süreci bağlamında, okula başlama yaşları, anaokulu eğitimi alıp almadıkları, mevcut eğitim durumları, öğrenimine devam eden çocukların öğrenim türü ve kurumu, örgün eğitime devam eden çocukların bu eğitimi nerede aldıkları

ve okula nasıl gidip geldikleri, eğitim yaşantılarına ilişkin kaldıkları kurumun donanım durumu, liseden mezun olmanın anlamı, okulu terk nedenleri, kurumda kurslara katılım durumları ve hangi kurslara ne kadar süre ile katıldıklarına ait değişkenler ve kurumda / kurum dışında verilen temel ve mesleki eğitim hizmetlerine ve sosyo-kültürel faaliyetlere ilkin görüşleri incelenmiştir.

Grafik 38: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Okula Başlama Yaşlarının Dağılımı

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların okula başlama yaşlarının dağılımı grafik 38’de verilmektedir. Dağılım incelendiğinde, çocukların % 21,1’inin 6 yaşında, % 58,9’unun 7 yaşında, % 10,7’sinin 8 yaşında ve % 5,7’sinin 9 yaşında okula başladığı anlaşılmıştır. Buna göre, çocukların okula başlama yaşı ortalaması 7 yaş olarak hesaplanmıştır. Ancak çocukların % 3,6’sı ise, hiç okula gitmediği yahut okula başlama yaşını bilmediği için ilgili dağılımda cevapsız kategorisinde bulunmaktadır.

Tablo 20: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Anaokulu Eğitimi Alma Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	87	31,1	31,1	31,1
Hayır	193	68,9	68,9	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

Tablo 20’de araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların anaokulu eğitimi alma durumları gösterilmektedir. Çocukların % 31,1’i anaokulu eğitimi almasına rağmen, % 68,9 ile oldukça büyük bir oranının anaokulu eğitimi almadığı görülmektedir.

Tablo 21: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	4	1,4
İlkokul mezunu	5	1,8
İlkokul terk	17	6,1
Ortaokul öğrencisi	40	14,3
Ortaokul mezunu	23	8,2
Ortaokul terk	42	15,0
Lise öğrencisi	115	41,1
Lise terk	34	12,1
Toplam	280	100,0

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, çocukların % 1,4'ü okuryazar değil iken, % 1,8'i ilkokul ve % 8,2'si ortaokul mezunudur. Öğrenimine devam eden çocukların % 14,3'ü ortaokul ve % 41,1'i lise öğrencisidir. Geriye kalan çocukların % 6,1'i ilkokul, % 15,0'ı ortaokul ve % 12,1'i lise terktir. Tablo 21'de yer alan verilerden hareketle, çocukların yarısından fazlasının (% 55) öğrenimine devam ettiği ancak azımsanmayacak bir oranının (% 45) mevcut durumda eğitim-öğretimin herhangi bir basamağında bulunmadığı tespit edilmiştir. Öğrenimine devam etmeyen çocukların okulu bırakma / terk etme nedenlerinin ayrıntılı incelemesi yapılmıştır (bkz. Grafik 45).

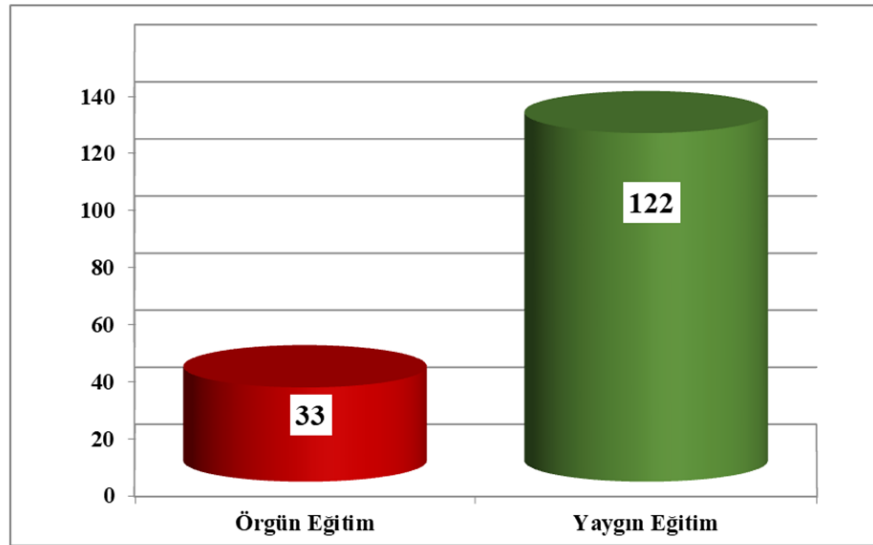
Tablo 22: Araştırma Grubundaki Çocukların Hukuki Durumlarına Göre Eğitim Düzeylerinin Dağılımı

Hukuki Durum		Eğitim Düzeyi							Toplam	
		Okuryazar değil	İlkokul mezunu	İlkokul terk	Ortaokul öğrencisi	Ortaokul mezunu	Ortaokul terk	Lise öğrencisi		Lise terk
Tutuklu	Frekans	2	2	9	8	13	16	29	21	100
	Satır %	2,0%	2,0%	9,0%	8,0%	13,0%	16,0%	29,0%	21,0%	100,0%
	Sütun %	50,0%	40,0%	52,9%	20,0%	56,5%	38,1%	25,2%	61,8%	35,7%
Hükümlü	Frekans	2	3	8	32	10	26	86	13	180
	Satır %	1,1%	1,7%	4,4%	17,8%	5,6%	14,4%	47,8%	7,2%	100,0%
	Sütun %	50,0%	60,0%	47,1%	80,0%	43,5%	61,9%	74,8%	38,2%	64,3%
Toplam	Frekans	4	5	17	40	23	42	115	34	280
	Satır %	1,4%	1,8%	6,1%	14,3%	8,2%	15,0%	41,1%	12,1%	100,0%
	Sütun %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 22'ye göre, araştırma grubundaki okuryazar olmayan çocukların % 50'si tutuklu ve hükümlü olarak dağılım göstermektedir. Burada yer alan verilerden hareketle, tutuklu çocukların eğitim düzeyleri sırasıyla, % 2'si okuryazar değil ve ilkokul mezunu; % 8'i ortaokul öğrencisi; % 9'u ilkokul terk; % 13'ü ortaokul mezunu; % 16'sı ortaokul terk; % 21'i lise terk ve en yüksek oranla % 29'u lise öğrencisidir. Lise terk olan çocukların % 61,8'i ise tutuklu iken, % 38,2'si hükümlüdür.

Hükümlü çocukların eğitim düzeyleri incelendiğinde, % 1,1'i okuryazar değil, % 1,7'si ilkokul mezunu; % 4,4'ü ilkokul terk; % 5,6'sı ortaokul mezunu; % 7,2'si lise terk; % 14,4'ü ortaokul terk; % 17,8'i ortaokul öğrencisi ve yarıya yakınının % 47,8 ile lise öğrencisi olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, lise öğrencisi olan hükümlü çocukların oranı (% 74,8) tutuklu çocukların oranından (% 25,2) yüksek çıkmıştır.

Grafik 39: Öğrenimlerine Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenim Türlerine Göre Dağılımı

Araştırma grubundaki öğrenimlerine devam eden 155 çocuğun öğrenim türlerine ilişkin dağılım grafik 39'da sunulmaktadır. Buna göre, çocukların oldukça büyük bir oran % 78,7 ile yaygın eğitim öğrencisi olduğu görülürken yalnızca % 21,3'ünün örgün eğitim öğrencisi olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamına dâhil edilen dört kurumda yaygın eğitim öğrencileri yoğunluktadır. Nitekim kurumların şartları doğrultusunda çocukların devam ettikleri öğrenim türünde farklılıklar söz konusudur. Aşağıda yer alan tablo 23'te tutuklu ve hükümlü çocukların buldukları kurumlara göre devam ettikleri öğrenim türlerinin dağılımı verilmektedir.

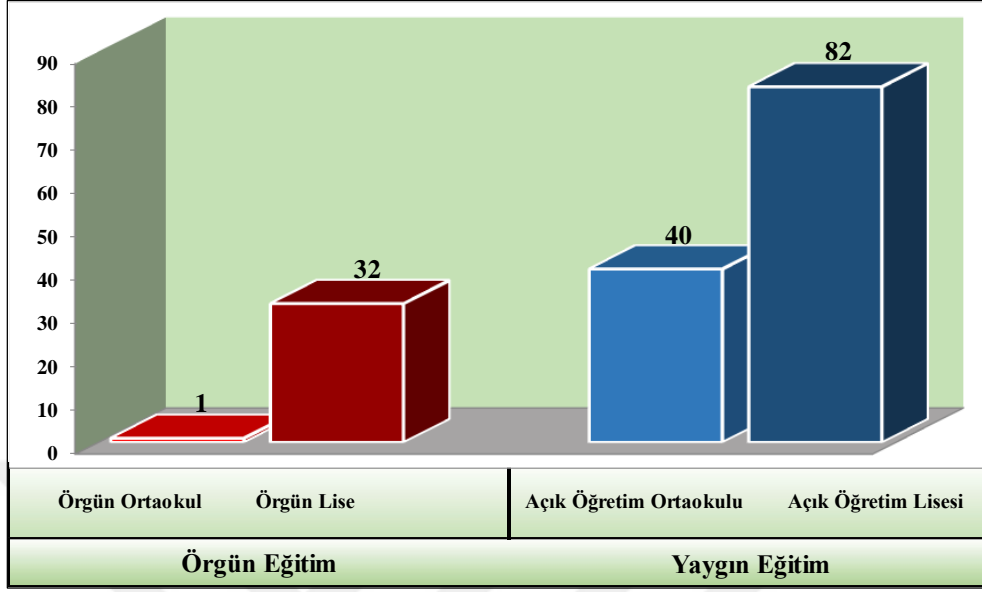
Tablo 23: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Buldukları Kurumlara Göre Devam Ettikleri Öğrenim Türlerinin Dağılımı

Kurum Adı		Öğrenim Türü			Toplam
		Örgün Eğitim	Yaygın Eğitim	Cevapsız	
Sincan Çocuk Cezaevi	Frekans	7	44	22	73
	Satır %	9,6%	60,3%	30,1%	100,0%
	Sütun %	21,2%	36,1%	17,6%	26,1%
Ankara Çocuk Eğitimevi	Frekans	13	24	12	49
	Satır %	26,5%	49,0%	24,5%	100,0%
	Sütun %	39,4%	19,7%	9,6%	17,5%
Maltepe Çocuk Cezaevi	Frekans	0	27	78	105
	Satır %	0,0%	25,7%	74,3%	100,0%
	Sütun %	0,0%	22,1%	62,4%	37,5%
İstanbul Çocuk Eğitimevi	Frekans	13	27	13	53
	Satır %	24,5%	50,9%	24,5%	100,0%
	Sütun %	39,4%	22,1%	10,4%	18,9%
Toplam	Frekans	33	122	125	280
	Satır %	11,8%	43,6%	44,6%	100,0%
	Sütun %	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 23 incelendiğinde, örgün eğitime devam eden çocukların % 21,2'sinin Sincan Çocuk Cezaevi'nde ve % 39,4'ünün Ankara ve İstanbul Çocuk Eğitimevleri'nde bulunduğu görülmektedir. Maltepe Çocuk Cezaevi'nde ise, örgün eğitime devam eden öğrenci bulunmamaktadır. İlgili kurumda araştırma grubundaki çocukların % 25,7'si yaygın eğitim öğrencisi iken % 74,3'ü herhangi bir eğitim kurumuna devam etmemektedir. Yaygın eğitime devam eden çocuklara bakıldığında ise, çocukların % 36,1'inin Sincan Çocuk Cezaevi'nde, % 22,1'inin Maltepe Çocuk Cezaevi'nde ve İstanbul Çocuk Eğitimevi'nde ve % 19,7'sinin Ankara Çocuk Eğitimevi'nde bulunduğu gözlenmektedir.

“Açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitim evlerinde bulunan hükümlülerin örgün ve yaygın, kapalı ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülerin yaygın öğretimden yararlanmaları sağlanır” (CGTİHK, 2004: madde 76). 5275 sayılı kanunda açıkça belirtildiği üzere, kapalı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler örgün eğitimden yararlanamamaktadırlar. Nitekim Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda örgün eğitime devam ettiklerini söyleyen çocukların ilgili beyanları kurum eğitim servisine danışılmış olup, bu çocukların kurumda tutuklu olarak buldukları ve okullarından henüz kayıtlarının silinmediği öğrenilmiştir. Dolayısıyla, bu çocuklar eğitimeverinde kalan hükümlü çocukların aksine kayıtlı oldukları okullarına gidip diğer öğrenciler gibi derslerine katılamamaktadırlar. Ancak çocukların okullarında sene tekrarına düşmemeleri için kurum içinde infaz koruma memurlarının gözetiminde varsa sorumluluk sınavları yapılmaktadır.

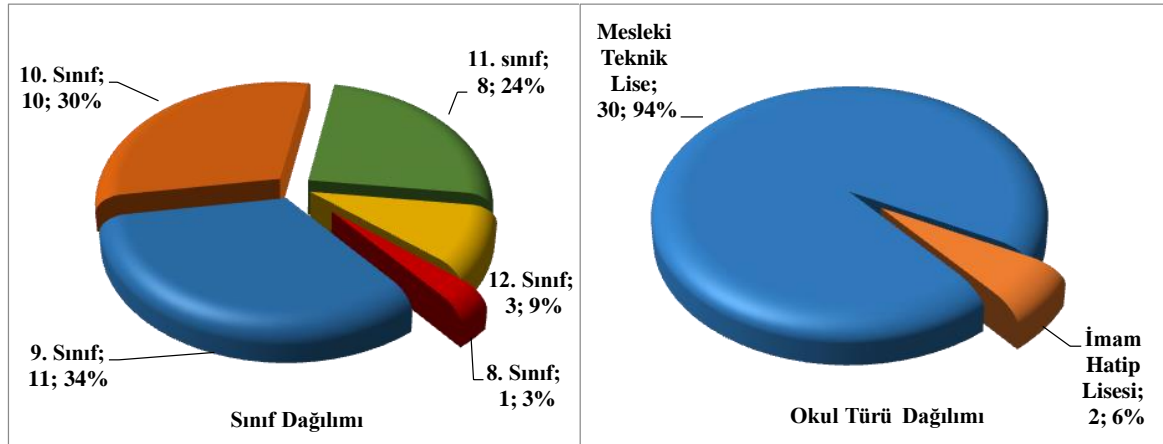
Grafik 40: Örgün / Yaygın Eğitime Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenim Kurumu Dağılımı

Araştırma grubundaki örgün eğitime devam eden 33 tutuklu ve hükümlü çocuğun öğrenim kurumları incelendiğinde, çocukların oldukça büyük bir oran % 97,0 ile lise öğrencisi olduğu gözlenirken yalnızca % 3,0'ının ortaokul öğrencisi olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma grubundaki yaygın eğitime devam eden 122 tutuklu ve hükümlü çocuğun öğrenim kurumları incelendiğinde, çocukların % 32,7'sinin açık öğretim ortaokulu ve % 67,3'ünün açık öğretim lisesi öğrencisi olduğu görülmektedir.

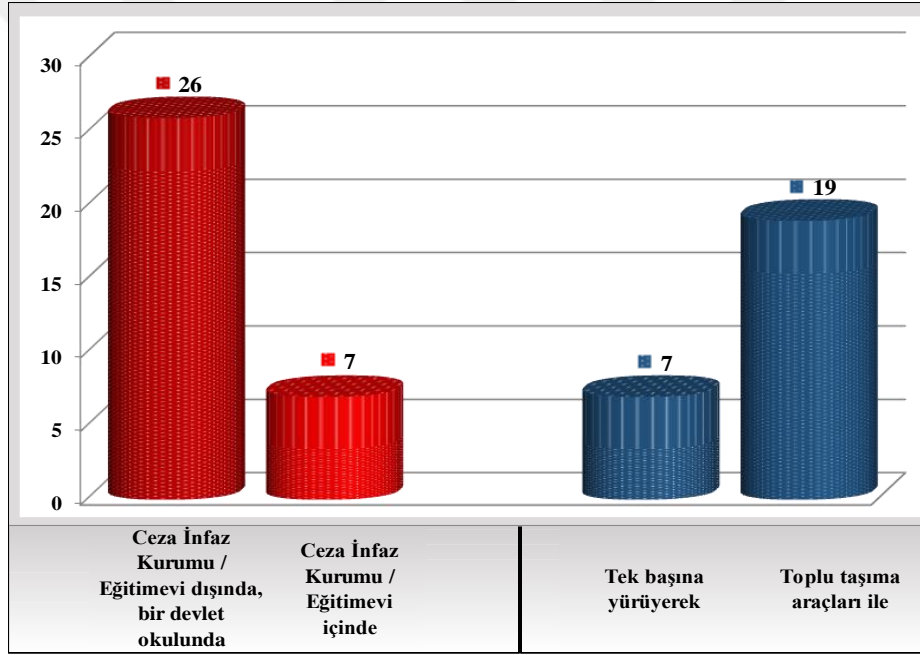
Grafik 41: Örgün Eğitime Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenim Gördükleri Sınıf ve Okul Türü Dağılımı

Araştırma grubundaki örgün eğitime devam eden 33 tutuklu ve hükümlü çocuğun öğrenim gördükleri sınıf dağılımları incelendiğinde, çocukların % 3,0'ının 8. sınıf, % 34,0'ının 9. sınıf, % 30,0'ının 10. sınıf, % 24,0'ının 11. sınıf ve % 9,0'ının ise 12. sınıf olduğu anlaşılmıştır. Genel itibarıyla, 9. sınıfta okuyan çocuklar en yüksek orana sahip iken, 8. sınıf öğrencileri en düşük oran ile seyretmektedir. Bu durum tutuklu ve hükümlü çocukların öğrenim gördükleri kurumların dağılımının gösterildiği öğrenim kurumu grafiği ile de teyit edilmektedir.

Kurumdaki örgün lise öğrencilerinin okul türü dağılımları incelendiğinde ise, çocukların yalnızca % 6,0'ının sının İmam Hatip Lisesi'nde okuduğu, tamamına yakınının ise % 94 ile Mesleki Teknik Lisede öğrenim gördüğü tespit edilmiştir.

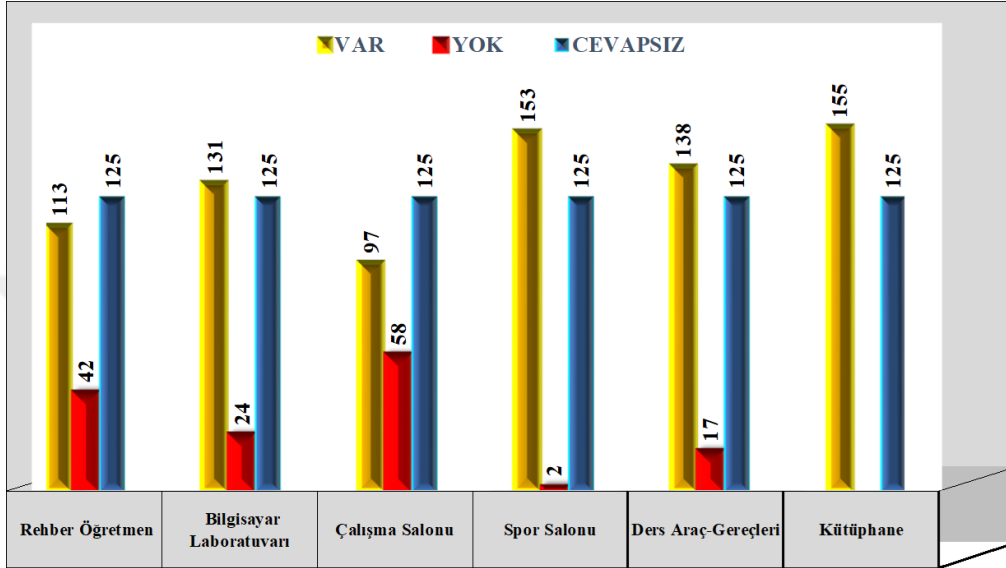
Grafik 42: Örgün Eğitime Devam Eden Hükümlü Çocukların Eğitimi Nerede Aldıkları / Okula Nasıl Gittiklerinin Dağılımı

Araştırma grubuna dâhil edilen örgün eğitim öğrencilerine bu eğitimi nerede aldıkları sorulduğunda, çocukların % 78,8'i ceza infaz kurumu / eğitimevi dışında, bir devlet okulunda ve % 21,2'si ise ceza infaz kurumu / eğitimevi içinde öğrenim gördüklerini belirtmişlerdir. Örgün eğitime dışarıdaki okullarda devam eden çocukların tümü araştırmaya dâhil edilen iki eğitimevinde bulunmaktadır. Buna göre, çocukların tümünün hukuki durumu hükümlüdür. Geriye kalan çocuklar yalnızca Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu içinde örgün eğitime devam etmektedir (bkz.Grafik 40). Nitekim önceden de belirtildiği gibi Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda örgün eğitime devam eden çocuklar tutuklu olarak kurumda kalmakta ve bu çocukların yalnızca örgün eğitimde kayıtları bulunmaktadır.

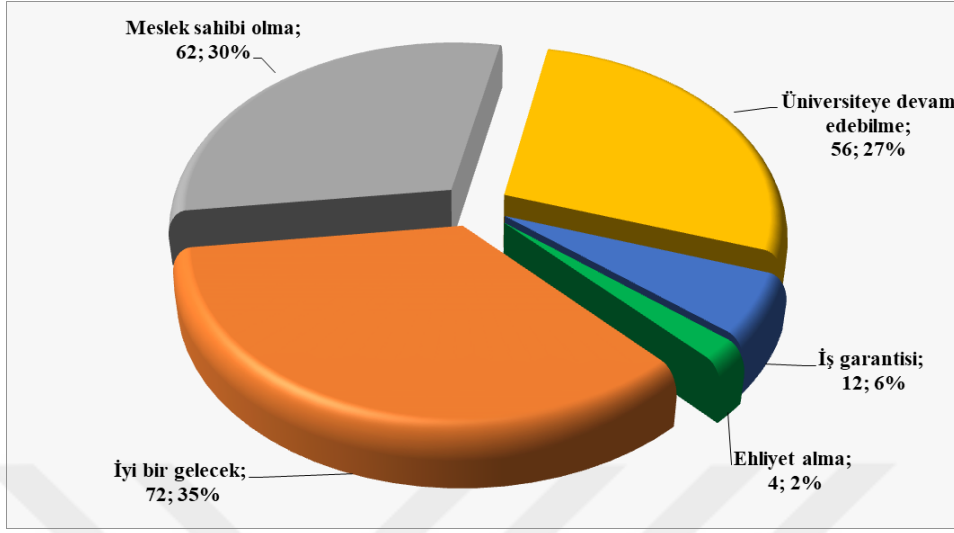
Örgün eğitime kurum dışında bir devlet okulunda devam eden hükümlü çocuklara okula nasıl gittikleri sorulduğunda ise, çocukların % 73,1'i toplu taşıma araçları ile ve % 26,9'u tek başına yürüyerek okula gittiklerini ifade etmişlerdir.

Grafik 43: Öğrenimine Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Eğitim Yaşantılarına İlişkin Buldukları Kurumun Donanım Durumu

Araştırma grubundaki öğrenimine devam eden tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim yaşantılarına ilişkin buldukları kurumun fiziksel donanım durumuna ilişkin dağılım grafik 43'te sunulmaktadır. Araştırma kapsamında çocuklara buldukları kurumda rehber öğretmen, bilgisayar laboratuvarı, çalışma ve spor salonu, ders araç-gereçleri ve kütüphane olup olmadığı sorulmuştur. Alınan yanıtların dağılımı incelendiğinde, çocukların % 40,4'ü kurumda rehber öğretmen bulunduğunu ifade ederken, % 15,0'ı bulunmadığını söylemiştir. Çocukların % 46,8'inin bulunduğu kurumda bilgisayar laboratuvarı varken % 8,6'sı ise kurumda bilgisayar laboratuvarı olmadığını belirtmiştir. Çalışma ve spor salonuna sahip olanların oranı sırasıyla, % 34,6 ve % 54,6'dır. Buna karşın buldukları kurumda çalışma ve spor salonu olmayanların oranı ise sırasıyla, % 20,7 ve % 0,7 olarak tespit edilmiştir. Ders araç-gereçlerine ilişkin çocukların % 49,3'ü ilgili imkânlara erişim sağlarken, % 6,1'i bu imkânlardan yoksundur. Son olarak, öğrenimine devam eden çocukların tamamının (% 55) buldukları kurumlarda kütüphane olduğu tespit edilmiştir. Tutuklu ve hükümlü çocukların % 45'i öğrenimine devam etmediği için ilgili sorulara cevap vermemiştir.

Grafik 44: Öğrenimine Devam Eden Tutuklu ve Hükümlü Çocuklara Göre Liseden *Mezun Olmanın Anlamı

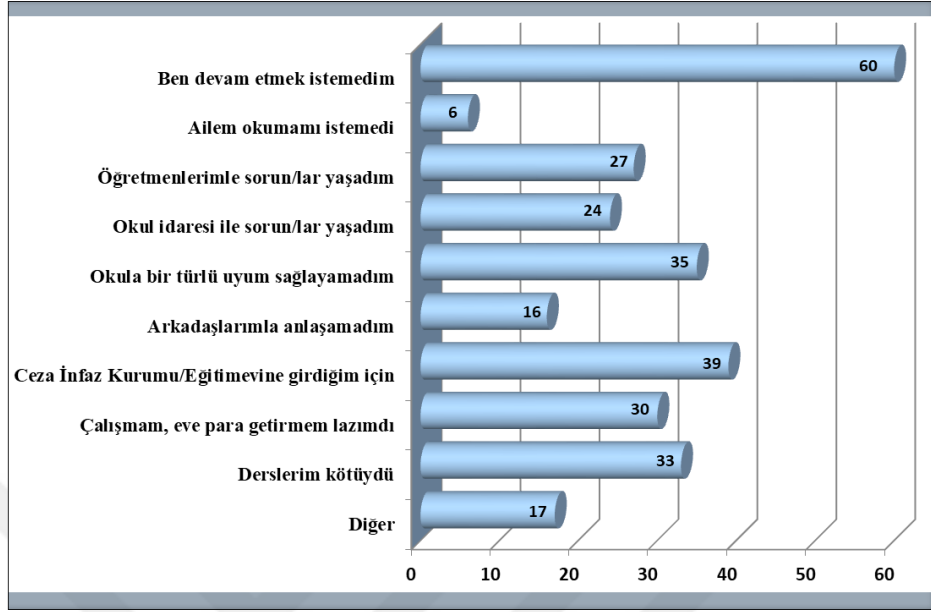

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

Araştırma grubundaki öğrenimine devam eden tutuklu ve hükümlü çocuklara kendileri için liseden mezun olmanın ne anlam ifade ettiği sorulduğunda, alınan yanıtlara ilişkin dağılım grafik 44'te gösterilmektedir. Çocuklarda liseden mezun olma en fazla % 35,0 oranı ile iyi bir gelecek anlamına gelmektedir. Bu oranı sırasıyla, % 30,1 ile meslek sahibi olma, % 27,2 ile üniversiteye devam edebilme ve % 5,8 ile iş garantisi takip etmektedir. Son olarak, çocukların % 1,9'u için liseden mezun olmanın yalnızca ehliyet alma anlamına geldiği tespit edilmiştir.

Karayolları Trafik Yönetmeliğinde ehliyet almak için liseden mezun olma şartı aranmamaktadır. İlgili yönetmelikte öğrenim durumu olarak en az ilkokul düzeyi şartı bulunmaktadır. Ancak bazı suçlardan dolayı hüküm giyen kişilerin ehliyet alamayacağı açıkça belirtilmiştir (Karayolları Trafik Yönetmeliği [KTY], 1997: madde 76). Türk Ceza Kanununa göre bu suçları işleyen kişiler arasında uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti yapanlar; uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştıranlar; kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde bulunduranlar ya da bu maddeleri kullananlar bulunmaktadır (TCK, 2004: madde 188, 190, 191).

Grafik 45: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların *Okulu Bırakma / Terk Etme Nedenlerine Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

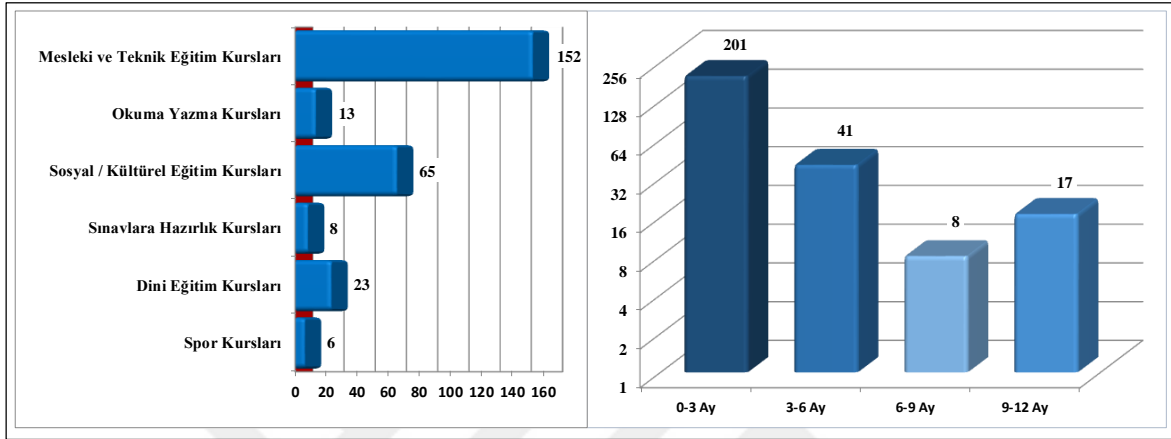
Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların okulu bırakma / terk etme nedenleri incelendiğinde, ilk sırada % 20,9 ile devam etmek istemediğini söyleyenler yer almaktadır. Bunu sırasıyla, % 13,6 ile Ceza İnfaz Kurumuna / Eğitimevine girme, % 12,2 ile okula bir türlü uyum sağlayamama, % 11,5 ile derslerin kötü olması ve % 10,5 ile eve para getirmek için çalışmak zorunda kalma sebebiyle okulu bırakan çocukların söylemleri takip etmektedir. Buna karşın, çocukların % 9,4'ü öğretmenleri ile % 8,4'ü okul idaresi ile sorunlar yaşadığını dile getirmiştir. Araştırma grubundaki çocukların % 5,9'unda devamsızlık yaptığı için sınıfta kalma, uyuşturucu madde kullanımı vb. disiplin cezalarından dolayı okuldan atılma, olumsuz arkadaş çevresi ve arkadaşlarla fazla zaman geçirme, psikolojik sorunlar, lise sınav puanının yetmemesi ve aile üyelerinden birinin vefatı olmak üzere diğer sebepler ve % 5,6'sında arkadaşları ile anlaşamama gibi faktörlerin okul terkte etkili olduğu tespit edilmiştir. Son olarak, en düşük oran ile çocukların % 2,1'i ise ailesi okumasını istemediği için okulu bırakmak zorunda kaldığını belirtmiştir.

Tablo 24: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kurumlardaki Kurslara Katılım Durumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet	202	72,1	72,1	72,1
Hayır	78	27,9	27,9	100,0
Toplam	280	100,0	100,0	

Tablo 24’te araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların kurumlardaki kurslara katılım durumu verilmektedir. Buna göre, çocukların büyük bir oranı % 72,1 ile kurslara katıldıklarını ifade ederken, % 27,9’u ise herhangi bir kursa katılmadığını belirtmiştir.

Grafik 46: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Kurumlarda Katıldıkları Kurslara ve Katılım Sürelerine Göre Dağılımı

(*) Çoklu yanıt olduğu için toplam sayı örneklem hacmini geçmektedir.

Araştırma grubunda kurslara katılım gerçekleştiren tutuklu ve hükümlü çocuklara hangi kurslara ne kadar süre ile katıldıkları sorulduğunda, alınan yanıtlara ilişkin dağılım grafik 46’da sunulmaktadır. Çocukların yarısından fazlası % 56,9 oranı ile mesleki ve teknik eğitim kurslarına katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu oranı sırasıyla, % 24,3 ile sosyal / kültürel eğitim kursları, % 8,6 ile dini eğitim kursları, % 4,9 ile okuma yazma kursları, % 3,0 ile sınavlara hazırlık kursları ve son olarak % 2,2 ile spor kursları izlemektedir. Buradan hareketle, çocukların en fazla mesleki ve teknik eğitim kurslarına katılım gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Yoğunluk bilgisayar, terzi ve kuaför-berber olmak üzere, diğer çeşitli mesleki ve teknik eğitim kurslarına katılımın sağlandığı çocukların beyanları ile kayıt altına alınmıştır.

Çocukların ilgili kurslara ne kadar süre katıldıkları incelendiğinde, % 75,3’ünün “0-3 ay”, % 15,4’ünün “3-6 ay”, % 3,0’ünün “6-9 ay” ve % 6,4’ünün “9-12 ay” arasında katıldıkları görülmektedir.

Tablo 25: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Öğrenimlerine Devam Etmelerine Göre Kurslara Katılım Durumlarının Dağılımı

Öğrenime Devam Etme Durumu		Kursa Katılım Durumu		Toplam
		Evet	Hayır	
Evet	Frekans	112	43	155
	Satır %	72,3%	27,7%	100,0%
	Sütun %	55,4%	55,1%	55,4%

Tablo 25: (Devamı)

Öğrenime Devam Etme Durumu		Kursa Katılım Durumu		Toplam
		Evet	Hayır	
Hayır	Frekans	90	35	125
	Satır %	72,0%	28,0%	100,0%
	Sütun %	44,6%	44,9%	44,6%
Toplam	Frekans	202	78	280
	Satır %	72,1%	27,9%	100,0%
	Sütun %	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 25 incelendiğinde, öğrenimlerine devam eden çocukların yarısından fazlasının % 72,3 ile kurumda düzenlenen kurslara katıldığı, % 27,7'sinin ise kurslara katılmadığı görülmektedir. Öğrenimlerine devam etmeyen çocukların kurslara katılım durumları incelendiğinde, yarısından fazlası yani % 72,0'ı kurslara katılmakla birlikte, % 28,0'ı kurumda düzenlenen herhangi bir kursa katılmamakta yani eğitim ve öğretimin herhangi bir aşamasında bulunmamaktadır. Buna göre, kurslara katılan çocukların % 55,4'ü öğrenimlerine devam etmesine karşın, % 44,6'sı öğrenimlerine devam etmemektedir. Kurslara katılmayan çocukların ise, % 55,1'i öğrenimlerine devam etmesine karşın, % 44,9'u ise öğrenimine de devam etmemektedir.

Tablo 26: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Mesleki Eğitimlerin / Sosyal ve Kültürel Faaliyetlerin Yeterliliğini Değerlendirme Durumu

Kurumda mesleki kurslar ve eğitsel faaliyetlerdeki çeşitlilik artırılmalıdır.	N	%
Katılıyorum	173	61,8
Kararsızım	39	13,9
Fikrim Yok	29	10,4
Katılmıyorum	39	13,9
Toplam	280	100,0
Kurumda sık sık meslek edindirme kursları açılmaktadır.	N	%
Katılıyorum	166	59,3
Kararsızım	28	10,0
Fikrim Yok	45	16,1
Katılmıyorum	41	14,6
Toplam	280	100,0
Kurumda açılan meslek edindirme kurslarının yeterince faydalı olduğunu düşünüyorum.	N	%
Katılıyorum	200	71,4
Kararsızım	33	11,8
Fikrim Yok	18	6,4
Katılmıyorum	29	10,4
Toplam	280	100,0

Tablo 26: (Devamı)

İsteyen herkes kurumda açılan kurslardan en az birine katılabilecek olanaklara sahiptir.	N	%
Katılıyorum	201	71,8
Kararsızım	19	6,8
Fikrim Yok	27	9,6
Katılmıyorum	33	11,8
Toplam	280	100,0
Kurumda verilen kurs bitirme sertifikaları dışarı da işime yarar.	N	%
Katılıyorum	195	69,6
Kararsızım	44	15,7
Fikrim Yok	18	6,4
Katılmıyorum	23	8,2
Toplam	280	100,0
Kurumda açılan mesleki eğitim kursları nitelikli bir meslek edinmemiz için gerekli imkânlara sahiptir.	N	%
Katılıyorum	171	61,1
Kararsızım	55	19,6
Fikrim Yok	18	6,4
Katılmıyorum	36	12,9
Toplam	280	100,0
Bu kurumda bir meslek sahibi oldum.	N	%
Katılıyorum	82	29,3
Kararsızım	37	13,2
Fikrim Yok	31	11,1
Katılmıyorum	130	46,4
Toplam	280	100,0
Kurumdaki sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler artırılmalıdır.	N	%
Katılıyorum	183	65,4
Kararsızım	21	7,5
Fikrim Yok	16	5,7
Katılmıyorum	60	21,4
Toplam	280	100,0
Düzenlenen sosyal ve kültürel faaliyetler sayı ve nitelik olarak yeterlidir.	N	%
Katılıyorum	124	44,3
Kararsızım	47	16,8
Fikrim Yok	20	7,1
Katılmıyorum	89	31,8
Toplam	280	100,0
Düzenlenen sosyal ve kültürel faaliyetler eğlenceli ve eğitici.	N	%
Katılıyorum	202	72,1
Kararsızım	26	9,3
Fikrim Yok	22	7,9
Katılmıyorum	30	10,7
Toplam	280	100,0

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda mesleki kurslar ve eğitsel faaliyetlerdeki çeşitlilik artırılmalıdır.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 61,8’i “Katılıyorum”, % 13,9’u “Kararsızım”, % 10,4’ü “Fikrim yok” ve % 13,9’u “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda sık sık meslek edindirme kursları açılmaktadır.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 59,3’ü “Katılıyorum”, % 10’u “Kararsızım”, % 16,1’i “Fikrim yok” ve % 14,6’sı “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda açılan meslek edindirme kurslarının yeterince faydalı olduğunu düşünüyorum.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 71,4’ü “Katılıyorum”, % 11,8’i “Kararsızım”, % 6,4’ü “Fikrim yok” ve % 10,4’ü “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “İsteyen herkes kurumda açılan kurslardan en az birine katılabilecek olanaklara sahiptir.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 71,8’i “Katılıyorum”, % 6,8’i “Kararsızım”, % 9,6’sı “Fikrim yok” ve % 11,8’i “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda verilen kurs bitirme sertifikaları dışarı da işime yarar.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 69,6’sı “Katılıyorum”, % 15,7’si “Kararsızım”, % 6,4’ü “Fikrim yok” ve % 8,2’si “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda açılan mesleki eğitim kursları nitelikli bir meslek edinmemiz için gerekli imkânlarla sahiptir.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 61,1’i “Katılıyorum”, % 19,6’sı “Kararsızım”, % 6,4’ü “Fikrim yok” ve % 12,9’u “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Bu kurumda bir meslek sahibi oldum.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 29,3’ü “Katılıyorum”, % 13,2’si “Kararsızım”, % 11,1’i “Fikrim yok” ve % 46,4’ü “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumdaki sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler artırılmalıdır.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 65,4’ü “Katılıyorum”, % 7,5’i “Kararsızım”, % 5,7’si “Fikrim yok” ve % 21,4’ü “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Düzenlenen sosyal ve kültürel faaliyetler sayı ve nitelik olarak yeterlidir.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 44,3’ü “Katılıyorum”, % 16,8’i “Kararsızım”, % 7,1’i “Fikrim yok” ve % 31,8’i “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Düzenlenen sosyal ve kültürel faaliyetler eğlenceli ve eğitici.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 72,1’i “Katılıyorum”, % 9,3’ü “Kararsızım”, % 7,9’u “Fikrim yok” ve % 10,7’si “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tablo 27: Tutuklu ve Hükümlü Çocukların Temel Eğitim Hizmetlerini Değerlendirme Durumu

Açık öğretim kayıt ücretleri kurum tarafından karşılanmaktadır.	N	%
Katılıyorum	125	44,6
Kararsızım	10	3,6
Fikrim Yok	133	47,5
Katılmıyorum	12	4,3
Toplam	280	100,0
Açık öğretim kayıt ücretleri kurum tarafından zamanında yatırılmaktadır.	N	%
Katılıyorum	107	38,2
Kararsızım	10	3,6
Fikrim Yok	146	52,1
Katılmıyorum	17	6,1
Toplam	280	100,0
Kurumda sunulan eğitim olanakları ders araç-gereç kitap açısından yeterlidir.	N	%
Katılıyorum	183	65,4
Kararsızım	34	12,1
Fikrim Yok	37	13,2
Katılmıyorum	26	9,3
Toplam	280	100,0
Kurumda ders çalışmak ve kurslarda başarılı olmak için gerekli materyallere rahatlıkla ulaşılır	N	%
Katılıyorum	159	56,8
Kararsızım	39	13,9
Fikrim Yok	42	15,0
Katılmıyorum	40	14,3
Toplam	280	100,0
Kurumda ders çalışmak için uygun ortam vardır.	N	%
Katılıyorum	174	62,1
Kararsızım	31	11,1
Fikrim Yok	26	9,3
Katılmıyorum	49	17,5
Toplam	280	100,0
Kurumda eğitime dair birçok ihtiyacımız giderilmektedir.	N	%
Katılıyorum	180	64,3
Kararsızım	41	14,6
Fikrim Yok	21	7,5
Katılmıyorum	38	13,6
Toplam	280	100,0

Tablo 27: (Devamı)

Eğitim yaşantıma buradan çıktuktan sonra da devam edeceğim.	N	%
Katılıyorum	195	69,6
Kararsızım	28	10,0
Fikrim Yok	14	5,0
Katılmıyorum	43	15,4
Toplam	280	100,0

Aldığım eğitimin buradan çıktuktan sonra hayatımı olumlu yönde etkileyeceğine inanıyorum.	N	%
Katılıyorum	210	75,0
Kararsızım	23	8,2
Fikrim Yok	22	7,9
Katılmıyorum	25	8,9
Toplam	280	100,0

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların “Açık öğretim kayıt ücretleri kurum tarafından karşılanmaktadır.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 44,6’sı “Katılıyorum”, % 3,6’sı “Kararsızım”, % 47,5’i “Fikrim yok” ve % 4,3’ü “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Açık öğretim kayıt ücretleri kurum tarafından zamanında yatırılmaktadır.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 38,2’si “Katılıyorum”, % 3,6’sı “Kararsızım”, % 52,1’i “Fikrim yok” ve % 6,1’i “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda sunulan eğitim olanakları ders araç-gereç kitap açısından yeterlidir.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 65,4’ü “Katılıyorum”, % 12,1’i “Kararsızım”, % 13,2’si “Fikrim yok” ve % 9,3’ü “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda ders çalışmak ve kurslarda başarılı olmak için gerekli materyallere rahatlıkla ulaşılır.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 56,8’i “Katılıyorum”, % 13,9’u “Kararsızım”, % 15’i “Fikrim yok” ve % 14,3’ü “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda ders çalışmak için uygun ortam vardır.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 62,1’i “Katılıyorum”, % 11,1’i “Kararsızım”, % 9,3’ü “Fikrim yok” ve % 17,5’i “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Kurumda eğitime dair birçok ihtiyacımız giderilmektedir.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 64,3’ü “Katılıyorum”, % 14,6’sı “Kararsızım”, % 7,5’i “Fikrim yok” ve % 13,6’sı “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Eğitim yaşantıma buradan çıktıktan sonra da devam edeceğim.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 69,6’sı “Katılıyorum”, % 10’u “Kararsızım”, % 5’i “Fikrim yok” ve % 15,4’ü “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tutuklu ve hükümlü çocukların “Aldığım eğitimin buradan çıktıktan sonra hayatımı olumlu yönde etkileyeceğine inanıyorum.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 75’i “Katılıyorum”, % 8,2’si “Kararsızım”, % 7,9’u “Fikrim yok” ve % 8,9’u “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Tablo 28: Örgün Eğitime Devam Eden Çocukların Temel Eğitim Hizmetlerini Değerlendirme Durumu

Kurum dışında devam ettiğim okulda arkadaşlarla uyum sorunu yaşamıyorum.	N	%
Katılıyorum	21	7,5
Katılmıyorum	5	1,8
Cevapsız	254	90,7
Toplam	280	100,0
Kurum dışında devam ettiğim okulda müdür dışında hiç kimse Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevinde kaldığımı bilmiyor.	N	%
Katılıyorum	19	6,8
Kararsızım	1	0,4
Fikrim Yok	2	0,7
Katılmıyorum	4	1,4
Cevapsız	254	90,7
Toplam	280	100,0
Kurum dışında devam ettiğim okul türünü kendi isteğimle seçtim.	N	%
Katılıyorum	21	7,5
Fikrim Yok	1	0,4
Katılmıyorum	4	1,4
Cevapsız	254	90,7
Toplam	280	100,0
Kurum dışında devam ettiğim okulda herhangi bir sorun yaşamadım.	N	%
Katılıyorum	20	7,1
Katılmıyorum	6	2,1
Cevapsız	254	90,7
Toplam	280	100,0

Araştırmaya katılan örgün eğitime devam eden çocukların “Kurum dışında devam ettiğim okulda arkadaşlarla uyum sorunu yaşamıyorum.” cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 7,5’i “Katılıyorum” ve % 1,8’i “Katılmıyorum” yanıtını vermiştir.

Örgün eğitime devam eden çocukların “Kurum dışında devam ettiğim okulda müdür dışında hiç kimse Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevinde kaldığımı bilmiyor.” cümlesine katılma durumu

incelendiğinde, çocukların % 6,8'i "Katılıyorum", % 0,4'ü "Kararsızım", % 0,7'si "Fikrim Yok" ve % 1,4'ü "Katılmıyorum" yanıtını vermiştir.

Örgün eğitime devam eden çocukların "Kurum dışında devam ettiğim okul türünü kendi isteğimle seçtim." cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 7,5'i "Katılıyorum", 0,4'ü "Fikrim Yok" ve % 1,4'ü "Katılmıyorum" yanıtını vermiştir.

Örgün eğitime devam eden çocukların "Kurum dışında devam ettiğim okulda herhangi bir sorun yaşamadım." cümlesine katılma durumu incelendiğinde, çocukların % 7,1'i "Katılıyorum" ve % 2,1'i "Katılmıyorum" yanıtını vermiştir.

4.3. Nitel Araştırma Bulguları

4.3.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Verileri

Araştırma kapsamında Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Ankara Çocuk Eğitimevi, Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve İstanbul Çocuk Eğitimevi olmak üzere dört farklı kurumda görev yapan sekiz kurum öğretmeniyle mülakat yapılmıştır. Cezaevi ve Eğitimevi değişkenleri göz önünde bulundurularak her bir öğretmen görev yaptığı kurumun baş harfleri ile AE-1, AE-2, SK-1, SK-2, İE-1, MK-1 ve MK-2 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcı profili detaylı olarak EK 8'de sunulmuştur.

Tablo 29: Katılımcıların Genel Profili

Kurum Öğretmeni	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mezun Olduğu Üniversite / Bölüm	Mesleki Kıdem	Kuruma Atanma Şekli / Yılı	Ceza İnfaz Kurumu / Çocuk Eğitimevi Görev Süresi	En Son Çalışılan Yer / Süre
AE-1	Kadın	49	Lisans	Trakya Üni. / Sınıf Öğr.	29 Yıl	MEB- Adalet Bakanlığı Kurumlar arası Geçiş / 2007	16 Yıl	Ankara Kadın Kapalı Cezaevi / 8 Ay
AE-2	Erkek	42	Yüksek Lisans	Ankara Üni. / Biyoloji	14 Yıl	KPSS- Unvan Değişikliği / 2012	6 Yıl	Ankara Denetimli Serbestlik Müd. / 6 Ay
SK-1	Kadın	33	Lisans	Anadolu Üni. / Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	13 Yıl	KPSS- Unvan Değişikliği / 2016	4 Yıl	Muş E Tipi Kapalı Cezaevi / 2 Yıl
SK-2	Erkek	38	Lisans	Selçuk Üni. / Sosyal Bilgiler Öğr.	13 Yıl	KPSS- Unvan Değişikliği / 2014	4 Yıl	Ankara Denetimli Serbestlik Müd. / 2 Yıl

Tablo 29: (Devamı)

Kurum Öğretmeni	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Mezun Olduğu Üniversite / Bölüm	Mesleki Kıdem	Kuruma Atanma Şekli / Yılı	Ceza İnfaz Kurumu / Çocuk Eğitimevi Görev Süresi	En Son Çalışılan Yer / Süre
SK-3	Erkek	59	Lisans	Eğitim Enstitüsü / Sınıf Öğr.	39 Yıl	MEB- Adalet Bakanlığı Kurumlar arası Geçiş / 2008	30 Yıl	Boyabat Cezaevi / 20 Yıl
İE-1	Erkek	40	Lisans	Sakarya Üni. / Felsefe	14 Yıl	KPSS- Unvan Değişikliği / 2014	9 Yıl	Silivri L Tipi Cezaevi / 4 Yıl
MK-1	Erkek	44	Lisans	Selçuk Üni. / İlahiyat	18 Yıl	Devlet Memurları Sınavı (DMS) / 2008	18 Yıl	Bayrampaşa Cezaevi / 7 Yıl
MK-2	Erkek	61	Yüksek Lisans	Ankara Üni. / PDR	36 Yıl	MEB- Adalet Bakanlığı Kurumlar arası Geçiş / 2016	33 Yıl	Ankara Şaşmaz Açık Cezaevi / 8 Yıl

Araştırmada yer alan 8 katılımcının ikisi kadın diğerleri ise erkektir. Katılımcıların en genci 33, en büyüğü 61 yaşındadır. Yaş ortalaması ise 45'tir. Katılımcıların çoğunluğu (6'sı) lisans mezunu, iki katılımcı ise yüksek lisans mezunudur. Üniversitelerin farklı bölümlerinden -sınıf öğretmenliği, biyoloji, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, sosyal bilgiler öğretmenliği, felsefe, psikolojik rehberlik ve danışmanlık- mezun oldukları görülür. Mesleki kıdem bakımından en az 13 yıllık bir geçmişe sahip olan katılımcılar olmakla birlikte, 39 yıllık kıdeme sahip katılımcı da bulunmaktadır. Katılımcıların kuruma atanma şekli sırasıyla, Adalet Bakanlığı bünyesinde unvan değişikliği, MEB'den Adalet Bakanlığı'na kurumlar arası geçiş ve son olarak 1 katılımcının Devlet Memurları Sınavı'na girerek kurum öğretmeni unvanı ile çalışmaya başladığı görülür. Katılımcılar arasında en az 4 yıldır ve en fazla ise 33 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimevleri'nde görev yapanlar bulunmaktadır. Katılımcıların şu an görev yaptıkları kuruma gelmeden önce ki en son görev yerleri ve süreleri incelendiğinde, 2 katılımcı Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde ve diğerleri farklı kurumlarda (Ankara Kadın Kapalı Cezaevi, Muş E Tipi Kapalı Cezaevi, Boyabat Cezaevi, Silivri L Tipi Cezaevi, Bayrampaşa Cezaevi ve Ankara Şaşmaz Açık Cezaevi) en az 6 ay ve en fazla 20 yıl süreyle görev yapmışlardır.

4.3.2. Katılımcıların Hizmet İçi Eğitime Yönelik Görüşleri

a) Hizmet İçi Eğitimlerin Alındığı Kurum: “Bakanlıklar ve Öğretim Üyelerince”

Hizmet içi eğitimde temel amaç; öğretmen ve yöneticileri değişen ve gelişen eğitim anlayışı konusunda bilgilendirmek ve bu süreçte etkili ve verimli olabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmaktır. Kurumlarda çalışan öğretmenlerin mesleki ve kişisel bilgi ve deneyimlerinin artırılmasına yönelik zaman zaman hizmet içi eğitimler verilmektedir. Katılımcılar hizmet içi eğitimlerin tamamının Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verildiğini ifade etmiştir. UYAP kütüphanecilik, okuma-yazma ve kişisel gelişim vb. üzerine eğitimler alındığı ve bu eğitimlerin bir kısmının da öğretim üyeleri tarafından verildiği belirtilmiştir.

Bunun yanında eğitimcilerin eğitimi kapsamında farklı illerde 2 hafta süren eğitimlerin olduğu da ifade edilmiştir. Bu konuda bir katılımcı şunları söyler:

Eğitimlerin hepsini Adalet Bakanlığı’ndan aldık. Eğitici eğitimini, Adalet Bakanlığı izni ile 4 yabancı ülkeden gelen uzmanlar eşliğinde, İstanbul’da eğitim merkezinde aldık. Bu eğitim 2 hafta sürdü. Aynı zamanda, Erzurum eğitim merkezinde temel eğitim aldım (AE-2).

Aynı zamanda yurt dışından gelen uzmanlarca cezaevi konusunda eğitimler verildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, asli memurluğa geçmeden 6 ay önce aday memurluk eğitimi verilmektedir. Bu eğitim kapsamında, Türkçe, Tarih, Psikoloji, Hukuk dersleri ve madde bağımlılığı, aile içi şiddet, öfke kontrol, iletişim ve genel görüşme teknikleri konusunda eğitimler sunulmaktadır. Bu konuda iki katılımcının sözleri örnek verilebilir:

Adalet Bakanlığı’ndan hizmet içi eğitimleri aldık. Aynı zamanda üniversitelerden de eğitim aldık. Bugüne kadar yaklaşık 40 tane hizmet içi eğitime katıldım (İE-1).

Adalet Bakanlığı’ndan aldık. Bu eğitimler, Adalet Bakanlığı hizmet içi eğitim merkezlerinde verildi. Ankara Üniversitesinden de akademisyenler geliyorlardı. Aynı zamanda Semiha Şakir Vakfı’nın sponsor olduğu eğitimlere de katıldık (MK-1).

b) Hizmet İçi Eğitimlerin İçeriği, Etkililiği ve Süresi: “Eğitici, Verimli, Faydalı ve 2 Haftalık Eğitimler”

Katılımcılar, hizmet içi eğitimleri konuya ilişkin yerli ve yabancı uzmanlar tarafından farklı konularda aldıklarını belirtmekle birlikte genelde bu eğitimlerin faydalı, eğitici oldukları konusunda hemfikirlerdir. Eğitimler genelde 1 ya da 2 haftalık süreler içinde verilmektedir. Yeni başlayan memurlarda bu eğitimler aylara yayılmış olmakla birlikte, yönetici ve uzman personeller genelde 1-2 hafta süren kısa süreli eğitimlere katılmaktadırlar.

Her bir katılımcı hizmet içi eğitimlerin farklı noktalarına vurgu yapmıştır. Buna ilişkin katılımcılardan bir kısmının görüşleri şu şekildedir:

Verimli olduğunu düşünüyorum. Hem eğitici hem de eğitilenin donanımlı ve yeterli olduğu görüşündeyim. Örneğin, canlandırma (demonstrasyon) yöntemi ve sınıf ortamında çocuklara nasıl yaklaşmamız gerektiği konusunda verilen eğitimler faydalı(...) Etkili olduklarını gördüm. Özellikle bu konuda Adalet Bakanlığı'nın çok yeterli olduğunu düşünüyorum. Bu eğitimler işin ehli ve uzman olan kişiler tarafından sunuluyor. Aynı zamanda Milli Eğitim Bakanlığı'nda da benzer statüde öğretmenler bulunuyor (AE-1).

Diğer taraftan, cezaevi hizmet içi eğitimlerini öğretmenler açısından faydalı ve etkili bulmadıklarını dile getiren katılımcılarda bulunmaktadır. Özellikle eğitimlerin çeşitliliğine ve öğretmen sayısının artırılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Cezaevi hizmet içi eğitimlerinin özellikle öğretmenler açısından çok iyi olduğunu söyleyemem. Burası ne MEB'e benziyor ne de buradaki öğretmenler MEB'dekilere benziyor. Örneğin, gelecek kuşaklara fayda sağlaması için Matematik kitabı yazacaktık. Çünkü burada kütüphanecilikten anlamak zorundayım. Konferans eğitimini bilmek gerekiyor. Bilgisayardan anlamak ve haftalık programı teknolojiyen faydalanarak çıkarmak lazım. Tören günleri ve münazaraların programının yapılması önemli ve bu becerilere sahip olmak gerekiyor. Bununla birlikte, yapay zekâ ile ilgili görsel slaytlar hazırlayabilmek için slayt düzenini bilmek lazım. Kurum öğretmenlerinden ya çok şey beklenmeyecek ya da bu saydıklarına dair bir alt yapı lazım. Bu yüzden, öğretmen sayısı artırılmalı. Uzmanlık gerektiren bilgi paylaşımı yapılmalı (AE-2).

İlgili katılımcı bu sözleriyle çok yönlü eğitimin ve öğretmen sayısının artırılması gereğinden bahsetmiştir. Genel Müdürlük bünyesinde eğitim formasyonuna sahip öğretmenlerin sayısının artırılması gereği öne çıkmıştır. Bir diğer katılımcı ise hizmet içi eğitimlerin etkililiğinin tartışılabilir olduğunu; eğitimlerin birebir verilmesi gerekliliğine vurgu yaparak konaklama hususunda rahat edebilecekleri uygun koşullar sağlandığında eğitimlerden daha fazla verim alınabileceğini iletmiştir.

Geçerlilik ve etkililik tartışılır. Her personel eğitimlere ayrı ayrı alınmalı. İnfaz koruma memurları ile müdürler bir arada olmamalı. 4 kişiyle aynı odada kalınan eğitimlerin bizler için uygun olduğunu düşünmüyorum. Öncelikle bizler ne kadar rahat ettirilirse, eğitimlerden o kadar verim alırız. Güzel bir otelde, güzel bir konferans salonunda yani standartları olan yerlerde standartları olan insanlarla bir seminer verilmeli. Bu eğitimler ve seminerler 1 hafta olacağına, 1 gün olsun ama tam olsun. Eğitimde tekrarlardan uzak durulmalı (AE-2).

Diğer katılımcılar (SK-1, SK-2) eğitimlerin uygulandığında çok faydalı olduğunu iletmişlerdir:

Hayata geçirilme aşamasında desteklenirse çok faydalı. Ama güvenlik ve maddi imkânlar yüzünden sorun yaşanıyor. Seminerlerin sonucunda öğrenilen teknikler çocuklara sunulmalı (SK-1).

Uygulandığında işe yarar olduğu görülebilir. Öfke kontrol eğitimlerinden edindiğimiz bilgileri göz önüne alarak çocuğa yaklaştığımızda, bu eğitimin faydasını gözlemleyebiliyoruz. Örneğin, Çocuk sınırlendiğinde, kendisine 10'a kadar say dediğimizde bu birçok şeyi değiştirebiliyor. Dolayısıyla, çocuklarda da bu eğitimlerin faydalarını görüyoruz (SK-2).

Diğer katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Tam bir kavram kargaşası var. Bu açıdan kurumumuz ne okul ne de cezaevi olabiliyor. Eğitimlerin süreleri de hiç yeterli değil. Eğitimler doyumluk değil, tadımlık geliyor. Örneğin, Sınıf Öğretmenliği başlı başına bir alan. Ama seminerle 1 haftada sınıf öğretmeni olunuyor (SK-3).

Zaman zaman etkili olduklarını söyleyebilirim. Örneğin, BİSİS (Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi) Çalıştayı'na katıldım. Buna göre, hükümlü çocuklarımıza yönelik programlarımızı kendimiz yapıyoruz. Çocuklarda öncelikle bir durum saptaması yapıyoruz. Yani suça iten faktörler ve ailevi özellikler vb. saptanıyor. Yeni gelen her çocuğa ARDEF uygulaması yapılıyor. Bu uygulama infaz koruma memurları ve psiko-sosyal servis tarafından yapılıyor. Daha sonra çıkan sonuçlara göre, bireysel eğitim planlaması yapıyoruz. Etkililik bağlamında, özellikle Protokol Çalıştaylarının daha iyi olduğunu düşünüyorum (İE-1).

Bu seminerlere büyük bir beklenti içerisinde gitmiyoruz. Zaten onlar da bizde gelişim sağlayacak bir eğitim veremiyorlar (MK-1). Meslektaşların birbirleriyle tanışıp kaynaşmaları açısından faydalı oluyor. Ankara'da katıldığım Adalet Bakanlığı kişisel gelişim seminerlerinde anlatılanları, farklı bir perspektiften bakarak değerlendirebiliriz. Bu açıdan etkililiği kişiden kişiye göre de farklılık gösterebilir (MK-2).

Ardıç eğitimleri geniş çaplı olduğu için faydalı olduğunu düşünüyorum. Ancak kesinlikle bu eğitimleri alanında uzman olanların yapması gerek. Aynı şekilde içerikte uzman kişiler tarafından belirlenmeli. Genel Müdürlük bünyesinde öğretmen ünvanlı personel artırılmalı (SK-1).

Eğitimlerin daha çok yaygınlaştırılmasından yanayım. İnşa ettiğimiz şey kolayca yıkılabiliyor. İnfaz koruma memuru olarak görev yapan yaklaşık 50.000 personel var. Bu sebeple, personele verilen eğitim daha da zenginleştirilebilir. Yeterli değil (SK-2).

Hizmet içi eğitimleri yeterli bulmuyorum. Branşımıza uygun değil. Mesleğimizi geliştirecek yönde eğitim verdiklerini sanmıyorum (SK-3).

İçerik iyi ama uygulamada sorunlar var. Örneğin, eğitimcilerin sayısı ve yeterliliği eksik kalıyor. Hizmet içi eğitimlerden ziyade çalıştaylar daha faydalı. Bu kapsamda, Yönetmelik Çalıştayları, Protokol Çalıştayları, MEB Çalıştayları ve Kütüphane Çalıştayları yapılmakta. Ben de "Değer Dergisi" için materyaller vb. hazırlama çalıştaylarına katıldım. Bu çalıştayların da son derece etkili olduğunu düşünüyorum (İE-1).

Yeni yönetmelikler sunuldu. Özellikle psikolojik konularda fayda gördük. Örneğin, ARDIÇ Programı. Bu program sayesinde, çocuklara nasıl yaklaşmamız gerektiği ve kurum içi iletişim konularında bilgi sahibi olduk (MK-1).

Yeni yönetmelik çıktığı zaman bunun anlatımı gerçekleştiriliyor. Mevzuat değişiklikleri haberi veriliyor. Niyet olarak olumlu. Çünkü yazılı mevzuat her zaman iyidir. Ancak uygulamalar kurum şartlarına göre değişiklik gösterebiliyor. Aynı zamanda bu uygulamalar personelin yeterliliği ve çabası neticesinde gerçekleşiyor (MK-2).

Katılımcıların almak istedikleri hizmet içi eğitim konuları / muhtevası ve yöntemleri de tespit edilmiştir. Buna göre, okuma teknikleri, vaka inceleme, rol model, iletişim becerileri ve enerji eğitimlerine vurgu yapılmıştır.

Öğretmenler için hızlı okuma teknikleri konusunda eğitim verilebilir. Kişisel gelişim üzerine verilen eğitimler madde bağımlılığı şeklinde değil de; işe karşı çekinmeyi ve soğumayı en aza indirmek için Adalet Bakanlığı çalışanlarına enerji eğitimleri verilmeli. Böylece hem çalışanların hem de çocukların rahatlayacağını düşünüyorum. Ayrıca, bu eğitimler enerji atma ve birbirine aktarma açısından kurum dışında verilmeli (AE-1).

Bütün kurum öğretmenlerinin okuma-yazma eğiticiği eğitimini alması gerek. Bu eğitimin sonunda sertifika da alınmalı. Her memura kişisel gelişim eğitimleri verilmeli. Personele psikolojik destek sağlanmalı. İletişim becerilerinin geliştirilmesi konusunda memurlar eğitilmeli. Çünkü çocuk kurumumuza geldiğinde onla ilk karşılaşan memurlar oluyor. Kişisel iletişim konusunda kendisini geliştirmemiş personelle çocuk karşılaştırılmamalı (SK-1).

Diğer taraftan, bazı katılımcılar (İE-1, SK-2) hizmet içi eğitimlerin konusundan daha önemli olarak bir araya gelip fikir alışverişinde bulunulmasının ve rahatlamının ön planda olması gerektiğini belirttiler.

Aslında bir araya gelmiş olmak bile değerli. Standardize olan faaliyetleri genele yansıtmak için iyi olduğunu düşünüyorum. Dışarıdan fikir paylaşımı olabiliyor. Çünkü bazı şeylere at gözlüğü ile bakabiliyoruz. Bir profesör bile eğitimin içinde olmadığı için yalnızca teorik olabiliyor. Bu açıdan, kendi arkadaşlarımızla bir araya gelmiş olmak bile iyi (İE-1).

Bu eğitimler bilgi edinimi şeklinde değil de, daha çok bilgi aktarımı şeklinde oluyor. Eğitimlerin odak merkezi genelde biz olmuyoruz. Aynı zamanda, bizi eğitim merkezinde değil de otel gibi bir yerde ağırlamaları daha iyi olur. Personelin rahatlaması ve dinlenmesi için bu son derece önemli (SK-2).

4.3.3. Tutuklu ve Hükümlü Çocukları Diğer Çocuklardan Ayıran Özellikler

“Sosyo-Ekonomik İmkânsızlıklar, Ailevi Problemler, Aile Yoksunluğu / Aile İçi İletişim Eksikliği, Sevgi ve İlgiye Muhtaç Olma”

Görüşmede öncelikle katılımcılara çocuk eğitimevleri ve ceza infaz kurumlarında bulunan çocukları diğer / dışarıdaki çocuklardan ayıran özellikler olup olmadığı ve söz konusu kurumlarda bulunan çocuklara ilişkin izlenimleri sorulmuştur. Genel olarak katılımcılardan çocuklarda gözlemledikleri kişisel ve ailevi sorunları belirtmeleri istenmiştir. Her dört kurumda görev yapan katılımcılara göre, tutuklu ve hükümlü çocukları diğer çocuklardan ayıran özellikler bulunmakla birlikte, temelde çocukların kişisel ve ailevi sorunları vurgulanmıştır. Alınan cevaplarda kişisel ve ailevi sorunlara en fazla yapılan vurgu; sosyo-ekonomik imkânsızlıklar, ailevi problemler, aile yoksunluğu / aile içi iletişim eksikliği, sevgi ve ilgiye muhtaç olma şeklinde sıralanabilir.

Sosyo-ekonomik imkânsızlıklar ayırt edici bir noktadır. Sosyo-ekonomik imkânsızlık yaşayan ailelerin çocuklarında çoğunlukla kolay para kazanma hırsı ortaya çıktığı ve bu sebeple çocukların yönedikleri suçları meslek olarak değerlendirmeye başvurdukları gözlemlenmektedir.

Maddi imkânsızlıklar söz konusu. Çocuk arkadaşında gördüğü marka ayakkabı için hırsızlık yapabiliyor (SK-1).

Parayla ilgilenme söz konusu. Yani paraya karşı büyük bir merakları var. Ayrıca maddi imkânsızlıkları çok var. Özellikle Doğu ve Güneydoğu'dan gelen çocuklarda, eve gelen ve evde paylaşılan para yok. Baba iyi kazansa da bunu çocuk bilmiyor. Çünkü baba parayı eve getirmiyor. Dolayısıyla, hırsızlık yapıyorlar. Her biri çocuk olmasına rağmen, her şey hiçbir şeyin o yaşta yaşanmamasından kaynaklanıyor. Hiçbir yaş hiçbir yaşta yaşanmadığı için çocuklar suçu, parayı

ve parasızlığı erken yaşta öğrenmişler. Bu çocuklara, başkasının hakkına girmenin ilerde de kendi hakkına gireceği anlatılmalı (AE-1).

Muhataplık ön plana çıkıyor. Bu çocukları dışarıda kimse muhatap almamış. Örneğin, kimse onlara “Oğlum hoş geldin.” dememiş veya “Çay ister misin?” diye sormamış. Böylece hatır oluşuyor. Ancak bu çocuklarda tüm bunlar eksik kalmış. Diğerleri ise, aileden ve çevreden öğreniyor. Kişisel ailevi sorunları sıralayacak olursam: İlk olarak, anne ve babanın çoğunluğu suça yatkın. Suçlu bir çevre söz konusu. Ona göre bir çevrede aidiyet bulmuşlar. Örneğin, bazı çocuklardan “Ben suç olduğumu bilmiyordum.” şeklinde cümleler duyuyoruz. Hatta üniversiteye giden bir çocuğumuz ailevi sorunlarından dolayı, kurumdan firar etti. Bununla birlikte, cinsel suçlardan gelen çocuklar eğitime daha yatkınlar. İkinci olarak, gruba uyma ve sürü psikolojisi hâkim. “O yaptı ben de yaptım. O yapar da ben yapmaz mıyım.” diyorlar. Üçüncü olarak, çoğu çocuk kolaydan para kazanmak istiyor. Benim en çok önemseydiğim, bu çocukların yaşam standardını yükseltmek. Çocuğun imajından saçını taramasına ve parfüm kullanımına kadar yaşam standardını yükseltmeye çalışıyoruz. Sohbet ederek ve motive ederek onun sorunlarını çözmeye çalışıyoruz. Özellikle buraya geldiklerinde çoğu anne ve babaya küs oluyor. Bu sebeple, yeni gelenler “Firar edeceğim.” diyorlar (AE-2).

Katılımcılardan (SK-2) ve (AE-2), ailelerin ekonomik durumlarına bağlı olarak yaşam standartlarının ve eğitim düzeylerinin de yetersiz olduğuna dikkat çekmişlerdir. Buna göre, ailenin ekonomik düzeyinin yetersizliği akabinde, sağlık, beslenme ve ikamet şartlarında ve eğitim alanında güçlükler meydana getirmektedir. Bu koşullarda yetişen çocuklar aşâğılık duygusu, sorun ve engeller içinde bocalayacakları için güçsüz ve güvensiz kişilik özelliklerine sahiptirler (Mangır ve Silleli, 1987’den aktaran: Gökpınar, 2007: 220). Bu açıdan katılımcılar çocuklara sürekli olumlu-yapıcı telkinlerde bulunarak onların kişilik gelişimlerine katkı sağlamaya ve sorunlarını çözmeye yardımcı olmaktadır.

Diğer taraftan, sevgiye muhtaç çocukların hayatın olumsuz şartlarıyla erken yaşta karşılaşmaları ve sosyo-ekonomik imkânsızlıklar nedeniyle onları suç işlemeye yönlendirdiği söylenebilir. Bu dezavantajlı mevcut duruma ilişkin bir katılımcı şunları söyler:

Hayatın gerçekleriyle daha acımasızca ve beklenmedik zamanda karşılaşmaları bu çocukları diğerlerinden ayıran en temel özelliklerden. Aileden ayrılık ve ailenin ölümü gibi gerçeklerle sert bir şekilde karşılaşıyorlar. İlgî ve sevgiye ihtiyaçları var. Dürtü ve duygu kontrolleri yok. Her duyguyu aşırı yaşıyorlar. Çocuk ya çok mutlu ya çok sinirli olabiliyor. Aile fertlerinin suça karışmış olması bu çocukların temel ailevi sorunları. Bu durumda çocuğun rol model alacağı kişi bir suçlu oluyor. Maddî imkânsızlıklar söz konusu. Akran özellikleri de önemli oluyor. Çocuk arkadaşında gördüğü marka ayakkabı için hırsızlık yapabiliyor. Bu çocuklar iyi bir öğretmenle karşılaşmamışlar. Çocuğun aklında iyi bir ilkokul öğretmeni yok. Hepsî öğretmeni ya da okulunu değiştirmiş (SK-1).

Tutuklu ve hükümlü çocukları diğer çocuklardan ayıran özellikler arasında önemli husus, ailesel ve çevresel faktörlerdir. Ancak ailesel faktörler çevresel faktörlere kıyasla çocuklar üzerinde daha çok etkiye sahiptir. Buna göre, esas önemli olan ailesel faktörlerdir. Bunların başında da ailenin çocuk üzerindeki etkisi gelmektedir. Toplumun en küçük sosyal kurumu olan aile, üyesi olan bireyin yaşamını doğumdan ölene kadar süren bir etkileme gücüne sahiptir. Çocuk doğruyu ve yanlış aileden öğrenmekte, iyi ve kötü alışkanlıkların çoğunu da öncelikle aileden kazanmaktadır. İlk

eğitimini aileden alan çocuğun kişilik kazanımı da bu yönde gelişmektedir. Katılımcıların anlatılarında öne çıkan nokta çocuk için büyük kayıplardan biri olan temelde aile yoksunluğu özde anne baba kaybidir. Çocuklar erken yaşta ayrılık, kayıp, terk yahut yas gibi duyguları yaşamakta ve bunun neticesinde pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Dolayısıyla, çocukların yaşamlarında zorlu bir süreç başlamaktadır (Attepe, 2010: 23-24). Bununla birlikte, anlatılarda ortak vurgu çocukların ebeveynleri olsa dahi bu çocukların aile sevgisinden ve ilgisinden yoksun kalmaları üzerinedir. Ebeveynler çocuğa karşı sorumluluklarını yerine getirmemektedir. Anlayıştan yoksun düzensiz bir aile yapısı ve aile içi iletişim eksikliği söz konusudur. Bu durumda çocuk gereken iletişim becerilerini kazanamamaktadır. Yapılan görüşmeler sırasında da katılımcılar ailenin çocuk üzerindeki etkisine vurgu yapmışlardır. Katılımcılar tarafından kurumdaki çocukların aile yoksunluğu ve aile içi iletişim eksikliği yaşadıkları ve bu çocukların ailelerinde suç işlemiş kişilerin var olduğu dile getirilmiştir. Katılımcıların bir kısmı bu çocukların hayatın gerçekleriyle daha erken yaşlarda, beklenmedik ve acımasız bir şekilde karşılaştıklarını dile getirmişlerdir (SK-1; AE-1). Aileden bir yakınının (anne-baba vb.) kaybı bu çocuklar üzerinde olumsuz etkilere sahip olmakta ve bu kayıp durumunda çocuklar nasıl mücadele edeceklerini bilmediklerinden adeta savrulmaktadırlar. Özellikle anne özlemine vurgu yapan bir katılımcı (AE-1), çocuğun dünyasında annenin büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Buna göre, çocuğun gelişiminde ve gelecek yaşamında anne faktörü ön plana çıkmaktadır. Ancak burada yapılan diğer vurgu parçalanmış ailelerde çocuğun annesinin başka bir erkekle evlenmesi söz konusu olduğunda, çocukta bir öfke durumu ortaya çıktığına yöneliktir. Bu durumda çocuk ebeveynleri arasında cinsiyet kimliğine dayalı bir ayrıma gitmekte ve annesinin tercihlerine saygı duymamaktadır. Aile içi ilişkilerdeki çatışma durumu çocuğun kişilik gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz durumu bir katılımcı (AE-1) şu sözleriyle ifade etmektedir: “İlk etapta seni tanıyana kadar çekingen olur ve daha sonra belki sana güvenirse kendini açabilir.” Burada olumsuz deneyim sonrası çocukta güven sorununun oluşabileceği dile getirilmiştir. Ailenin çocukla ilişkisinde “ilgi-muhatap alma” kavramına vurgu yapan bir katılımcı (AE-2), *aile içi iletişim eksikliğinden* söz etmiştir. Ayrıca ailevi sorunlarından dolayı, çocuğun kurumdan firar etme düşüncesine sahip olduğunu dile getirmiştir. Buradan hareketle, ailevi etkenlerin çocuğu suç işlemeye yönelten faktörler arasında olduğu görülür. Benzer şekilde, görüşme sırasında (MK-1) kodlu katılımcının da çocuğun suça yöneliminde aile faktörünün üzerinde önemle durduğu söylenebilir. Bununla birlikte, ebeveynlerin görevlerini yerine getirememesi, ailenin çocuğa destek olmaması ve aile içinde yaşanan huzursuzluk sonucunda çocuğun aileden uzaklaşarak akran çevresine yöneldiği ifade edilmiştir. Eğer çocuğun etkileşimde bulunduğu arkadaş grubu herhangi bir suç işlemiş ise çocuğun suça yönelme potansiyeli artmaktadır. Bu noktada, tutuklu ve hükümlü çocuklarda olumsuz arkadaş çevresinin de çocuğun suça yöneliminde önemli rol oynadığı dikkat çeker. Dolayısıyla, akran özellikleri de önemli olmaktadır.

Tutuklu ve hükümlü çocukları diğer çocuklardan ayıran özellikler arasında önemli faktörlerden bir diğeri ailenin eğitime olan bakış açısıdır. Ailenin eğitime yüklediği anlam ve eğitime önem verme düzeyinin çocuğa yansımaları da benzer şekilde olmaktadır. Eğitim çocuk ve ebeveynler

arasında sağlıklı iletişim kurulmasına rehberlik etmektedir. Bu bağlamda, eğitim çocuğa gereken iletişim becerilerini kazandırmanın bir yoludur. Buna ilişkin bir katılımcının şu sözleri örnek verilebilir:

Daha önce ne aileden ne de okuldan disiplin eğitimi almamış çocuklara eğitim vermeye çalışıyoruz... Aslında tüm Türkiye'nin sorunları burada yer alıyor. Çok çocuklu, parçalanmış ve göç etmiş aileler söz konusu. Kültürel deformasyon yaşayan aileler var. Şehirleşme problemleri olabiliyor. Dolayısıyla, şehirdeki yaşam standartlarına uyum sağlayamayınca sorunlar ortaya çıkabiliyor. Burada çocukların adaptasyon süreci oldukça sıkıntılı. Daha önce disiplin eğitimi almadıkları için burada onlara sunulan eğitime direnç gösteriyorlar. Tekrar tekrar fırsat edebiliyorlar. Bazı çocuklar kuruma defalarca girip çıkıyorlar. Dolayısıyla, diğer çocuklara da kötü örnek oluyorlar. Bu çocuklar ne kadar eğitim sürecinin içine girseler de dışarı çıktıktan sonra yine aynı ortama girecekler (İE-1).

Katılımcılar görüşme sırasında çocukların yaşadığı ailevi sorunları ifade ederken aile yoksunluğu ve aile içi iletişim eksikliği dışında, aynı zamanda ailede suç işlemiş bireylerin varlığına dikkat çekmişlerdir. Bununla birlikte, çocuğun model alacağı kişinin de suçlu olması hasebiyle çocuğun suça yöneleceği ifade edilmiştir. Anlatılar da ağırlıklı olarak ailenin diğer üyelerinin de suçlu olduğuna vurgu yapılmaktadır. Buna göre, çocuğun ailesinde ceza almış başka kişilerin varlığına veya ailede birden fazla kişinin suç işlediğine ilişkin elde edilen veri tutuklu ve hükümlü çocuklarla yapılan anket sonuçlarının analiz edilmesi aşamasında da teyit edilmektedir. Aynı zamanda katılımcılardan (MK-2), diğer katılımcılarla benzer konulara değinmesinin yanı sıra, bazı ailelerin kronik olarak hırsızlık suçuna eğilimli olduklarına ve bunu meslek düzeyinde deneyimlediklerine dikkat çekmiştir. Aile üyelerinin suç işlemeyi meslek edinmeleri, çocukların da onları taklit ederek suça yönelmelerine neden olabileceği gibi aynı zamanda çocukları suç işlemeye teşvik ederek onları suça sürükleyebilirler (Beşmart, 1967: 9). Dolayısıyla, çocuk çevresindeki en yakın kişilerden suç davranışını öğrenmekte ve bir süre sonra bunu normalleştirmektedir. Bu durumda ailede suç işleyen bireylerin varlığı çocuğun suça sürüklenmesinde belirleyici bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Görgülü ve Cankurtaran Öntaş, 2013: 63, 74).

Aile fertlerinin suça karışmış olması bu çocukların temel ailevi sorunları. Bu durumda çocuğun rol model alacağı kişi bir suçlu oluyor (SK-1).

Özellikle hırsızlık suçundan gelen çocukların anne, baba ve kardeşleri de hırsız. Bu çocuklar hırsızlığı suç değil, meslek olarak görüyorlar (MK-2).

Diğer taraftan çevresel faktörlerin başında ise arkadaş çevresi gelmektedir. Bununla birlikte anlatılarda ortak vurgu aile yapısının kötü olması ve arkadaş çevrelerinin onları suça yönlendirmesi yönündedir. Zira çocuk ailede göremediği mutluluğu arkadaş çevresinde aramaktadır. Bu husus bir katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

Buradaki çocuklar diğerlerine göre, daha hareketli ve haylaz / yaramazlar. Onların zekâ seviyeleri orta ve hatta daha düşük. Çocuk genelde okulu terk etmiş ve ailevi problemler yaşamış. Anne-baba çocukla hiç ilgilenmemiş. Örneğin, çocuğun ne kendi sorunlarıyla ne de eğitimiyle ilgilenmişler. Aile içi iletişim neredeyse yok. Bu yüzden çocukların iletişim seviyeleri çok düşük.

Bunlar ailesi olmayan çocuklar. Ailesi olsa da aile içi şiddet söz konusu. Dayak var. Çocuklar bu ortamda yetişince doğal olarak suçlu oluyorlar. Mutluluğu arkadaşta arıyorlar. Arkadaşı da suçta karışmış ise, kendileri de suç işliyorlar (MK-1).

Son olarak, katılımcıların kurumlardaki bu çocuklara ilişkin “dürtü denetim eksikliği”ne dair izlenimleri de söz konusudur. Bu noktada, bireysel ve çevresel faktörlerin birbirleriyle sıkı sıkıya ilişkili olduğu da bilinmelidir. Bireysel sorunların en önemli nedenleri arasında, bireylerin aile yapıları ve yetişme tarzlarına ilişkin unsurlar sayılabilir. Ailenin çocukla sağlıklı bir ilişki kuramamış olması, aile içinde suç işlemiş bireylerin varlığı yahut aile yoksunluğu aileden kaynaklı bireysel sorunların oluşmasını gündeme getirmektedir.

Genel olarak anlatılarda çocukların öz denetim eksikliği yaşadıkları ve buna bağlı olarak karşılaştıkları herhangi bir durum karşısında ölçüsüz tepkiler verdikleri dile getirilmiştir. Katılımcılardan (SK-1) ve (SK-3) çocukların mutluluk, üzüntü ve öfke gibi duygularını aşırı uçlarda yaşadıklarına ve ani duygu değişimlerine vurgu yaparlarken; (MK-1) çocukların yaramaz olduklarına yani kontrol edemedikleri dürtüsellikleri olduğuna dikkat çekmiştir. (AE-1) cinsel istismara maruz kalan bir çocuğun başkasına da bunu uygulayabileceğini ifade ederken; (AE-2) ise, çocukların akran çevresine uyarak grup içinde otorite kurmaya çalıştıklarını, birbirlerini model aldıklarını ve ortak hareket ettiklerini dile getirmiştir. Buna göre, çocuğun içinde bulunduğu akran grubunun suç işlemeye eğilimli ve risk faktörleri içeren grup özellikleri göstermesi, çocuğun da bu gruba dâhil olarak topluca kabahatler işlemesine ve kurumsal disiplini bozmasına neden olabilmektedir (Polat, 2017: 242).

4.3.4. Araştırma Kapsamındaki Kurumlarda Verilen Eğitim Üzerine Tespitler

“Kurum İçinde Bulunan Derslik ve Atölyelerde Çeşitli Mesleki Kurslar ve Eğitimsel Faaliyetler”

Araştırma kapsamında katılımcılara çocuk eğitimevleri ve çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında kaç çocuğa eğitim verdikleri ve bu eğitimin nerede / nasıl gerçekleştiği sorulmuştur. Bununla birlikte, katılımcılardan çocukların ne seviyede bir akademik bilgiyle eğitime başladıklarını ve kurumda / kurum dışında aldıkları eğitimin bu çocuklara ne tür katkı sağlayacağını değerlendirmeleri istenmiştir. Alınan yanıtlarda ağırlıklı olarak ilgili kurumlarda bulunan tüm çocukları eğitim sistemine dâhil etmeye çalıştıkları ve yalnızca çocuk eğitimevleri özelinde örgün eğitim kapsamında hükümlü çocukların okullarında eğitim aldıkları diğer öğrencilerin ise kurumlarda yaygın eğitime devam ettikleri ifade edilmiştir. Ancak çocukların kurumlara girmeden önce devam ettikleri okullarda akademik bilgilerinin ve okul başarılarının düşük olduğu ve çocukların bir kısmının okulundan mezun olmasına rağmen okuma yazma bilmediği vurgulanmıştır. Bu noktada, çocukların eğitimsel anlamda özel ilgiye de ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, katılımcılar çocukların eğitim hayatlarını destekleyerek ve onları okumaya teşvik ederek onlarda farkındalık bilinci oluşturmaya çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Çocuk eğitimevlerinde görev

yapan katılımcıların anlatılarında hâkim nokta her çocuğun eğitim sistemine dâhil edilmesi üzerinedir. Buna göre hiçbir çocuk mümkün olduğunca eğitim hakkından mahrum bırakılmamaktadır. Bu eğitimler örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki şekilde sunulmaktadır. Çocukların bir kısmı örgün ve bir kısmı da yaygın eğitimlerine devam etmektedirler. Aynı şekilde kurumlarda özel eğitime giden çocuklar da bulunmaktadır. Çocukların eğitimlerine ve / veya mesleki kurslara devam etmeleri durumunda meslek sahibi olabilecekleri ve böylece resmi olarak gelir elde edebilecekleri iddia edilmektedir. Bu iddiayı (AE-2), kurumda kaldığı süreç boyunca meslek kurslarına katılan hükümlü bir çocuğun kurumdan ayrıldıktan sonra da katıldığı meslek kursuyla ilgili bir işte istihdam edildiğini söyleyerek örneklemiştir. Aynı zamanda eğitime istekli olan çocuklarda ilerleme, gelişim ve değişim gözlemlendiğini ifade etmiştir. Görüşme sırasında (AE-1), özellikle okuma yazma bilmeyen çocukların sorunlarına vurgu yaparken, temelde eğitimsizliğin, öğrenmemenin ve bilmemenin çocukları her zaman başkalarına muhtaç bıraktığına ve bunun psikolojik açıdan çocuklar için ağır bir yük olduğuna dikkat çekmiştir. Çocukların eğitsel faaliyetlerden ve eğitim imkânlarından verimli bir şekilde faydalanmalarını sağlamak için çeşitli kurum ve kuruluşlardan yardım sağlandığı da anlatılarda öne çıkan diğer bir husustur.

Tamamına yani 150 çocuğa eğitim veriyoruz. Eğitimevi'nin amacı ulaşabildiğimiz mümkün olduğunca çok çocuğa ulaşmak. Çocuklar dışarıdayken mezun gösterilmiş ama okuma-yazma bilmedikleri için burada okuma-yazma eğitimi alıyorlar. Biz geldikleri ortamı, ailelerini ve kendilerini birebir gözlemlediğimiz için burada verdiğimiz eğitim onlara ulaşıyor. Buradaki eğitimde ilk başta okuma yazma belgesi alanlar sürücü belgesi aldıklarını düşündüler. Öncesinde kız arkadaşından, annesinden gelen mektubu bir yabancıya okutuyorlardı ve bunun ne kadar ağır bir şey olduğunu fark ettiler. Sonrasında ilköğretim terk olan çocuklar, meslek kursları ile para kazanabileceklerini fark edip ortaokula gittiler. Liseye devam etmek ise, onların kendilerine yapabilecekleri en büyük iyilik. Çünkü dışarı çıktıklarında aynı çevreye dönerlerse başları daha çok belaya girecek ama dışarıda bunu üniversiteye çevirebilirler. Aslında, eğitim menfaat eğitimine dönüştü. Bir süre sonra öğretiler davranışa dönüşüyor. O yüzden eğitim olsun da nasıl olursa olsun (AE-1).

Hepsine eğitim vermeye çalışıyoruz. Eğitim anlamında dokunmadığımız çocuğumuz yok. Şu an kurumda 150 çocuğumuz var. Hepsini de bir mesleki kursa katmaya çalışıyoruz. Bu kursların sonucunda aldıkları sertifikalar MEB onaylı. Örneğin, pastacılık kursuna katılıp da dışarıda bu meslekte çalışanlar var. Eğitimlerin bazıları burada verilmekte ama örgün eğitime katılanlar okullarında eğitim görmekteler. Çocuklar otobüsle okullarına gidiyorlar. Özel eğitime giden çocuklarımız devletin karşıladığı servisle okullarına gidiyorlar. Mesleki kursa gidenler ise, fabrikanın servisiyle ulaşım sağlıyorlar. Eğitim almak için dışarıdaki kurumlarda bulunan çocuklarımızın öğle yemeği ücretleri devlet tarafından karşılanıyor. Kaymakamlık veya Flo ve LC Waikiki gibi markalar çocuklarımıza kıyafet vb. yardım yapıyorlar. Kurumdaki çocukların çoğunun eğitimde desteğe ihtiyacı var. Çocuk eğitime istekliyse motive oluyor. Bazısı lise terk geliyor. "Acaba okula gidebilecek miyim?" diye soru soruyorlar. İşte bu çocuklar okumaya istekli oluyorlar. Bazısı ise, "Beni eğitimlere yazmasanız da olur" gibi bir tutum sergiliyorlar. Bu çocuklarda ise, umut yok. Eğer çocuk eğitime isteksizse en azından şunu söylüyorum: Burası eğitimevi hiç olmazsa meslek kursuna gideceksin. Para kazanabilirsin. Çocuk tüm bu söylediklerime rağmen eğitim almaya yine karşıysa, 2 hafta sonra onu yanımıza çağırıp motive etmeye çalışıyoruz. Bu telkinlerden sonra sadece % 3'lük bir kısım isteksiz kalıyor. Onlar da diğerleri gibi kursa gidiyorlar. Sonra da arkadaşlarını örnek alıp eğitimlere devam etmek istiyorlar (AE-2).

Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında görev yapan katılımcıların anlatıları incelendiğinde, kurum imkânları ve çocukların ilgi ve talepleri doğrultusunda çocukların büyük bir kısmına eğitim verildiği görülür. Bu eğitimler kurum içinde bulunan derslik ve atölyelerde gerçekleşmektedir. Buradaki tutuklu ve hükümlü çocuklar çocuk eğitimevlerindeki sistemden farklı olarak yalnızca kurum içinde sunulan mesleki kurslara ve çeşitli eğitsel faaliyetlere katılmaktadırlar. Bununla birlikte, yaygın eğitim imkânlarından da faydalanmaya devam edebilmektedirler. Yılın 12 ayı çocuklara eğitim verildiğini dile getiren (SK-2), açık öğretim okullarına devam eden çocukların dönem sonlarında sınavlara girebildiklerine dikkat çekmiştir. Bunun yanı sıra, örgün eğitime devam eden tutuklu çocukların da eğitim hayatlarının kesintiye uğramaması için durumlarının öncelikle okul idaresine haber verildiğini lakin okuldan kısa zamanda dönüt alamadıklarını iddia etmiştir. Çocukların kayıtlı oldukları okullarından bilgi alındığı takdirde onların sorumluluk sınavları da kurum içinde yapılmaktadır. Fakat bu sınavlara çok fazla talebin olmadığı ifade edilmiştir.

Kurumda yaklaşık 237 çocuk var. Onların hepsi de eğitim sürecine dâhil. Hepsinin bir meşguliyeti var. Temel eğitim dışında onları ilgi ve yeteneklerine göre kurslara yönlendiriyoruz. Sınıflar ve atölyeler var. Yani onlar için ayrı alanlar var. Kuş besleyebiliyorlar. Ortak yaşam alanlarında televizyon izleyebiliyorlar. Kanallar gözetim dâhilinde. Hafta sonları onlar için dinlenme alanı oluşturuluyor. Merkezi yayından sinema filmi izleyebiliyorlar. Her aya iyilik, sevgi ve hoşgörü gibi değer veriyoruz. Bu değer kapsamında, Adalet Bakanlığı'nın belirlediği filmler izleniyor. Aynı şekilde, ortak yaşam alanlarında pinpon masaları, satranç masaları ve ekipmanları var. Senenin 12 ayı onlara eğitimler veriliyor. Çocukların akademik bilgisini değerlendirdiğimde, eğitim için hazır bulunuşluğun % 80'i boş. Örneğin, çocuk açık öğretim sınavına giriyor ama MEB'e göre okuma yazma bildiği halde okuyamıyor ve sınavdan başarısız oluyor. Burada verilen eğitimlerle bir kere çocuk okuryazar oluyor. Böylece, kendine gelen mahkeme kararlarını okuyabiliyor. Dilekçesini kendi yazabiliyor. Çocuk dışarıdaki eğitimin gerektirdiği bütün sınavlara girebiliyor. Bunun için MEB'den öğretmen sağlanır. Salon görevlileri olarak, infaz koruma memurları durur. Aynı zamanda çocuğun tutuklanmadan önce devam ettiği okulunda sorumluluk sınavları varsa eğer zorunlu olarak sene tekrarına düşmemesi için kurumda sınav yapılıyor. Ancak okuldan aylarca haber gelmediği de olabilir. Tarih, Türkçe, Edebiyat, Sosyal Bilgiler vb. her türlü dersin sınavı yapılıyor. Yıl sonunda ortalama yükseltme sınavları yapılıyor. Ama bu sınavlara çok giren yok(...) Burada çocuklar mesleki ve teknik eğitim kursları dışında, hafızlık ve Kur'an-ı Kerim dersleri alıyorlar. Onlarla el-göz koordinasyonu yapıyoruz. Aslında çocuğun okul öncesinde alacağı eğitimleri ona burada veriyoruz. Dolayısıyla, çocuk burada daha çok iletişime geçiyor. Daha az sorun yaşıyor. Tabii ikincil kazançlar da bizim için önemli. Bu alanda sahada neler yapabiliriz diye düşünüyoruz (SK-2).

Çocukların akademik bilgisine ilişkin anlatılarda öne çıkan husus eğitim öğretim süreci için gerekli olan hazır bulunuşluk düzeyinin yetersizliğidir. Çocukların çoğunluğunun okuma yazma bilmediği bilseler de yeterli düzeyde olmadığı ve eğitim düzeylerinin gerektirdiği yeterliliklere sahip olamadıkları konusunda katılımcılar hemfikirlerdir. Bu açıdan kurumda okuma yazma kurslarına ve çocukların psiko-motor becerilerinin gelişmesini sağlayacak grup çalışmalarına öncelik verilmektedir. Bu bağlamda (SK-2), çocukların okul öncesinde ailelerinden alacakları eğitimin onlara kurumda verildiğine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte (SK-1) temel eğitim dışında çocukları psiko-sosyal kurslara yönlendirdiklerini ve onların yeteneklerini keşfetmesine imkân sağladıklarını dile getirmiştir. (SK-3) ise, kurumdaki yoğunluğa bağlı olarak ortaöğretim ve lise düzeyindeki

çocukların suça sürüklenme oranlarının daha yüksek olduğunu vurgulamıştır. Bu yöndeki açıklama katılımcılar tarafından şu şekilde özetlenmiştir:

Aktif olarak eğitim alan yaklaşık 180 çocuk var. Bu eğitimler cezaevinde bulunan dersliklerde, mesleki ve teknik atölyelerde ve spor salonlarında veriliyor. İlk olarak, çocuğun eğitim durumu belirleniyor. İkinci olarak, çocuk kurslara yönlendiriliyor. Eğer, çocuk kendini ifade edemiyorsa onu resim ve ahşap boyama kurslarına yönlendiriyoruz. Üçüncü olarak, çocuğun dışarıdayken herhangi bir işi varsa yeteneğine uygun kaynak yönlendirmesi yapılarak zamanla diğer kurslara da katılımı sağlanıyor. Bu çocukların kimisi hiç okuma yazma bilmiyor. Bilen ise 4 işlemi yapamıyor. Genel anlamda eğitim seviyeleri düşük. Burada verilen eğitimlerle onlara faydalı oluyoruz. Meslek edindirme konusunda kurslar açıyoruz. Okuma yazma öğreniyorlar ve 4 işlem becerisi kazanıyorlar. Sosyal kurslarla yeteneklerini geliştiriyorlar. Bu kurslar çoğunun psikomotor becerilerini geliştirmelerine destek oluyor (SK-1).

Okuma-yazma öğretmeni olarak, 20-25 kayıtlı öğrenciye eğitim veriyorum. Seminer ve konferanslarla da 70-80 çocuğa ulaşabiliyoruz. (...)Sevgi ve saygıyla ilişki kuruluyor. Buradaki çocukların evimizdeki çocuklardan hiçbir farkı yok. Onlara siz de çocuksunuz diyorum. Suç işleyip işlememe konusunda tercihler kendilerinin. Bazılarının okuryazarlığı olmuyor. Özellikle dışarıdayken 7. ve 9. sınıflarda okuyan çocuklar buraya daha çok geliyorlar. Ön bilgileri ve bilişsel bilgileri çok zayıf. Bir de bazı çocuklar yabancı. Dolayısıyla, onlara ilk Türkçe öğretmeye çalışıyoruz (SK-3).

Görüşme ilerledikçe katılımcıların kurumda çocuklara sunulan eğitim hakkındaki görüşlerinde farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar tarafından vurgulanan diğer bir husus ise suç türlerine bağlı olarak çocukların eğitimden yararlanma konusunda ki tutum ve davranışlarının da farklılık göstereceği yönündedir. Burada katılımcılar cinsel suçtan dolayı kurumda bulunan çocukların diğer suç gruplarındaki çocuklara göre eğitim hizmetlerinden yararlanmaya daha istekli olduklarına dikkat çekmişlerdir.

Cinsel suçlardan dolayı kurumda bulunan çocuklar eğitime daha yatkınlar (AE-2).

(MK-1) ve (MK-2) kurumdaki mesleki eğitimlerin çocukların kurslara katılmakta isteksiz olmalarından kaynaklı meslek sahibi olmalarına katkı sağlayamayacağı bu eğitimlerin sadece çocukların kurumda iyi vakit geçirmelerine imkân tanıdığına dikkat çekmişlerdir. Bu durum, kurumdaki çocukların nitelikli eğitim açısından dışarıdaki akran gruplarına göre dezavantajlı konumda bulunabileceklerine dair ipucu vermektedir.

Tamamına eğitim veriyoruz. Yaklaşık 320 çocuk var. Bu eğitimler, derslik ve atölye ortamında mesleki eğitimler ve hobi kursları şeklinde gerçekleştiriliyor. Ayrıca okumak isteyen çocukların Açık Öğretim Ortaokulu ve Liselerine kayıtları yapıyor. Okumak istemeyenlere ise, 1. ve 2. kademe okuma-yazma kursları veriliyor. 1. kademe okuma-yazma kursu 1,5 ay sürüyor. 2. kademe okuma-yazma kursu ise, 2 ay sürüyor. Ancak bu çocukların eğitim seviyeleri oldukça düşük. Bu yüzden, daha çok onları meşgul etmek ve onların ufak tefek el becerilerini geliştirmek amaçlı bir eğitim verdiğimizizi düşünüyorum. Bu eğitim meslek öğretmek amaçlı değil. Çünkü bu çocukların çoğu meslek öğrenmeye henüz hazır ve gönüllü değil (MK-1).

Ayrıca bazı çocukların kurumda alacakları eğitimin ileride kendilerine daha fazla gelir sağlayamayacağına vurgu yapan (MK-2, AE-2), hırsızlık suçundan dolayı kurumda bulunan

çocukların eğitimin kazanımlarına karşı inançsız olduklarını ve meşru olmayan yollardan para kazanmak istediklerini ifade etmişlerdir. Bu husus şu şekilde açıklanmaktadır:

Ortalama 300 çocuğa eğitim veriyoruz. Her çocuğun eğitim durumunun takibi bizde. Her yıl sonu verilerine göre, o yıl içinde kurumumuza giren çocukların sayılarını şu şekilde belirtebilirim: 2016 yılında 1566 çocuk, 2017 yılında 1995 çocuk ve 2018 yılında 2174 çocuk toplamda kurumumuza girmiştir. Bu çocuklara okuma yazma eğitimleri veriyoruz. Sınavlara hazırlık ve meslek kursları açıyoruz. Aynı zamanda sosyo-kültürel faaliyetler yapılıyor. Bu eğitimler, kurum içindeki dersliklerde ve atölyelerde gerçekleşiyor. Çocukların okuma yazma oranları düşük. Burada verilen eğitimler, çok az kişiye çok az katkı sağlar. Çünkü bu çocukların gönüllülük durumuyla alakalı. Buradaki öğretmenlere ne kadar maaş aldıklarını soruyorlar. Aldıkları cevap üzerine, “Ben sizden daha çok para kazanıyorum. Çıktıktan sonra yine suç işleyeceğim.” diyorlar. Özellikle, hırsızlık suçundan dolayı kurumda bulunan çocuklarda bu tür davranışlara sıklıkla rastlıyoruz. Bu yüzden, onların suçlarını öğrenmeden onlarla ilk görüşmeyi gerçekleştiriyorum (MK-2).

4.3.5. Tutuklu ve Hükümlü Çocuklarda Gözlemlenen Eğitimsel Sorunlar

“Öğrenme Güçlüğü, Eğitim Sistemi / Okul Yönetimi ve Personelden Kaynaklanan Sorunlar, Ailenin Eğitim Seviyesinin Düşük Oluşu ve İlgisizliği”

Görüşmede katılımcılara kurumda bulunan çocuklarda genel olarak gözlemledikleri eğitimsel sorunların neler olduğu sorusu yöneltmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda gözlemlenen sorunlar öğrenme güçlüğü; eğitim sistemi / okul yönetimi ve personelden kaynaklanan sorunlar; ailenin eğitim seviyesinin düşük oluşu ve ilgisizliği olarak sıralanmıştır. Buradan hareketle, katılımcılara bu sorun alanlarına ilişkin çözüm önerilerinin neler olduğu sorulduğunda onlar daha çok eğitim sistemi ve aile faktörü üzerinde durmuşlardır.

Katılımcılar tarafından kurumda bulunan çocukların eğitsel anlamda okuma, yazma, okul başarısı, dikkat ve motivasyon açısından öğrenme güçlüğü yaşadıkları ifade edilmiştir. Aynı zamanda öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların suça sürüklenme ihtimallerinin de daha yüksek olduğuna dikkat çekilmiştir. Buna göre, çocukların öğrenim düzeyi ile suç işleme potansiyelleri arasında ters yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir. Öğrenim düzeyine bağlı olarak çocukların suç davranışı gösterme eğilimi değişmekte ve düşük öğrenim düzeyine sahip çocuklarda suç davranışı görülme ihtimali artmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalara göre öğrenim düzeyi suçluluğun önemli göstergeleri arasında yer almaktadır (Bağış, 2019: 209; Kızmaz, 2004: 291-292). Bu durumda katılımcılar çocuklarda gözlemlenen öğrenme güçlüğüne ilişkin ailenin eğitim ve ekonomik durumunun ve diğer çevresel faktörlerin üzerinde durmuşlardır. Okul öncesi dönemde de çocukların öğrenme güçlüğü yaşadıklarına vurgu yapan (AE-1), çocukların bu özel eğitsel ihtiyaçlarının olumsuz çevre koşullarından dolayı o dönemde giderilemediğini ifade etmiştir. Aynı zamanda daha önce öğrenme güçlüğü tanısı almamış çocukların kurumda ki psiko-sosyal ve eğitim servisi uzmanları sayesinde tespit edildiğine ve çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi için özel eğitim okullarına gönderildiklerine dikkat çekmiştir. Bu açıdan özellikle kurum bazında çocukların eğitsel

sorunlarının tespitinde ve çözümünde faydalı oldukları düşüncesine sahiptir. Tutuklu ve hükümlü çocukların öğrenme güçlüğü yaşadıkları konusunda (AE-1) ile aynı düşünceye sahip olan (MK-1), kurallardan dolayı bu çocukları yalnızca gönüllülük esasına dayalı olarak okuma yazma kurslarına aldıklarını dile getirmiştir.

Öğrenme güçlüğü olan çocukların ceza alma oranları yüksek. Bu çocuklar, eğitilebilir olma özelliklerine burada devam edebiliyorlar. Yani okuldan önce de küçük yaşlarda da bu çocukların % 80 oranında eğitsel sorunları vardı. Fakat ailenin imkânsızlıkları ya da çevredeki baskıları yüzünden özel eğitimden faydalanamıyorlar. Yani özel eğitime bu çocuklar götürüldüklerinde ve böyle bir eksiklik ortaya çıktığında okula gidecekleri zaman arkadaşları “Sen delisin, deli okuluna gidecekmisün.” vb. diyerek baskı yapıyorlar. Çünkü geldikleri mahallelerin eğitim seviyeleri gerçekten düşük ve bu mahalleler suç oranlarının yüksek olduğu yerler. “Bizim kapıya kadar arabayla geldi abiler, ablalar ve bizi Rehberlik ve Araştırma Merkezine (RAM) götürmek istediler. Fakat biz deli okuluna bize deli derler diye gitmek istemedik.” deyip mizansen olarak anlattılar. Böylece o eksiklikleri o dönemde tespit edilemediği ve geliştirilemediği için şu anda o eksiklikleri daha çok artmış durumda. Çünkü bahsettikleri 7-11 yaş aralığı. Şu an bu çocuklar 17-18 yaş aralığında. Eğitimevinin en büyük faydası öyle bile olsa, biz şu an onları tespit ettik. RAM tespiti olmayan çocukları, öğretmen arkadaşlarla ve uzmanlarla tespit edip RAM’a götürüyoruz. Gerekirse onlardan uzman yardımı alıyoruz ya da o okula göndermeye çalışıyoruz. Bizden ayrıldıktan sonra bu tür bir uygulamaya devam ederler mi bilemiyorum. Tahliye sonrası devletin aileye verdiği okul ve eğitilebilirlik anlamında bir yardım varmış. Belki sadece o maddi kazancı sağlayabilmek için veya gittiği RAM’ın raporunuz bitti uyarısıyla gidebilirler. Ama öncelikle ilk etapta bunların tespitini biz burada yapıyoruz. O açıdan eğitimin bazı çocuklarımıza çok büyük faydası oldu. Çok sıkı takip ediyoruz. Hem özel hem de devletteki okula gitmelerini sağladık. Özellikle lise çağında % 40 ve % 50 raporu olan özel eğitim öğrencilerini iş okullarına gönderdik. Bir sürü meslek öğrendiler. Örneğin, iş okulu içinde turizm otelcilik bölümüne giden oldu. Farklı bölümlere gidenler oldu. Bu açıdan eğitimevinin çok büyük faydası var (AE-1).

(...)Liseye kadar öğrenimini tamamlamış ama hala yazısı kötü olan çocuklar var. Hatta okuma yazma bilmeyenler olabiliyor. Bu çocukları okuma yazma kurslarına gönüllü olarak alıyoruz. Diploma vermiyoruz. Çünkü kurallar bunu gerektiriyor (MK-1).

Araştırma kapsamında katılımcılara kurum öncesi bu çocukların eğitimlerinin genel durumları sorulmuştur. Genel izlenim kuruma gelmeden önce MEB’e bağlı okulların herhangi birinde eğitim deneyimine sahip öğrencilerin buldukları okulda, öğretmenlerin ve idarecilerin bu öğrencileri başlarından savdıkları yönündedir. Zira diploma alan öğrencilerin birçoğunun okuma yazma bilmediklerini (AE-2, SK-2, İE-1), bunun en büyük sebebinin eğitim sisteminden ve okullardaki öğretmen-idareci tutumundan kaynaklandığı iletilmiştir (AE-1, AE-2, SK-1, SK-2, İE-1). Bu konu katılımcılar tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

Ya çok belalı bir okulda bulunmuş ya da aile baskıları yüzünden okuldan bir şekilde atılmış hatta okula öylesine devam etmiş çocuklar var. Burada özellikle MEB’de sorun var. Sokakta oldukları ya da cezaevinden çıktıkları zaman onları kontrol edecek bir uzman gerekli (AE-1).

MEB öğretmenleri, idare ve PDR hizmetleri çocuğu başından savmak için onun sorunlarıyla ilgilenmiyorlar. Örneğin, lise 1. sınıfa geçen çocuk okuma yazma bilmiyor. Buraya geldiğinde de sistem bu çocuğu okuma yazma kursuna kabul etmiyor. Buraya girdiği andan itibaren, çocuğa özel eğitim öğrencisi gibi özel okuma yazma eğitimi vermek istiyoruz. Bu konuda, MEB’den öğretmen talebinde bulunduğumuzda kurumumuza özel öğretmen göndermeleri lazım. Ancak biz bu öğretmenlerden istifade edemiyoruz. Bu sebeple, özel eğitim öğretmeni ihtiyacımız karşılanabilir. Ayrıca örgün eğitime devam ederken çocuk dönem ve yıl kaybından dolayı, örgün eğitimin dışında kalıyor. Aslında devamsızlık hakkı 70 gün mazeretli olarak hesaplanıyor. Bana

göre, bu çocuk akran yaşı olarak devamsızlıkta 2 seneyi geçirirse örgün eğitim hakkı sonlanmalı. Bununla birlikte, kurumda öğretmen sayısı artırılmalı. Bizlerin bir ayağı da dışarıda bulunmakta. Çünkü ya çocuk servisi kaçırmış olabiliyor ya da okulda bir problem yaşamış olabiliyor. Bu yüzden, bizler çocuklarla hem kurum içinde hem de kurum dışında ilgileniyoruz. Onlara eğitim içerikli slaytlar hazırlanıyor ve okul ödevlerine yardım ediliyor. Dolayısıyla, bu kadar şeyin içinde okuma yazma kursunu düşünmeye vakit ayıramıyoruz. Ancak burada 3 yerine 8 tane öğretmen olsa ödevlerine vb. yetiştirebiliriz (AE-2).

Bu çocuklar iyi bir öğretmenle karşılaşmamışlar. Çocuğun aklında iyi bir ilkokul öğretmeni yok. Hepsini öğretmeni ya da okulunu değiştirmiş (SK-1).

MEB'den diploma almış bir çocuğun okuma-yazma bilmemesi düşündürücü. Okuma-yazma bilmiyor ama açık öğretime girebiliyor. Çocuk lise öğrencisi ama yavaş yazıyor ve yavaş okuyor. Sanki lise öğrencisi değil gibi. Bu durumda onu en yakın rakibine eşitlemeye çalışıyoruz. Örneğin, burada bir öğretmenimiz var ve çocuk 2 harfi öğrenmedi diye ona diploma vermedi. Benim çocuğum da doğru yerlere sevk edilmezse buradaki çocuklardan hiçbir farkı olmayacak(...) Liselerde okuyan kuruma giren çocukların hepsi Endüstri Meslek Liselerinden gelmiyor. Ancak Fen ve Öğretmen Liselerinden de hırsız veya gaspçı çıkıyor. MEB Meslek Liselerine dikkat etmeli. Devlet oralara psikiyatrist atсын. Sınıfın arka sırasındaki kişiler, MEB'in Endüstri Meslek Liseleri. Meslek Liselerinin arka sıraları çok önemli (SK-2).

Genel olarak, ortaokul ve lise öğrencisi olup da okuma yazma bilmeyen çocuklar olabiliyor. Bunlar büyük ihtimal kaynaştırma derecesinde. Bu durum MEB ile ilgili bir sorun. Bu çocukları bilgisayar kursuna yazmıyoruz. Öncelikle çocuklardan geri dönüt almaya çalışıyoruz. Bu çocuklar neler yapabilir ve hangi kurslara katılabilirler diye düşünüyoruz. Böylece onlara uygun kurslar açmaya çalışıyoruz. Örneğin, 1. ve 2. kademe okuma-yazma kursları açıyoruz (İE-1).

Araştırma kapsamında katılımcılara burada bulunan çocukların ailevi özelliklerine ilişkin sorular sorulmuştur. Ortak bulgu ailenin eğitimsiz ve ilgisiz olması yönündedir (AE-2, SK-1,SK-3, MK-1, MK-2). Bu husus şu şekilde ifade edilmiştir:

Temel nokta ailenin ilgisizliği. Aile, çocuğa okulda "Ne yaptın?" ya da "günün nasıl geçti?" diye sormuyor (AE-2).

Öğretim bir şekilde oluyor ama eğitim olmuyor. Eğitim kişiye sadece okuma-yazma katmamalı. Aileler çocukların üzerine hiç düşmemişler. Aile çocuğuna kişisel temizlik üzerine bile eğitim vermemiş. Buradaki çocuklarda vücut bakımı, kişisel bakım ve temizlik araçlarını özelliklerine göre kullanmaları yetersiz kalıyor. Banyo yapmayı bilmeyen çocuklar var. Kendi temizliklerini yapmayı bilmiyorlar. Bütün deterjanları devlet veriyor ama kendi temizliklerini yapmıyorlar. Bu açıdan, hijyen konusunda onlara eğitim vereceğiz. Bu çocuklar kurum öğretmenlerine karşı çok rahatlar. Ben de onlara rahatlıkla güveniyorum. Cinsel suçların olduğu üniteye bile rahat giriyorum. Onlar benim çocuklarım gibi (SK-1).

Bu çocukların mahallelerinde ve köylerinde okul var. Ancak aile çocuğu salmış ve onunla ilgilenmiyor. Çocuk da eğitim almıyor. Hem ailenin hem de çocuğun çağdaş yaşam ve çağdaş vatandaş nedir öğrenmeleri lazım (SK-3).

Bu çocukların aileleri de eğitimsiz. Genel olarak, bu çocukların mahalleleri keşmekeş ve bu mahallelerde suç oranları yüksek. Çocukların sosyo-ekonomik düzeyleri düşük. Bu çocukların arkadaş çevreleri bozuk ve bu arkadaş çevresine uyarak okuldan kaçıyorlar. Çözüm ise, daha çok dışarıda. Toplumumuz ne kadar iyi olursa bu sorunlar o kadar düzelir. Aslında ceza infaz kurumlarına düşüp de buralardan ders alan çok nadir. Maddi suçlar; hırsızlık ve gasp tekrarlanıyor. Uyuşturucu kullanımı tekrarlanıyor. Biz burada çocukları kurslarda meşgul ediyoruz. Ancak sonuç alamıyoruz. Tabii bu bizim muhataplarımızın zor yani çocuk olmasından kaynaklanıyor (MK-1).

Bu çocukların çoğu suça karışmış aileden geliyorlar. Gerek mesleki gerekse akademik anlamda ailede bir ilgisizlik var. Çocukların çoğu ya ortaokul ya da lise 1. sınıf terk. Bu çocuklar çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında uzun süreli kalmıyorlar. Dolayısıyla, eğitimleri yarım kalıyor. Dışarıda da bu eğitim ve rehabilitasyon ilgili kurumlar tarafından sağlanabilir (MK-2).

Diğer bir katılımcı ise (SK-2) ailenin çocuk için rol model olması gerektiğini iletmiştir:

Bölgenin en iyi okulu olduğu için ben yatılı okulda okudum. Ama annem hep beni sigara kokuyor muyum diye kokluyordu. Bu açıdan ailenin çocukla ilgilenmesi önemli. Ailenin rol model olması gerek. Tabii bu çocukların ailelerinde de suça yönelim olabiliyor. Bu yüzden çocukların kimleri rol model aldığı da önemli(...) Akşam olup eve gittiğimizde, aklımız hep çocuklar da kalıyor. Mesai bitiyor ama iş burada bitmiyor. İnanın ki burada kendi çocuklarım kadar kaygılandığım çocuklarım var. Onlar için daha fazla telaşlandığım dahi oluyor. Temel politikam herkese aynı yaklaşım ama burada daha fazla imtiyaz verdiğim çocuklar oluyor. Hatta bu durumu fark eden diğer çocuklar, öbürleriyle daha çok ilgilendiğimi bana çok rahat söyleyebiliyorlar (SK-2).

4.3.6. Araştırma Kapsamındaki Kurumların Olanaklarına İlişkin Tespitler

“Materyal Temini ve Dağıtımına Yönelik Sıkıntılar ve Bireysel Özelliklere Göre Eğitim İmkânlarının Yetersizliği”

Araştırmada kurumun eğitim olanaklarını tespit etmek amacıyla katılımcılara kurumda bulunan çocuklara nasıl bir eğitim ortamı sunulduğu sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen verilere göre, katılımcılar genel olarak kurumun eğitim olanaklarını yeterli bulmaktadırlar. Ancak bazı katılımcılar tarafından kaynak temini ve dağıtımına yönelik idari sıkıntılar yaşandığı ifade edilmiştir. Buna göre, materyal yetersizliği ve materyale ulaşmada yaşanan bir takım sorunlar kurumun eğitim olanaklarına ilişkin öne çıkan faktörler arasında yer almaktadır.

Eğitim olanakları Türkiye’deki pek çok okuldan ve kurumdan çok yüksek. Çünkü gerçekten çok özenle ve düşünülecek yapılmış. Eksik olan konular da, buradaki uzmanlar ve öğretmenlerle şunu şöyle biraz daha yapsak gibi bakanlık tarafından eklenen atölyeler, gelen öğretmenler, yeni açılan alanlarımız, spor salonlarımız vb. ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Bugün belki de pek çok okulda kapalı spor salonu yok. Dışarıdaki açık halı saha yok. Hatta bazen abartıyorlar. Yüzme havuzumuz eksik kaldı onu da yaptırılmıyorlar. Pek çok standardın üstünde hem fiziki hem de diğer özellikleri açısından çok yüksek, çok iyi bir kurum. Aynı zamanda sürdürülebilirliği de var. Örneğin, A atölyesi Avrupa Birliği Projesiydi yapıldı ama Avrupalılar geldi gördüler işte tamam biz daha yapmayalım zihniyeti yok bizim kurumumuzda. Açılan her atölye ve eğitim tamamen sürdürülebilirlik üzerinedir. Hiçbir şekilde kesintiye uğramamaktadır (AE-1).

Bir yabancı dil eğitimimiz eksik. Fiziki imkânlar, kırtasiye malzemeleri, derslikler, kurslar ve atölyeler olmak üzere kurumumuz her yönden yeterli. Bakanlık tarafından da destekleniyoruz. Ancak özellikle, fen bilimlerinden ve sosyal bilimlerden öğretmenler gerekli. Çünkü az değil kurumda 29 örgün eğitim öğrencimiz var. Bu çocukların derslerine ve ev ödevlerine yardım edecek öğretmenler gerek. Bununla birlikte, kurumsal anlamda iyi olduğumuzu düşünüyorum. 30 mesleki eğitim, 2 özel eğitim ve 4 hafızlık okuluna giden öğrencimiz bulunmakta (AE-2).

Aslında insanın olduğu her yerde eğitime her zaman ihtiyaç vardır. Burası kurumlar arasında en iyisi. Ancak malzeme alımlarının kolaylaştırılması lazım. Beklemek zaman kaybı. Burada çocuk hayatında ilk defa tiyatro, kukla gösterisi yapıyor ve izliyor. İlk defa üniversiteden gelen akademisyenleri görüyor. Biz burayı eğitim kurumu gibi görüyoruz. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Taşın Altındaki Eller Öğrenci Topluluğu’nun da desteğiyle, çocuklara açık öğretim

ortaokul ve lise dersleri için kaynak temin ediliyor. Böylece, çocuklar Matematik, Edebiyat, Türkçe ve İngilizce derslerine kitaplarından çalışabiliyorlar (SK-1).

Bizim kurumun çok iyi. Bizim açımızdan % 95 iyiyiz. Burada verilen mesleki kurslarımız gelecekte teknolojinin öldüremeyeceği türden meslekleri kapsıyor. Eksik kalan % 5'lik alan ise teknik konuları kapsıyor. Profesyonellik gerektirdiği için bazı hedeflerimize ulaşamadık. Ünlülerle irtibat kuruyoruz. Çocukların isteği üzerine, Cengiz Kurtoğlu ile iletişime geçildi ve kendisi kurumumuza geldi. Belediyenin tiyatro grubu da geldi. Türkiye'nin en iyi kukla sanatçısı olan Abdullah Beyaztaş kukla gösterisi yaptı. Bu alana duyarlı çocuk sayımız fazla. Ancak kurumda çocukların yararı için bazı önlemler almak durumunda kalıyoruz. Devamlı arabesk şarkıları dinleyen çocukların psikolojilerinin olumsuz yönde etkilendiğini düşünüyorum. Bu yüzden, merkezi yayında radyo kanalına telefon açıp arabesk çalmamalarını daha çok pop türünde şarkılar çalmalarını söyledim. Aynı şekilde, televizyon yayınlarında da çocuklara yararlı olmayacak olumsuz içeriklerin izlenmemesi için önlemler alıyoruz (SK-2).

Açık lise ve açık ortaokul kursları düzenlenmiyor. Bu okullara hazırlanmak için sadece kitaplar var. Sadece kitaplardan ise, eğitim yetersiz. Ancak sosyal-kültürel kurslar veriliyor. Meslek eğitimlerine de düzgün çalışırlarsa, öğrenirler ve bir meslek sahibi olabilirler (SK-3).

Fiziki imkânlarımız ve personelimiz eksik olduğu için kendi imkânlarımız çerçevesinde onlara ulaşmaya çalışıyoruz. Burada onlara sağladığımız imkânlar, dışarıda bulabilecekleri fırsatlardan çok iyi (...) Bu çocukların % 80 civarında olanının dışarıda bulamayacağı fırsatlar, burada var. Örneğin, bir öğrencimiz üniversite sınavında Bilgisayar Mühendisliği bölümünü kazandı. Diğer türlü olsaydı yani dışarıda olsaydı kazanamazdı. Çocuk burada derse ve müziğe konsantre oluyor. İnterneti ve gidebileceği yerler olmadığı için kendini derslerine verebiliyor. Bunlar bazı çocuklar için negatif bir faktör olarak değerlendirilebiliyor. Ancak çocukların bazı imkânlara erişimi kişiden kişiye göre değişebiliyor. Örneğin, arkadaşlarıyla iyi geçinen ve derslerine çalışan çocukların ödevlerini yapabilmeleri için onlara internet sağlamak hususunda yardımcı oluyoruz (İE-1).

Eğitim olanaklarımız yeterli. Dersliklerin çoğunu dolduruyoruz. Çocukların tamamını eğitime katmaya çalışıyoruz. Çocuklar tekstil kursunda düz dikiş makinesi kullanımını öğrenerek, erkek t-shirt, çocuk giysileri ve hatta Türk Bayrağı dikimlerini öğreniyorlar. Böylece kendilerine de kıyafetler dikebiliyorlar (MK-1).

Yeterli sayıda dersliğimiz var. Bazen materyal eksikliğimiz olabiliyor. Ancak bu çocuklara sürekli kurslar açıyoruz. Örneğin, 1. ve 2. kademe okuma-yazma, bilgisayar işletmenliği, bilgisayar web tasarım, alüminyum folyo kabartma, cam-seramik-ahşap boyama, kuran, satranç ve resim kurslarında bu çocuklara eğitimler veriliyor (MK-2).

Görüşmede katılımcılara kurumda çocuklara sunulan eğitim imkânlarının her çocuğun bireysel gelişimine ve yeteneğine uygun olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Eğitimin yeterli olduğunu ileten katılımcıların bir kısmı (AE-1, SK-2, SK-3, İE-1) öğrencinin durumuna göre eğitimler verildiğini ve kişisel gelişimine göre kurslar açılarak öğrencinin gelişimini sağladıklarını belirtmişlerdir.

Eğitimeindeki 150 çocuğa bakarsanız, belki 6-7 okulun bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Neden, öncelikle halk eğitim okuma-yazma kursları bir grup ayrıca bunu burada biz tek başımıza yani kurum olarak veriyoruz, arkasından halk eğitimdeki bütün el sanatları kursları ikinci grup. Bunlar sadece halk eğitim aşamasını yani yaygın eğitim kısmını kapsamaktadır. Çıraklık eğitimi ise, zaten dışarıda başlı başına bir alan yine bunun eğitimi veriliyor. Örgün okullar; liseler, ortaokullar vb. İnanın ki kolej güneş enerjisine giden öğrencimiz var. Bu ayrı bir alan. Yaklaşık 7-8 meslek alanında eğitim alan, okula giden farklı öğrencimiz var. Bu açıdan hem örgün hem yaygın farklı alandan 10 tane okulu toplarsanız her birinin eğitiminin içeride ve dışarı da yapıldığı bir kurum burası. Bu abartı değil, uygulanan bir gerçek. RAM, özel eğitim ve iş okullarını ise, zaten hiç katmıyorum. Çocuk kapalı cezaevinde aynı özellikte olan bir çocuğu siz dışarıdaki iş okulunda bir özel öğretime gönderemezsiniz. Hüküm almış bir şekilde buraya gelmesinden sonra eğitim

alır. O çocuk hasbelkader tutukluyken tahliye olursa, özel öğretim almadan tahliye olup eski hayatına dönmüş olacak. Çocuk kapalı cezaevlerinde böyle bir imkân yok. Bu da eğitimevinin bir şekilde farkını ortaya koymaktadır (AE-1).

Cezaevi için kesinlikle evet. Keşke dışarıda da bu kadar kurslarla, eğitsel faaliyetlerle yönlendirilseler (SK-2).

Uygun sayılır. Çocukları kendi yazdıkları dilekçeler üzerine kurslara alıyoruz (SK-3).

Bizim asıl derdimiz de bu çocukların yeteneklerine uygun eğitim ortamının içinde bulunmalarını sağlamak. Onu yaratmaya çalışıyoruz. Bu konuda yaratıcı faaliyetler yapıyoruz. Onlara farklı alanları gösterip sevdirmeye çalışıyoruz. Böylece, onların gün yüzüne çıkmamış yeteneklerini ortaya çıkarıyoruz (İE-1).

Diğer katılımcılar (AE-2, SK-1, MK-2) ise bireysel gelişim için eğitimlerin yeterli olmadığını iletmişlerdir.

Tabii ki değil. Kurum olarak, biz kendimizi vakalara ve çocukların eğitim seviyesine göre yönlendiriyoruz. Örneğin, 4 defa okuma-yazma kursuna gitmiş ama hala bu kurslarda başarılı olamayan öğrencilerimiz için gerekli kurumlara başvuru yapıyoruz. Sonra müfettişler geliyorlar ve bizlere hesap soruyorlar. Çünkü çocuğun eğitim seviyesine göre okuma-yazma kursuna katılması uygun görülüyor. Bunun üzerine, biz de ilçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ve RAM'a başvuru yapıyoruz. Özellikle RAM'a gidip gelip bu eğitim sürecine dair bilgi ediniyoruz. Yoksa zaten çocuk her defasında başarılı olamıyorsa özel öğrenme güçlüğü vardır. Bu anlamda, kendi alanımızda yetkiniz (AE-2).

Tabii ki uygun değil. Yeteneklerine göre eğitilmeyen çocuklar hayallerine kanat çırpamazlar. Gönül ister ki hepsini yeteneklerine göre eğitelim. Ama burada bir özel okul değil. Her şey imkânlar dâhilinde (SK-1).

Uygun değil. Eğitimler kurum imkânları çerçevesinde gerçekleşiyor. Tabii burada çocukların talebi de dikkate alınıyor. Ancak genelde kurum imkânları ön planda tutuluyor (MK-2).

Diğer bir katılımcı ise (MK-1) eğitimlerin birebir olduğunda daha verimli olabileceğini belirtmiştir.

Buradaki eğitimler kısmen uygun kısmen uygun değil. Ancak bu eğitimler birebir olduğunda etkili olabilir. Nasıl ki zihinsel engellilere birebir eğitimler veriliyor. Aynı şekilde, buradaki çocuklara da o şekilde eğitim verilirse faydalı olur (MK-1).

Araştırma kapsamında katılımcılara tutuklu ve hükümlü çocukların yeteneklerine uygun okul türü ve meslek kurslarının seçiminde hangi kriterleri dikkate aldıkları sorusu yöneltmiştir. Aynı zamanda bu eğitimlerin kimler tarafından verildiğini cevaplamaları istenmiştir. Buna göre, kurum içindeki eğitimlerin Halk Eğitim Merkezi'nden gelen usta öğreticiler ve Gençlik Merkezi'nde görevli mesleki yeterlilik sertifikası olan kişiler tarafından verildiği ve kursların öğrencilerin eğitim durumu, yetkinlikleri ve daha önce doldurulan formlar aracılığıyla belirlendiği ifade edilmiştir.

Öncelikle çocuklardan bilgi alıyoruz. Dışarıda bir şekilde, terzilikte, kuaförlükte, bilgisayarda eğitim almış ya da dışarıda ona karşı bir ilgisi varsa buna uygun eğitimler seçiyoruz. Örneğin,

çocuk evde sürekli bilgisayarda oyun oynuyormuş, bilgisayarı seviyor ama sadece o alanı biliyor ve belki de ondan dolayı burada bilgisayar kursuna yazılmak için dilekçe veriyor. Ama biz onu oyun alanından çıkartıp doğru yöne yönlendiriyoruz. Bu yönlendirmeyi de dilekçeyle yapıyoruz. Örneğin, dilekçe aldıktan sonra, sen bilgisayar kursuna niye gelmek istiyorsun diyoruz. Çocuk “Oyun oynamak istiyorum.” diyor. Ama bizde oyun yok, biz sana bilgisayarı nasıl kullanacağını öğretiyoruz diyoruz. Önce dilekçe, sonra o dilekçede o kursa niye katılmak istediğini öğreniyoruz ve öğrendikten sonra da çocuğun o kursa kaydını yapıyoruz. Genellikle verdiğimiz karar isabetli oluyor. Çocuk çok mu sıkıldı, istemiyor ya da öğretmenle bir problem yaşamış olabiliyor. Bunun çözümü için elimizden geleni yapıyoruz (...) Halk eğitimden gelen öğretmenler tarafından eğitimler veriliyor. Türkiye’deki bütün yeterlilik diplomaları MEB tarafından verilmektedir. Onlar da “Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlılar. Onlara bağlı olan usta öğreticiler veya branş öğretmenleri tarafından eğitimler veriliyor. Örneğin, hiçbir kurum öğretmeni ve bilgisi olmayan bir cezaevinde, halk eğitimden sınıf öğretmeni, okuma-yazma kursu için ilköğretim Türkçe öğretmeni ya da diğer branş öğretmenleri eğitimler veriyorlar. Başarılı olan öğrenciye de sertifikası veriliyor. Zaten burada kurum öğretmeni olduğumuz için yani mezuniyetimiz olduğu için okuma-yazma eğitimini biz veriyoruz (AE-1).

Kendi hazırladığım, “Hükümlü Tanıma ve İlgi Formu” adında bir formumuz var. Bu form, çocuğun kendi istek ve beyanını ve hazır bulunuşluk düzeyini içermektedir. Aynı zamanda, çocuk önceden bir işte çalıştıysa, onu önceki işine uygun bir kursa yönlendirmeyi amaçlamaktadır. (...)Eğitim konusunda öncelikle Halk Eğitim Merkezleri’nden destek alıyoruz. Halk Eğitim başta olmak üzere, ikinci destek aldığımız kurum üniversiteler. Örneğin, Ankara Üniversitesi ile “Taşın Altındaki Eller” projesini yaptık. Taşın Altındaki Eller Topluluğu, çocuklarımızın derslerine destek oldular ve çeşitli etkinlikler düzenlediler. Bu topluluk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri başta olmak üzere, çeşitli gönüllü öğrencilerden oluşmaktadır. Ayrıca, Gazi Üniversitesi iş birliği ve desteği ile Perküsyon kursu verildi. Uluslararası Güneş Enerjisi Topluluğu (GÜNDER), kurumumuza atölyeler vb. yaparak maddi destek sağladılar. Hatta yeri geliyor, kursun hocasını da onlardan temin ettiğimiz oluyor. Bununla birlikte, Gençlik Merkezi’nden de özellikle satranç ve spor etkinlik alanlarında destek alıyoruz (AE-2).

Yetenekleri, ilgileri, hazır bulunuşluk düzeyleri, becerileri ve istekleri dikkate alınıyor. Ancak açık öğretime devam ettiklerinde çocukların okuldayken gördükleri eğitim sekteye uğruyor. O zaman çocuk mağdur olmasın diye aileye ve okula başvuruyoruz (SK-1).

Daha önce aldıkları eğitimi dikkate alıyoruz. Kendilerine de soruyoruz. Burada onların düşünceleri de önemli. Önceden kurumumuzda bağlama kursu verilmemişti. Bu kursu çocuklar çok istediler. Biz bu kurs için gerekli materyali ve öğretmeni getirdik ama açıkçası çok faydalanan yok (SK-3).

İlgi, beceri, hazır bulunuşluk düzeyi ve eğitim durumu gibi kriterleri dikkate alıyoruz. Örneğin, bazı kurslarda ilköğretim şart diyor. Bunun için teorik dersler veriliyor. İlk baktığımız okuryazarlık oluyor. Eğer çocukların okuma-yazmaları yoksa onlar hemen okuma-yazma kursu alıyorlar. Aslında kurslarda çocukları akran zorbalığından koruyoruz. Kursların dışında onları koruyabilmek için zaten bir sistemimiz var. Bu sisteme göre, her ünitenin camlı bir bölmesi ve grup lideri var. Bu alanda görevli olan kişiler, infaz koruma memurları. Onlar çocukları birbirlerinden koruyabilmek için her daim gözlemliyorlar. Eğitimler Halk Eğitim Merkezi’nden gelen usta öğreticiler ve Gençlik Merkezi’nde görevli mesleki yeterlilik sertifikası olan kişiler tarafından veriliyor (SK-2).

Bu konuda faydacıyız. Çünkü çocuk burada kısa bir süre kalabiliyor. Ya kurumdan firar ediyor ya da tahliye oluyor. Bu yüzden, özellikle tiyatroya, sinemaya ve müzeye hiç gitmemiş çocukları bu sanatsal aktivitelere götürüyoruz. Çocuğa kısa vadede ne olabileceğini göstermeye çalışıyoruz. Örneğin, özel sektörde aşçı, berber vb. olabilmesi için kurslar düzenleniyor. Her şeyde önemli olan meslek kazanımı (...) Örneğin, kazan ve kaloriferin nasıl bakımının yapılacağı ve nasıl açılacağı gibi konularda onlara kurslar açıyoruz. Çünkü bu çocuklar daha çok kapıcılık yaptıkları için onları temel ihtiyaçlarına yönelik kurslara yönlendiriyoruz. (...)Kurum içerisinde verilen eğitimler için İSMEK ve Halk Eğitim Merkezi’nden öğretmenler geliyorlar. Kurum içerisinde çocukların eğitim hayatlarını desteklemek amacıyla, belediyeler ve üniversitelerle de iş birliğine gidiyoruz. Üsküdar Belediyesince üniversite sınavına hazırlananlara; Ümraniye Belediyesince

kurs, staj ve materyal temini konusunda ve Yıldız Teknik Üniversitesi öğrencileri tarafından da öğrencilerin dersleri için etüt programları hazırlanıyor ve üniversitelerden kaynak kitap temin ediliyor (İE-1).

Bizim açtığımız kurslar meslek kurslarının haricinde genelde hobi amaçlı kurslar. Satranç, resim, halk oyunları -folklor-, bağlama, takı tasarımı, beden eğitimi ve spor kursları veriliyor. Meslek kurslarında ise, daha çok onların dışarıda yapabileceği türden meslekleri seçmeye çalışıyoruz. Örneğin, erkek kuaförlüğü, reçme-overlok-ütü, ilik-düğme otomatçılığı, aşçı çırağı ve servis komisi kursları. Maltepe Halk Eğitim Merkezi'nden gelen usta öğreticiler tarafından eğitimler veriliyor (MK-1).

Kim neye katılmak istiyorsa ona göre kurslara yönlendiriyoruz. Bu açıdan, destek bulabildiğimiz her konuda kurs açmaya çalışıyoruz. Ancak çocuklar sadece bilgisayar kursuna ilgi duyuyorlar. (...)Eğitimler, kurum öğretmenleri ve Halk Eğitim Merkezi'nden gelen usta öğreticiler tarafından veriliyor (MK-2).

Bu anlatılar dışında bir katılımcı kurum bazında yaşadıkları bazı sorunlara da dikkat çekmiştir:

Özellikle eğitimevlerinde ki en büyük problem, çocuğun eğitimine ve kursa devam etmesine engel olan şey, ailesinden olumsuz bir haber veya sinyal alması. Ailesinden gelen bir telefonla kurumdan firar etmeye çalışan ya da derste, atölyede arkadaşıyla kavga eden çocuklar oluyor. Yani dış etkenler, burada çocukları yiyip bitiriyor. En vahim olan da o şekilde kursları ve bütün her şeyi bırakabiliyorlar (AE-1).

4.3.7. Araştırma Kapsamındaki Kurumlarda Çocukların Eğitim Sürecinin Takibi

“Psiko-Sosyal Servis - Eğitim Servisi, Gözlem Formu, UYAP Gelişim Formu ve MEB Eğitim Takipleri”

Katılımcılara bu çocukların eğitim sürecini ne şekilde / nasıl takip ettikleri sorusu yöneltilmiştir. Buna göre, psiko-sosyal servis ve eğitim servisi iş birliği ile gözlem formu, UYAP gelişim formları kanalıyla MEB eğitim takipleri yapılmaktadır.

Psiko-sosyal servis ve eğitim servisi olarak beraber takip etmekteyiz. Biz okul ziyaretleri yapıyoruz ve bu ziyaretlere tek kurum öğretmeni gitmiyor. Mutlaka yanımızda bir sosyal hizmet uzmanı veya bir psikolog bulunabiliyor. Çünkü okuldaki rehberlik öğretmenleri ve müdürleri bu çocukların hükümlü olduklarını biliyor. Ayrıca bu okul ziyaretlerinin dışında çocuklar okul içerisinde bir problem yaşarlarsa, rehber öğretmenler ve müdürlerde irtibat numaramız oluyor ve bizi bu konuda bilgilendiriyorlar. Tıpkı bir veli gibi onlarla ilgileniyoruz. Sadece veli toplantılarına katılmıyoruz. Çünkü okuldaki diğer kişiler onların velilerinin şehir dışında olduklarını ve burada başkasının yanında kaldıklarını biliyorlar. Maalesef bazen çocuk kendisi söylese arkadaşları eğitimevinde bulunduğunu öğrenebiliyor. Çünkü bazı durumlarda, cezaevinde bulunmayı ve yattığı suçu bir övünç olarak değerlendiren çocuklar var. Okuldaki arkadaşlarına “Ben dışarıdayken adam dövüştüm biliyor musun?” diyen çocuklarımız oluyor. Aynı zamanda kendini acındırmak ve öğretmenlerden not toplamak için burada kaldığını söyleyenler oluyor. Aslında bunu çok çocuk yapmıyor ama haklı olarak bazen yapabiliyorlar. Çünkü 1-1,5 sene okula devam etmeyip, sonrasında okula başladıklarında derslerine yetişmekte zorlanıyorlar. Bu sebeple, çocuk rehberlik öğretmenine ya da branş öğretmenine “Ben cezaevinde kalıyorum. Benim internetim vb. araçlarım içerde zaten yok. O yüzden ödevimi bu sebepten dolayı yapamadım. Zaten belli bir süre okula ara verdiğim için derslerimde zayıf olabiliyim. Bana bu konuda yardımcı olabilir misiniz?” diyor. Özellikle, not için yardım istemek yerine

öğretmenlerinden ders çalışmalarına yardımcı olmalarını istiyorlar. Genel olarak, bunu lise aşamasında bireysel olarak hiçbir öğretmen yapmaz ama müdürler çocuklarımızın durumunu bildikleri için onlara çok yardımcı oluyorlar (AE-1).

Çocuk burada kaldığı süreç içerisinde 6 aylık gözlem formu var. Onun haricinde örgün eğitime gidenlerin hepsiyle günlük ilgileniliyor. Örneğin, derslerine ve ödevlerine yardım ediyoruz. Okuldan geldiklerinde, o günün nasıl geçtiğini ve o gün içerisinde neler yaşadıklarını soruyoruz. Mesleki kurslarımıza giden çocuklarımızın ise, öğretmenlerinden ve kendilerinden sürekli haber alıyoruz (AE-2).

UYAP kanalıyla oluşturulmuş gelişim kartları var. Mahkemede hâkim çocuğun cezaevinde kaldığı süreç boyunca katıldığı tüm etkinlikleri bu kartlardan görebiliyor. Aynı zamanda çocukların katıldıkları sosyo-kültürel faaliyetlerin, mesleki ve teknik eğitim kurslarının listesini yapıyoruz (SK-1).

Yoklama listeleri ve başarı çizelgeleri var. Biz de kurum öğretmenleri olarak her gün gidip onları ziyaret ediyoruz. Hastaneye veya mahkemeye gitmelerinden dolayı, kurslara katılmadıkları zaman oluyor. Sağlık problemleri olabiliyor. Bazen bir şeylerden kaçıyorlar ve odalarından çıkmak istemiyorlar. Zaten onları da o zaman psiko-sosyal servise yönlendiriyoruz (SK-2).

MEB'in programlarını vererek takip ediyoruz. MEB bizim ana dozumuz. Onlarla iş birliği içerisindeyiz. Onsuz bir şey yapamıyoruz (SK-3).

Eğitim birimimiz, 1 öğretmen ve 2 infaz koruma memurundan oluşmaktadır. Burada ben tek öğretmen olarak bulunuyorum. Bu noktada, sorun çözücü aşamadayım. Çocukların okullarında ya da kurum içerisinde yaşadıkları her türlü sorunun çözümünde aktif rol alıyorum. Örneğin, derslerinde veya arkadaşlarıyla problem yaşayabiliyorlar. Onlarla bir abi, baba veya öğretmen olarak dertleşerek onların sorunlarını çözmeye çalışıyorum. Aynı zamanda, eğitim birimi olarak eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli olan kursları düzenliyoruz (İE-1).

Kuruma girişte çocukların eğitim bilgilerini alıyoruz. Mevcut eğitim durumlarına göre, onları okuma-yazma kurslarına, açık öğretim ortaokullarına ve liselerine yönlendiriyoruz. Örneğin, okuma-yazma bilmeyenleri zorunlu olarak okuma-yazma kurslarına alıyoruz (MK-1).

Kuruma girdiklerinde ilk eğitim bilgileri alınıyor. Eğer, çocuk öğrenci durumundayken cezaevine girdiyse, çocuğun okuluna kurumumuzda olduğuna dair bilgi veriliyor. Aynı zamanda okulundan bu çocuğun diploması isteniyor. Diğerlerine ise, burada alabileceği eğitimler hakkında bilgi veriliyor (MK-2).

4.3.8. Araştırma Kapsamındaki Kurumlarda İş Birliği ve Ekip Çalışmasına Yönelik Görüşler

“Kurum İçi Ekip Çalışması ve Kurumlarla İş Birliği”

Görüşmede katılımcılara diğer öğretmenlerle iş birliği içinde bulunmak konusundaki görüşlerinin neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Bu sorunun yöneltilmesindeki amaç katılımcıların ekip çalışması yapıp yapmadıklarının öğrenilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda tüm katılımcıların kurumca ekip çalışması yaptıkları ve meslek kursları için bazı kurumlarla iş birliği için de olduklarına değinilmiştir.

Sadece öğretmenler olarak değil de, biz tüm kurum olarak ekip çalışması yapıyoruz. Çünkü bazı okullardan bize müdürler gelebiliyor. Hiçbir şekilde benim işim budur başka iş yapamam diye gocunmuyoruz. Kurum müdürleri aşamasında olmasa da ikinci müdürümüz, idare memurumuz

ve infaz koruma memurlarımız da bu sürecin içerisinde önemli bir yere sahip. Çünkü özellikle infaz koruma memurları, abileri olarak çocukların rol modelleri oluyorlar. Onları bir baba, amca ve bir abi gibi görüyorlar. İnfaz koruma memurları, bu çocukların grup başkanları oluyorlar. Onlar da bizimle okul ziyaretleri yapabiliyorlar ve bazı Pazar günleri gelip bizimle beraber çocuklara, “bakın bizler okuduk ve meslek sahibi olduk” şeklinde öğütler veriyorlar. Çünkü çocukların yaş grubuna en yakın çalışanlar infaz koruma memurları ve böylece onlar da bizimle gün boyu her eğitim içinde yer alıyorlar. İdari, eğitim ve sosyal birimlerin haricinde, infaz koruma memurları bile burada bilfiil çocuklara verilen eğitimin içerisinde (AE-1).

Kurum olarak iş birliğinde bulunuyoruz. Bunun yanı sıra sayımız az olduğu için sıklıkla ekip çalışması yapıyoruz. Müdürümüz ekip çalışmasına yatkın. Eğitime ve psiko-sosyal içeriklere önem veriyor. Biz de eğitim servisi ve psiko-sosyal servis olarak iç içeyiz. Zaten kurumda 3 öğretmeniz ve sürekli birbirimizle paylaşımda bulunuyoruz. Kurumda kişisel ego kavramını görmedim. Eğer böyle bir durum olsa bile, o kişi gruba tekrar döner. Kurum olarak, grup aidiyetine önem veriyor ve bunu uyguluyoruz (AE-2).

Kesinlikle ekip çalışması yapıyoruz. Hâlihazırda eğitim servisi, psiko-sosyal servis ve sağlık servisi olmak üzere 3 birimimiz bulunmakta. Örneğin, okuma-yazma kursu diğer birimlerle koordineli ilerliyor. Benim okuma yazma öğreticiliği belgem olsa ben de kurs açardım. Diğer bütün faaliyetlerimiz tüm birimlerimizle koordineli ilerlemekte. Zaten açılacak kurslar ve eğitimler müdür, 2. müdür, baş memur, psikolog, sosyal çalışmacı ve öğretmenlerin attığı imza ile belirleniyor. Yani herkesin ortaklaşa aldığı “Kurul Kararı” var. Sonra “İdari Gözlem Kararı” alınıyor (SK-1).

Zaten koordineli çalışmak zorundayız. Süreci takip edebilmek adına iş bölümü yapıyoruz. Bir hocamız kurslara bakıyor. Açılacak ya da devam eden kurslarla ilgileniyor. Diğer hocamız okuma-yazma kursu veriyor. Ben öğrenci işleri ile ilgileniyorum. Aynı zamanda, Belediyeler, Müftülük, Gençlik Merkezi, Kızılay ve Halk Eğitim Merkezi ile iş birliği yapıyoruz (SK-2).

Ekip çalışması elbette yapıyoruz. Esas olan zaten iş birliği. Suçtan arınması amacına yönelik olarak, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve diğer öğretmenlerle hatta idaremiz ve tüm memurumuzla aynı amaç için çalışıyoruz. Tüm bunları da tutum ve davranışların düzeltilmesine yönelik seminerler ve konferanslar ile yapıyoruz. Aynı zamanda psikologlar sağlık hizmet uzmanı oldukları için onların kendi uzmanlık alanları var. Bu yüzden, onlar bize de bazen ders veriyorlar. Çünkü kuruma ilk gelen çocuklar karamsar olabilirler. Belki de haksızlığa uğramış olabilirler. Dünyanın sonu geldi zannedip intihar edebilirler. Bu çocuklara nasıl davranılacağı konusunda psikologlarımız bize yardımcı oluyorlar. Tüm personeli hep bilgilendiriyorlar (SK-3).

Sadece öğretmen açısından değil, tüm personel için iş birliği önemli. Bu çocuklara ulaşabilmek için mecbur ekip olmak zorundayız. Zaten herkesin belli bir iş yükü var. Bu durumda, devamlı olarak ekip halinde çalışıyoruz (İE-1).

Kurumda 2 öğretmeniz ve devamlı iş birliği yapıyoruz. Aynı zamanda Halk Eğitim Merkezi’nden gelen usta öğreticilerle eğitimleri sürdürüyoruz. Onlar eğitimle ilgili olan alanları bize soruyorlar. Psiko-sosyal servisle de ekip olarak çalışıyoruz (MK-1).

Karşılıklı bilgilendirmeler ve yardımlaşmalar yapılıyor. İlk çocuğun eğitim bilgilerini biz aldıktan sonra psiko-sosyal servise bunu raporluyoruz. Onlar da çocuğun eğitim ihtiyaçlarını belirliyorlar. Biz de ona göre bu çocuğu eğitime alıyoruz. Eğitim servisi ve psiko-sosyal servis olarak devamlı iş birliği yapıyoruz (MK-2).

4.3.9. Araştırma Kapsamındaki Kurumlarda ve Kurum Dışında Verilen Eğitimin Katkıları

“İş ve Meslek Kazanımı, Eğitim Hizmetlerinden Yararlanma, Farklı Bakış Açısına Sahip Olma ve Kişisel Gelişim Sağlama”

Araştırma kapsamında katılımcılara kurumda / kurum dışında verilen eğitimin çocuklar açısından katkılarının neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Öğrencileri açısından değerlendirdiklerinde, onların sosyal uyumuna ve gelecekteki okul başarılarına / yaşantılarına destek sağlayıp sağlamayacağını ifade etmeleri istenmiştir. Katılımcılar tarafından iş ve meslek kazanımı, eğitim hizmetlerinden yararlanma, farklı bakış açısına sahip olma ve kişisel gelişim sağlama açısından eğitimin katkılarına vurgu yapılmıştır.

Genel anlatılarda hâkim nokta kurumda ve kurum dışında verilen eğitimin çocukların gelecek yaşamlarına katkı sağlayacağı yönündedir.

Özellikle çıraklık eğitiminde veya bir iş yerinde çalışan çocuğun başka bir ilde yaşamasına rağmen, sonradan aynı işe devam ederek Ankara’da hayatını sürdürdüğüne şahit oldum. Çünkü gerçekten işini çok iyi ve dikkatli yapıyordu. Özellikle en başta onu işinden alıkoyacak çeldiriciyi yoktu. Evinde çocuğun telefon, bilgisayar ve televizyon var. Buradaki çocukta o çeldirici olmadığı için okula ve iş yerine kendini tam olarak veriyor (AE-1).

(...)Örneğin, Mesleki Eğitim Merkezi açısından baktığımızda, çocuk 1 gün okula gidiyor. Geri kalan 4 gün ise, çıraklık stajını yapıyor. Genellikle, Cumartesi günleri değişken oluyor. Bu eğitimin sonunda çocuk kalfa olabiliyor. Hatta staj yaptığı iş yerinde çalışmaya başlayabiliyor. Bazen fabrika sahibi beni arıyor ve şunları söylüyor: “Bu çocuk 3-4 yıldır benim işimi ve makinemi öğrendi. Hükmü de bitiyormuş. Bu çocuğu ben işe almak istiyorum (AE-2).

Kaynak kursundaki hocasını dışarıda bulup, onun desteğiyle çalışanlar var (SK-1).

Kesinlikle büyük destek sağlar. Örneğin, kaynak kursuna giden bir çocuk dışarıda bu mesleği yapıyor. Kurumdan ayrıldıktan sonra hocasını ziyarete geldi(...) Ancak aileden bir şeyleri öğrenmiyorsa, bir işte çalışıp 2000 TL almak ona zor geliyor. Bu parayı kolay yoldan gasptan, uyuşturucudan kazanmaya çalışıyor. Gasp, hırsızlık ve özellikle uyuşturucuda tekrarlama eğilimi görülüyor. Burada kaldığı süreçte çocuk uyuşturucuya erişemiyor. Hatta tedavi edildiğini düşünüyor. Ama dışarıya çıktığı zaman ilk yaptığı şey, uyuşturucuya ulaşmak oluyor (SK-2).

Kendi diktikleri kıyafetleri giyiyorlar. Aynı zamanda, onlara belediyelerde staj yapma imkânı sağladık. Bununla birlikte, kurumda kaldığı süreç içerisinde konfeksiyon atölyesinde ve berber atölyesinde çalışıpta tahliye olduktan sonra dışarıda da bu işi icra eden çocuklarımız oluyor. Tabii burada önemli olan çocuğun kendi isteği ve başarabileceğine olan inancı (İE-1).

(...)Çocuk eğitime yönelirse ve burada katıldığı kurslarla ilgili bir işi olursa suçtan uzaklaşır. Böylece, suça bulaşmadan meşru olarak para kazanabilir. Sonuçta, burada katıldıkları kursları başarıyla tamamlayan çocuklara başarı belgesi veriyoruz. Bu belge, Halk Eğitim Merkezi tarafından düleniyor. Çocuk bu belge ile dışarıda iş bulabilir. Örneğin, 2 sene önce buradan ayrılan bir çocuk kurumu arayıp işe girebilmek için bu belgeyi istiyor. Belge bizde ise, çocuğa buradan gelip almasını söylüyoruz. Halk Eğitim Merkezi’nde ise, onu oraya yönlendiriyoruz. Mutlaka o belgeye ihtiyaç duyuyorlar (MK-2).

Ancak bir katılımcı çocukların dışarı çıktıktan sonra suç işleme potansiyellerini göz önünde bulundurarak kurumda verilen eğitimlerin çocuklara fayda sağlayamayacağına dikkat çekmiştir.

Kurumda verilen eğitimlerle çocukların sadece el becerileri gelişmiş olur. Buradaki eğitimlerle bu çocuklar iyi vakit geçirirler. Onların belki arkadaşlık ilişkileri de gelişebilir. Aslında eğitimlerin çok faydalı olduğunu düşünmüyorum. Çünkü çocuklar kurumdan ayrılmalarına rağmen, tekrar ve tekrar suç işleyip buraya geliyorlar. Ancak açık öğretim ortaokuluna ve lisesine giden çocuklar için durum farklı olabilir. Bu okulları bitiren çocukların diplomalarının dışarıdakilerden hiçbir farkı yok. Bu diplomalar meslek sahibi olmakta etkili olabilir (MK-1).

Anlatılarda çocukların kişisel gelişimine önem verildiği, kendisine ve insanlara değer vermesini sağlayarak bakış açısının değiştiği yönünde hâkim inanç söz konusudur.

(...)Çocuğun cezaevine girdiği o an itibarıyla isyankâr, kavgacı, dışarıda herkes bu suçu yapıyor ama niye bizi tutup buraya getirdiler gibi bakış açısı burada onlara verilen eğitimlerle kırılıyor. Buradan ayrıldıkları zaman topluma daha olumlu bakıyorlar. “Bizimle de ilgilenen ve bize sevgisini veren insanlar varmış. Biz bu kişileri görmemişiz ama onlar varmış. Biz onlara kötü davranırken, onlar gerçekten bize iyi yaklaşıyorlarmış” şeklinde düşünen çocuklarımız var (AE-1).

Somut faydayı gördükten sonra zaten buradayım. Biz çocuğun öncelikle kişisel gelişimine önem veriyoruz ve buna değiyoruz. Çocuk burada öncelikle kendine ve daha sonra da insanlara değer vermeyi öğreniyor. Muhatap almayı ve önce birincil ihtiyaçlarını karşılamayı öğreniyor. Eğitimden önce çocuğu değerli hissettirmeye çalışıyoruz. Buradaki somut fayda, yetişkinliğe ve iş hayatına geçişte onlara kolaylık sağlamak. Böylece, “Nasıl geçti anlamadım.” demesini sağlıyoruz. Onlara dinamik bir güvenlik sağlıyoruz. Bununla birlikte, hem bizlerin de işleri kolaylaşıyor hem de onlar dışarıdaki yaşama daha kolay adapte olabiliyorlar (AE-2).

Çocuk buradan çıktıktan sonra suça bulaşmama konusunda düşünebilir. Böylece suç işlemekten kaçınabilir. Örneğin, drama kursunda çocuk kendini ifade etmeyi öğreniyor. Terzi kursunda ise, sadece meslek edindirmeyi amaçlamıyoruz. Onun kendini keşfetmesi ve geliştirmesi için ona sürekli telkinlerde bulunuyoruz. Çocuk burada özellikle becerilerini öğreniyor. Kurumda kaldığı süreçte tiyatro izleyip dışarı çıktıktan sonra tiyatro kulübüne üye olanlar var (SK-1).

Burada tiyatro ekibine dâhil olup da dışarıda devam edenler var (SK-2).

Türkiye’deki cezaevlerinde eskiyle bugünü karşılaştırdığımızda, tahliye olduktan sonra insanlar şirketleşiyorlar. Topluma entegre oluyorlar. Üretken insan oluyorlar. Tüm bunlar çağdaş cezaevlerinin ürünü. Kaliteli ve çağdaş eğitim imkân verdikten sonra biz bu kurumları eğitim merkezi haline getirebiliriz. Alan, çalan insan tipi değil; üreten, güven veren ve uzağını gören insan tipi yaratabiliriz. Örneğin, yakın zamanda eski hükümlü çocukları televizyonda gördüm. Onların bir araya gelmesi beni çok sevindirdi. Hayatı ve insanları sevmek çok önemli. Bu çocuklar bizim karşımıza sonradan kötü olarak çıkıyorlar (SK-3).

Genel anlatılarda öne çıkan bir diğer husus çocukların kurumdan çıktıktan sonra eğitimlerine devam ettikleri yönündedir.

Buradan ayrıldığı zaman tutunacak bir dalı olmadığı için üniversite, anadolu lisesi ve meslek lisesi de dâhil olmak üzere, her şekilde eğitimine devam ediyor. Daha önceden hiç okumayan çocuğun eğitimevinden çıktıktan sonra, eğitimini sürdürdüğüne tanık olduk. Belki burada açık öğretim lisesi devamlılık açısından biraz zor olabiliyor. Çünkü çocuk kayıt yaptırmak istemiyor. Kayıt günlerini takip edemiyor ve kaçıyor. Ama örgün ve yaygın eğitimin bu çocukların üzerinde çok

büyük etkisi olduğunu fark ettik. Özellikle çıraklık eğitimi merkezleri, iş alanları ve örgün eğitim bu çocukları hayata hazırlamak açısından çok olumlu bir etkiye sahip (AE-1).

Bir öğrencimiz açık öğretim lisesini burada bitirdi. Sonra açık öğretim fakültesi İlahiyat Bölümü'nü kazandı. İlk vizelerine kurumumuzdayken girdi. 18 yaşını doldurduğu için sonradan eğitimevine sevk edildi. Aynı şekilde, burada Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenip şu an eğitimevinde hafızlık eğitimi alan çocuğumuz var (SK-1).

Açık öğretim İlahiyat Fakültesi öğrencimiz vardı. İlk vizelerine burada girdi. Sonra yaşından dolayı, yetişkin cezaevine sevk edildi (SK-2).

Örgün eğitimden gerekli dönütü alabiliyoruz. Bunu istatistiklerle de görebiliyoruz. Çocuklar okullara devam ediyorlar Ancak mesleki eğitimde kazanımı gözlemlemek zor oluyor. Burada biz çocuklara mümkün olduğunca fazla imkân sağlamaya çalışıyoruz. Örneğin, çocuklar kısa film atölyesinde sunum gerçekleştiriyorlar (İE-1).

Bu durum çocuğun eğitimden yararlanmak istemesine bağlı. Çocuk açık öğretim okullarına devam ederse bir diploması olacak. Dışarı çıktığında da akademik eğitime devam edebilir (MK-2).

4.3.10. Kurum Eğitiminde Yapısal Aksaklıklara İlişkin Öneriler

“Eğitim Hizmetlerine İlişkin Öneriler / Eğitim Programlarına İlişkin Öneriler ve Eğitim Personeline İlişkin Öneriler”

Görüşmede katılımcılardan son olarak kurumdaki eğitim hizmetlerine, eğitim programlarına ve eğitim personeline ilişkin önerilerini dile getirmeleri istenmiştir. Katılımcılar çocukların paraya ulaşma hırsından dolayı meslek kurslarının resmi kurumlar tarafından verilmesini; bu sayede onların hem meslek öğrenmesinin hem de para kazanmasının sağlanması önerisini iletmışlerdir.

Mesleki eğitim kurumsal bir firmaya veya fabrikaya dönebilir. Çocuk oradayken hem meslek öğrenmeli hem de para kazanmalı. Özellikle Türkiye’de cezaevleri mesleki anlamda kurulmalı (İE-1).

Benzer şekilde diğer bir katılımcı (AE-2), çocukların para hırsından bahsetmiş ve bunun çözümünün de meslek eğitimlerinden geçtiğini dile getirmiştir.

Cezaevleri değişken bir yapıya sahip. Özellikle eğitimevlerinde mevsime göre, çocukların yapısı da değişiyor. Yaz mevsiminde kurumdan kaçma vakaları artıyor. Burada en önemli nokta, paraya ulaşma isteği. Bunun üstesinden gelmek ise, meslek kurslarına gitmekten geçiyor. Bu kurslarda ücrette verilse çocuklar kurslara hep katılırlar (AE-2).

Katılımcılardan (SK-1), kurumdaki eğitim hizmetlerine ilişkin olarak öğrencinin kimlik numarasıyla daha önceki eğitim geçmişinin görülmesi gerektiğini önermiştir.

Keşke bizim MEB’te ki gibi bir sistemimiz olsa. O zaman çocuğun T.C. Kimlik Numarası ile daha önce hangi okulda okuduğunu ve devamsızlığını görebilirdik. Çocuğun kimlik bilgisi ile eğitim geçmişini öğrenebilmemiz gerek (SK-1).

Biz gerçekten bazı şeyleri iyi yaptığımızı düşünüyoruz. Bunun da doğru insanlarla çalışmaktan ve ekip çalışmasından kaynaklandığını düşünüyorum. Aslında bizim değil de, diğer kurumlarda belki buradaki ekip çalışması ve eğitim amaçlı çalışmaların daha fazla yapılması gerektiğini düşünüyorum. Örneğin, çocuk diğer kurumlardan geldiği zaman ona orada kaç ay kaldığını soruyorum. Çocuk “6-7 ay kaldım” diyor. Bakıyorum ki çocuğun hiçbir kaydı yapılmamış. Eğitimiyle ilgili hiçbir kayıt yok. Sadece günü geçirmek amacıyla cezaevinde yatmış. Bu sorun belki de kurumdan kaynaklanmayabilir. Çünkü gerçekten çok kalabalıklar. Ancak kalabalık olmasına rağmen, kapalı cezaevlerinde çocukların eğitimine ve özellikle de eğitimin sürdürülebilirliğine önemle dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Böylece bize geldiğinde çocuk aradaki farkı kapatabilir. Bununla birlikte, cezaevlerinin eğitim işlevi bulunmaktadır ama en temel görevi güvenlidir. Zaten o çocuğun başta güvenliği olmazsa ben o eğitimi veremem. Bu sebeple, özellikle kapalı cezaevleri açısından baktığımızda, cezaevi ile eğitimi birleştirmek çok zor bir şey. Ancak burada hem genel güvenlik hem de çocuğun ve tüm personelin güvenliği ve dinamiği çok iyi sağlanmaktadır. O yüzden burası çok başarılı bir kurum. Örneğin, çocuğun size sürekli isyan ettiğini düşünün. Ben bir okula gittim ve öğretmen bana çok şanslı olduğumuzu söyledi. Çünkü onlar disiplin cezası veremiyorlarmış. Eğer ceza verirlerse, “veli hemen çocuğuma bağirdılar veya onu dövdüler şeklinde şikâyet ediyor” dedi. Ama biz burada çocuğa disiplin cezası olarak, ziyaretten men ve izin cezaları vb. veriyoruz. Dolayısıyla Adalet Bakanlığı’ndaki cezalar o kadar caydırıcı ki eğitiminin yani bizlerin işini çok kolaylaştırıyor. Bizim Adalet Bakanlığı bünyesindeki bir kurum olarak, MEB’e göre böyle bir artımız var (AE-1).

Katılımcılarla yapılan görüşmede eğitim programlarına yönelik önerilerde (AE-2) cezaevinin şartlarına uygun şekilde eğitimlerin programlanması ve zorunlu eğitimlerde gerçek somut amaç ve eylemle hareket edilmesi gerektiğini ve diğer bir katılımcı (SK-1) cezaevinde verilen eğitim modülünün çocuk dışarı çıktığında da alınabilmesine imkân sağlayarak eğitimin yarıda kalmaması gerektiğini ilemiştir. Katılımcılardan (SK-2) hizmet içi eğitimlerin artırılması ve eğitim modüllerinin cezaevi şartlarına uygun olması önerisinde bulunmuştur.

Bununla birlikte, zorunlu standartlar bazen başımızı ağrıttıyor. Örneğin, ayda şu vb. konferansları vermek zorunda olmak bizleri bunaltıyor. Zorunlu olduğu için bu görevler bazen sırf yapıldı olmak için yapılıyor. Gerçek somut amaç ve eylemle hareket etmek gerek. Diyelim ki, Ceza İnfaz Kurumları’nda 242 konferans yapıldı. Ar-Ge bu konferansların amacını ve etkililiğini sorgulamalı. Acaba ne yapmamız lazım şeklinde düşünceleri gerek. Konferanslar şehrin ve cezaevinin imkânlarına uygun olmalı. Zorunlu standartlar gerçeği kaçırmamıza neden oluyor (AE-2).

Halk Eğitim Merkezi’nin kurumumuzda belirli bir sürede sunduğu herhangi bir modülde olduğu gibi dışarıda da çocuğun sertifika alabilmesi için bu eğitimi devam ettirmesi gerek. Çocuğun eğitiminin yarıda kesilmemesi için dışarıda da gerekli düzenlemeler yapılabilir. (...)Eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinin yapıldığı kurumlar başka yerler olmalı. Çünkü burası bir cezaevi. Cezaevi çocuğun geleceği son yer olmalı (SK-1).

Hizmet içi eğitimler artırılmalı. Çünkü biz de zaman zaman tükenmişlik yaşıyoruz. Burada yönetim önemli. Genel Müdürlük bünyesindeki Çocuk Gözetim Eğitim ve İyileştirme Bürosu daha denetimli ve koordine olmalı. Modüller cezaevine göre ayarlanmalı. Çok uzunlar. Mesleki alanlarda verilen modüllerin süreleri kısaltılabilir. 6 ayda kurumdaki çocuk sayısı değişebiliyor. 4 kere terzi kursuna katılıp sertifika alamayan çocuk var. Her seferinde yarıdan başlıyor (SK-2).

Son olarak genel anlatılarda personelin cezaevinin şartlarına uygun şekilde eğitimler alması önerisi ortaya çıkmaktadır.

Cezaevi öğretmenlerinin ilk MEB’de çalışıp daha sonra cezaevinde çalışması gerek. Çocuk yuvası bir kreş değil de; cezaevi olmalı ya da seminerleri bu kurumlarda vermeleri gerek. Böylece okula

döndüklerinde bu çocuklara daha iyi yaklaşımda bulunurlar(...) Bu sebeple, seminer adı altında kurumun işleyişine engel olmayacak şekilde çocuklara eğitim vermeliler. Nasıl ki, psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları üniversite son sınıfta Adalet Bakanlığı'nda staj yapabiliyorlarsa; eğitim fakültesi mezunları, sınıf öğretmenleri de son sınıflarında burada staj yapmalı. Öncelikle böyle yerlerde çocuklara değmeliler (AE-1).

Adı üzerinde burası eğitimevi ise, eğitime yatkın olan eğiticiler ve müdürler olmalı. Bizim müdürümüz iyi ama F tipi cezaevinden bir müdür buraya gelse, kendisi burada hiçbir şey yapamaz. Çünkü bir yetişkin mahkûma yaklaşım ile çocuk mahkûma yaklaşım çok farklı olmalı. Çocuk psikolojisi göz önünde tutularak onlara daha özenle yaklaşılmalı. Genel çatıda çocuk kurumlarına baktığımızda, kişi çocuk kurumunda çalışmış ve ataması yapılacak ise, ataması tekrar çocuk kurumlarına yapılmalı. Çünkü diğer personellerin buraya alışması bile en azından 6 ay sürüyor (AE-2).

Önemli olan sağlıklı düşünmek, faydalı insan olabilmek, doğruluktan sapmamak, çok çalışkan ve dürüst olmak. Kısacası insan olmak. Bu açıdan insan ilişkileri, insanları yüreklendirmek ve iletişim cezaevinde çok önemli. Cezaevinden çıktı diye insanlara tepeden bakılmamalı. Memlekette gül de var diken de. Manevi kalkınma beynin gelişmesine, kişisel gelişime ve memlekete ne katkı sağlarım diye düşünüp kafa yormakla mümkün. Çocuklarla biz burada bunları konuşuyoruz. Eskiden ceza infaz sisteminde hükümlü veya tutuklunun sadece karnı doysun, ısınması ve aydınlık bir ortamda bulunması sağlansın gibi bir politika vardı. Şimdi ise modern infaz sistemi bunu kabul etmiyor. Buna göre, insan ne kadar kirlendiyse onu arındırmamız lazım. Vicdan ve değer duygusu her insanda vardır. Ancak bunu ortaya çıkarmak gerekiyor. Psikologlar ilk 4 yılda çocuğun iyimser mi yoksa kötümser mi olacağını bilebiliyor. Burada iş ailelere düşüyor. Çünkü 4 yaş çok erken. Çocuk milli dilini konuşuyor ve anne-babasını tanıyor vb. önemli değil. Önemli olan hayatı sevmek ve çocuklarımıza bunu öğretebilmek. Hepimizin bir eksiği var. Hepimiz birbirimizin eksiğini dolduracağız. Hepimiz biriz en nihayet (SK-3).

Eğitim servisinde, mutlaka UYAP eğitim ekranlarının eğitimini almış ve bu konuda bilgi sahibi olan personel görevlendirilmeli. Aynı zamanda öğretmenlerin görüş ve önerileri dikkate alınmalı (MK-2).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de çocuk eğitimevleri / ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirilmesinin amaçlandığı bu araştırmada ilgili kurumlarda ve kurum dışında yürütülen temel eğitim, mesleki eğitim, sosyal-kültürel etkinlikler, kütüphane ve ders çalışma ortamı gibi eğitim faaliyetleri ele alınmış olup, bu kurumlarda bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklar ile öğretmenlerin bu eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşlerinin ne olduğu, çocukların sosyo-demografik durumu, aileye ait bilgileri, ceza infaz kurumu/çocuk eğitimevine geliş süreci ve suç türüne ait durumları ile öğretmenlerin bu çocukların topluma kazandırılması, iyileştirilmesi ve temelde eğitimsel faaliyetlerine karşı konumlarına ait veriler derlenmiştir. Bu minvalde araştırma çocuk suçluluğu hakkında başka araştırmalarla da doğrulanabilecek önemli izlenimler içermektedir. Araştırmanın saha boyutunda nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen nicel verilere ilişkin sonuçlara göre, araştırma kapsamındaki kurumların tutuklu ve hükümlü kapasitelerinde sayıca en fazla yoğunluk Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu’ndadır. Bunu sırasıyla, Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, İstanbul Çocuk Eğitimevi ve son olarak Ankara Çocuk Eğitimevi izler. Kurumlarda bulunan çocukların 100’ü tutuklu ve 180’i hükümlü statüsünde olmakla birlikte % 100’ünü erkekler oluşturmaktadır. Bu husus muhakkak araştırmanın gerçekleştirildiği kurumlarda kız çocuk tutuklu ve hükümlü bulunmamasından kaynaklansa da Türkiye geneli adalet istatistiklerinden cinsiyete göre suç dağılımına baktığımızda da kız çocuklarının suça sürüklenme oranlarının erkek çocuklara göre daha düşük olduğu görülmektedir. Hükümlü çocukların sayılarının tutuklu olanlara kıyasla fazlalığı ise kısmen kurumların özel şartları -hükümlü çocukların tutuklu çocuklara kıyasla hem ceza infaz kurumu hem de eğitimevinde kalabilmesi- ile ilişkili olsa da çoğunlukla hükümlülüğün çocuklara uygulanan cezai yaptırımlarda yaygın bir cezai tedbir olduğunu ve seçenek yaptırımlara yeterince başvurulmadığını göstermektedir.

Araştırma kapsamına alınan kurumlarda yer alan örneklem grubundaki çocukların yaklaşık % 75’lik bir oranla büyük çoğunluğu 16-17 yaş grubundadır. Bu durum bize ergenlik çağının çocuklar üzerindeki vahim sonuçlarını göstermekte olup; bu yaş grubuna özel önem verilerek daha dikkatli davranılması gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. İl bazında en çok suça sürüklenen çocuklar İstanbul doğumludur. Aynı şekilde, kurum öncesi çocukların yaklaşık % 80’i İstanbul’da ikamet etmektedir. Çocukların kurum öncesi ikamet ettikleri illerin bölgelere göre dağılımı incelendiğinde, Marmara Bölgesi ilk sırada yer almaktadır. Bunu sırasıyla, İç Anadolu Bölgesi, eşit oranlarda olmak

üzere Karadeniz ve Ege Bölgeleri, Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi izler. Çocukların aslen nereli oldukları incelendiğinde, ilk sırada İç Anadolu Bölgesi gelmektedir. En fazla göç ise İstanbul ili başta olmak üzere Marmara Bölgesi'ndeki diğer illere gerçekleşmiştir. Çocukların yarıya yakınının (% 43,9) ailelerinde göç deneyimi vardır. Bu açıdan, çocuk suçluluğunda risk faktörleri arasında göç ve düzensiz kentleşme de bulunmaktadır. Araştırma grubunda yer çocukların suça sürüklenmeleri ile modern kent yaşamına geçiş arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Kentleşme süreci içinde göç edenlerin toplumsal çevre ve yaşam koşulları ile kentlere uyum sağlayamadığı, yaşanılan çevreye bağlı olarak ortaya çıkan sorunların özellikle çocukları anti-sosyal değer ve normların kazanımı ve bağımlılık yapan maddeye kolay erişim gibi çeşitli yönlerden etkilediği gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmaya katılan çocukların yarısı göç deneyimine sahip olup, özellikle sürekli göç alan İstanbul ilinde hızlı nüfus artışına ve nüfus yoğunluğuna bağlı olarak kırsal kesime kıyasla heterojen nüfus yapısı, sosyal ve kamusal güvenliğin de son derece zor sağlanması, bir diğer ifadeyle, zayıf sosyal kontrol sebebiyle, sosyal düzensizlikler oluşmakta ve çocukların suça sürüklenme ihtimalleri artmaktadır. Zira kültürel aktarım sürecinde çocukların yaşam geçmişleri ve tutumları gibi sahip olduğu alt kültür değerleri ile genel kültürel değerlere bağlılığın azlığından dolayı kente özgü değerlerin, normların ve alışkanlıkların çatışmasına bağlı olarak çocuklar suça sürüklenmektedir ki bu durum çocuk suçluluğunun modern kent yaşamıyla güçlü bir biçimde bağlantılı olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır.

Çocukların öz anne ve babalarının hayatta olma oranı oldukça yüksektir. Nitekim öz babası hayatta olmayan çocukların sayısının annelere göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Beklenenin aksine ebeveynlerin boşanma oranı ise düşüktür. Öyle ki bu, çocuklar açısından oldukça olumlu bir durumdur. Ancak ebeveynleri boşanmış-ayrı yaşayan veya vefat eden çocukların oranları da oldukça dikkat çekicidir. Bununla birlikte, üvey annesi olan çocukların sayısı üvey babası olanlara göre daha fazladır. Ebeveynlerin yaş dağılımları incelendiğinde ise, çocukların annelerinin en fazla "35-40" yaş aralığında ve babalarının "41-45" yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir.

Anne ve baba eğitim düzeyleri ile meslek durumlarının çocuğun suça sürüklenmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Zira çocukların anne ve babalarının eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak, çocukların babalarının eğitim düzeylerinin annelerine kıyasla nispeten daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan, anne ve babası okuryazar olmayan çocukların da yüksek bir orana sahip olduğu gözlenmiştir. Çocukların tıpkı ebeveynleri gibi kardeşlerinin de eğitim düzeyleri düşüktür. Eğitimsizlik tüm aileye adeta tesir etmiştir. Buna karşın beklenenin aksine karşılaşılan bir başka sonuç, aileler çocukların eğitim süreçleri ile oldukça ilgilidir. Eğitim süreçlerinde ailelerin büyük çoğunluğu çocukların okul durumunu takip etmekte, veli toplantılarına katılmakta, derslerine yardımcı olmakta, evde uygun çalışma koşulları yaratmakta ve sorunlarıyla ilgili onlarla konuşmaktadır.

Çocukların anne ve babaları nitelikli meslek kollarında çalışmamakta olup; münhasıran annelerinin oldukça büyük bir bölümünün herhangi bir iş kolunda çalışmadıkları diğer bir ifadeyle, meslek sahibi olmadıkları not edilmelidir. Çocuklar kalabalık ailelerde yetişmektedir. Çocukların büyük bir bölümü gelir düzeyi düşük ailelere mensup olup; maddi imkânsızlıklar yaşamaktadırlar. Açıktır ki düşük eğitim düzeyi, vasıfsız işlerde çalışma ve göç beraberinde yoksulluğu getirmektedir. Aile üyeleri içinde baba kendisine atfedilen rol gereği hane geçiminde başat ögedir. Düşük gelir düzeyine bağlı olarak çocukların ailelerinin yarısından fazlası kendilerine ait olmayan bir konutta ikamet etmektedir. Bu durum araştırma bulgularının tutarlılığını da açıkça ortaya koymaktadır.

Ailenin gelir düzeyi ile de ilişkili olarak çocukların yaklaşık % 75'i çalışma deneyimine sahip olup; çalışma süreleri ortalama "3-6 ay" arasındadır. Bu çocukların yarısı hizmet sektörünün (lokanta, kuaför/berber salonu ve kantin vb.) yardımcı iş kollarında haftanın 5 günü tam zamanlı olarak çalışmaktadır. Bu bakımdan çocukların temelde evin geçimine katkıda bulunmak, genel kültüre ait olan saygın değerlere sahip olabilmek ve toplumsal statüye erişebilmek adına kazanç ve kişisel sorumluluk elde etme girişimleri bulunmaktadır. Ancak çocukların çalışma hayatına erken yaşlarda atılmaları eğitimlerini yarıda bırakmalarına, eğitim imkânlarından faydalanabilme noktasında oldukça büyük sorunlar yaşamalarına, sokak kültürünü öğrenmelerine ve suça sürüklenmelerine sebep olmaktadır.

Çocukların neredeyse tamamının (% 90) herhangi bir engel durumu söz konusu değildir. Engel durumuna sahip olan çocuklar da ise yaygın olarak ruhsal problemler gözlemlenir. Çocukların yarısından fazlası (% 67,1) kurum öncesi bağımlılık yapan madde kullanmaktadır. İlk sırada sigara ve ikinci sırada uyuşturucu ve uyarıcı madde bağımlılığı dikkat çekmektedir. Son yıllarda birçok ülkede, uyuşturucu madde, sigara ve alkol gibi bağımlılık yapan maddelerin özellikle gençler tarafından kullanımının arttığı ve kullanım yaşının da düştüğü belirtilmektedir. Türkiye'de de diğer ülkelerdeki gibi bağımlılığa ilk adımın, sigara, alkol ve esrarla başlanarak; sürdürüldüğü, sonrasında diğer uyarıcı ve uyuşturucu maddeler kullanıldığı görülmektedir (Boğa, 2011: 94).

Çocukların okula başlama yaşı ortalaması 7 yaş olmak üzere, yarısından fazlası anaokulu eğitimi almamıştır. Kurumda kalma sürecinde çocukların çoğunluğu öğrenimine devam etmektedir. Ancak çocukların azımsanmayacak bir oranının (% 45) mevcut durumda eğitim-öğretimin herhangi bir basamağında bulunmadığı tespit edilmiştir. Eğitimine devam etmeyen çocuklarda dikkat çekici bir oranın (% 33,2) okul terk deneyimi söz konusudur. Tutuklu çocuklarda (% 59) okul terk düzeyi, hükümlü çocuklara (% 26) göre daha fazladır. Okul terke sebep olan ilk 3 faktör ise, çocuğun kendisinin devam etmek istememesi, Ceza İnfaz Kurumuna / Eğitimevine girmesi ve okula bir türlü uyum sağlayamaması olarak tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi, okul terk düzeyi arttıkça suçluluk oranları da beraberinde yükselmektedir.

Öğrenimine devam eden çocukların ise, çoğunluğu yaygın eğitim okumakta ve yarıya yakını lise öğrencisidir. Zira çocukların yaş dağılımlarının 16-17 yaş arası olduğu göz önüne alındığında, bu durum beklenmedik değildir. Araştırma grubundaki çocukların arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranlarının düşük olması ise elbette memnun edici bir durumdur. Yaygın eğitime devam eden çocukların sayıca fazla bulunduğu kurum Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'dur. Çocukların yarısı açık öğretim kayıt ücretlerinin kim tarafından karşılandığı ve ne zaman yatırıldığı konusunda bilgi sahibi değildir. Çocukların yaklaşık % 65'i kurumda sunulan eğitim olanaklarının ders araç-gereç kitap açısından yeterli olduğunu; kurumda eğitime dair birçok ihtiyaçlarının giderildiğini ve ders çalışmak için uygun ortam bulunduğu hususunda hemfikirdir. Çocukların yarısından fazlası kurumda ders çalışmak ve kurslarda başarılı olmak için gerekli materyallere rahatlıkla ulaşıldığını düşünmektedir. Çocukların önemli bir bölümü kurumda aldıkları eğitimin kurum sonrası hayatını olumlu yönde etkileyeceğine inanmaktadır. Ayrıca çocukların % 70'i eğitim yaşantısına kurumdan çıktıktan sonra da devam edeceğini belirtmektedir.

Örgün eğitimden ise kurumların kuruluş amaçları gereği Ankara Çocuk Eğitimevi ve İstanbul Çocuk Eğitimevi bünyesindeki hükümlü çocuklar faydalanabilmektedir. Örgün eğitime devam eden çocukların neredeyse tamamına yakını lise öğrencisi olup; bu çocuklar ekseriyetle Mesleki ve Teknik Liselerde okumaktadır. Görülmektedir ki, çocuklar örgün eğitimlerini eğitimevi dışında bir devlet okulunda almaktadır. Çocukların okullarına gidiş gelişleri ise kurum personeli nezareti olmaksızın tek başına toplu taşıma araçları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Örgün eğitime devam eden hükümlü çocuklar ekseriyetle okul türlerini kendileri seçmektedir. Çocukların neredeyse tamamına yakını gerek okul idaresi ve öğretmenler gerekse okul arkadaşlarıyla herhangi bir uyum sorunu yaşamamaktadır. Nitekim çocuklar arasında büyük bir çoğunluk okulda müdür dışında hiç kimsenin kendilerinin Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevinde kaldıklarını bilmediğini ifade etmiştir.

Çocukların yarısından fazlası için liseden mezun olma iyi bir gelecek anlamına gelmektedir. Bu hususta diğer öne çıkan faktörler ise meslek sahibi olma ve üniversiteye devam edebilme düşüncesidir. Öğrenimine devam eden çocukların (% 55) eğitim yaşantılarına ilişkin buldukları kurumun fiziksel donanım durumu hakkında çocukların tamamı buldukları kurumda kütüphane olduğunu ifade ederken; yaklaşık üçte birinin çalışma salonunun kullanım amacına ilişkin bilgi sahibi olmadıkları tespit edilmiştir. Çocukların neredeyse tamamı kurumda spor salonu olduğunu; üçte ikisi kurumda rehber öğretmen ve bilgisayar laboratuvarı bulunduğunu dile getirmiştir. Çocukların büyük bir oranının kurumda ders araç-gereçlerine erişim imkânı sağladığı tespit edilmiştir.

Çocuklarda kurum değiştirme oranı düşük olmakla birlikte, kurumda kalma süreleri ortalama "0-6 ay" arasındadır. Dolayısıyla araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla da bu çocukların ekseriyetle 2018 yılında kuruma geldikleri görülür. Çocukların oldukça büyük bir bölümünün daha önce bir kurum deneyimi yoktur. Başka bir deyişle, çocuklar ekseriyetle ilk defa ceza infaz kurumu / eğitimevinde bulunmaktadır. Kurum geçmişi olan çocuklar ise ilk defa suça sürüklenmemiştir. Zira bu çocuklarda

suç tekrarı söz konusu olup; onların suç alışkanlıkları olduğu düşünülmektedir. Bu çocukların yarısının “0-6 ay” süre ile kurum geçmişi bulunmaktadır. Araştırma kapsamındaki kurumların buldukları ve çocukların ikamet ettikleri iller göz önüne alındığında bu mükerrer suç işleyen çocukların en fazla Maltepe Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu’nda bulunmaları tesadüfi değildir.

Araştırma bulgularında güvenlik birimleri tarafından işleme tabi tutulan çocuk sayısının fazlalığı da dikkat çekmektedir. Çocukların yarısından fazlasının tutukluluk veya hükümlülük sürecinin haricinde önceden güvenlik birimine -çocuk şube müdürlüklerine, polis merkezlerine ve jandarma çocuk ve kadın kısım amirliklerine vd.- geldiği ya da getirildiği belirlenmiştir. Bu demek oluyor ki, çocukların oldukça önemli bir oranı polisle birden fazla defa karşılaşmıştır. Yaklaşık yarısı en az süreyle “1-3 defa” güvenlik biriminde bulunmuştur. Çocukların güvenlik birimine geliş / getiriliş nedenlerinde hırsızlık suçu başta gelmektedir. Bunu ikinci sırada kavga, yaralama ve ifade verme suçları ile durumu şüpheli izler. Bu durum çocuklarda suçlu davranışa olan eğilimin ve suçun tekrar edilme durumunun ne kadar kaygı verici düzeyde olduğuna da işaret etmektedir.

Bu bakımdan ceza infaz kurumları ve eğitimevleri gibi çocukların bireysel ve grupsal tüm davranışlarının takip edildiği gözetim organları öncesi çocukların norm dışı eylemleri, kendileri ve toplum için tehdit oluşturabilecek sapsız davranışlarını engelleyebilmek, denetleyebilmek için toplumsal düzenin korunması ve sosyal uyumun sağlanması adına genel kolluk kuvvetleri aracılığıyla da sosyal kontrol sağlanmaya çalışılmaktadır.

Çocukların kurumda buldukları süreç içinde yarıya yakını ebeveynleri ve kardeşleri ile kurum şartları müsaade ettiği sürece her zaman görüşmektedir. Karşılaşılan bu durum beklenenin aksine çocukların aile içi ilişkilerinin iyi durumda olduğunu göstermektedir. Öyle ki çocuklar kurum öncesi de gündelik yaşamlarını en çok aile üyeleriyle birlikte evde geçirmekte iken bunu şüphesiz ikinci sırada sokakta arkadaş çevresiyle birlikte vakit geçirmek izler. Ancak aileler çocukları ile verimli vakit geçirmemektedir. Nitekim aileleri ile birlikte boş zamanlarında herhangi bir aktivitede bulunmayan çocukların oranı yüksektir. Dolayısıyla, ailenin çocuğu için iyi ve yeterli boş zaman etkinliği düzenleyememesi gibi aileyle yaşanan bu negatif etkileşim ile çocuk duyduğu gereksinim sonucu düştüğü boşluktan dolayı suça eğilimli akran grubunun yanına sokağa itilip; suça sürüklenmektedir.

Çocukların yarıya yakınının aile ve akraba çevresinde suç öyküsü bulunmaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer husus ise aile üyelerinde birden fazla kişinin sabıkası olup; ya araştırmanın yapıldığı zaman diliminde ya da bir vakit cezaevinde bulunduğuudur. Bilhassa kardeş/ler suç işlemiş/ceza almış kişiler arasında en yüksek orana sahiptir. Bunu ikinci sırada suçlu baba profili izler. Öne çıkan suç türleri ise, hırsızlık, uyuşturucu madde ticareti, nitelikli dolandırıcılık, cinayete teşebbüs ve terör suçlarıdır. Görülmektedir ki, suç öğrenilen bir davranış olmakla birlikte, özellikle birincil gruplarla etkileşim sürecinde öğrenilmektedir. Burada asıl odak nokta ailedir. Aile üyelerinde

toplumun değer ve normlarından sapma ya da suçlu davranışa yönelim söz konusu ise çocukta suç normalleştirme eğilimi söz konusudur. Zira çocuğun sosyalleşme sürecinde ilk rol modeli aile üyeleridir. Yetersiz ve başarısız ilk sosyalleşme deneyimi ile çocuk düşük içsel / benlik denetim mekanizması geliştirebilmekte ve uyum ve sosyalleşme sorunu yaşayabilmektedir. İlk olarak ailede örgülenen bu kontrol eksikliğinin çocukta maceraya düşkünlük, fiziksel risk alma, şiddete eğilim, toplumsal değer ve normlara kayıtsızlık gibi suçluluğu artırıcı etkilerinin olduğu araştırma bulgularıyla da gözler önüne serilmektedir.

Ailede problemlili diğer bireylerinde varlığına bağlı olarak, çocukların hukuki durumları açısından suç türlerinde farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Tutuklu çocuklar en çok cinsel suçlardan dolayı kurumda bulunmaktadır. Bunu hırsızlık ve yağma gibi mala karşı işlenen suçlar izler. Hükümlü çocuklar ise ekseriyetle hırsızlık suçundan dolayı kurumda bulunmaktadır. Bunu sırasıyla, cinsel suçlar ve yağma takip eder. Diğer taraftan, uyuşturucu madde kullanma veya bulundurma/imal ve ticareti, yaralama, dolandırıcılık, öldürme ve öldürmeye teşebbüs suçlarının oranları da oldukça dikkat çekmektedir. Nitekim hem tutuklu hem hükümlü çocuklar açısından cinsel suçlar ve hırsızlık suç türleri ilk iki sırada yer almaktadır. Bu suçlarda görülme sıklığı ise, hırsızlık ve cinsel suçlar olarak sıralanmaktadır. Maddi imkânları kısıtlı olan ailelere mensup bu çocukların mala karşı olan suçlara sürüklenmeleri beklenen bir durumdur. Hükümlü çocukların tüm bu anlatıda geçen suçlardan en fazla “3-6 yıl” arası ceza aldığı tespit edilmiştir.

Çocuklar nezdinde onların suça sürüklenme sürecini etkileyen başat faktör arkadaş çevresi ve arkadaşlarla geçirilen zamanın fazlalığıdır. Çocuğun sosyalleşme sürecinde akran grubu aile kadar etkilidir. Nitekim çocuklar yaşları nedeniyle çevreden gelebilecek her türlü etkiye açık olmakla birlikte, çevreye uyum sağlama girişimlerinde yavaş yavaş ebeveyn kontrolünden uzaklaşarak yaşça birbirine yakın oldukları akran grubunun etkisine girmektedirler. Dolayısıyla çocuğun içinde yaşadığı akran grubunun suça eğilimli olması ve risk faktörlerini kapsayan grup özellikleri sergilemesi, çocuğun bu davranışlara sürüklenmesine sebebiyet verebilmektedir (Polat, 2017: 56). Çocukların kendilerini tanımladıkları ve özde aidiyet hissettikleri bu gruplarda suçlar bireysel işleneceği gibi gruplar halinde de işlenebilmektedir. Öyle ki bu durum çocukların beyanlarında da ön plana çıkmaktadır. Zira hırsızlık ve uyuşturucu madde kullanma veya bulundurma/imal ve ticareti gibi suçların iki veya üç kişilik gruplar halinde işleme eğilimi söz konusudur.

Araştırmaya katılan tutuklu ve hükümlü çocukların büyük bir oranı kurumda düzenlenen kurslara katılmakla birlikte, en fazla katılım gerçekleştirilen kursun mesleki ve teknik eğitim kursları olduğu tespit edilmiştir. Bu kursları sırasıyla, sosyal / kültürel eğitim kursları, dini eğitim kursları, okuma yazma kursları, sınavlara hazırlık kursları ve spor kursları izler. Çocukların kurslara katılım süreleri ise yaygın olarak “0-3 ay” arasındadır. Ancak çocukların yarısından fazlası kurumdaki mesleki kurslar ve eğitsel, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerdeki çeşitliliğin artırılması gerektiğini düşünmektedir. Bu çerçevede, çocukların kurum içerisindeki düzenlenen mesleki, eğitsel ve sosyo-

kültürel aktiviteleri yeterli bulmadığı ve bu noktada iyileştirmeler yapılması yönünde beklenti içinde oldukları sonucu çıkarılabilmektedir.

Çocukların çoğunluğu tarafından kurumda düzenlenen meslek edindirme kursları faydalı olup; sosyal ve kültürel faaliyetler eğlenceli ve eğitici bulunmaktadır. Çocukların yaklaşık % 70'i isteyen herkesin kurumda açılan kurslardan en az birine katılabilecek olanaklara sahip olduğunu; açılan mesleki eğitim kurslarının nitelikli bir meslek edinmelerine katkı sağlayacağını ve verilen kurs bitirme sertifikalarının da dışarı çıktıktan sonra kendilerine yeni imkânlar tanıyacağı hususunda hemfikirdir. Diğer taraftan, çocukların önemli bir bölümü kurumda bir meslek sahibi olduğunu düşünmemektedir.

Araştırmadan elde edilen nitel verilere ilişkin sonuçlara göre, çocuk ceza infaz kurumu ve eğitimevinde çalışan öğretmenlerin mesleki ve kişisel bilgi ve deneyimlerinin artırılmasına yönelik geliştirilen hizmet içi eğitimlerin tamamı Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenmekte olup; öğretim üyelerince desteklenmektedir. Genel itibarıyla, 2 hafta süren hizmet içi eğitimler öğretmenler tarafından verimli, faydalı ve eğitici bulunmaktadır.

Tutuklu ve hükümlü çocukları diğer / dışarıdaki çocuklardan ayıran özellikler arasında sosyo-ekonomik imkânsızlıklar, ailevi problemler, aile yoksunluğu / aile içi iletişim eksikliği, sevgi ve ilgiye muhtaç olma gibi faktörler ön plana çıkmaktadır. Çocuklarda gözlemlenen başlıca eğitimsel sorunlar; öğrenme güçlüğü, ailenin eğitim seviyesinin düşük oluşu ve ilgisizliği, eğitim sistemi/okul yönetimi ve personelden kaynaklanan sorunlar olarak sıralanmaktadır. Çocukların eğitim hayatlarını desteklemek amacıyla, kurumda bulunan derslik ve atölyelerde çeşitli mesleki kurslar ve eğitsel faaliyetler yapıldığı tespit edilmiştir. Kurumlarda ekseriyetle materyal temini ve dağıtımına yönelik sıkıntılar ve çocukların bireysel özelliklerine göre eğitim imkânlarının yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Kurumlarda çocukların eğitim sürecinin takibi, psiko-sosyal servis ile eğitim servisi iş birliğinde gerçekleşmektedir. Bu hususta tutuklu / hükümlü çocuk Gözlem Formu ve UYAP Gelişim Formu'ndan faydalanılmakta olup, geniş çapta, MEB eğitim sistemi takip edilmektedir. Dolayısıyla, kurum içi ekip çalışması ve kurumlararası iş birliği söz konusudur. Gerek kurumda gerekse kurum dışında verilen eğitim ile çocuklara iş ve meslek kazandırma, kişisel gelişim sağlama ve farklı bakış açısına sahip olmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.

Yukarıdaki sonuçlar ve araştırma konusu dikkate alındığında şu öneriler ortaya konmuştur:

- Türk Ceza Kanunu'nun ve ilgili kanunun kurumlardaki uygulanma şeklinin çok iyi gözden geçirilmesi gerekir. Çocuk yararına tam kurulu bir ceza adalet sisteminden söz edebilmek ancak suça sürüklenen çocuklara ilişkin hükümlerin temel felsefesinin cezalandırma üzerine değil, eğitim ve topluma yeniden kazandırma üzerine kurulu olacak şekilde

düzenlenmesi ve başarılı bir şekilde uygulanması ile mümkün olabilir. Çocuklar özelinde oluşturulan cezaevlerinin sayısını artırılması ve uygulanan adli kovuşturmalar ile özgürlüğe müdahale şüphesiz çocukların ıslahında başvurulacak en son çareler olmalıdır. Öncelikle çocukları suça sürükleyen yoksulluk, aile ve çocukta düşük eğitim düzeyi, aile üyelerinde suça yönelim ve suçlu akran grubu gibi risk faktörlerinin gerçek kökenlerine inerek ortadan kaldırılmasına yönelik olarak onarıcı adalet programları ve kapsamlı politikalar geliştirilmesi uygun olacaktır. Bu açıdan yerel yönetimlerin de desteğiyle risk altındaki çocuklar ve hatta aileleri belirlenerek, bu kişilere gerekli maddi yardımlarda bulunulması, aile içi iletişimin önemi hususunda danışmanlık ve rehberlik hizmetleri verilmesi ve aile içinde huzurlu ve güvenli bir ortamın oluşturulması ile çocukların toplumla sağlıklı bir şekilde bütünleşmeleri sağlanabilir.

- Milli Eğitim Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı iş birliği ile ceza infaz kurumlarının disiplin yerine eğitimi temel alan bir yapıya dönüştürülmesi elzemdir. Bu amaçla ceza infaz kurumlarında bulunan dezavantajlı kesimin resmi etiketlenmesine imkân vermeden, eğitimsel açıdan fırsat eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak yaygın bir biçimde uluslararası hukukta da önemli bir yer teşkil eden çocuk arabuluculuğu (uzlaşma) programlarına başvurulması suça sürüklenen çocuğun eğitimi konusunda büyük yarar sağlayabilir. Arabuluculuk sürecinde, suç teşkil eden fiilin taraflar nezdinde görüşülmesi ve vahim sonuçlarının gözler önüne serilmesi ile çocuk eyleminin sorumluluğunu üstlenebilir. Böylece çocuk hakkında verilecek olan tedbir kararında çocuğun yaşına ve gelişimine uygun şekilde onun kurumda bakım ve kurumda tutulmasının aksine özgürlüğünden yoksun bırakılmadan kurum dışında ıslahının sağlanmasına öncelik verilebilir. Dolayısıyla, çocuğun kişisel ihtiyaçları, menfaatleri ve hassasiyetleri dikkate alınarak oluşturulan kurum dışı eğitim ve öğrenim faaliyetleri ile kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesine imkân tanınabilir.
- Kurumdaki çocukların hem kişisel hem de toplumsal sorumluluk duygularının geliştirilmesi ve sosyal, kültürel ve mesleki kazanımlarının sağlanması için gerçekleştirilen eğitim ve ıslah çalışmaları ile çocuklar üretici ve yapıcı olmak üzere toplumda etkin bir rol alabilirler. Bu hususta özellikle kurumlarda çocuklara sunulan mesleki kurslar ve eğitsel, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerdeki çeşitlilik artırılabilir. Öyle ki, çocukların büyük çoğunluğunun buna ilişkin taleplerinin olduğu araştırma bulgularında da açıkça ortaya konmaktadır. Bu talebi karşılamaya yönelik olarak sadece bilgiyi ezberleten zihne yönelik geleneksel eğitime kıyasla çocuklara daha çok değerlerini, tutumlarını ve becerilerini geliştirebilecekleri bireyselleştirilmiş, dikkat geliştirici, problem çözme ve düşünme becerilerinin sağlanmasına yönelik bütüncül eğitimler verilebilir. Örneğin, empati, görgü ve etik kuralları, anlayarak hızlı okuma, motivasyon ve konsantrasyon, duygusal zeka, yaratıcı drama, oyun terapisi, akıl ve zeka oyunları gibi kişisel gelişim ve iletişim eğitimleri ile çocukların hem kurum içinde birbirleriyle ve kurum personelleriyle ilişkilerinde hem

de kurum sonrası toplumsal hayata katılım ve uyum süreçlerinde başarılı olmaları sağlanabilir.

- Meslek kurslarında çocukların hem meslek öğrenmesi hem de para kazanması sağlanabilir. Böylece kurslardan edinilen bilginin sürekliliği sağlanarak çocuklar tahliye sonrasında da o mesleği icra edebilecektir. Mesleki beklentiler çocuğu suçlu davranıştan uzaklaştıracaktır.
- Eğitimin çok yönlü bir süreç olduğu göz önüne alındığında bu çocuklara yönelik meslek edindirme kursları yanı sıra, onların çeşitli sportif ve sosyal faaliyetlerle çok daha fazla tanıştırılması, desteklenmesi ve özellikle spor ve eğitim koçları eşliğinde bu etkinliklerin sürdürülmesi önem taşımaktadır.
- Çocukların sosyalleşme sürecinde ailelerinden sonra etkileşime girdikleri ilk sosyal çevrenin okul olduğu düşünülürse, bu çocukların okula ilişkin algılarının, okula devam etme durumlarının ve akademik başarı düzeylerinin yaşamlarının tümünü etkileyeceği açıktır. Risk altındaki ve suça sürüklenen çocukların şiddet ve saldırganlık içeren davranışlarının ortadan kaldırılması, akademik başarılarının yükselmesi ve okula aidiyet duygularının geliştirilmesi için çocuklar üzerinde gereken tanıma ve yönlendirme çalışmalarına özel önem verilir; okula devam etmek istemeyen, devamsızlık yapan, okul idaresi ve öğretmenlerle sorunlar yaşayan, disiplin problemi ve derslerinde başarı düzeyi düşük olan çocuklar için gerekli önlemler alınabilir. Bu önlemler arasında ilk olarak çocuklar özelinde küçük okullar oluşturulabilir. Söz konusu okullarda okul idaresi ve öğretmenler tarafından çocuklara daha fazla ilgi ve zaman ayrılabilmesi için bu okulların alternatif olarak yaygınlaştırılması önemli bir eğitim politikası olarak görülebilir. Zira okullar küçüldükçe, okula devamsızlık ve okul terk oranları azalabileceği gibi buna eş değer olarak suça sürüklenen çocuk sayısı da azalabilir. İkinci olarak, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve üniversiteler arasında imzalanan protokoller temelinde hem risk grubundaki çocukların suça bulaşma sürecini engellemek hem de suça sürüklenen çocukların tahliye sonrası toplumsal bütünleşmesini sağlayabilmek adına rehabilitasyon okulları açılabilir. Üçüncü olarak, okullarda çocukların kendilerini güçlü ve zayıf yönleriyle tanıyabilmeleri, kendilerini geliştirebileceklerinin farkına varabilmeleri ve davranışlarının sorumluluklarını alabilmeleri aile kurumu başta olmak üzere eğitim sisteminin temel görevlerinden biri olmakla birlikte, bu durum uygulamada diğer kurumlara kıyasla daha çok okul idaresi ve öğretmenlerin sorumluluğu olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda okuldaki yönetici ve öğretmenler çocuklar arasında akademik başarılarına, zihinsel özelliklerine ve sosyo-ekonomik düzeylerine göre ayırım yapmaksızın tüm öğrencilere adil, eşitlikçi ve hoşgörülü bir tutum geliştirebilmelidirler. Örneğin, okullarda yalnızca akademik ve sportif başarılar kazanan öğrencilerin değil, tüm öğrencilerin topluluğun bir parçası olarak görüldüğü bakış açısına sahip olunabilir. Böylece başarılı öğrencilerin dışında kalan diğer öğrencilerin okuldan, eğitim

personelinden ve temelde eğitim sisteminden kendisini yabancılaşmış ve yalıtılmış hissetmesinin engellenebilmesi adına bu bakış açısına sahip olunması önem arz etmektedir.

- Uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin kullanımının önlenmesine ilişkin olarak, özellikle liselerde madde bağımlılığını önleyici programlar ve dersler müfredata eklenebilir. Zira sosyal tehlike içinde olan bu çocuklara mümkün olduğunca eğitici biçimde yaklaşılması mevcut sorunsalın çözümüne katkıda bulunabilir. Aynı zamanda bu programlar ve derslerin öfke kontrol eğitimleri ile de desteklenmesi çocukların şiddet ve saldırgan davranışlar gibi diğer tüm sapma eylemlerinin engellenebilmesi hususunda etkin ve yararlı olacaktır. Ek olarak, çocukların ilgi ve dikkatleri sportif ve sanatsal faaliyetler üzerine yoğunlaştırıldığında da madde bağımlılığının ve şiddetin önüne geçilebileceği düşünülmektedir.
- Okul sistemi çocuğun suça sürüklenmesinin önlenmesinde başat faktörlerden biridir. Öz saygısı, öz disiplini ve akademik başarısı düşük olan, şiddet eğilimli, iletişim sorunu olan, madde kullanımına yönelen, aile içi sorunlar yaşayan ve düşük gelir düzeyine sahip risk altındaki çocukların / öğrencilerin belirlenmesi, erken tanımlanması, suça sürüklenmelerinin önlenmesi ve bu çocuklara temelde eğitimsel açıdan uygun fırsatların sunulması için okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, akademisyenlerin ve alanında uzman kişilerin okul sistemlerini yeniden gözden geçirmelerinin gerekliliği ön plana çıkmaktadır.
- Adalet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında iş birliğine gidilerek tutuklu ve hükümlü çocukların eğitimlerine yönelik eğitim personelinin yetiştirilmesi ve görev alması konusunda anlaşmaları gerekir. Özel eğitim öğretmenlerinin branşları artırılarak özellikle çocuk ceza infaz kurumlarında ve eğitimevlerindeki öğrenme güçlüğü yaşayan, okuma-yazma, temizlik ve hijyen eğitimi hususunda yetersiz ve başarısız olan çocukların eğitilmesine yönelik ilgili kurumların özel eğitim öğretmeni ihtiyaçları karşılanabilir. Riskli grupta yer alan bu kitleye yönelik öğretmenler yetiştirilmelidir. Bu konuda üniversitelerin eğitim fakülteleri ile irtibata geçilerek kurumlararası iş birliği yapılabilir. Aynı zamanda kurumda çocuk ile birebir etkileşimde olan tüm personele kendi mesleki sorumluluklarını daha iyi üstlenebilmeleri ve çocukların ıslahında daha etkin rol alabilmeleri için psikolojik ve rehabilitasyona yönelik verilen hizmet içi eğitim ve seminer programlarının etkililiği ve sıklığı artırılabilir. Ek olarak, bu personellerin çocuğun kendini tanıma ve iç disiplin geliştirmesi yoluyla kişisel gelişim sağlamasına ve bireysel ve toplumsal sorumluluklar kazanmasına katkıda bulunabilmeleri amacıyla pedagoji eğitimi almaları ve bu eğitimin stres yönetimi ile öfke kontrol eğitimleriyle de desteklenmesi uygun olacaktır.
- Çocukların kurumdan çıktıktan sonra da büyük çoğunluğunun eğitimlerine devam etmek yönünde talep ve düşüncelerinin olduğu dikkate alındığında, çocukların kurum sürecindeki tüm eğitim yaşantılarından sorumlu eğitim-öğretim servisinde görevli personel tarafından ve özellikle kurum öğretmenleri tarafından bu çocukların tüm eğitim süreci değerlendirilip,

eğitimde süreklilik sağlanmasına katkıda bulunulabilir. Suça sürüklenen bu çocukların eğitim haklarının güvence altına alınması ve esenliklerinin ve refahlarının artırılması amacıyla aile, öğretmenler, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar ile okul, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer tüm kurumlar da dâhil olmak üzere toplumdaki her kaynak el birliği ile harekete geçirilebilir. Öyle ki, tahliye sonrası çocukların eğitimlerine devam etmesinin sağlanması amacıyla, eğitim yaşantıları yakın takibe alınarak devam edilecek okulun tespiti, okula yerleştirme, eğitim ve barınma masraflarının karşılanması ve okul yaşantısına ilişkin rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması adına bir izleme-yerleştirme-süreklilik sistemi kurulabilir.

- Hem kurum öğretmenlerinin hem de kurumdaki çocukların eğitimlerindeki başarılarını kolaylaştıran ve zorlaştıran faktörlerin tespit edilmesi sürecin başarılı yönetilmesi açısından önemli ve anlamlı olabilir.
- Çocukların yaşları, duygusal ve toplumsal gelişim özellikleri nedeniyle hata yapma riskleri fazla olacağından, ailelerin çocuklarının suça sürüklenmesinde etkili olan risk faktörlerini bilmesi ve bu faktörlerin üstesinden gelmesi noktasında eğitilmesi oldukça önemlidir. Bu hususta ailelere öncelikle çocukların davranışlarını denetlemede bir iç kontrol gücü kazanmalarına yardımcı olacakları benlik kontrolüne yönelik eğitimler verilebilir. Aynı zamanda çocukların suça sürüklenmesinde sosyalizasyon sürecinin etkisine bağlı olarak çevrenin etkisi artmaktadır. Bu durumda, ailelere çocuklarını olumsuz arkadaş etkisinden koruyabilmeleri amacıyla, denetim ve kontrolde aşırıya kaçmadan akran gruplarıyla olan ilişkilerinin -çocuğun kimlerle görüştüğünün ve arkadaşlarıyla vakitlerini nasıl geçirdiklerinin- bilinmesi için farkındalık eğitimleri verilebilir.
- Çocukların tutukluluk ve hükümlülükleri süresince mesleki becerilerle donatılmasının gerekliliği, sadece kurum içinde değil, tahliye sonrasında da kurumda verilen eğitimlerin çocuklara olumlu etkilerinin olacağına olan inanç, ıslah eğitimleriyle ilgili sorunlar ve bu sorunların çözüm yolları gibi konular üzerinde uzlaşma olması sürecin işleyişteki verimliliğini artırabilir.
- Çocukların kurumda bir meslek sahibi olmadıklarına dair beyanları dikkate alındığında, çocuklara özellikle meslek edindirme bağlamında verilen kursların içeriği ve yöntemi gözden geçirilip; çalışma ortamı yaratılması ve onların üretici bireyler olarak yetişmesine yönelik önlemler alınabilir. Bu önlemler kapsamında, çocukları tahliye sonrası sürece hazırlayacak ve onların kurumda iş ve meslek sahibi olmalarına imkân tanıyacak ilgi, istek ve yetenekleri ile uyumlu mesleki eğitim kurslarında çalışmalarının desteklenmesi, iş bulmaya yönelik eğitim, program ve seminerlerin düzenlenmesi ve tahliye sonrası bu destek çalışmalarının etkililiğinin takibi yapılarak gerektiğinde işe yerleştirmeler sağlanabilir. Bu kapsamda başta Adalet Bakanlığı ile İŞKUR arasında olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşla iş ve meslek edindirme hususunda proje, protokol ve iş birliği temelinde çalışmalar yapılabilir. Aynı zamanda çocukların gelecek kaygılarının

giderilmesine ilişkin olarak kurum psiko-sosyal servis uzmanlarının desteği dışında alanda uzman kişilerce onlara koçluk ve kişisel gelişim eğitimlerinin de verilmesi anlamlı ve önemli olabilir.

- Çocukların tahliye sonrası tekrar suça sürüklenmelerini önlemek amacıyla, ceza infaz kurumu ve eğitimevinde kaldıkları süre içinde psiko-sosyal destekten mümkün olduğu kadar fazla yararlanmaları sağlanmalıdır. Bu amaç için kurumlardaki psiko-sosyal servis uzmanları sayılarının artırılması gerekliliği ön plana çıkmaktadır.
- Çocukların tahliye olduktan sonra azami 5 yıl içinde suça sürüklenmemeleri ve/veya adalet sistemi içine tekrar girmemeleri koşuluyla, sicillerinden eski hükümlü ibaresinin silinmesi bu çocukların rehabilitasyonları ve topluma yeniden kazandırılmalarının kalıcılığını sağlamak için son derece yararlı olacaktır.
- Çocuk suçluluğuna toplumun bakış açısı da suçluluk sorunsalının bir başka önemli yanını oluşturmaktadır. Suçluluk etiketi, çocukların mevcut yaşam ve geleceğe ilişkin bu etiketi içselleştirerek silme umutlarını yitirmelerine neden olduğundan yeniden suça sürüklenmeleri için uygun psikolojik ortamı da hazırlamaktadır. Onları sonu önceden belirlenen bu geleceğe tekrar terk etmemek için toplumun tahliye sonrası çocuklara iş ve meslek edindirme hususunda hoşgörülü olmayı ve bu çocukların topluma uyum sağlama girişimlerinde onlara toplumsal sorumluluk vermeyi görev addetmesi büyük bir önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Ada, Şükrü (2007), “Suçlu Çocukların Türkiye Profili”, Adem Solak (Ed.), **Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu**, 1. Basım içinde (297-319), Hegem Yayınları, Ankara.

Adler, Freda vd. (2018), **Criminology**, 9th Ed., McGraw-Hill Education, New York.

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü (t.y), **Adli İstatistikler**, Ankara, <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr> (10.04.2021).

_____ (2020), **Çocuk Nüfusunda 100.000 Kişideki Suça Sürüklenen Çocuk Sayısı**, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/> (11.04.2021).

Akalın, Nejat (2000), “Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Ögelerinin Etkisi”, Mustafa Ruhi Şirin ve Sevgi Usta Sayita (Haz.). **1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı**, İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları, İstanbul, 524-533.

Akçan, Ramazan ve Çekin, Necmi (2011), “Cinsel Suçlu (!) Olarak Çocuk”, **Adli Tıp Dergisi**, 25 (1), 49-70.

Akduman, Gülümser Gültekin (2006), “Çocuk İstismarına Bilimsel Yaklaşım”, **Polis Dergisi**, 47, Ocak-Mart.

Akers, Ronald L. (1999), **Criminological Theories: Introduction and Evaluation**, 2nd Ed., Roxbury Publishing, California.

Akgün, Fatmanur (2012), “Suç Davranışı Konusunda Klasik Okul ile Pozitivist Okulun Yaklaşımları”, **Ceza Hukuku Dergisi**, 7 (19), 327-338.

Akın, Vildan (2001), “Gençliğin Değerlendirilmesinde Yeni Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, 4 (1), 2-3.

Akyüz, Emine (2000), **Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**, MEB Yayınları, Ankara.

_____ (2011), “Suça Sürüklenen Çocukların Hakları”, Süleyman Hançerli vd. (Ed.), **Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar**, 1. Baskı içinde (65-80), SABEV Yayınları, Ankara.

_____ (2013), **Çocuk Hukuku: Çocukların Hakları ve Korunması**, 3. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Akyüz, Esra (2019), **Türkiye’de Suç Sosyolojisi Açısından Denetimli Serbestlik Uygulaması ve Sosyal Uyum**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Alacakaptan, Uğur (1975), **Suçun Unsurları**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Nr. 372, Ankara.
- Alikaşifoğlu, Müjgan vd. (2004), “Violent behavior among Turkish high school students and correlates of physical fighting”, **European Journal of Public Health**, 14 (2), 173-177.
- Allen, Francis A. (1954), “Pioneers in Criminology IV-Raffaele Garofalo (1852-1934)”, **The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science**, 45 (4), 373-390.
- Ankara Ticaret Odası (2006), **Çocuk Suçlu Sayısı Hızla Artıyor**, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ato-cocuk-suclu-sayisi-hizla-artiyor-3859918>, (25.09.2019).
- Aron, Raymond (2010), **Sosyolojik Düşüncenin Evreleri**, (Çev. Korkmaz Alemdar), 8. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Aslan, Beşir (2012), **Ceza Hukukunda Yaş Küçüklüğü**, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Aslan, Yılmaz (1991), **Hukuka Giriş**, 2. Baskı, Ekin Kitabevi, İstanbul.
- Atıcı, Aytuğ (t.y.), **Cezaevinde Çocuk Olmak**, <http://www.sosyalpediatri.org.tr/uploads/aytugatici.pdf> (25.06.2020).
- Atılğan, Eylem Ümit (2006), “Çocuk Sanık ve Hükümlüler”, Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (Ed.), **Televizyon Haberciliğinde Etik**, 1. Baskı içinde (291-303), Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Attar, Handan (1994), **Eğitim ve Çocuk Suçluluğu**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Nr. 76, İzmir.
- Attepe, Seda (2010), “Anne Baba Kaybının Çocuklar Üzerindeki Etkileri”, **Aile ve Toplum: Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi**, 6 (23), 23-28.
- Avcı, Müjdat (2008), “Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11 (1), 49-73.
- _____ (2009), **Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Erzurum İli Örneği)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcı, Raşit ve Güçray, Songül Sonay (2010),” An Investigation of Violent and Nonviolent Adolescents Family Functioning, Problem Concerning Family Members, Anger and Anger Expression”, **Educational Sciences: Theory and Practice**, 10 (1), 65-76.
- Ayan, Sezer (2011), **Suçlu Kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu**, 1. Baskı, Ütopya Yayınevi, Ankara.

- Bağış, Radiye Canan (2019), “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme”, **Humanitas - International Journal of Social Science**, 7 (14), 203-221.
- Bahar, H. İbrahim ve Seyhan, Kazım (2006), “Çocukta Suçluluğun Gelişmesine Yol Açan Faktörler”, **Polis Dergisi**, 47, 96-113.
- Bal, Emre Han (2019), **Kamu Güvenliği Açısından Kentsel Suçlar: Kütahya Madde Bağımlılığı Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bal, Hüseyin (2004), **Çocuk Suçluluğu Kavramlar - Kuramlar - Saha Çalışmaları**, 1. Baskı, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- _____ (2008), **Hukuk Sosyolojisi**, 2. Baskı, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- _____ (2013), **Suç Sosyolojisi**, 1. Baskı, Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Balcı, Hakan (2011), **Çocuk Suçluluğu ve Toplumsal Nedenleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balcıoğlu, Ercan (2016), “Sosyal Süreç Teorileri”, M. Alper Sözer ve Ercan Balcıoğlu (Ed.), **Kriminoloji**, Nobel Yayınları. Ankara.
- Balo, Yusuf (2005), **Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Bardak, Cengiz (1996), **Cezaların İnfazı ve İnfaz Müesseseleri**, 1. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Barker, Robert L. (1999), **The Social Work Dictionary**, 4th Ed., NASW Press, Baltimore.
- Barlow, Hugh D. (1993), **Introduction to Criminology**, 6th Ed., Harper Collins Publishers, United Kingdom.
- Barlow, Hugh D. ve Kauzlarich, David (2010), **Explaining Crime A Primer in Criminological Theory**, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., United Kingdom.
- Bartol, Curt R. ve Bartol, Anne M. (2018), **Introduction to Forensic Psychology Research and Application**, 5th Ed., Sage Publications, Inc., <http://93.174.95.29/main/42753FA4162A4AC0D68847837F5CB719> (27.01.2020).
- Bartollas, Clemens (2006), **Juvenile Delinquency**, 7th Ed., Pearson Education Inc., Boston.
- Başbüyük, Oğuzhan ve Karakuş, Önder (2012), “Sosyal Çevre ve Suç: Sosyal Yapı Teorileri”, Osman Dolu (Ed.), **Kriminoloji**, 1. Baskı içinde (48-59), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Nr. 2736, Eskişehir.

- Beccaria, Cesare (2016), **Suçlar ve Cezalar Hakkında**, (Çev. Sami Selçuk), 6. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Becker, Howard S. (2015), **Haricîler (Outsiders): Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması**, (Çev. Şerife Geniş ve Levent Ünsaldı), 2. Baskı, Heretik Yayıncılık, Ankara.
- Bedir Erişti, Suzan Duygu (2013), “Bilimsel Araştırma Yöntemleri”, Adile Aşkım Kurt (Ed.), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 1. Baskı içinde (1-17), Anadolu Üniversitesi Yayını, Nr. 2750, Eskişehir.
- Bektaş, Rahşan B. ve Bakacak, Ayça G. (2009), “Modernitenin Sosyal Kontrol Söyleminin Değişen Görünümleri”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 26 (1), 33-48
- Bernburg, John vd. (2008), **Official Labelling, Criminal Embeddedness and Subsequent Delinquency: A Longitudinal Test of Labeling Theory**, United Sage Publications, United Kingdom.
- Beşe, Ertan (2013), “İnsan Niçin Suç İşler? Suçun Nedenselliğine İlişkin Temel Yaklaşımlar”, Filiz Tepecik (Ed.), **Suç Önlene Modelleri**, 1. Baskı içinde (2-32), Anadolu Üniversitesi Yayını, Nr. 2976, Eskişehir.
- Beşmart, Akay (1967), **Suçlu Çocuklar ve Yargılanması**, 1. Baskı, Gürbüz Basımevi, Artvin.
- Boğa, Mehmet (2011), **Çocuk Suçluluğunun Sosyo-Ekonomik Sebepleri ve Önlenmesi İçin Alınması Gereken Tedbirler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boyacıoğlu, Aslıhan Ö. (2018), “Sosyal Kontrol ve Suç Olgusu”, Esra Burcu Sağlam vd. (Ed.), **Sosyoloji**, 1. Baskı içinde (211-242), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Bozkurt, Veysel (2012), **Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar**, 8. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Brown, Stephen E. vd. (2010), **Criminology: Explaining Crime and Its Context**, 7th Ed., Anderson Publishing, Ohio.
- Browne, Ken (2015), **Sosyolojiye Giriş**, (Çev. İbrahim Kaya), 2. Baskı, Say Yayınları, Ankara.
- Burkay, Senem (2008), **Suç Teorileri ve Suç Olgusu: Antalya Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Burke, Roger H. (2009), **An Introduction to Criminological Theory**, 3rd Ed., Willan Publishing, London.
- Büyüköztürk, Şener vd. (2014), **Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

- Cantürk, Nergis vd. (2002), “1997-1999 Yıllarında Mental Retardasyon Tanısı Konulan Olguların Ceza Ehliyeti Yönünden Değerlendirilmesi”, **Klinik Adli Tıp Dergisi**, 2 (1), 1-6.
- Carrabine, Eamonn vd. (2009), **Criminology A Sociological Introduction**, 2nd Ed., Routledge, New York.
- Cevizci, Ahmet (2005), **Felsefe Sözlüğü**, 6. Baskı, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- _____ (2012), **Felsefe Tarihi**, 4. Baskı, Say Yayınları, İstanbul.
- Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (2018), **Verilerle Türkiye Hapishanelerinde Öğrenim Durumu ve Öğrenci Mahpuslar**, http://www.tcps.org.tr/?q=node/633#_ftn4/ (22.05.2018).
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (2004), **T.C. Resmi Gazete**, 25685, (29.12.2004), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> (15.06.2020).
- Ceza ve Teklifleri Genel Müdürlüğü (t.y.), **Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri**, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-istatistikleri12012021090932> (10.04.2018).
- _____ (t.y.), **Ceza İnfaz Kurumları Tipleri**, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste> (20.03.2019).
- _____ (t.y.), **Eğitim Servisi Faaliyetleri**, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/egitim-servisi-faaliyetleri> (15.09.2019).
- _____ (t.y.), **Psiko-Sosyal Servis Genel Bilgi**, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/psiko-sosyal-servis-genel-bilgi> (15.09.2019).
- _____ (t.y.), **Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu**, <https://maltepecocuk.adalet.gov.tr/kurumumuz> (10.02.2021).
- _____ (t.y.), **Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu**, <https://sincancocukcik.adalet.gov.tr/hakkimizda> (10.02.2021).
- _____ (t.y.), **Ankara Çocuk Eğitimevi**, <https://ankarace.adalet.gov.tr/hakkimizda> (20.06.2021).
- _____ (2020), **Eğitim ve İyileştirme Dairesi Başkanlığı**, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/11> (04.08.2021).
- _____ (2021), **Ceza İnfaz Kurumları Genel Bilgi**, <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi> (01.09.2021).
- Chamberlain, John M. (2015), **Criminological Theory in Context**, Sage Publications, London.
- Cılga, İbrahim (2010) “Yaşam Kalitesi Açısından Çocuk Haklarına Bütüncül Yaklaşım”, Hakan Acar ve Arzu İçağasıoğlu Çoban (Ed.), **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair**

Sözleşmenin 20. Yılında Türkiye'de Çocuk Hakları, 1. Baskı içinde (9-34), Maya Akademi, Ankara.

Civiloğlu, Ahu Sinem (2007), “Yozlaşan Toplumların Eseri: Çocuk Suçlular ve Çocuk Suçları”, **Hukuk Gündemi Dergisi**, 8, 62-68.

Clinard, Marshall B. ve Meier, Robert F. (2011), **Sociology of Deviant Behavior**, 14th Ed., Wadsworth Cengage Learning, California.

Cohen, Albert (1995), **Delinquent Boys: The Culture of the Gang**, The Free Press, New York.

Coşar Yakup (2005), “Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 56, 281-317.

Cömert, Özge ve Sevim, Yelda (2017), “Çocuk ve Suç İlişkisinin Sosyolojik Suç Kuramları ile İncelenmesi”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6 (1), 29-40.

Cömertler, Necmiye ve Kar, Muhsin (2007), “Türkiye’de Suç Oranının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, 62 (2), 37-57.

Creswell, John W. (2018), **Nitel Araştırma Yöntemleri**, (Çev. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir), 4. Baskı, Siyasal Yayınevi, Ankara.

Crews, Angela D. (2009), “Theories of Crime and Justice: Biological Theory”, J. Mitchell Miller (Ed.), **21st Century Criminology: A Reference Handbook**, 1st Edition içinde (184-200), Sage Publications, California.

Çağbayır, Yaşar (2007), **Ötüken Türkçe Sözlük**, 1. Cilt, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Çaha, Ömer (1996), **Sivil Kadın**, Vadi Yayınları, Ankara.

Çakır, Mehmet ve Kahraman, Fatih (2020), **Sosyal Problemler Sosyolojisi, Teoriden Uygulamaya Sosyal Problemler Üzerine Tartışmalar**, Nobel Yayınları, Ankara.

Çoban, Sevgi (2012), **Sosyal Çevrenin Etkilerinin Çocukların Suç ve Problemleri ile İlişkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (1990), **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, (02.09.1990), <https://cocukmeclisi.ibb.istanbul/cocuk-haklari-sozlesmesi/> (13.02.2021).

Çocuk Koruma Kanunu (2005), **T. C. Resmi Gazete**, 25876, (15.07.2005), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> (10.01.2021).

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (1979), **T. C. Resmi Gazete**, 16816, (21.11.1979), <https://mevzuat.kararara.com/mvzt/mvzt1/mvzt194.html> (20.01.2021).

- Darren, George ve Mallery, Paul (2003), **SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference (11.0 Update)**, 4th Ed., Allyn & Bacon, Boston, <https://wps.ablongman.com/wps/media/objects/385/394732/george4answers.pdf> (14.10.2021).
- Demirbaş, Timur (2001), **Kriminoloji**, 1. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Demirel, Püren (2017), **Yetişkin Suçluluğuna Neden Olan Sosyoekonomik Faktörler**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devellioğlu, Ferit (t.y.), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, http://www.mediafire.com/file/j7z47qq7j1hkn72/F.D._Lugat.pdf/file (27.01.2020).
- Dilber, Fadime (2014), “Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu”, **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 16 (1), 60-66.
- Dolu, Osman (2011), **Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- _____ (2013), “Suç ve Sapma Teorileri”, Aytekin Geleri (Ed.), **Suç Sosyolojisi**, 1. Baskı içinde (2-23), Anadolu Üniversitesi Yayını, Nr. 2886, Eskişehir.
- Dönmezer, Sulhi (1981), **Kriminoloji**, 6. Basım, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Nr. 2891, İstanbul.
- _____ (1990), **Sosyoloji**, 10. Basım, Beta Yayınları, İstanbul.
- _____ (1994), **Kriminoloji**, 8. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul, https://www.kriminoloji.com/Suclularin_tasnifi_tipoloji-Sulhi_Donmezer.htm (04.12.2019).
- Dönmezer, Sulhi ve Erman, Sahir (1997), **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım**, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Durkheim, Emile (1947), **The Division of Labor in Society**, (Çev. George Simpson), Free Press, New York.
- _____ (1950), **The Rules of Sociological Method**, (Çev. Sarah A. Solovay ve John H. Mueller), 8th Ed., The Free Press, London.
- _____ (2002), **İntihar**, (Çev. Özer Ozankaya), 1. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul.
- _____ (2013), **Toplumbilimin Yöntem Kuralları**, (Çev. Özer Ozankaya), 1. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Duyan, Veli (2011), “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Ailenin ve Okulun Önemi”, Süleyman Hançerli vd. (Ed.), **Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar**, 1. Baskı içinde (168-179), SABEV Yayınları, Ankara.
- Ekinci, Neriman K. (2016), **Suçta Sürüklenmiş Çocukların Annelerinin Çocuklarına İlişkin Algısı: Siirt Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Elibal, İbrahim (2009), **Hükümlülerin Açık Cezaevlerindeki İş Yurtlarında Düzenlenen İş ve Meslek Eğitim Etkinliklerine Yönelik Görüşleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi - Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Elibol, Sibel (1998), **11-15 Yaş Gurubundaki Mala Yönelik Suç İşlemiş Çocukların Sosyodemografik Özellikleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Adli Tıp Enstitüsü.
- Erbay, Ayhan (2017), “Çocuk Ceza İnfaz Kurumlarının Çocuk Tutuklu/Hükümlüler Üstündeki Psikolojik Etkileri”, **Aydın Toplum ve İnsan Dergisi**, 3 (1), 23-33.
- Erbay, Ercüment (2013), **Çocuk Hakları**, 2. Baskı, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.
- Erdem, İlhan ve Altunkaya, Hatice (2013), “Silivri Ceza İnfaz Kurumları Yerleşkesinde Bulunan Açık Öğretim Ortaokulu Öğrencisi Hükümlü ve Tutukluların Okuma Alışkanlıkları”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 6 (11), 453-489.
- Erdoğan, Oktay (2011), **Çocuk Hakları**. 1. Baskı, Acar Basım, İstanbul.
- Eren, Hasan (1999), **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**, 2. Baskı, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Ereş, Figen (2009), “Toplumsal Bir Sorun: Suçlu Çocuklar ve Ailenin Önemi”, **Aile ve Toplum Dergisi**, 11 (5), 88-96.
- Ergin, Hakan (2012), **Türk Cezaevlerindeki Eğitim Programlarının Bir Analizi: Cezaevi Eğitimcileri ve Cezaevi Sakinlerinin Algıları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erikson, Kai T. (1962), “Notes on the Sociology of Deviance”, **Society for the Study of Social Problems**, 9 (4), 307-314.
- Erkan, Rüstem ve Erdoğan, Yüksel (2006), “Göç ve Çocuk Suçluluğu”, **Aile ve Toplum: Eğitim - Kültür ve Araştırma Dergisi**, 9, 79-89.
- Erükçü, Gamze ve Akbaş, Emrah (2012), “Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 3 (1), 135-153.
- Eşitli, Ezgi A. (2013), “Suçların ve Cezaların Kanuniliği İlkesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 104, 225-246.
- Evrin, Selmin (1970), **Psikoloji Açısından Suçluluk Sorunu ve Psikososyolojik İzahı Denemesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, Nr. 1531, İstanbul.
- Faupel, Charles ve Klockars, Carl (2003), “Drugs-Crime Connections”, James D. Orcutt ve David R. Rudy (Ed.), **Drugs, Alcohol, and Social Problems**, Rowman and Littlefield Publishers, USA.
- Featherstone, Richard ve Deflem, Mathieu (2003), “Anomie and Strain: Context and Consequences of Merton’s Two Theories”, **Sociological Inquiry**, 73 (4), 471-489.

- Ferrante, Joan (2008), **Sociology: A Global Perspective**, 7th Ed., Thomson Learning, Inc., California.
- Foucault, Michel (2003), **Hapishanenin Doğuşu**, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara.
- Garofalo, Raffaele (1914), **Criminology**, (Çev. Robert Wyness Millar), Little, Brown, and Company, Boston.
- Gemalmaz, Mehmet S. (2005), “45/112. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Rehber Kuralları (Riyad Rehber Kuralları)”, Yener Ünver (Ed.), **Çocuklar ve Suç-Ceza**, 1. Baskı içinde (73-83), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gençosmanoğlu, Alperen (2015), “Etkileşimci Kuramda Sapkınlık Çalışmaları: Haricîler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Addicta: The Turkish Journal on Addictions**, 2 (1), 121-125.
- Gibbs, John J. vd. (2003), “A test of Gottfredson and Hirschi’s General Theory Using Structural Equation Modeling”, **Criminal Justice and Behaviour**, 30 (4), 441-458.
- Giddens, Anthony (2008a), **Sosyoloji**, (Çev. Cemal Güzel), 5. Basım, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- _____ (2008b), **Ulus Devlet ve Şiddet**, (Çev. Cumhuriyet Atay), 2. Baskı, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Goode, Erich (Ed.) (2015), **The Handbook of Deviance**, 1st Ed., John Wiley & Sons, Inc., UK.
- _____ (2016), **Deviant Behavior**, 11th Ed., Routledge, New York.
- Gökdoğan, Ömer (2011), **Ceza İnfaz Kurumlarında Eğitimin Önemi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göker, Zeynep vd. (2006), “KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk - Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine Son İki Yılda Başvuran Adli Olguların Değerlendirilmesi”, **Adli Tıp Dergisi**, 20 (3), 1-5.
- Gökpınar, Mahmut (2007), “Sosyal ve Kriminal Boyutlarıyla Çocuk Suçluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 20 (72), 206-233.
- Görgülü, Tuğba ve Cankurtaran Öntaş, Özlem (2013), “Hükümlülerin Suç Davranışının Nedenlerine ve Suç Davranışı Risk Faktörlerine İlişkin Düşünceleri”, **Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi**, 24 (2), 59-82.
- Gramatica, Filippo (2005), **Toplumsal Savunma İlkeleri**, (Çev. Sami Selçuk), 2. Basım, İmge Yayınevi, Ankara.
- Güçlü, İdris ve Akbaş, Halil (2016), **Suç Sosyolojisi**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gülşen, Recep (2005), “İnternet ve Suç”, Ahmet Tarcan (Ed.), **İnternet ve Toplum**, 1. Baskı içinde (200-256), Anı Yayıncılık, Ankara.

- Günçe, Gülseren (1983), “Çocuk Suçluluğu ve Aile”, Esin Onur (Ed.), **Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1-6.
- Güngör, Mehmet (2008), “Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar”, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1 (1), 25-43.
- Güven, Özgür (2018), “Suçun Sosyolojisi ve Haber Söyleminde Temsili”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 17 (1), 176-195.
- Hablemitoğlu, Şengül (2011), “Aile İçi Şiddeti Önlemek Çocuk Suçluluğunu ve Mağduriyetini Azaltır mı?”, Süleyman Hançerli vd. (Ed.), **Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar**, 1. Baskı içinde (93-102), SABEV Yayınları, Ankara.
- Hagan, Frank E. (2011), **Introduction to Criminology: Theories, Methods and Criminal Behavior**, Sage Publications, USA.
- Hancı, Hamit vd. (1999), “Çocuk Suçluluğuna Eğitimcilerin Yaklaşımı: Bir Anket Çalışması”, **Mevzuat Dergisi**, 2 (17).
- Hançerlioğlu, Orhan (1979), “Suç”, **Felsefe Ansiklopedisi - Kavramlar ve Akımlar içinde** 6 (174-175), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Haralambos, Michael ve Holborn, Martin (1995), **Sociology: Themes and Perspectives**, Collins Educational, Canada.
- Havana Kuralları (1990), **Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları**, 45/113, (14.12.1990), http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/ozgurlugundenyoksunbirakilmis.pdf (14.04.2021).
- Hazar, Erdal (2012), **Gözetleme Toplumu Bağlamında Çağdaş Sosyal Kontrol Araçları: Kapalı Devre Kamera Sistemleri ve Toplumsal Fayda ve Maliyetleri - Ankara İli Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu - Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Heidensohn, Frances (1989), **Crime and Society**, 1st Ed., Macmillan Education, London.
- Hobbes, Thomas (2007), **Leviathan**, (Çev. Semih Lim), 6. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Honig, Richard (1936), “Ceza Gayeleri Nazariyesinin Tarihine Dair”, (Çev. Yavuz Abadan), **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 2, 413-426.
- İşık, Esra (2007), **Kent Yoksulluğu, Sokak Çocukları ve Suç**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İçli, Tülin G. (1991), “Sosyal Problemlerin Göstergesi Olarak Bireysel Sapmalar”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 8(1-2), 13-18.
- _____ (1994a), **Kriminoloji**, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

- _____ (1994b), **Türkiye’de Suçlular Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- _____ (2007), “Suçlu Çocukların Türkiye Profili”, Adem Solak (Ed.), **Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu**, 1. Baskı içinde 329-351, Hegem Yayınları, Ankara.
- _____ (2009), **Çocuk, Suç ve Sokak - Sokakta Yaşayan Suç İşleyen ve Suça Maruz Kalan Çocuklar**, T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- _____ (2014), “Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet”, İhsan Sezal (Ed.), **Sosyolojiye Giriş**, 5. Baskı içinde (496-555), Beta Yayınları, İstanbul.
- İmamoğlu, Abdulvahit (2015), **Psikolojik ve Ahlaki Açından Çocuk Suçluluğu**, 1. Baskı, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Kaplıca, Koray (2018), **Türkiye Tarihindeki Aflar**, <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-tarihindeki-aflar> (23.03.2021).
- Karakehya, Hakan ve Usluadam, Asena K. (2016), “Neden Gözetl(en)iyoruz”, **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1 (5), 188.
- Karasar, Niyazi (2012), **Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar - İlkeler - Teknikler**, 23. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Karataş, Kasım vd. (2020), “Ankara’da Çocuk Suçluluğu: Emniyet Çocuk Şubeye Gelen Olgular Üzerinden Bir Değerlendirme”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 24 (1), 137-156.
- Karataş, Zeki (2016), **Çocuk Adalet Sistemi Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamaların Nitel Analizi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi - Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Karayolları Trafik Yönetmeliği (1997), **T.C. Resmi Gazete**, 23053, (18.07.1997), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8182&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> (15.06.2020).
- Kartal, Bilban ve Yaylacı, Filiz G. (2013), “Hukuk, Suç ve Toplum”, Nadir Suğur (Ed.), **Sosyolojiye Giriş**, 2. Baskı içinde (170-201), Anadolu Üniversitesi Yayını, Nr. 2551, Eskişehir.
- Keşen, Yasemin K. ve Akyüz, Emine (2005), “Suça Yönelen Çocuğun Hakları”, Sevdâ Uluğtekin (Ed.), **Gözetim Görevlileri Eğitim Programı**, içinde (23-47), Dostlar Dayanışma Derneği Ankara Şubesi Yayınları, Ankara.
- Keşen, Yasemin K. ve Çinkır, Şakir (2006), “Bullying Among Turkish High School Students”, **Child Abuse and Neglect**, 30 (2), 193-204.
- Keşen, Yasemin K. ve Özcan, Arfe Y. (2002), “Okullarda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi”, **I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı**,

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, Ankara, https://www.kriminoloji.com/Okullarda_Cocuk_Suclulugunun_Onlenmesi--YKK-AYO.htm (20.03.2020).

Kızmaz, Zahir (2004), “Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 14 (2), 291-319.

_____ (2005), “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 29 (2), 149-174.

_____ (2006), “Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 30 (1), 47-70.

Kızmaz, Zahir ve Bilgin, Rıfat (2010), “Sokakta Çalışan / Yaşayan Çocuklar ve Suç: Diyarbakır Örneği”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 9 (32), 269-311.

Koçak, Orhan ve Altun, Serdar (2010), “Ceza İnfaz Kurumlarındaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, 1 (1), 95-117.

Kongar, Emre (1995), **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Beta yayınları, İstanbul.

Korkmaz, Abdullah ve Kocadaş, Bekir (2006), **Toplumsal Sapma: Sapmanın Teorik Temelleri**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

Korkmaz, Arif Selçuk (2020), **Liderin Fiziksel Mesafesi, Sanal Kaytarma ve Sosyal Kontrol İlişkisinde Hiyerarşi Kültürünün Etkisi: Bir Düzenlenmiş Aracılık Modeli**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kunt, Veysel (2003), **Suç ve Çocuk**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuş, Elif (2007), “Sosyal Bilim Metodolojisinde Paradigma Dönüşümü ve Psikolojide Nitel Araştırma”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 10 (20), 19-41.

Küçükıılmaz, Yaşar Orçun (2018), **Kentsel Mekân ve Suç İlişkisi Bağlamında Trabzon’da Çocuk Suçluluğu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lilly, J. Robert vd. (2019), **Criminological Theory: Context and Consequences**, 7th Ed., Sage Publications, California.

Lombroso, Cesare (1911), **Crime Its Causes and Remedies**, (Çev. Henry P. Horton), Little, Brown, and Company, Boston.

Lyon, David (2006), **Gözetlenen Toplum**, (Çev. Gözde Soykan), Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.

- Mahiroğulları, Adnan (2005), “Endüstri Devrimi Sonrasında Emeğin İstismarını Belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar”, **İstanbul Journal of Sociological Studies - Sosyoloji Konferansları**, 32, 41-53.
- Mann, Michael (1983), **Macmillan Student Encyclopedia of Sociology**, 1st Ed., The Macmillan Press, London.
- Marshall, Gordon (1999). **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürçü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- McCaghy, Charles H. vd. (2016), **Deviant Behavior: Crime, Conflict and Interest Groups**, 8th Ed., Routledge, New York, <http://93.174.95.29/main/EA3DAAFB06D522468529EFE8A4A329FC> (09.12.2019).
- McShane, Marilyn D. ve Williams, Frank P. (2007), **Youth Violence and Delinquency: Monsters and Myths**, Praeger Publishers, USA.
- Mermut, Serdar (2006), “Çocuk Koruma Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Legal Hukuk Dergisi**, 37, <http://shudernegi.com> (10.06.2021).
- Merton, Robert K. (1938), “Social Structure and Anomie”, **American Sociological Review**, 3 (5), 672-682.
- _____ (1968), **Social Theory and Social Structure**, Enlarged Ed., The Free Press, New York.
- Muncie, John (2004), “Contemporary Criminology, Crime and Strategies of Crime Control”, John Muncie ve David Wilson (Ed.), **Student Handbook of Criminal Justice and Criminology**, 1st Edition içinde (3-20), Cavendish Publishing, London.
- Muncie, John vd. (2009), “Interrogating Crime”, John Muncie vd. (Ed.), **Crime: Local and Global**, 1st Edition içinde (1-36), Willan Publishing, Cullompton.
- Nicotri, Gaspare (1929), “Enrico Ferri and Criminal Sociology”, **The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science**, 20 (2), 179-181.
- Nirun, Nihat (1972), **Sosyal Sistemlerde Sapmalar**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/968/11925.pdf> (15.05.2020).
- Nişanyan, Sevan (2007), **Sözlerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü**, 3. Basım, Adam Yayınları, İstanbul.
- Oktik, Nurgün (2013), “Sosyal Sapma ve Suçun Sosyolojisine Kuramsal Yaklaşımlar”, Nurgün Oktik (Ed.), **Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi**, 1. Baskı içinde (3-44), Nobel Akademi Yayınları, Ankara.
- Onwudiwe, Ihekwoaba D. (2004), “Theoretical Perspectives on Juvenile Delinquency: Root Causes and Control”, **Corrections Today**, 66 (6), 153.

- Oral, Tülay P. (2004), Tutuklu Yargılamada Kurum İçinde Bakım, Gözetim ve Eğitim, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 51, 254-278.
- Ozankaya, Özer (1984), **Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, 3. Basım, Savaş Yayınları, Ankara.
- Öter, Adem (2005), **Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbay, Özden ve Özcan, Yusuf, Z. (2006), “A test of Hirschi’s social bonding theory: juvenile delinquency in the high schools of Ankara”, **International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology**, 50 (6), 711–726.
- Özbek, Metin (2010), “Darwin ve İnsan Evrimi”, Nevin Güngör Ergan vd. (Ed.), **Sosyoloji Yazıları 3 - Öğr. Gör. Hüseyin Yalçın’a Armağan, içinde** (297-307), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Özdel, Gizem (2012), “Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve “Panoptikon” ile “İktidarın Gözü” Göstergeleri”, **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**, 2 (1), 22-29.
- Özen, Şakir vd. (2005), “Juvenile Delinquency in a Developing Country: A Province Example in Turkey”, **Law and Psychiatry**, 28 (4), 430-41.
- Özer, İnan (2004), **Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme**, Ekin Basım Yayın, Bursa.
- Özsan, Muharrem (1991), “Çocuk Suçlarında Aile ve Anne - Baba İlişkilerinin Rolü”, Beylü Dikeçligil ve Ahmet Çiğdem (Ed.) **Aile Yazıları 3 - Birey, Kişilik ve Toplum**, 2. Baskı, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, <https://docplayer.biz.tr/6689873-Aile-yazilari-iii-birey-kisilik-ve-toplum.html> (13.01.2020).
- Öztürk, Müge (2007), **Sokakta Çalışan ve Suç İşlemiş Çocukların Toplumsal ve Bireysel Uyum ve Davranış Bozukluklarının Ölçülmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi - Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Palmer, Stuart ve Humphrey, John A. (1990), **Deviant Behavior: Patterns, Sources, and Control**, 1st Ed., Springer, United States.
- Partridge, Eric (1966), **Origins - A Short Etymological Dictionary of Modern English**, 4th Ed., Roudledge & Kegan Paul Limited, London.
- Pekin-Beijing Kuralları (1985), **Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları**, 40/33, (29.11.1985), http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf (16.04.2021).

- Phillips, Robert T.M. (1999), "Violence in America: Social and Environmental Factors", Kenneth Tardiff (Ed.), **Medical Management of the Violent Patient: Clinical Assessment and Therapy**, 1st Edition içinde (39-58), Marcel Dekker, Inc., New York.
- Pimenta, Emanuel (2010), **Low Power Society: Continuous Hyperconsumption and the End Of the Medium Class, in a Hyperurban Planet**, ASA Art and Technology, London.
- Polat, Oğuz (2000), **Adli Tıp**, 1. Baskı, Der yayınları, İstanbul.
- _____ (2017), **Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Poloma, Margaret M. (1996), **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, (Çev. Hayriye Erbaş), 2. Basım, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Price, James H. ve Everett, Sherry A. (1997), "A National Assessment of Secondary School Principals' Perceptions of Violence in Schools", **Health Education and Behavior**, 24, 218-229.
- Quinney, Richard (2000), **Bearing Witness to Crime and Social Justice**, State University of New York Press, New York.
- Riyad İlkeleri (1990), **Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri**, 45/112, (14.12.1990), http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocuksuclulugununonlenmesi.pdf (14.04.2021).
- Sak, Ramazan vd. (2021), "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi", **Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi**, 4(1), 227-250.
- Saran, Nephana (1968), **İstanbul Şehrinde Polisle İlgisi Olan Onsekiz Yaşından Küçük Çocukların Sosyo-Kültürel Özellikleri Hakkında Bir Araştırma**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Nr. 1362, İstanbul.
- _____ (1992), **Antropoloji**, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Saunders, Mark vd. (2015), **Research Methods for Business Students**, 7th Ed., Pearson Education, England.
- Schafer, Stephen ve Knudten, Richard D. (1970), **Juvenile Delinquency: An Introduction**, 1st Ed., Random House, New York.
- Selçuk, Sami (2014), "Suç, Suçun Öz Nitelikleri ve Tanımı", Ayşe Nuhoğlu (Ed.), **Prof. Dr. Feridun Yenisey'e Aramağan**, 1. Baskı içinde (85-106), Beta Yayınevi, İstanbul.
- Sellin, Thorsten (1958), "Pioneers in Criminology XV-Enrico Ferri (1856-1929)", **The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science**, 48 (5), 481-490.

- Seyhan, Kazım ve Bahar, H. İbrahim (2006), “Çocuk Suçluluğu”, Ş. Şule Erçetin (Ed.), **Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu: Çocuk ve Suç**, 1. Baskı içinde (1-60), Hegem Yayınları, Ankara.
- Shoemaker, Donald J. (2010), **Theories of Delinquency - An Examination of Explanations of Delinquent Behavior**, 6th Ed., Oxford University Press, Oxford.
- Siegel, Larry J. (2006), **Criminology**, 9th Ed., Wadsworth, California.
- _____ (2010), **Criminology: The Core**, 4th Ed., Wadsworth & Cengage Learning, California.
- Siegel, Larry J. ve Senna, Joseph J. (2006), **Essentials of Criminal Justice**, 5th Ed., Wadsworth, California.
- Simpson, J. A. ve Weiner, Edmund (1989), **The Oxford English Dictionary**, 2nd Ed., Clarendon Press, United Kingdom.
- Slattery, Martin (2011), **Sosyolojide Temel Fikirler**, (Çev. Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz), Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Sokullu-Akıncı, Füsün (2007), **Kriminoloji**, 5. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Soysal, Zeki ve Eke, Murat (1999), **Cinsel Suçlar**, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Soytürk, Songül (2013), **Hükümlü ve Tutukluların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sözen, Edibe (1986), “Sosyolojik Açısından Çocuk Suçluluğu ve Paşakapısı Cezaevi’nde Bir Deneme”, **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi**, 21, 261-285.
- Sutherland, Edwin H. ve Cressey, Donald R. (1978), **Criminology**, 10th Ed., J. B. Lippincott Company, United States.
- Sümer, Özkan (2006), **Sosyal Değişme ve Suç**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Swingewood, Alan (1998), **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**, (Çev. Osman Akınhay), 1. Baskı, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Szabo, Denis (1967), **Criminologie**, Les Presses de l’Université de Montréal, http://classiques.uqac.ca/contemporains/szabo_denis/criminologie_1967/criminologie.html (10.01.2020).
- Şahin, Nur (2019), **19. Yüzyıl Ütopalarında Sosyal Kontrol Mekanizmaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şekerci, Cansu (2019), **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 30. Yılında Türkiye’de Çocuk Mahpus Olmak**, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği, Ankara.

- Şen, Seçil vd. (2012), “Eskişehir’de Suça İtilen Çocukların Sosyodemografik Değerlendirilmesi”, **Adli Tıp Dergisi**, 26 (3), 146-155.
- Şengül, Hasan A. (2012), **Ankara 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesinde Görülen Dava Dosyalarının İncelenmesi Ve Çocuk Suçluluğunun Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi - Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tappan, Paul W. (1947), “Who is criminal?”, **American Sociological Review**, 12 (10), 96-102.
- Taşkın, Eyyüp E. ve Yılmaz, Cevdet (2020), “Çocuk Suçluluğunda Akran Etkisi”, Mehmet Çakır ve Datih Kahraman (Ed.), **Sosyal Problemler Sosyolojisi**, Nobel Yayınevi, Ankara.
- Taylor, Ian vd. (1973), **The New Criminology: For a Social Theory of Deviance**, 1st Ed., Routledge, London.
- Tekçi, Mehmet (2004), “Türkiye’de Eğitimin Suçla İlgili Dışsallıkları”, **Eğitim Araştırmaları Dergisi**, 4 (16), 138-146.
- Teker, Kamil (2010), **Suçlu Çocuklarda Sosyo-Demograf Kişisel Özellikler ile Ebeveyn Tutum Algısının Çocuk Suçluluğuna Katkısı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi - Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Terzi, Ali Kemal (2007), **Kent Ölçeğinde Çocuk Suçluluğu Çankaya Örnek Araştırması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Thio, Alex vd. (2013), **Deviant Behavior**, 11th Ed., Pearson Education, Inc., United States.
- Thomas, William I. ve Thomas, Dorothy S. (1928), **The Child in America: Behavior Problems and Programs**, Alfred A. Knopf, Inc., New York.
- Tierney, John (2010), **Criminology: Theory and Context**, Pearson Education, England.
- Timasheff, Nicholas S. (1939), **An Introduction to the Sociology of Law**, Harvard University Press, Cambridge.
- Tiryakian, Edward A. (2010), “Emile Durkheim”, Tom Bottomore ve Robert Nisbet (Ed.), **Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi**, 2. Baskı içinde (213-265), Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Tiryakioğlu, Bilgin (2003), “Uluslararası Hukukta Çocuğun Korunması ve Kanunlar İhtilafı”, Emine Akyüz vd. (Ed.), **II. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: “Yargı Öncesi ve Yargılama Süreci” Bildiriler Kitabı**, Kuban Matbaası, Ankara.
- Tolan, Barlas (1980), **Çağdaş Toplumun Bunalımı: Anomi ve Yabancılaşma**, AİTİA - Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara.
- Tomanbay, İlhan (1999), **Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplum Bilim, Ruhbilim, Eğitbilim, Yöntembilim, Nüfus Bilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla**, Selvi Yayınevi, Ankara.

- _____ (2011), “Avrupa Birliği Ülkelerinde Çocuk Koruma Anlayışı ve Türkiye’deki Çocuk Koruma Kanunu”, Süleyman Hançerli vd. (Ed.), **Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar**, 1. Baskı içinde (20-35), SABEV Yayınları, Ankara.
- Topçuoğlu, Hamide (1969), **Hukuk Sosyolojisi**, 3. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Nr. 174, İstanbul.
- Topçuoğlu, Tuba (2014), “Çocuk Suçluluğu ve Gelişimsel (Risk-odaklı) Suç Önleme”, **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 16 (I), 217-226.
- Tor, Hacer (2009), “Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü”, Adem Solak (Ed.), **Çocuk Suçluluğu ve Aile**, 2. Baskı içinde (47-62), Hegem Yayınları, 21, Ankara.
- Toroslu, Nevzat (2014), **Ceza Hukuku**, 4. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayını, Nr. 2283, Eskişehir.
- Toroslu, Nevzat ve Feyzioğlu, Metin (2010), **Türk Ceza Kanunu Ceza Muhakemesi Kanunu ve İlgili Kanunlar**, Savaş Yayınları, Ankara.
- Turner, Jonathan H. vd. (2013), **Sosyolojik Teorinin Oluşumu**, (Çev. Ümit Tatlıcan), 3. Baskı, Sentez Yayıncılık, Ankara.
- Tümerkan, Somay (1983), “Klasik, Pozitivist Okullarda ve Toplumsal Savunma Hareketinde Ceza Sorumluluğunun Esası”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 48 (1-4), 51-71.
- Türk Ceza Kanunu (2004), **T.C. Resmi Gazete**, 25611, (12.10.2004), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (10.12.2019).
- Türk Dil Kurumu (1998), **Türkçe Sözlük**, 9. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, <http://93.174.95.29/main/FB014CE984503B6C43315C84B2C81008> (12.01.2020).
- Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2015), **Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu İnceleme Raporu**, <https://docplayer.biz.tr/6362479-Turkiye-buyuk-millet-meclisi-insan-haklarini-inceleme-komisyonu-maltepe-cocuk-ve-genclik-kapali-ceza-infaz-kurumu-inceleme-raporu.html> (02.09.2021).
- _____ (2017), **İstanbul Çocuk Eğitimevi ile Ümraniye E ve T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumları İnceleme Raporu**, <http://www.humanistgrup.org/ps-sistem/dosyalar/kutuphane/TBMM%20IHK%20Rapor%202017.pdf> (02.09.2021).
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (2019), **Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti**, 2019 / 47 https://www.tihk.gov.tr/upload/file_editor/2020/10/1601758114.pdf (02.09.2021).

Türkiye İstatistik Kurumu (t.y.), **Suçun İşlendiği Andaki Yaş Grubuna Göre, Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlüler**, <https://biruni.tuik.gov.tr/girenhukumluapp/girenhukumlu.zul> (25.03.2018).

_____ (2014), **Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuklar, 2013**, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Güvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuklar-2013-16121> (15.03.2019).

_____ (2017), **Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2016**, data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-Security-Unit-2015-2019-33632 (21.06.2020).

_____ (2019), **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması**, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30755> (13.04.2020).

_____ (2020), **Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2015-2019**, data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Juvenile-Statistics-Received-Into-Security-Unit-2015-2019-33632 (21.06.2020).

Türkiye İstatistik Yıllığı (1977), **Suçta Sürüklenen Çocukların Genel Hükümlü İçindeki Oranı, 1969-1975**.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (2018), **Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması**, <http://www.turkis.org.tr/ARALIK-2018-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d158749> (10.02.2020).

Uğur, Abdullah (2013), “Denizli Şehrinde Mala Karşı İşlenen Suçlarının Mekânsal Analizi”, **Polis Bilimleri Dergisi**, 15 (2), 1-37.

Uluğtekin, Sevda (1991), **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

UNICEF (2010), **Unite for Children Country Profile: Turkey**, https://www.unicef.org/turkey/en/topics/turkey?items_per_page=All (21.02.2021).

United Nations (1990), **United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency**, <https://www.ohchr.org/en/ProfessionalInterest/Pages/PreventionOfJuvenileDelinquency.aspx> (20.06.2021).

Ülken, Hilmi Z. (1969), **Sosyoloji Sözlüğü**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Ümit, Eylem (2007), **Mekândan İmkâna Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyeti İlişkisi**, 1. Baskı, Ankara Barosu Yayınları, Ankara.

Ünal, Halim (2008), “Neden Çocuklar ve Gençler Suç İşler? Ayırıcı Birleşimler ve Sosyal Kontrol Teorileri”, **Toplumbilim Dergisi**, 23, 51-63.

- Üresinler, Ratıp (2005), **Sosyo-Kültürel Yapı ve Suç (Kırıkkale Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vito, Gennaro F. ve Maahs, Jeffrey R. (2017), **Criminology: Theory, Research and Policy**, 4th Ed., Jones & Bartlett Learning, Burlington.
- Vold, George B. vd. (1998), **Theoretical Criminology**, 4th Ed., Oxford University Press, Oxford.
- Williams III, Frank P. ve McShane, Marilyn D. (2018), **Criminological Theory**, 7th Ed., Pearson Education, New York.
- Wilson, David (2001), "Social Control", **The Sage Dictionary of Criminology içinde** (268-269), SAGE Publications. London.
- Wolfgang, Marvin E. (1961), "Pioneers in Criminology: Cesare Lombroso (1835-1909)", **The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science**, 52 (4), 361-391.
- Worsley, Peter (Ed.) (1972), **Introducing Sociology**, 3rd Ed., Penguin Books, London.
- Yağbasan, Yusuf (2010), **Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri ve Cezai Sorumluluğu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, Haluk (1986), **Psiko - Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Nr. 2798, İstanbul.
- _____ (2018), **Çocuk ve Suç**, 18. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yelken, Ramazan (2011a), "Çocuk Suçluluğunu Önlemenin Temeli Olarak Uluslararası Çocuk Sözleşmeleri ve Aileye Verilen Önem", Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım (Ed.), **Aile sosyolojisi**, 2. Baskı içinde (183-196), Açılım Kitap, İstanbul.
- _____ (2011b), "Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Merkezi Kurum Aile: Çocuklara Dair Uluslararası Sözleşmelerin Analizi", Süleyman Hançerli vd. (Ed.), **Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar**, 1. Baskı içinde (36-50), SABEV Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2013), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, Özlem (2018), **Ceza İnfaz Kurumlarında Çocukların Eğitim Hakkı ve Islahı: Maltepe Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Şehir Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, Zeki (2004), "Eğitim Düzeyi ile Suç türü Arasındaki İlişkinin Araştırılması", **Eğitim Yönetimi Dergisi**, 38, 278-291.
- Yılmaz, Önder (2021), **Cezaevi Okulu**, <http://www.milliyet.com.tr/gundem/cezaeviokulu-6473017> (06.08.2021).

Yılmaz, Vedat (2011), **Açık Ceza İnfaz Kurumlarının Hükümlüleri Toplumsal Yaşama Hazırlama Çalışmalarının Silivri ve Maltepe Açık Ceza İnfaz Kurumları Örneğinde İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yumak, Semih (2015), “Kriminoloji ve Ceza Hukuku: Hukuk Fakültelerinde Kriminoloji Öğretiminin Faydaları ve Türkiye’deki Güncel Durum”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, 6 (22), 549-584.

Yücel, Mustafa T. (2003), **Kriminoloji**, 2. Basım, Başkent Matbaası, Ankara.

_____ (2004), **Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi**, Seçkin Yayınları, İstanbul.

Zembroski, D. (2011), “Sociological Theories of Crime and Delinquency”, **Journal of Human Behavior in the Social Environment**, 21, 240-254.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

TÜRKİYE’DE ÇOCUK EĞİTİMEVLERİ / CEZA İNFAZ KURUMLARINDA BULUNAN TUTUKLU VE HÜKÜMLÜ ÇOCUKLARA SUNULAN EĞİTİM HİZMETLERİNİN EĞİTİM- ÖĞRETİM SÜRECİNE UYGUNLUĞU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ANKET FORMU

“Türkiye’de Çocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Çocuklara Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Eğitim-Öğretim Sürecine Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi” konulu yüksek lisans tezim, ceza infaz kurumlarında ya da eğitimevlerinde bulunduğunuz süreçte sizlere sunulan eğitim hizmetlerinin eğitim-öğretim sürecine uygunluğu -amaç/içerik/yöntem/imkânlar vb.- açısından değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu anket çalışmasına katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Size verilen **anket formlarındaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Anket sonuçlarından maksimum düzeyde faydalanabilmek için soruları samimi ve doğru olarak cevaplandırmanız gerekmektedir. Elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlı bir araştırma için kullanılacaktır. Değerli görüşlerinizi bizimle paylaşmak suretiyle araştırmamıza yapmış olduğunuz önemli katkıya ve ilginize teşekkür ederiz.

KTÜ Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Tez Öğrencisi İremnur GÜDEK

SOSYO-DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz? 1) Erkek 2) Kadın
2. Doğum Tarihi (gün/ay/yıl):
3. Doğum Yeri: 1. İl:..... 2. İlçe:
4. Ceza infaz kurumuna gelmeden önce ikamet ettiğiniz yer (il/ilçe) (en son ikamet edilen yer):
1. İl: 2. İlçe: 3. Kasaba: 4. Köy:

5. Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevine girmeden önce gündelik yaşamını kimlerle birlikte geçirdiği:	6. Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevine girmeden önce gündelik yaşamını nerede geçirdiği:
1) Anne, baba ve kardeş/lerle	1) Ailemle birlikte evde
2) Anne, baba, kardeş, yakın akrabalarla (dede/nine)	2) Akrabamın evinde
3) Anne ve kardeş/lerle	3) Yetiştirme Yurdunda
4) Baba ve kardeş/lerle	4) Yatılı okulda
5) Tek başıma	5) Sokakta
6) Yakın akrabalarla	6) Kahvehanelerde
7) Arkadaşlarla	7) Parklarda
8) Diğer.....	8) Diğer.....

7. Herhangi bir engel durumunuz var mı? 1) Evet 2) Hayır
Cevabınız **Evet** ise, engel durumu: 1) Ortopedik 2) Görme 3) İşitsel 4) Ruhsal 5) Diğer.....

8. Bağımlılık yapan herhangi bir madde (alkol, sigara, uyuşturucu, uyarıcı, uçucu, çözücü ve ilaç vb.) kullanıyor muydunuz? 1) Evet 2) Hayır
Cevabınız **Evet** ise, ne tür madde kullandığı :

9. Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevine girmeden önce herhangi bir işte çalışma deneyiminiz oldu mu?
1) Evet 2) Hayır (Cevabınız **Hayır** ise, 13. soruya geçiniz.)

10. İşe başladığı yıl ve ne kadar süre çalıştığı: 1. Yıl:..... 2. Süre:.....

11. Ne sıklıkta işe gittiği: 1) Part time 2) Haftanın 5 günü 3)
Diğer.....

12. Tam olarak ne iş yaptığınızı belirtir misiniz? (Lütfen detaylı bir şekilde ifade ediniz.)
İşi:.....

Ek 1: (Devamı)

HANEYE AİT BİLGİLER

13. Ailenin Göç Deneyimi (Varsa)

13.1. Aslen Neresi:	İl:	İlçe:	Köy:	Kaç yıldır yaşadığı:
13.2. Göçle Nerede Yaşadığı:	İl:	İlçe:	Semt:	Kaç yıldır yaşadığı:

14. Anne-Babanız:

	1) Sağ	2) Ölü	3) Ayrı (boşanmış)	4) Birlikte	5) Öz	6) Üvey	7) Yaşı
14.1. Anne							
14.2. Baba							

15. Anne-babanızın sahip olduğu eğitim durumu nedir?

Eğitim Düzeyi	15.1. Anne	15.2. Baba
1) Okur-yazar değil		
2) Sadece Okur-yazar		
3) İlkokul		
4) Ortaokul		
5) Lise		
6) Yüksek Okul		
7) Üniversite (Lisans)		
8) Diğer.....		

16. Anne ve babanızın tam olarak ne iş yaptığı/larını belirtir misiniz? (Lütfen detaylı bir şekilde ifade ediniz.)

16.1. Baba
Meslek:.....
16.2. Anne
Meslek:.....

17. Kardeşiniz var mı? 1) Evet 2) Hayır (Cevabınız **Hayır** ise, **19. soruya** geçiniz.)
Cevabınız **Evet** ise, kardeş sayısı: (Kız:.....) (Erkek:.....)

18. Kardeş/lerinizin yaşı ve eğitim durumu nedir?

Kardeş/ler	18.1. Yaş	18.2. Eğitim Düzeyi
Erkek Kardeş		
Erkek Kardeş		
Kız Kardeş		
Kız Kardeş		
Diğer		

19. Evinizin geçimini kim/kimler sağlıyor? (Birden fazla seçenek belirtilebilir.)

- 1) Babam
- 2) Annem
- 3) Başka (Belirtiniz).....

20. Ortalama aylık olarak evinize giren toplam para ne kadardır?

- 1) (0-500 TL)
- 2) (501-1000 TL)
- 3) (1001-1500 TL)
- 4) (1501-2000 TL)
- 5) (2001-2500 TL)
- 6) (2501 ve üstü)
- 7) Diğer.....

Ek 1: (Devamı)

21. Ailenizin oturduğu evin mülkiyeti kime ait?	22. Evin tipi nedir?	23. Eviniz:
1) Anne-babamın evi	1) Gecekondu	1) Sobalı
2) Kira	2) Apartman dairesi	2) Kaloriferli
3) Lojman	3) Müstakil ev	3) Isıtma yok
4) Diğer.....	4) Diğer.....	4) Diğer.....

24. Ailece boş zamanlarınızı nasıl değerlendirirdiniz?

1) TV izlerdik 2) Sohbet ederdik 3) Pikniğe giderdik 4) Hiçbir şey yapmazdık 5) Diğer.....

25. Aşağıda yer alan sorulara cevap verebilir misiniz?

Anne-babanız:	1) Evet	2) Hayır
25.1. Okul durumunuzu takip ediyor muydu?		
25.2. Veli toplantılarına katılır mıydı?		
25.3. Derslerinize yardım eder miydi?		
25.4. Ders çalışman için evde uygun koşullar/ortam yaratır mıydı?		
25.5. Sorunlarınız olduğunda sizinle konuşur muydu?		

26. Ailede suçla karışmış/ceza almış başka kişi/ler var mı?

1) Var

2) Yok

Cevabınız **Var** ise, kim/ler olduğu (yakınlık derecesi):.....
hangi suçtan yattığı:.....

27. Ailenizle görüşme sıklığınız:

1) Her zaman

2) Bazen

3) Nadiren

4) Hiç

28. Aileden kim/lerle görüştüğünüz:

1) Annemle

2) Babamla

3) Kardeşlerimle

4) Diğer.....

ÇOCUK EĞİTİMEVİ/CEZA İNFAZ KURUMUNA GELİŞ SÜRECİ VE SUÇ TÜRÜNE AİT BİLGİLER**29. Şu an bulunduğunuz kurumun adı:****30. Bulduğunuz kurumun yeri (il/ilçe):****31. Kuruma geldiğiniz yıl:****32. Kurumdaki tutuklu / hükümlülük durumunuz:**

1) Tutuklu

2) Hükümlü

(Cevabınız **Tutuklu** ise, **35. soruya** geçiniz.)

33. İsnat edilen suçun adı ve tarihi? (Birden fazla seçenek belirtilebilir.)

1) Öldürme

4) Yağma

2) Hırsızlık

5) Cinsel Suçlar (Cinsel saldırı, cinsel istismar, cinsel ilişki, cinsel taciz)

3) Yaralama

6) Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

34. İsnat edilen suçla ilişkin kaç yıl ceza aldığınızı:**35. Ne kadar süredir kurumda bulunmaktasınız?**

1) 0-6 ay

2) 6 ay-1 yıl

3) 1-2 yıl

4) Diğer.....

36. Kurumda bulunma sebebiniz: (Tutuklu ise sorulacak.)**37. Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevine ilk gelişiniz mi?**

1) Evet

2) Hayır

Cevabınız **Hayır** ise, daha önce hangi kurum ve kaç yıl kalındığı:.....

38. Şu an bulunduğunuz kuruma gelmeden önce başka kurumda kaldınız mı?

1) Evet

2) Hayır

Cevabınız **Evet** ise, önceden kaldığınız kurumun adı ve yeri (il/ilçe):.....

kurum değiştirme nedeni:.....

Ek 1: (Devamı)

39. İsnat edilen suçun ya da tutukluluk sürecinin haricinde önceden güvenlik birimine geldiniz mi?

- 1) Evet 2) Hayır
Cevabınız **Evet** ise, kaç defa:.....
geliş nedeni: 1) Durumu Şüpheli 5) Bulunma
2) Evden Kaçma 6) Mağdur
3) Kayıp 7) Madde Kullanımı
4) Terk 8) Diğer (Lütfen belirtiniz.....)

40. Sizde aşağıdaki durumlardan hangileri suça bulaşma sürecini etkileyen faktörlerdir? Lütfen en önemli 3 seçeneği işaretleyiniz.

- () Aile içinde huzursuzluk-şiddetin olması () Arkadaş çevresi
() Yoksulluk () Arkadaşlarla fazla zaman geçirme
() Kendinize ait bir dünyanın olmayışı () Yalnızlık
() Para kazanma konusunda üzerinizde bir baskının olması () Okulu terk etmiş olmak
() Psikolojik sorunlar () Diğer.....

ÇOCUĞUN EĞİTİM GEÇMİŞİ ve KURUMDAKİ EĞİTİM SÜRECİNE AİT BİLGİLER

41. Okula başlama yaşıınız:.....			
42. Anaokulu eğitimi aldınız mı? 1) Evet 2) Hayır			
43. Eğitim durumunuz nedir:			
1) Okur-yazar değil (okuma yazma bilmeyen)			
2) Sadece okur-yazar (okur-yazar olup bir okul bitirmeyen)			
3) İlkokul terk			
4) Ortaokul:	Ortaokul öğrencisi	Ortaokul mezunu	Ortaokul terk
5) Lise:	Lise öğrencisi	Lise mezunu	Lise terk
6) Diğer.....			

44. Şu an öğreniminize devam ediyor musunuz: 1) Evet, devam ediyorum 2) Hayır, devam etmiyorum
(Cevabınız **Hayır** ise, **51. soruya** geçiniz.)

45. Öğreniminize devam ediyorsanız, devam ettiğiniz öğrenim türü:	
1) Örgün Eğitim 2) Yaygın Eğitim	
46. Öğreniminize devam ettiğiniz öğrenim kurumu:	
46.1. Yaygın Öğretim	Açık Öğretim Ortaokulu (Okul türü:..... ve Sınıfı:.....)
	Açık Öğretim Lisesi (Lise türü:..... ve Sınıfı:.....)
46.2. Örgün Öğretim	Ortaokul devam (Okul türü:..... ve Sınıfı:.....)
	Lise devam (Okul türü:..... ve Sınıfı:.....)
	Lisede Öğrenim gördüğünüz alan: 1) Sayısal 2) Sözel 3) Eşit Ağırlık (EA) 4) Diğer.....
	Diğer.....

47. Örgün eğitime devam ediyorsanız, bu eğitimi nerede almaktasınız:

- 1) Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevi dışında, bir devlet okulunda
2) Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevi içinde (Cevabınız **bu seçenek** ise, **49. soruya** geçiniz.)
3) Diğer.....

48. Okula nasıl gidip geliyorsunuz?

- 1) Cezaevi arabası ile 2) Tek başıma yürüyerek 3) Diğer.....

Ek 1: (Devamı)

49. Eğitim yaşantınıza ilişkin kaldığınız kurumda aşağıdakilerden hangi/leri var?	1) Var	2) Yok
49.1. Rehber Öğretmen/rehberlik hizmetleri:		
49.2. Bilgisayar Laboratuvarı:		
49.3. Çalışma Salonu:		
49.4. Spor Salonu/spor olanakları:		
49.5. Ders araç-gereçleri:		
49.6. Kütüphane:		

50. Sizin için liseden mezun olmanın anlamı nedir?

() İş garantisi () İyi bir gelecek () Meslek sahibi olmak () Üniversiteye devam edebilmek () Diğer.....

51. Okulu bırakma/terk etme nedeniniz nedir? (En önemli 3 tanesini işaretleyiniz ve nedenlerini belirtiniz.)

1) Ben devam etmek istemedim	Neden:.....
2) Ailem okumamı istemedi	Neden:.....
3) Öğretmenlerimle sorun/lar yaşadım	Neden:.....
4) Okul idaresi ile sorun/lar yaşadım	Neden:.....
5) Okula bir türlü uyum sağlayamadım	Neden:.....
6) Arkadaşlarımla anlaşamadım	Neden:.....
7) Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevine girdiğim için	
8) Çalışmam, eve para getirmem lazımdı	
9) Derslerim kötüydü	
10) Diğer.....	

52. Burada bulunduğunuz süreç içerisinde mesleki eğitim kurslarına katıldınız mı? 1) Evet 2) Hayır

Cevabınız **Evet** ise, hangi kurslara ve ne kadar süre için katıldığınız:.....

53. Aşağıdaki cümlelere ne derece katılıyorsunuz?

	Katılıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Fikrim yok
Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevine girmek, okuldan ve derslerden kopmamız / eğitim hayatımızın bitmesi demek.				
Kurumda mesleki kurslar ve eğitsel faaliyetlerdeki çeşitlilik artırılmalıdır.				
Kurumda sık sık meslek edindirme kursları açılmaktadır.				
Kurumda açılan meslek edindirme kurslarının yeterince faydalı olduğunu düşünüyorum.				
İsteyen herkes kurumda açılan kurslardan en az birine katılabilecek olanaklara sahiptir.				
Kurumda verilen kurs bitirme sertifikaları dışarı da işime yarar.				
Bu kurumda bir meslek sahibi oldum.				
Kurumda açılan mesleki eğitim kursları nitelikli bir meslek edinmemiz için gerekli imkanlara sahiptir.				

Ek 1: (Devamı)

	Katılıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Fikrim yok
Kurumdaki sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler artırılmalıdır.				
Düzenlenen sosyal ve kültürel faaliyetler sayı ve nitelik olarak yeterlidir.				
Düzenlenen sosyal ve kültürel faaliyetler eğlenceli ve eğitici.				
Açık öğretim kayıt ücretleri kurum tarafından karşılanmaktadır.				
Açık öğretim kayıt ücretleri kurum tarafından zamanında yatırılmaktadır.				
Kurumda sunulan eğitim olanakları-ders araç gereç-kitap açısından yeterlidir.				
Kurumda ders çalışmak ve kurslarda başarılı olmak için gerekli materyallere rahatlıkla ulaşılır				
Kurumda ders çalışmak için uygun ortam vardır.				
Kurumda derslerimize giren öğretmenlerimizin sayısı yeterlidir.				
Kurumda farklı derslerimize farklı branş öğretmenleri girmektedir.				
Kurumda derslerimize giren öğretmenlerin ders anlatım teknikleri etkilidir.				
Kurumda eğitime dair birçok ihtiyacımız giderilmektedir.				
Kurum dışında devam ettiğim okulda arkadaşlarla uyum sorunu yaşamıyorum.				
Kurum dışında devam ettiğim okulda müdür dışında hiç kimse Ceza İnfaz Kurumu / Eğitimevinde kaldığımı bilmiyor.				
Kurum dışında devam ettiğim okul türünü kendi isteğimle seçtim.				
Kurum dışında devam ettiğim okulda herhangi bir sorun yaşamadım.				
Eğitim yaşantıma buradan çıktıktan sonra da devam edeceğim.				
Aldığım eğitimin buradan çıktıktan sonra hayatımı olumlu yönde etkileyeceğine inanıyorum.				

Mülakat Yeri ve Tarihi:

Ek 2: Görüşme Formu

ÇOCUK EĞİTİMEVLERİ / CEZA İNFAZ KURUMLARINDA GÖREV YAPAN KURUM ÖĞRETMENLERİNE YÖNELTİLECEK GÖRÜŞME SORULARI

“Türkiye’de Çocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Çocuklara Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Eğitim-Öğretim Sürecine Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi” konulu yüksek lisans tezimize, ceza infaz kurumlarında ya da eğitimevlerinde çocuklara sunulan eğitim hizmetlerinin, kurum öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bölümde, “Kurum Öğretmeni Görüşme Formu” yer almaktadır. Yarı yapılandırılmış bu görüşme formu, kurum öğretmenlerinin görüşlerini toplamaya yöneliktir. Aşağıda yer alan görüşme sorularına vereceğiniz kapsamlı, içten ve samimi cevaplarınız, çalışmanın verileri, bulguları ve sonucu açısından oldukça önemlidir. Bu formlardaki veriler ilgili yüksek lisans tez çalışması dışında başka amaçla kullanılmayacaktır. Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz ve değerli zamanınızı ayırdığınız için çok teşekkür ederim. Başlamadan önce bana sormak istediğiniz bir soru varsa, yanıtlamak isterim.

KTÜ Sosyoloji Yüksek Lisans Tez Öğrencisi İremnur GÜDEK

DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz? 1) Erkek 2) Kadın
2. Yaşınız:

MESLEKİ BİLGİLER

3. Mezun olduğunuz üniversite/bölüm:
4. Mezun olduğunuz yıl:
5. Branşınız:
6. Meslekteki yılınız (mesleki kıdeminiz):
7. Bu kurumda işe başlamadan önceki iş deneyiminiz süre/yer:
(Daha önce hangi kurumlarda çalıştığı bilgisi)

KURUMA ATANMA VE ÇALIŞMA SÜRECİNE AİT BİLGİLER

8. Kuruma atanma şekliniz:
9. Kuruma atandığınız yıl:
10. Kaç yıldır Ceza İnfaz Kurumlarında/Çocuk Eğitimevlerinde görev yaptığınız:
11. En son çalıştığınız yer:
12. En son çalıştığınız yerdeki görev süreniz:
13. Kurumdaki görev tanımınız:

14. Bu kurumlarda öğretmenlik hizmet-içi eğitimlerine/seminerlere katıldınız mı? 1) Evet 2) Hayır
Cevabınız Evet ise;

Hizmet içi eğitimleri hangi kurumdan aldığınız:

Hizmet içi eğitimlerin içeriği hakkındaki görüşleriniz:

Hizmet-içi eğitimin/seminerlerin süreleri:

Hizmet içi seminerlerinin etkililiği hakkındaki görüşleriniz:

Almak istediğiniz hizmet-içi eğitim konuları/muhtevası/yöntemi varsa:.....

15. Sizce buradaki çocukları diğer çocuklardan ayıran özellikler var mı? Buradaki çocuklara ilişkin izlenimlerinizi bizimle paylaşır mısınız? (Öğrencilerinizde genel olarak gözlemlediğiniz kişisel/ailevi sorunlar nelerdir?)

Ek 2: (Devamı)

16. Kurumda kaç çocuğa eğitim vermektensiniz? Bu eğitim nerede ve nasıl gerçekleşmektedir? Öğrencileriniz genel olarak ne seviyede bir akademik bilgiyle eğitime başlıyorlar? Burada verilen eğitimin onlara ne tür katkı sağladığını düşünüyorsunuz?

17. Size başvuran çocukların “eğitim desteğinize ihtiyaç” duydukları başlıca konular nelerdir? Eğitim sürecinde müdahale etmek zorunda kaldığınız başlıca sorun alanları nelerdir? (Öğrencilerinizde genel olarak gözlemlediğiniz eğitimsel sorunlar nelerdir?) Bu sorun alanlarına ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?

18. Kurumun eğitim olanaklarını nasıl değerlendirmektensiniz? Kurumda kendinize ait sınıfınız var mı? Bu çocuklara nasıl bir eğitim ortamı nasıl sunulmaktadır?

19. Çocuklara sunulan eğitim imkânları her çocuğun bireysel gelişimine ve yeteneğine uygun mu?

20. Hükümlü ve tutukluların yeteneklerine uygun okul türü/meslek kurslarının seçiminde hangi kriterler dikkate alınmaktadır? Eğitimler kimler tarafından verilmektedir?

21. Sizce MEB’in müfredatı/imkânları/sunduğu ortamlar bu çocuklar için yeterli mi/uyumlu mu?

22. Bu çocukların eğitim sürecini ne şekilde takip etmektesiniz?

23. Diğer öğretmenlerle iş birliği içinde bulunmak konusundaki görüşleriniz nelerdir? Ekip çalışması yapıyor musunuz?

24. Sizce kurumda/kurum dışında verilen eğitimin getirileri nelerdir? (Öğrencileriniz açısından değerlendirdiğinizde, onların sosyal uyumuna ve gelecekteki okul başarılarına/yaşantılarına destek sağlar mı?)

25. Kurumdaki eğitim hizmetlerine/eğitim personeline/eğitim programlarına vb. ilişkin önerileriniz varsa bizimle paylaşır mısınız?

Mülakat Yeri ve Tarihi:

Ek 3: Bilgilendirilmiş Onam Formu (Çocuk İçin)

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans öğrencisi İremnur Güdek tarafından “Türkiye’de Çocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar ile Kurum Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi” konulu bir tez çalışması yürütülmektedir.

Bu çalışma Adalet Bakanlığı’ndan alınan izin ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Mine Gözübüyük Tamer’in danışmanlığında gerçekleştirilmektedir. Araştırma kapsamında bu kurumlarda bulunan çocuklarla iletişim kurulmakta ve bir anket çalışmasının yapılması talep edilmektedir. Anket çalışmasına katılım gönüllü olup katılımcıların kimlik bilgileri hiçbir surette açıklanmayacaktır.

Anket sonuçlarından maksimum düzeyde faydalanabilmek için soruları samimi ve doğru olarak cevaplandırmanız gerekmektedir. Elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlı bir araştırma için kullanılacaktır. Değerli görüşlerinizi bizimle paylaşmak suretiyle araştırmamıza yapmış olduğunuz önemli katkıya ve ilginize teşekkür ederiz

Teşekkür,

Yukarıda açıklamasını okuduğum çalışmaya kendi isteğimle katıldım.

Ek 4: Bilgilendirilmiş Onam Formu (Öğretmen İçin)

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans öğrencisi İremnur Güdek tarafından “Türkiye’de Çocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar ile Kurum Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi” konulu bir tez çalışması yürütülmektedir.

Bu çalışma Adalet Bakanlığı’ndan alınan izin ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Mine Gözübüyük Tamer’in danışmanlığında gerçekleştirilmektedir. Araştırma kapsamında bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda “Çocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Çocuklara Sunulan Eğitim Hizmetlerinin” değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla bu kurumda görev yapan öğretmenlerle iletişim kurulmakta ve bir görüşme yapılması talep edilmektedir. Görüşmeye katılım gönüllü olup katılımcıların kimlik bilgileri hiçbir surette açıklanmayacaktır.

Görüşme sonuçlarından maksimum düzeyde faydalanabilmek için soruları samimi ve doğru olarak cevaplandırmanız gerekmektedir. Elde edilen veriler sadece bilimsel amaçlı bir araştırma için kullanılacaktır. Değerli görüşlerinizi bizimle paylaşmak suretiyle araştırmamıza yapmış olduğunuz önemli katkıya ve ilginize teşekkür ederiz

Teşekkür,

Yukarıda açıklamasını okuduğum çalışmaya kendi isteğimle katıldım.

Ek 5: Adalet Bakanlığı İzin Talebi

02.10.2018 16:24
76127911-302.08.01-E.3093
01845062

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
GENEL SEKRETERLİK
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 76127911-302.08.01-E.3093
Konu : Tez Çalışma İzni (İremnur GÜDEK)

02/10/2018

T.C.
ADALET BAKANLIĞINA
(Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü)
ANKARA

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans öğrencisi İremnur GÜDEK, Doç. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER'in danışmanlığında "Türkiye'de Çocuk Eğitimevleri/Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar ile Kurum Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi" konulu yüksek lisans tez çalışmasını yürütmektedir.

Tez planı ve formlar ekte sunulmuş olup; bu tez kapsamında, bu kurumlarda sunulan eğitim-öğretim faaliyetleri, çocuklar ve öğretmenler gözünden akademik olarak ortaya konacak ve sonuçlar bakanlık ilgili birimlerinizle de paylaşılacaktır.

Söz konusu çalışmanın yürütülebilmesini teminen, Ankara ve İzmir illerinde bulunan Çocuk ve Gençlik Kapalı İnfaz Kurumları, Çocuk Eğitimevlerinde kalan ve eğitim faaliyetlerine katılan tutuklu ve hükümlü çocuklar ile bu eğitimleri veren öğretmenlerle yüz yüze görüşmede bulunabileceği hususunda yukarıda adı geçen yüksek lisans öğrencisi İremnur GÜDEK'e yazılı iznin verilmesini belgelerimize arz ederim.

Prof. Dr. Süleyman BAYKAL
Rektör

EKLER

1. Dilekçe
2. Tez Planı
3. Öğretmenlere Sorulacak Görüşme Soruları
4. Çocuklara Uygulanacak Anket formu
5. Bilgilendirilmiş Onam Formu (Öğretmen İçin)
6. Bilgilendirilmiş Onam Formu (Çocuk İçin)
7. 29.08.2018 tarihli e-posta

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: R4fXDJs1UAyHRNK9DmVb7VVPeEqUjJelzm4uB6uiH9BifhhNb4oVRxQ Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/karadeniz-teknik-universitesi-ebys>

61080 – Trabzon / TÜRKİYE

Tel: 04623772244

Faks: 04623257973

www.ktu.edu.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin İrtibat
Mustafa ALVER
ktuogradin@ktu.edu.tr

Ek 6: Adalet Bakanlığı Tarafından Verilen İzin Belgesi

4. Dec. 2018 12:39

C T E EGITIM DAIRE BASKANLIGI

No. 8101 P. 1

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 85138863-203.02 -E.1107/171262
Konu : Araştırma İzni

21/11/2018

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İlgi : 16/10/2018 tarihli ve 76127911- 302.08.01- E3093 sayılı yazınız.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dahı yüksek lisans öğrencisi İremnur GÜDEK'in Ankara ve İstanbul'da bulunan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları ile Çocuk Eğitimevlerinde gerçekleştirmek istediğı "Türkiyede Çocuk Eğitimevleri/Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Tutuklu ve Hükümlü Çocuklar ile Kurum Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi" konulu araştırması kapsamında çocuklara anket uygulama ve personel ile mülakat yapma talebine ilişkin ilgi yazı ve eki incelendi.

Söz konusu araştırma talebi; çocuğun yüksek yararı ve özel hayatın gizliliğı ilkesine dikkat edilmesi, kurum işleyişinin aksatılmaması için kurum müdürlükleri ile çalışma günleri belirlenerek, kurum idareleri, eğitim ve psiko-sosyal yardım servisi uzmanları refakatinde gerçekleştirilmesi, araştırmaya ilişkin sonuçların bir rapor halinde Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi ile anılan kurumlarda söz konusu araştırmacı tarafından ilgi yazı ekinde belirtilen formların kullanılarak yapılması koşullarıyla uygun görülmüştür.

Bununla birlikte; kurum içinde çalışmalara başlamadan önce kurum idaresi tarafından "Çalışma raporunu Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü izni alınmadan yayınlamayacağımı ve yazılı-görsel basın organları ile paylaşmayacağımı tebliğ aldım" ibaresinin de bulunduğu tebliğ ve tebellüğ belgesinin çalışmayı yürütecek kişi veya kişilere imzalatılarak Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Çocukların topluma kazandırılması yönünde yürüttüğünüz çalışmalarda başarılar diler, bilgilerinize rica ederim.

Halil İbrahim DİZMAN
Hâkim
Daire Başkanı

Ek: Tez Dökümanları

Konya Yolu No:70 Beşevler 06330 ANKARA

Ayrıntılı bilgi için iribar: Elçin Ç. TERZİOĞLU Şb.Md.

Telefon: (0312) 204 13 57 - 204 16 38 Faks: 223 43 91 e-posta:cte.encksubesi@adalet.gov.tr Elektronik Aç: www.adalet.gov.tr

UYAP Bilgi Sistemlerinde yer alan bu belge, elektronik ortamda Adalet Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.

Ek 7: Üniversite Etik Kurul Belgesi

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

TARİH : 10.12.2018
YER : REKTÖRLÜK ETİK KURUL TOPLANTI SALONU
KATILIMCILAR :
Prof.Dr. Asiye Mevhibe COŞAR (Başkan)
Prof.Dr. Taner ACUNER
Prof.Dr. Bayram GÜNGÖR
Prof.Dr. Birdoğan BAKI
Prof.Dr. Güven MURAT
Prof.Dr. Mehmet ÇOĞ
Prof.Dr. Turgut Hacı ZEYREK

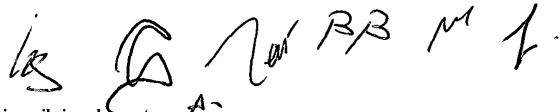
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU PROJE ONAY FORMU	
Projenin Adı:	Türkiye'de Çocuk Eğitimevleri / Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Tutuklu Ve Hükümlü Çocuklar İle Kurum Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi
Projenin Niteliği:	SOBAG
Proje Araştırmacıları:	İremnur GÜDEK-Sosyoloji ABD-Yüksek Lisans Öğrencisi Doç. Dr. Mine Gözübüyük Tamer-Tez Danışmanı Yürütücüsü
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri:	Kalkınma Mah. Farabi Cad. 116 Nolu sok. No:4, Kat:1 Daire:2 Yılmaz Apt. Ortahisar-TRABZON GSM: 0542 7844372
Araştırmanın Amacı:	<p>Bu araştırma ile Türkiye'de çocuk eğitimevleri / ceza infaz kurumlarında sunulan eğitim hizmetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, çocukların topluma kazandırılmaları ve iyi yetiştirilmeleri için eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin alınması gereken önlemlerin saptanması ve bu alanda öneriler sunulması hedeflenmektedir.</p> <p>Bu doğrultuda,</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Tutuklu ve hükümlü çocuklara sunulan eğitim programlarını değerlendirmek;☐ Tutuklu ve hükümlü çocuklara hizmet veren öğretmen profilini ortaya koymak;☐ Tutuklu ve hükümlü çocukların eğitim sürecinde karşılaştıkları engelleri ve/veya zorlukları belirlemek;☐ Tutuklu ve hükümlü çocuklar çocuk eğitimevi / ceza infaz kurumları dışında kurum izniyle Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında eğitim hizmetleri alıyorsa bunu bireysel zeminde anlamaya çalışmak;☐ Bu süreçte öne çıkan hükümet politikalarına, kanunların/uygulamaların yansımalarına yer vermek,☐ Eğitim-öğretim için alternatif imkânların sunulması hedeflenmektedir. <p>Bunun için çocuk eğitimevleri/ceza infaz kurumları/kurum dışında yürütülen temel eğitim, mesleki eğitim, sosyal-kültürel etkinlikler, kütüphane ve ders çalışma ortamı gibi eğitim faaliyetleri ele alınacaktır. Bu kurumlarda bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklar ile öğretmenlerin bu eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşlerinin ne olduğu, çocukların sosyo-demografik durumu, aileye ait bilgileri, ceza infaz kurumu/çocuk eğitimevine geliş süreci ve suç türüne ait durumları ile öğretmenlerin demografik, mesleki durumları ile kuruma atanma ve çalışma sürecine ait bilgilerinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.</p> <p>Çalışmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır: 1- Çocuk Eğitimevleri/Ceza İnfaz Kurumlarındaki tutuklu ve hükümlü</p>

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak teyidinde <http://e-belge.ktu.edu.tr> adresinden Belge Num.:EK-050.01.04-E.87399 ve Barkod Num.:1919401 bilgileriyle erişebilirsiniz.

Ek 7: (Devamı)

	<p>çocukların;</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Ceza İnfaz Kurumlarında verilen temel ve mesleki eğitime ilişkin görüşleri nelerdir?☐ Kütüphane ve ders çalışma ortamlarına ilişkin görüşleri nelerdir?☐ Sosyal ve kültürel faaliyetlere ilişkin görüşleri nelerdir?☐ Çocuklar eğitim hizmetlerinden ne düzeyde yararlanmaktadır?☐ Tutuklu ve hükümlü çocukların görüşleri arasında, sosyo demografik durumlarına -cinsiyete, yaşa, eğitim durumuna, daha önce nerede ve kimlerle birlikte yaşadığına, çalışıp çalışmadığına, ailevi durumlarına, isnat edilen suç türüne, ceza infaz kurumuna giriş sayısı ve ceza infaz kurumunda kalma süresine-göre anlamlı bir farklılık var mıdır? <p>2- Ceza infaz kurumlarında ve eğitimeverlerinde eğitim hizmeti veren öğretmenlerin;</p> <ul style="list-style-type: none">☐ Eğitim hizmeti verdikleri öğrenci profili, eğitim ortamı ve eğitim olanaklarına dair görüşleri nelerdir?☐ Öğrencilerin eğitime ihtiyaç duydukları başlıca sorun alanlarına yönelik görüşleri nelerdir?☐ Kurumda/kurum dışında sunulan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri nelerdir?☐ Kurumdaki eğitim hizmetlerine/eğitim personeline/eğitim programlarına vb. ilişkin önerileri; tüm bu süreçler, suç ve eğitim sosyolojisinin sınırları içinde anlaşılmalı çalışılacaktır. <p>Son olarak, çalışmada suç ve eğitim sosyolojisi kapsamında, Türkiye’de çocuk suçluluğunun/suçlarının tarihsel süreçteki gelişimi, değişimi ve dönüşümü ele alınacaktır; bu süreçte öne çıkan hükümet politikalarına, kanunların/uygulamaların yansımalarına, çocuk suçluluğu üzerindeki olumlu/olumsuz katkılarına, istatistiksel bilgilere yer verilecektir.</p>
Araştırmanın Gerekçesi:	<p>Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün resmi internet sitesinde yer alan verilere göre, Ekim 2017’de çocuk mahpus sayısı 2828 iken, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu’nda yapılan Şubat 2018 tarihli toplantıda bu sayı 2979 olarak belirtildi. Çocuk mahpus sayısındaki artış, dört ayda 151’i buldu. Tutuklu ve hükümlü çocukların yüzde 91’i ise adli suçlar nedeniyle cezaevlerinde bulunmaktadır. Yargılama aşamasının sonunda hüküm giyen ve hürriyeti bağlayıcı ceza alan çocuklar, 12/07/2018 tarihi itibarıyla, Türkiye’de bulunan 4 çocuk eğitimevinden ya da 7 çocuk kapalı ceza infaz kurumundan birine gönderilmektedir. Bu kurumlarda çocuklara eğitim ve öğretim verilmesi ilkesine tam olarak uyulacağı kanunlarla garanti altına alınmıştır.</p> <p>Ülkemizdeki çalışmaların büyük bir bölümü, genel olarak tutuklu, hükümlü ve güvenlik birimlerine getirilen çocuk ve gençler üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmalar, ülkemizde çocuk suçluluğunun yaygınlığı, işlenen suç çeşitleri ve suça sürüklenen çocukların taşıdıkları belli başlı özellikleri belirlemek açısından literatüre büyük katkı sağlamıştır. Ancak, “çocuk suçluluğu” hakkında pek çok çalışma yapılırsa da, genelde tutuklu ve hükümlü çocuklara yönelik özde onların eğitimlerine yönelik çalışmalar oldukça azdır. Bu çalışmalardan bir kısmına aşağıda yer verilmiştir.</p> <p>Sonuç olarak, doğrudan ceza infaz kurumları/eğitimeverlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklara sunulan eğitim hizmetlerin değerlendirilmesine yönelik çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda, tutuklu ve hükümlü çocuklara yönelik bu konuda herhangi bir araştırmanın yapılmamış olması, araştırmanın özgün yanını oluşturmakla birlikte, araştırma bulgularının suçlu çocuk lehinde atılacak adımlara, bu yönde alınacak kararlara ve sonraki araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.</p> <p>Ceza infaz kurumları genel olarak topluma kapalı olduklarından burada verilen</p>

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak teyidinde <http://e-belge.ktu.edu.tr> adresinden Belge Num.:EK-050.01.04-E.87399 ve Barkod Num.:1919401 bilgileriyle erişebilirsiniz.

Ek 7: (Devamı)

	<p>eğitim faaliyetleri ile bu faaliyetlerden hükümlü ve tutukluların ne derecede yararlandıkları konusu fazla bilinmemektedir. Ayrıca bu kurumlarda verilen eğitim faaliyetlerine ilişkin yeterli araştırma da bulunmamaktadır. Bu faktörler böyle bir konunun seçiminde önem arz etmektedir. Diğer taraftan ceza infaz kurumlarında temel eğitim, mesleki eğitim, dini eğitim, sosyal kültürel faaliyetler, kütüphane ve kitaplık faaliyetleri gibi konuların eğitim-öğretim süreçlerine uygunluğunu ele alan toplu bir araştırmanın olmayışı da araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.</p> <p>Şimdiye kadar üzerinde kapsamlı pek fazla araştırma yapılmayan ya da belki gözden kaçmış olan hapisane koşulları ve mahkûmların eğitim yönünden durumları konusu kuşkusuz öncelikle sosyolojiyi, eğitimi ve psikolojiyi yakından ilgilendirmektedir. En genel ifadeyle suç, suçluluk ve cezaevi olgusunu her anlamıyla yaşayan hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumlarında verilen eğitim faaliyetlerinden yararlanma durumları ve verilen eğitim faaliyetlerinin tutuklu ve hükümlü çocuklar ile kurum öğretmenleri açısından değerlendirilmesi konusu ilgili kurumlar açısından da önem taşımaktadır. Bu sayede uygulamadaki eksikliklerin farkına varılarak tutuklu ve hükümlülerin eğitim faaliyetlerinden daha fazla yararlanmaları sağlanacaktır.</p>
Araştırmanın Yöntemi:	<p>Araştırma kuramsal ve sahaya yönelik bir kombinasyonu içermektedir. Öncelikle çalışmada yerli ve yabancı yazılı kaynaklardan, eserlerden, dergilerden, ilgili web sayfalarından faydalanılarak doküman analizi yapılacaktır. Çalışmanın saha boyutunda nicel ve nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Kurumda bulunan çocuklara yönelik nicel araştırma yöntemi içerisinde genel tarama modeli kullanılacaktır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel yargılara varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2006). Çocuklara yönelik hazırlanan anket soruları Ek-3'te sunulmuştur. Kurum öğretmenleri ile nitel araştırma yöntemi içerisinde mülakat tekniğine bağlı kalınarak bir görüşme formu hazırlanmış ve Ek-4'te sunulmuştur.</p>
Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet:	

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji ABD Yüksek Lisans öğrencilerinden Sayın İremnur GÜDEK'in "Türkiye'de Çocuk Eğitimcileri / Ceza İnfaz Kurumlarında Sunulan Eğitim Hizmetlerinin Tutuklu Ve Hükümlü Çocuklar İle Kurum Öğretmenleri Açısından Değerlendirilmesi" adlı projesi değerlendirilmiştir.

- Proje etik açısından uygun bulunmuştur.
- Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.
- Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

İz A. N. B. M. R. T.

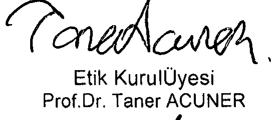
Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak teyidine <http://e-belge.ktu.edu.tr> adresinden Belge Num.:EK-050.01.04-E.87399 ve Barkod Num.:1919401 bilgileriyle erişebilirsiniz.

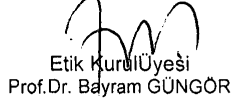
Ek 7: (Devamı)

Etik Kurul Başkanı
Prof.Dr. Asiye Mevhibe ÇOŞAR

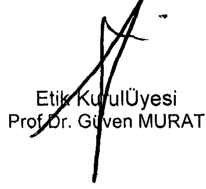
Etik Kurul Üyesi
Prof.Dr. Taner ACUNER

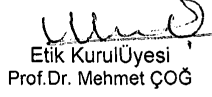
Etik Kurul Üyesi
Prof.Dr. Bayram GÜNGÖR

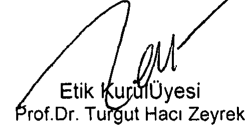
Etik Kurul Üyesi
Prof.Dr. Birdoğan BAKI

Etik Kurul Üyesi
Prof.Dr. Güven MURAT

Etik Kurul Üyesi
Prof.Dr. Mehmet ÇOĞ

Etik Kurul Üyesi
Prof.Dr. Turgut Hacı Zeyrek

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak teyidine <http://e-belge.ktu.edu.tr> adresinden Belge Num.:EK-050.01.04-E.87399 ve Barkod Num.:1919401 bilgileriyle erişebilirsiniz.

Ek 8: Katılımcı Profili

Katılımcı Profili

AE-1: 49 yaşında kadın. 1989 yılında Trakya Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği bölümünden mezun olmuş. Daha sonra Anadolu Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği bölümünde okumuş. Branşı, Sınıf Öğretmenliği ve İlköğretim Türkçe Öğretmenliği. Meslekte 29. yılı. Ankara Çocuk Eğitiminde kurum öğretmeni olarak göreve başlamadan önce 1990-2002 yılları arasında Bitlis ve Tekirdağ illerinde bulunan ilkokullarda çalışmış. MEB'den Adalet Bakanlığı'na kurumlar arası geçiş ile atanarak önce 2002-2007 yılları arasında Tekirdağ Kapalı Cezaevi'nde, ardından 2007 yılında Ankara Sincan Kadın Kapalı Cezaevi'nde 8 ay çalışmış. Aynı yıl nakil yoluyla Ankara Çocuk Eğitiminde göreve başlamış. 16 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimcileri'nde görev yapmaktadır.

AE-2: 42 yaşında erkek. 2000 yılında Ankara Üniversitesi Biyoloji bölümünden mezun olmuş. Aynı alanda yüksek lisans eğitimini tamamlamış. Branşı, Ekoloji. Meslekte 14. yılı. 2012 yılında Ankara Çocuk Eğitiminde kurum öğretmeni olarak göreve başlamadan önce 2006-2007 yılları arasında İzmir Ödemiş Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde; 2007-2008 yılları arasında Fethiye Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde; 2008-2012 yılları arasında Sincan Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde ve 2012 yılında 6 ay süre ile Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde öğretmen unvanı ile çalışmış. Adalet Bakanlığı bünyesinde personel ve çocuk eğitimi, sosyal yaşama uyum, mağdur hizmetleri, denetimli serbestlik çalışmalarının iyileştirilmesi, mevzuat ve yönetmelik hazırlanması kapsamında farklı görevlerde yer almış. Adalet Bakanlığı'na önce memur olarak atanmış ve daha sonra unvan değişikliği sınavına girerek kurum öğretmeni unvanı ile çalışmaya devam etmiş. 6 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimcileri'nde görev yapmaktadır.

SK-1: 33 yaşında kadın. 2010 yılında Anadolu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun olmuş. Aynı zamanda Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Adalet bölümünde okumuş. Branşı, Adalet. Meslekte 13. yılı. 2016 yılında Sincan Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kurum öğretmeni olarak göreve başlamadan önce 2006-2008 yılları arasında İstanbul Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde; 2008-2009 yılları arasında Manisa Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde; 2009-2012 yılları arasında Erzincan Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde, 2012-2014 yılları arasında Doğubayazıt Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde ve 2014-2016 yılları arasında Muş E Tipi Kapalı Cezaevi'nde çalışmış. Kuruma atanma şekli, önce memur olarak çalışmaya başlamış ve daha sonra unvan değişikliği sınavına girmiş. 4 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimcileri'nde görev yapmaktadır.

SK-2: 38 yaşında erkek. 2001 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Öğretmenliği bölümünden mezun olmuş. Branşı, Sosyal Bilimler Öğretmenliği. Meslekte 13. yılı. Mezun olduktan sonra bir süre özel sektörde çalışmış. 2005 yılından itibaren sırasıyla; Milli Eğitim Bakanlığı'nda, Bursa ve Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlükleri'nde görev almıştır. Kuruma ilk infaz koruma memuru olarak atanmış ve 6 ay sonra unvan değişikliği sınavı ile kurum öğretmeni olarak çalışmaya devam etmiştir. 2014 yılından itibaren Sincan Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda çalışması ile birlikte 4 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimcileri'nde görev yapmaktadır.

SK-3: 59 yaşında erkek. 1979 yılı Eğitim Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği bölümü mezunu. 2000 yılında ise, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği bölümünden mezun olmuş. Branşı, Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilimler Öğretmenliği. Meslekte 39. yılı. Sincan Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kurum öğretmeni olarak göreve başlamadan önce 1979-1980 yılları arasında Mardin'de; 1980-1983 yılları arasında Çorum'da ve 1983-1988 yılları arasında Kahramanmaraş'ta bulunan ilkokullarda sınıf öğretmeni olarak çalışmış. 1988-2008 yılları arasında

Ek 8: (Devamı)

ise, Boyabat Cezaevi'nde çalışmış ve daha sonra 2008 yılında nakil yoluyla Sincan Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda göreve başlamış. Adalet Bakanlığı'na kurumlar arası geçiş ile MEB'den atanmış ve 30 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimevleri'nde görev yapmaktadır.

İE-1: 40 yaşında erkek. 2003 yılında Sakarya Üniversitesi Felsefe bölümünden mezun olmuş. Branşı, Felsefe ve Sosyoloji. Meslekte 14. yılı. 2014 yılında İstanbul Çocuk Eğitimevi'nde kurum öğretmeni olarak göreve başlamadan önce 2005-2006 yılları arasında Bartın Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde ve 2007-2009 yılları arasında Kartal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde sosyolog unvanı ile çalışmış. Adalet Bakanlığı'na önce mesleki atama kapsamında sosyolog unvanı ile atanmış. Daha sonra 2008-2009 döneminde unvan değişikliği ile kurum öğretmeni olarak çalışmaya devam etmiş. 2009-2013 yılları arasında Silivri 4 Nolu L Tipi Cezaevi'nde ve 2013-2014 yılları arasında Silivri 1 Nolu L Tipi Cezaevi'nde kurum öğretmeni unvanı ile çalışmış. 9 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimevleri'nde görev yapmaktadır.

MK-1: 44 yaşında erkek. 1998 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat bölümünden mezun olmuş. Branşı, Din Kültürü Öğretmenliği. Meslekte 18. yılı. Mezun olduktan sonra Devlet Memurları Sınavı'na girerek kurum öğretmeni unvanı ile cezaevlerinde çalışmaya başlamış. İlk olarak 2001-2008 yılları arasında Bayrampaşa Cezaevi'nde çalışmış. 2008 yılından itibaren ise, şu an ki görev yeri olan Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda kurum öğretmeni unvanı ile çalışmaya devam etmekte ve 18 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimevleri'nde görev yapmaktadır.

MK-2: 61 yaşında erkek. 1981 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Psikolojik Hizmetler / PDR bölümünden mezun olmuş. 1993-1994 yılları arasında Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü kamu yönetimi alanında yüksek lisans eğitimini tamamlamış. Branşı, PDR. Meslekte 36. yılı. 1983-1985 yılları arasında Eskişehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde eğitim uzman yardımcısı unvanı ile göreve başladıktan sonra 1985-1992 yılları arasında Kayseri Kapalı Cezaevi'nde, 1992-1997 yılları arasında Ankara Açık Cezaevi'nde ve 1997-2001 yılları arasında Ankara Ulucanlar Kapalı Cezaevi'nde psikolog unvanı ile çalışmış. 2001 yılından itibaren sırasıyla; Bolu F Tipi Cezaevi'nde, Ankara 1 Nolu F Tipi Cezaevi'nde, Ankara Açık Cezaevi'nde, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Çocuk Şubesi'nde, Ankara Ulucanlar Kapalı Cezaevi'nde, Sincan Açık Cezaevi'nde, Ankara 1 Nolu F Tipi Cezaevi'nde ve Ankara Şaşmaz Açık Cezaevi'nde çalışmış. MEB'den Adalet Bakanlığı'na kurumlar arası geçiş ile atanmış ve 2008 yılında kurum öğretmeni unvanı ile çalışmaya başlamış. 2016 yılından itibaren ise, Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda çalışmaya devam etmekte ve 33 yıldır Ceza İnfaz Kurumları / Çocuk Eğitimevleri'nde görev yapmaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

2007 yılında Bayındır İlköğretim Okulu'nu; 2011 yılında Ondokuz Mayıs Anadolu Lisesi'ni; 2016 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi - Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladı.

GÜDEK, bekar olup, İngilizce bilmektedir.

